

DE ACEEȘA AUTOR:

Biblioteca din Gherla (Cluj-Gherla)

Seria I. Pentru intelectuali.

- Nr. 1. Apararea Creștinismului prin Unirea Bisericilor. Studiu dogmatic, canonic, istoric, social, de actualitate. Din limba italiană, după Pătr. Nicola Franco preot italo-grec unit din Roma... 378 pagini. Gherla 1926.
- Nr. 2. Dumnezeu-Creatorul lumii. Conferința filosofico-teologică, 55 pagini. Gherla 1928.
- Nr. 3. Omul în lumina credinței creștine. Conferința filosofico-teologică, 61 pagini. Gherla 1929.

Seria II. Pentru popor.

- Nr. 1. Adevărata Biserică a Domnului nostru Iisus Hristos. Conclerul teologic-istoric. Partea I. Ce este biserică adevărată, unitatea și veșnicia ei. Cum s-au despărțit de Biserică Creștii ortodocși și Protestanții. pagini 187. Ediția III. Gherla 1927 și 1928.
- Nr. 2. Datorităle creștinești ale bărbaților. Gherla 1927, pagini 62.
- Nr. 3. Învățătura creștinească pentru femei. Gherla 1927. Ediția III. in 1928, pagini 47.
- Nr. 4. Învățătura pentru tinerii feciori. Gherla 1927, pagini 36.
- Nr. 5. Învățătura creștinească pentru tetele fecioare. Gherla 1927, pagini 38.
- Nr. 6. Adevărata Biserică. Partea II. Una, Sfântă, Catolică și Apostolică. Gherla 1929, pagini 165.
- Nr. 7. Adevărata Biserică. Partea III. Capul Bisericii. Papa dela Roma, urmasul legiunii al Sfântului Petru. Gherla 1929, pagini 93.
- Nr. 8. Roma și Mănăstirile românești Unite dela Nicula, Bixad, Moiseiu și Strambu. Gherla 1929, pagini 30.
- Nr. 9. Acatistul Maicii Domnului. Gherla 1930, pagini 62.
- Nr. 10. Măica Domnului dela Sfânta Mănăstire din Nicula. Tractat despre Mariologia și Istoria Icoanei plângătoare și făcătoare de minuni a Maicii Domnului dela Nicula. Gherla 1930, pagini 171.
- Nr. 11. Minunile Maicii Domnului. Gherla 1931, pagini 79.

CANONICII DIECEZEI GR. CAT. DE GHERLA

ACUM:

CLUJ—GHERLA

1857—1937

BIOGRAFII, CU UN SCURT ISTORIC AL ÎNFIINȚĂRII
EPISCOPIEI ȘI CAPITLULUI CATEDRAL DIN GHERLA
ȘI 25 REPRODUCERI FOTOGRAFICE

DE

Canonicul Dr. VICTOR BOJOR

Nr. 6922—1935.

NIHIL OBSTAT.

Imprimatur.

Cluj, din ședința consistorială ținută la 12 Decembrie 1935.

Dr. George Vidican
canonic-censor diocesan.

PREFATĂ.

Marele și renumitul istoric roman Corneliu Tacit, la începutul biografiei generalului roman Agricola, socrului său, în capul prim scrie următoarele:

„E dătină veche a păstra în scris pentru urmași faptele și moravurile bărbatilor celor mari. Și în zilele noastre, cu toate că trăim în un timp indiferent față de contemporani, se face aceasta, de câte ori vre-o faptă mare și nobilă se ridică și trece peste păcatele comune popoarelor mici și mari, peste necunoașterea adevărului și peste pismă.

„La strămoși însă, cari erau mai aplicați și aveau teren mai vast pentru îndeplinirea faptelor vrednice de amintit, fiecare scriitor cu talent recunoscut, năzuia a eterniza amintirea faptelor mari, nu din părtinire sau egoism, ci pentru mulțumirea conștiinței sale. Ba unii și-au scris viața (biografia) îndemnați mai mult de încrederea în curățenia moravurilor lor de cât din sumeție. Prin aceasta nici Rutilius, nici Scaurus n'au pierdut nimic, nici din onestitatea, nici din bunul lor nume.

„Atât de adevărat e faptul, că meritele se prețuiesc mai mult în timpul, în care se nasc mai ușor. Eu însă, care voiu scrie biografia unui bărbat repausat, am trebuință de iertare, pe care n'aș cere-o, dacă n'aș avea să amintesc de vremuri așa crude și neprielnice virtuților . . .”

Pare că și astăzi sunt exact aceleași vremuri crude și neprielnice virtuților, ca și pe vremea lui Corneliu Tacit. Autorul acestor notițe istorice și biografice nu este un scriitor cu talent recunoscut, de care grăește Corneliu Tacit, ci o persoană de rând și modestă, care și-a propus de mult (dela alegerea sa întru canonic) să eternizeze amintirea colegilor săi canonici, începând dela înființarea Capitlului Catedral din Gherla până în zilele sale.

Cu data de 22 Ianuarie 1935, am adresat Veneratului Capitlu Catedral o documentată scrisoare, în care am semnalat necesitatea

introducerii unui protocol Capitular cu biografiile canonicilor dela întemeierea Capitulului până în prezent, respective cu autobiografiile fiecărui membru capitular în viață, după alegerea sa de canonic.

În ședința Capitulară dela 14 Februarie 1935, am fost îndreptat din partea colegilor mei să redactez eu un astfel de registru capitular cu respectivele biografii, pentru a rămânea ca un document la istoria diecezei de Cluj-Gherla.

Doară în șirul membrilor Capitulului nostru catedral au fost multe persoane vrednice și marcante, multe figuri proeminente bisericesti și naționale . . .

Și ar fi fost mare și păcătoasă neglijență, ca memoria acestor bărbați aleși și fruntași ai bisericii și neamului să fie dată cu totul uitării . . . și să rămână îngropată în pământ . . .

M'am năzuit deci să adun datele biografice ale repausașilor înaintași, precum a fost posibil între anii 1935—1937, dela descendenții fericitilor în Domnul canonic, dela cei ce au cunoscut pe repausașii frați, ori din tradiția rămasă despre ei. Am consultat apoi și Șematismele diecezane precum și alte izvoare, pe cari le-am avut la dispoziție.

Considerând însă că registrul capitular ușor se poate pierde, cum s'a pierdut cel dela Blaj, ori apoi cutare necunosător sau răutacios ar putea chiar să nimicească manuscrisele . . . am socotit în Domnul să se și tipărească această modestă lucrare, ca astfel memoria fericitilor frați în Hristos să se păstreze din neam în neam.

Dacă nu am corespuns așteptărilor tuturor, cer și eu iertare dela binevoitorii descendenți ai fericitilor în Domnul canonic și dela cetitori, cum cerea și Corneliu Tacit, prin cuvintele de mai sus.

Din parte-mi am mulțumirea conștiinței, pomenită de istoricul roman, că prin slabele mele străduințe, am adus un prinos de venerațiune și închinăciune față de memoria binecuvântată a predecesorilor noștri în scaunele canonice, chiar în anul al optzecilea dela numirea primilor șase canonici.

Drept introducere, premitem un scurt istoric al înființării Episcopiei și Capitulului catedral din Gherla.

Cluj la 25 Septembrie 1937.

AUTORUL.

INTRODUCERE

INFIIINȚAREA EPISCOPIEI ȘI A CAPITULULUI CATEDRAL DE GHERLA

UN SCURT ISTORIC

1. Inceputurile Sfintei Uniri.

Unirea bisericii răsăritene cu biserica mamă a Romei, primită cu jurământ și de Mitropolitul român al Moldovei Damian și protopopul Constantin, în Sinodul dela Florența la anul 1439, nu a avut multă stabilitate la Români, întocmai ca și la Grecii răsăriteni, cari la întoarcerea acasă, intrigați de Mitropolitul Marcu din Efez, singurul care nu a semnat actul Unirii dela Florența, au rupt din nou legăturile de unire cu Roma. Fatalul destin al istoriei bisericii și neamului românesc a fost ca să urmăim pe Greci și pe Bulgari în desbinarea de Roma, încercuți de interesele lor politice.

Unirea bisericească făcută de strămoși cu mama noastră Roma, dela care ne tragem și după sânge și după credință, a reinviat numai la poporul român din imperiul austro-ungar. Și numai această unire a Românilor din Transilvania a fost deplin reușită și de durată îndelungată.

Religiunea greco-catolică din veacuri imemorabile a înflorit totdeauna în principatul Ardealului în așa măsură, încât pe lângă Arhiepiscopul cu reședință în Alba-Iulia sau Bălgrad mai număra și alți mai mulți Episcopi în Făgăraș, Silvașul superior, Feleac, Geoagiul de sus și în Vad, cum adevăresc decretetele mai multor Regi ai Ungariei.¹⁾

¹⁾ Istoria bisericească a Românilor de Petru Maior, pag. 142, urm. și 164.

Numele acestor Episcopi aproape ale tuturor ne sunt necunoscute pentru nefastele împrejurări ale vremurilor, cu excepția a puțini Mitropoliți din Alba-Iulia,

Sub principii maghiari independenți ai Transilvaniei, cărorora le erau supuși mai toți Români, și din părțile Ungariei, biserica românească în veacul al XVI și XVII-lea a trecut prin foarte grele încercări și prin mari pericole, datorite Protestantismului ajuns la putere covârșitoare. Vechile episcopii românești au încetat cu totul. Viața călugărească din mănăstiri era aproape stinsă.

Mitropolitul Bălgradului (Alba-Iulia) ori era depus, ori umilit și batjocorit, ori bătut și schingiuit și silit a primi dogme protestante contrare învățaturii bisericii răsăritene. Fără aprobarea superintendentului calvinesc nici Mitropolitul nici sinodul românesc nu putea face nimica. Credința și obiceiurile străbune erau declarate de superstițiuni. Cărțile bisericești erau vițiate. Protestantismul se propaga prin catehism românesc impus bisericii întregi. Așezămintele bisericești străvechi erau desființate și înlocuite cu altele după firea și principiile calvinismului. Poporul era indemnăt să-și părăsească biserica ori prin momeli, ori prin amenințarea de a-și pierde averea moștenită dela părinți.

În această deplorabilă stare se afla biserica românească din Ardeal, care se putea numi *mai mult decât uniune cu biserica ungară calvinească*, atunci când Transilvania ajunsese în 1691 sub sceptrul casei de Habsburg. Împăratul Leopold I. prin decretul din 23 August 1692, adresat guvernului Ungariei declară, că toți preoții orientali, cari se vor uni cu biserica Romei, se vor bucura de toate drepturile și privilegiile clerului catolic de rit latin. În urma acestui decret, Mitropolitul Bălgradului Teofil, convocă în Februarie 1697 sinod general la reședința sa. Cumpănind situația grea în care se găsea biserica românească și primejdiiile la cari va fi expus poporul credincios, dacă va

al căror nume ne-a rămas în Dipticul Bisericii Mitropolitane și în alte documente publice. Astfel cam pe la anul 1527, la Alba-Iulia era Mitropolit Varlaam I., la a. 1580 Genadiu I., la a. 1595 Ioan I. Prislop, la a. 1597 Dositeiu, la 1599 Ioan II.; dela a. 1605 Teoctist; dela 1619—1638 Genadiu II.; dela 1638—1643 Orestes I., Teofil I.; la 1643 Ștefan Simonovici, Gerasim, Orestes II.; Ioan III., Daniel. Dela a. 1656—1680 găsim pe Sava I. Brancovici și Corenici, la 1680 în 23 August pe Iosif, la 1 April 1682 pe Iosafat ori Ioasaf, Sava II. La anii 1687—1689 Varlaam II. Lui Varlaam II., în 18 Septemvrie 1692 i-a urmat Teofil II., primul episcop care a subscris Unirea cu biserica Romei în sinodul general din 17 Martie 1697 cu întreg clerul (Șematismul Clerului gr. cat. din dieceza Făgărașului în Transilvania pe anul 1835: Scurtă notiță a Episcopatului Făgărașului).

rămânea și pe mai departe în uniune cu biserica ungară calvinească și după ce au priceput cu toții porunca vremii, ajutați de darul lui Dumnezeu, au dat în 21 Martie 1697 un manifest, în care pe lângă conservarea intactă a ritului și disciplinei orientale și pe lângă asigurarea individualității bisericii românești, se declară toți uniți în credință cu biserica Romei.

Murind pe neașteptate în acelaș an Teofil, opera începută de el, o săvârși urmașul său Atanasie, cu toate piedecile ce i se puneau dela București, apoi de guvernatorul și cancelarul Transilvaniei, amândoi calvini.

În 22 Ianuarie 1698 Atanasie a fost sfințit episcop în București, de unde a fost trimis nu la „mitropolia” ci la „episcopia” Ardealului. Patriarhul Dositeiu din Ierusalim, care petrecea chiar atunci în București, a dat lui Atanasie o instrucție, în care îi poruncește, ca la cultul divin să folosească numai cărți slovenești ori grecești, nicidecum însă românești. Această instrucție a trebuit să o subscrie Atanasie, nu ca „mitropolit”, ci numai ca „episcopul” țării Ardealului.

Atanasie pricepe îndată primejdia în care se află biserica sa. De aceea convocând la Alba-Iulia sinod general, reînnoește Unirea făcută cu biserica Romei sub antecesorul său, și în 7 Octomvrie 1698 împreună cu protopopii și preoții subscriu vestitul manifest de Unire, întărindu-l cu sigilul Mitropoliei.

Împăratul Leopold scoate diploma sa din 16 Februarie 1699, prin care biserica unită se face părtașă de aceleași drepturi și privilegii de cari se bucura acea catolică de rit latin.

Însă Calvinii încercară în tot chipul să strice această unire, nebăgând în seamă drepturile asigurate prin diploma împărătească, revoltând pe câțiva preoți uniți cu biserica ungară calvinească în contra Unirii cu Roma, și creând intrigi la curtea din Viena, pentru a face imposibilă consolidarea acestei uniri.

Pentru a paraliza aceste machinațiuni și adversități, episcopul Atanasie ține în Septemvrie 1700 la Alba-Iulia una dintre cele mai mari adunări ale Românilor, la care au luat parte nu numai protopopii și reprezentanții clerului, ci și câte 3 deputați mireni din fiecare sat. Aceștia toți se declarară uniți cu biserica Romei prin manifestul din 5 Septemvrie 1700, reinviind astfel legăturile credinței cu Roma papală, sub a cărei jurisdicție fuseseră Români până în veacul al IX, când se rupseseră de ea prin Bulgari și deodată cu ei primirăm tot dela

ei limba slavonă în biserică și stat, care dănuiește apoi și stăpâni viața noastră intelectuală până în veacul al XVII. De aceea George Șincai în cronică dela a. 869 scrie: Baremi de nu s'ar fi întâmplat aceasta, că Românii mai fericiți ar fi fost, de s'ar fi supus Patriarhiei din Roma, precum s'au fericit alte neamuri, care înșiși le vedem.

Mai târziu Unirea dela 1700, în urma violentelor atacuri din toate părțile s'a clătinat aici și coalea, însă ea nu a mai putut fi sfărâmată, ci a rămas până astăzi un factor puternic de religiozitate, cultură și civilizație cu înrăurire binefăcătoare asupra întreg poporului românesc.¹⁾

2. Restaurarea Provinciilor Mitropolitane.

Adunarea generală a națiunii române din Transilvania ținută pe câmpul Libertății în Blaj la a. 1848 în ședința a doua din 4/16 Mai, între cererile poporului român sub p. 2 al protocolului hotărăște următoarele:

„Națiunea română pretinde ca biserica română, fără deosebire de confesiune, să fie și să rămână liberă, independentă de oricare altă biserică, egală în drepturi și foloase cu celelalte biserici ale Transilvaniei. Ea cere restabilirea *Mitropoliei române* și a Sinodului general anual după vechiul drept, în care sinod să fie deputați bisericesti și mireni. În același Sinod să se aleagă și episcopii românești liber prin majoritatea voturilor fără candidare”.

În baza acestei hotărâri s'au produs între Români o serie de mișcări, înaintări de petiții și adrese la forurile înalte. Împăratul Francisc Iosif prin chirograful din 12 Decembrie 1850, publicat numai în 12 Februarie 1851, a decretat reînființarea Mitropoliei de Alba-Iulia pentru Români uniți cu biserica Romei, și înființarea altor două episcopii noi, una cu reședința în Gherla, iar alta cu reședința în Lugoj.

Monarhul nu denegase nici neuniților reactivarea Mitropoliei ortodoxe, dar a amânat-o pe timp nedeterminat.

Această măsură însă a produs în corpul națiunii o ruptură

¹⁾ Istorie scurtă a Bisericii române unite cu Roma, de Dr. Augustin Bunea în Șematismul iubilor din Blaj 1900.

și urgie, care deși rușinoasă, trebuie să fie relevată la locul său chiar fără voia noastră, cum scrie George Barițiu.¹⁾

Rezoluția împărătească de mai sus pentru reorganizarea necesară a bisericii greco-catolice extinsă peste Ungaria, Banatul timișan și Transilvania s'a dat datorită intervenției episcopului greco-catolic al Orăzii-Mari baron Vasile Erdeli și în urma informațiunii înaintată în luna Ianuarie 1850 de arhiepiscopul primat al Ungariei Cardinalul Ioan Scitovszki din Strigoniu, căruia îi erau supuse cele două episcopii unite dela Blaj și Oradea-Mare.

Aceste două episcopii unite cu Roma, fiind extinse pe un teritoriu foarte vast, mai ales cea a Blajului, și cu credincioși în masse compacte, administrarea bisericească era foarte anevoioasă și nu putea să înceapă între Români o viață religioasă mai înfloritoare. Să ne închipuim numai marile distanțe între Blaj și Năsăud, Șimleul Silvaniei, Maramureș, Hațeg, Făgăraș... De aceea episcopul Bob întemeiază vicariatele forance episcopale la Năsăud, Făgăraș, Hațeg, și Șimleu.

Era deci o dorință arzătoare a Românilor uniți să li se mai înființeze dieceze, și biserica unită să se scoată de sub jurisdicția Cardinalului primat al Ungariei, rămânând supusă nemijlocit numai Sfântului Scaun Apostolic dela Roma.

Prin reînvierea Mitropoliei de Alba-Iulia și Făgăraș și prin înființarea celor două episcopii la Gherla și Lugoj, Împăratul voia să renunțeze fidelitatea poporului românesc față de casa domnitoare și tronul său împărătesc, dovedită în anii de urgie 1848—49.

Guvernul a încredințat studiarea și pregătirea acestei mari chestiuni Cardinalului primat al Ungariei, care era și Mitropolitul bisericilor române unite, și episcopului dela Oradea-Mare Vasile Erdeli. — Conform dorinței ministrului de interne, sub presiunea episcopului Erdeli s'a constituit o Comisiune de tratative. Membrii acestei Comisiuni erau din dieceza Făgărașului: Constantin Alutan canonic, Alexandru Șterca Șuluțiu vicarul Silvaniei din Șimleul Sălajului și Constantin Papfalvi vicarul Hațegului. Din dieceza Muncaciului erau membrii: Petru Anderco vicarul Maramureșului, Ioan Fași protopop în Baia-Mare. Din dieceza Orăzii-Mari: Alexandru Dobra canonic și Iosif Pop Sălăjanul canonic, care a fost și notarul șe-

¹⁾ Părți alese din Istoria Transilvaniei vol. II, pag. 677.

dințelor. Conferența s'a ținut în 10 Iunie 1850, și în trei ședințe consecutive s'au discutat și formulat propunerile necesare. Corpul episcopatului latin în conferența ținută la Strigoniu în luna August 1850, la propunerea episcopului Erdeli, încă s'a ocupat cu această chestiune și a propus și din partea sa Impăratului: reactivarea Mitropoliei de Alba-Iulia pentru Românii uniți.

Istoricul nostru profesorul Nicolae Iorga ¹⁾ scrie: „După restatornicirea prin Ruși a autorității unui tânăr împărat... se gândi guvernul din Viena, care avea nu numai o datorie de plătit Românilor, pentru loialismul lor, dus până la primejduirea averii și la jertfirea vieții, dar și interese de servit prin acest popor, la organizarea lor definitivă. Biserica unită, creațiunea lui Leopold I, trebuia să meargă înainte. Aceasta se și hotărî cu toată politica antiimperialistă a lui Lemeni, în conferința din Viena la 18 Noemvrie 1850, aprobându-se de împărat la 12 Decemvrie din acelaș an”.

În urma hotărârilor Comisiunii de tratative și a recomandărilor Conferenței episcopatului latin, s'au ținut la Viena în 18 Noemvrie 1850 conferințele mixte, la cari au luat parte pe lângă membrii guvernului și Cardinalul primat al Ungariei, Scitovszki și episcopul Erdeli. Clerul din dieceza Muncaciului a cerut ca sediul episcopiei pentru părțile nordice ale țării să fie Baia-Mare; propunerea guvernului era pentru Dej, dar în sfârșit, a învins părerea episcopului Erdeli, care a militat pentru cetatea liberă regală Gherla (Szamosujvár, Armenopolis).

În baza acestor conferențe, Impăratul cu data de 12 Decemvrie 1850 a decretat reactivarea Mitropoliei dela Alba-Iulia și înființarea celor două episcopii noi. Această îmbucurătoare veste Ordinariatul episcopal din Blaj a împărțit-o clerului diecezan prin circularul din 21 Februarie 1851 sub Nr. 201.

În decretul împărătesc de mai sus se prevedea ca Scaunului arhiepiscopal și mitropolitan de Alba-Iulia să se dea un Capitlu cu 10 canonici, iar la Scaunele episcopale dela Gherla și Lugoj fiecare Capitlu să fie compus din câte 6 canonici. Apoi ierarhia Românilor uniți cu Roma să se organizeze așa fel încât Arhiepiscopului și Mitropolitului de Alba-Iulia să fie supuși ca sufragani episcopii din Oradea-Mare, Gherla și Lugoj.

Canonizarea acestora avea să se ceară pe calea sa dela Sfântul Scaun Apostolic din Roma.

¹⁾ Istoria bisericii românești vol. II. la pag. 295.

Ajungând cauza la Roma în anul 1851, Sfântul Scaun a cerut unele lămuriri asupra Provinciei mitropolitane, ce era a se înființa. În scopul acesta s'a adunat din nou o conferință la 14 Septemvrie 1851 în Oradea-Mare sub presidiul episcopului Erdeli. Membrii conferenței au fost: Basiliu Popovici episcopul Muncaciului, Alexandru Șterca Șuluțiu episcopul Făgărașului și Grigore Mihali protopopul Zlatnei. Între lămuririle cerute erau: titlul Mitropoliei de Alba-Iulia și istoricul ei, descrierea orașelor Alba-Iulia, Gherla și Lugoj; descrierea bisericilor cari aveau să fie catedrale pentru noile dieceze și cimitirele aceluia; determinarea parohiilor și a granițelor naturale ale acestor dieceze; resignațiunea episcopilor competenți și în fine o scurtă notiță istorică a poporului român pentru care se cerea organizarea Provinciei bisericesti.

Pontificele Roman Papa Pius IX de fericită pomenire cu data VI Kalendas Decembris (26 Noemvrie) 1853 a canonizat Provincia bisericască de Alba Iulia și Făgăraș, precum și înființarea celor două Episcopii de Gherla și Lugoj.

Bula înființării provinciei noastre bisericesti: „Ecclesiam Christi ex omni lingua” — s'a publicat în Șematismul Ven. Cler arhidiecezan din Blaj la anul 1878. ¹⁾ Acelaș document papal se poate ceti și în Șematismul istoric al diecezei de Oradea-Mare, publicat în anul jubilar 1900, ²⁾ unde s'a publicat și Alocuțiia Papei Pius IX din Consistorul papal dela 19 Decemvrie 1853. ³⁾

3. Dieceza Gherlei

Dieceza Gherlei s'a înființat din 540 parohii cu 350.000 suflete luate dela dieceza Făgărașului și 94 parohii cu 60.000 suflete dismembrate dela dieceza ruteană gr.-cat. a Muncaciului, laolaltă 634 parohii cu 410.000 suflete.

Șematismul diecezei gherlane ne arată pe anul 1906 un număr de 491 parohii și 365 filii, laolaltă 856 comunități bisericesti, cu 514.148 suflete greco-catolice. Deci din calculul de mai sus de 634 parohii, apare că în acelea erau cuprinse și

¹⁾ La paginile XXVIII—XXXIX.

²⁾ La pag. 73—83.

³⁾ La pag. 70—72.

filialele. De altcun în primul Șematism diecezan publicat la anul 1867 se indică în conspectul sumar dela sfârșit; că în dieceză se află 525 parohii și 272 filii, laolaltă 797 comunități bisericești.

Șematismul de pe anul 1930, publicat înainte de noua arondare a Provinciei mitropolitane, ne arată dieceza Gherlei având 46 districte protopopești, ca și la înființarea ei, cu 512 parohii și 256 filii, laolaltă 768 comunități bisericești, cu 572.238 suflete greco-catolice.

Împăratul Francisc Iosif prin decretul său din 17 Martie 1854 a numit întâiul episcop pentru această vastă dieceză a Gherlei în persoana distinsului bărbat Ioan Alexi, canonic custode al Capitulului gr.-cat. din Oradea-Mare și arhidiaconul Bărcăului. Întărirea sau preconizarea nou numitului episcop s'a făcut de Papa Pius IX în acelaș an prin Bula preconizatoare din 26 Noemvrie. S'a hirotonit episcop în Blaj la 28 Octomvrie 1855 prin mâinile Arhiepiscopului și Mitropolitului de Alba-Iulia și Făgăraș Alexandru Șterca Șuluțiu, cu prilejul instalării solemne a acestuia de Mitropolit.

Însă erau de înlăturat multe piedeci și greutăți privitoare la aranjarea celor necesare pentru ca episcopul să se poată fixa cu domiciliul în Gherla, orașul de reședință al eparhiei. În anul 1855 episcopul Erdeli împreună cu Alexi și cu parohul din Oradea-Olosăg Mihail Șerban au călătorit pe la Baia-Mare și de acolo la Gherla, pentru a lua contact cu magistratul orășenesc în privința reședinței episcopale, a casei pentru seminarul teologic, a locuințelor pentru canonici și altele.

Înalții oaspeți au fost găzduiți la Ionică Mureșan comerciant și curator primar al bisericii parohiale din Gherla, care ședea peste drum dela poarta vestitei cetăți din Gherla (închisoarea robilor, astăzi institut corector-preventiv pentru minori), în casa — care mai târziu a cumpărat-o un alt curator prim al aceleiași biserici: Martin Câmpeanu. De aci au urmat tratativele cu magistratul orașului.

Astfel episcopul Alexi numai după doi ani și jumătate dela numirea sa făcută de împăratul, s'a putut instala și introduce solemn în scaunul său episcopal ca primul episcop al vastei dieceze de Gherla.

Instalarea a avut loc în 7 Septemvrie 1856 prin Mitropolitul dela Blaj Alexandru Șterca Șuluțiu.

Am numit vastă această nouă dieceză a Gherlei, fiindcă de fapt dela începutul ei se extindea în marele principat al Transilvaniei și în regatul Ungariei, și anume în Transilvania peste comitatele (județele) Solnoc dinlăuntru și Doboca, districtul Năsăudului și districtul săsesc al Bistriții, iară în Ungaria peste districtul Cetății de piatră și peste comitatele Crasna, Solnocul de mijloc, Maramurăș, Satu-Mare și Ugocia.

Acestea erau împărțirile administrative politice ale ținuturilor la înființarea diecezei pe vremea absolutismului austriac.

În era sau perioda dualismului apoi s'au făcut alte împărțiri și numiri ale comitatelor sau județelor, extinzându-se dieceza peste județele Bistrița-Năsăud, Bihor (2 parohii), Cluj, Maramurăș, Murăș-Turda (2 parohii), Solnoc-Dăbâca, Sătmar, Sălaș și Ugocia.

4. Catedrala din Gherla la început.

Primii patru episcopi ai Gherlei s'au instalat în biserică parohială, ridicată de Papa Pius IX la demnitatea de catedrală pentru dieceza nou înființată. Biserica aceasta era situată în partea orașului numită: „Candia”, în dosul grandioasei zidiri a cetății sau inchisorii... Biserica s'a zidit între anii 1777—1778 pe locul dobândit de Gerontie Cotorea ieromonahul dela Blaj, care între anii 1766—1773 a fost paroh în Gherla și cu ajutorul de 2000 floreni dobândit dela tronul împărătesc. Zidirea bisericii s'a făcut sub parohul-protopop al Gherlei Avram Méhesi (1775—1792) cu ajutorul credincioșilor și cu sprijinul Armenilor din Gherla. Pentru complanarea certelor și neînțelegerilor ce erau între Armeni și comunitatea bisericească românească privitor la locul de edificare a bisericii gr.-cat. însuș episcopul Grigore Maior dela Blaj a venit în mai multe rânduri la Gherla. Structura acelei biserici arăta că era edificată după stilul mai vechiu al bisericilor românești, de cari și astăzi se găsesc destul de multe în satele și cătunele românești mai sărace.

Pentru ca cititorul să-și poată face o idee despre aceea biserică parohială-catedrală — astăzi inexistentă — în urma zidirii bisericii celei noi între anii 1905—1907, pe lângă ilustrațiunea bisericii mai reproducem aici din cartea: „Biserica greco-catolică din Gherla și parohii ei” de Ioan Hodorean,

Gherla 1900 (din care carte s'a reprodus și clișeu prezent) următoarele:

„In anul 1858 cătră sfârșitul lunei Septemvrie, umblând prin Gherla Nunțiul apostolic Anton de Luca din Viena, arhi-

Vechia Catedrală din Gherla.

episcop titular de Tarsis, împreună cu mitropolitul Șuluțiu din Blaj, episcopul Erdeli dela Oradea și Ioan Simeoni secretarul Nunțiului, prelat papal (ridicat mai târziu la demnitatea de Cardinal și prefect al Congregațiunei de Propaganda Fide), au asistat cu toții la sfânta Liturghie celebrată în Catedrală de

episcopul Ioan Alexi. Ieșind din biserică, Nunțiul apostolic a zis în fața catedralei: *Vos adhuc estis in catacumbis* (voi și acum sunteți tot în catacombe).

La a. 1884 în luna Noemvrie a umblat prin Gherla ministrul maghiar de culte și instrucție publică Augustin Treforl. A cercetat și el biserica parohială-catedrală, și văzându-o a zis cătră parohul de atunci arhidiaconul Andrei Anton: „hiszen ez szegényebb az utosó falusi templomnál” (aceasta doar e mai săracă și decât biserica din cel mai din urmă sat)...

Așa era biserica parohială din Gherla, catedrala în care s'a introdus episcopul Alexi și cei trei urmași ai săi, în care s'au introdus și instalat primii canonici, și unde s'au hirotonit întru preoți sute de clerici eparhiali....

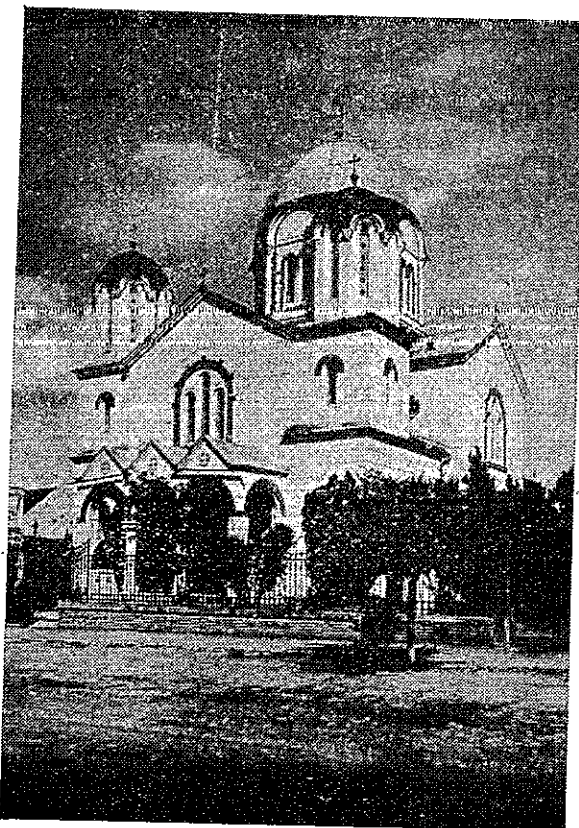
Pe vremea episcopului Ioan Szabo a fost părăsită aceea biserică din Candia, înființându-se o capelă destul de încăpătoare la reședința episcopală. Aci umblau clericii seminariați în fiecare zi la Liturghie, erau scaune pentru Arhiepiscop, și canonici, pentru preoți gremialiști și cantori; aici se făceau hirotonirile de preoți, se celebrau Vecernii spre Dumineci și sârbători, precum și în aceste zile...

Autorul acestor notițe și biografii a fost în ultima serie de preoți hirotoniți în aceea capelă... Căci mai târziu episcopul Szabo a făcut hirotonirile în salonul din etajul reședinței, ridicându-se acolo tot mereu câte un altar improvizat.

5. Noua biserică parohială-catedrală din Gherla.

Episcopul de pie memorie Dr. Ioan Szabo a mijlocit dela Ministerul cultelor al Ungariei prin a. 1904 suma de bani necesară pentru zidirea unei noi biserici parohiale catedrale în un loc mai central al orașului Gherla. Locul s'a cumpărat de parohie și s'a intabulat pe parohia română greco-catolică. Pe acel loc s'a zidit biserica de astăzi în stil bizantin după planurile făcute de ingineri ministeriali dela Budapesta și sub directă supraveghiere și controlare a acestora. Biserica s'a zidit între anii 1905—1907, consacându-se în 24 Noemvrie 1907 prin însuș episcopul bătrân și bolnăvicios Ioan Szabo. Lui singur îi revine tot meritul ridicării acestui frumos locaș dumnezeesc, care a servit apoi și de catedrală vrednică pentru o episcopie...

Astfel episcopul Ioan Szabo a avut mângăierea de a scoate pe gherleni din Catacombe . . . făcându-i să aibă biserică mândră și modernă¹⁾.

Noua Catedrală din Gherla.

¹⁾ Planul pentru noua biserică parohială-catedrală din Gherla s'a făcut mai întâi prin oficiul de edile județan din Dej. Fiind trimise de episcopul Szabo în două rânduri la minister, de unde se dispuneau unele modificări ale planului, s'a conceput ideea ca planul să se lucreze la oficiul edil al statului în Minister. L-a și compus tânărul inginer Tiechtl George, după modelul bisericii arhiepiscopale latine din Atena, monument rămas din veacul al VIII-lea, însă numai pe jumătate cât aceasta. Cupola cuprinde sub sine toată lumina internă, aici însă s'a prelungit absis-ul și partea destinată femeilor, adaptându-se două sacristii laterale (diaconice). Motivele ferestrelor și a ușilor le-a combinat cu stil maghiar. În a. 1905 luna Mai

Episcopul Vasile Hossu a rânduit ca în această biserică să se așeze scaun arhieresc și strane pentru canonici. Biserica are și o criptă, în care zac osemintele ctitorului episcop Ioan Szabo și ale arhierelui Vasile Hossu.

A doua zi după consacrarea bisericii din Gherla, autorul acestor notițe a trimis un raport special pentru „Unirea” din Blaj, despre decursul consacrării. S'a publicat în numărul 47 din 30 Noemvrie 1907 al acelei foi politice bisericești.¹⁾

s'a săpat fundamentul, sfințindu-se piatra fundamentală a doua zi de Rusalii, în 19 Mai, de cătră canonicul Ioan Georgiu, protopopul local Alexandru Lemeni și capelanul Ilariu Boroș, profesor la școala normală de băieți. În 10 Noemvrie din același an cupola și turnurile au fost gata. În 9 Decemvrie capelanul Boroș a sfințit crucea de pe cupolă, care în 12 Decemvrie s'a așezat la locul ei. În 16 Decemvrie s'au sfârșit lucrările aceluși an. Iuliu aceea inginerul Tiechtl îmbolnăvindu-se, s'a dus la Budapesta, iar în locul lui au venit inginerii ministeriali Velzler Iullu și Török, continuând la 22 Martie 1906 lucrările. S'a acoperit zidul bisericii cu tinichea, s'a cementat cu beton. În anul 1907 s'au așezat Iconostasul și amvonul lucrate la firma Rétay și Benedek din Budapesta, după ce în lunile Iulie și August s'au pictat și decorat pereții.

După planul original biserica nu avea cor. La cererea curatoratului bisericesc, ca lucrare suplimentară s'a pus corul pentru suma de 200 coroane.

În a. 1917 începând din 1 Noemvrie, militarii au rechiziționat arama roșie de pe cupole, acoperindu-le cu tinichea albă, lucrând 19 zile la descoperire și acoperire. Arama, cum și cele două clopote mari rechiziționate dela biserică, le-au folosit pentru facerea tunurilor în războiul mondial, . . . care s'a sfârșit cu înfrângerea puterilor centrale . . . (Din însemnările lui Ioan Hodorean — despre dieceza Gherlei . . .)

¹⁾ La început se descrie starea vrednică de plâns, în care erau parohienii români din Gherla, cari până în anul 1717 umblau la biserică în satele din jur: Nicula, Băița și Mintiu . . . Apoi se arată cum au ajuns să aibă și ei biserică, ridicată la vrednicia de catedrală . . . pe care Nuntiu apostolic a numit-o: *catacombă* . . . precum văzurăm la p. 14—15.

Cât de veseli au fost parohienii gherleni, văzându-și noua biserică zidită în centrul orașului . . . spațioasă, modernă, cu o cupolă care reproduce în miniatură cupolele bisericilor celor mai vestite din lume, având înainte două turnulețe pentru clopote. Parohienii nu au contribuit cu nici un ban la zidirea bisericii, fiindcă suma necesară de vre-o 80.000 (optzeci mii) coroane aur a dobândit-o episcopul Ioan Szabo dela guvern. Zidirea ca atare a bisericii se terminase încă în 4 Decemvrie 1906, când s'a făcut binecuvântarea bisericii în mod provizor prin canonicii Ioan Georgiu și Dr. Octavian Domide, ca să se poată celebra sfânta Liturghie într'un lăcaș corespunzător pentru vre-o 2000 suflete unite din Gherla. Dar mai trebuiau să se usuce pereții bisericii pentru pictare și ornamentare. Acestea s'au făcut în cursul verii și toamnei anului 1907.

La consacrarea bisericii au concelebrat toți canonicii de atunci, protopopul paroh local și alți preoți gremiali și din jurul Gherlei, diaconizând profesorii de

6. Instituția canonicilor.

Precum Pontificalele Roman are ajutători în cârmuirea Bisericii universale pe cardinalii, episcopii și oficialii din diferitele Congregațiuni și Tribunale bisericesti constituite în Roma, așa și Episcopii își au ajutătorii lor, dintre cari unii sunt așezați, în orașul de reședință episcopală pentru întreaga dieceza, iar alții sunt puși în afară, în locuri mai depărtate de reședință, pentru ca să lucreze în anumite puncte de graniță ale diecezei. La scaunul episcopal cel mai însemnat ajutor pentru guvernarea sau chivernisirea diecezei îl prestează Capitlul catedral.

1. E lucru constatat că încă în biserica din veacurile prime ale creștinătății — preoții și diaconii constituiau un anumit senat bisericesc (presbiteriu), de al cărui sfat și împreună lucrare se folosea Episcopul întru păsterea și cârmuirea lurnei cuvântătoare, așa încât chestiunile cele mai grave pastorale nu le deslega și decreta fără de a consulta mai întâi pe cei din senatul sau presbiteriul bisericesc.

Mai erau apoi și alți clerici de treaptă mai inferioară, cari împlineau diferite servicii bisericesti în catedrală. Toți acești clerici erau scriși în *canonul* sau matricula bisericii, și primeau un stipendiu stabil din venitele bisericii (un *canon* anual). De aci apoi și-au luat numirea comună de *canonici*, dela *canon*, adică matriculă, sau dela stipendiul — salar.

2. În veacurile următoare apoi acestui nume i s'a adăos o altă însemnătate cu totul nouă. Adică Sfântul Augustin urmând pilda altor arhieriei, ca a Sfântului Vasile cel Mare, a lui Eusebiu Vercell. și a Sfântului Ambrozie, a adunat sub acelaș acoperemânt pe clericii bisericii sale, ca să trăiască laolaltă prin legătura imprumutată a dragostei creștinești și prin o disciplină mai strictă, și le-a prescris o viață comună după o anumită regulă. „De aceea am voit să am în această

teologie Dr. Alexandru Gheție și Dr. Victor Bojor. A cântat frumos corul teologilor, executând precis și spre uimirea tuturor la intrarea în biserică a Arhierelui: „Iată preotul mare” . . . de Iacob Mureșan, iar la Liturghie cântări din operele maestrilor Vorobchievici, Musicescu, Dima și Palladi, apoi priceasna de medicul Dr. Leonida Domide. La finea Liturghiei a ținut cuvântare festivă marele orator canonicul Dr. Octavian Domide, stăruind ca omenimea să se întoarcă la Isus Hristos împăratul nemuritor al veacurilor, supunându-și Lui mintea și inima.

După predică, Arhierelul împărtășește poporului în genunchiat binecuvântarea apostolică papală cu indulgență plenară.

casă cu mine o mănăstire de clerici”, scrie Sf. Augustin.¹⁾ Acest mod de viață, care mai apoi a început a se numi institut de *viață canonică* (fiindcă se îndrepta prin anumite reguli, căci cuvântul grecesc *canon* înseamnă regulă, și prin oarecare observare regulată), în scurtă vreme a făcut progrese însemnate, chiar mari, și după moartea Sfântului Augustin s'a răspândit foarte mult în Africa, Italia, Spania și în alte regiuni. În veacul al VIII-lea Sfântul Chrodegang episcopul din Metz († 765) a dat acestei instituțiuni o regulă deosebită, organizând clerul de mir dela catedrala sa într'o corporațiune, a cărei membri trebuiau să trăiască după o anumită regulă călugărească . . . Și fiindcă regula se numește grecește *canon*, de aci numirea de *canonici*. În Conciliul ținut la Aquisgranum la 817 s'a decretat definitiv regula călugărească, după care aveau să trăiască clericii de mir din orașele cu biserici catedrale, deci prin autoritatea acelui Conciliu și prin ajutorul lui Pipin și a lui Carol Marele, acel mod de viață s'a introdus aproape în tot locul. Clericii ori trebuiau să îmbrățișeze acest mod de viață canonică, ori să intre în o mănăstire de călugări.

Atari congregații de clerici se numeau *Capitle*, fiindcă mai în fiecare zi se obicinuiu a se aduna în o anumită sală ca să asculte câte un *capitol* (cap) ori două din regula lor, care se citea publice. Și fiindcă mai târziu s'au răspândit instituturile de viață comună nu numai în orașele episcopale, ci și în alte orașe și sate, de aici s'a născut deosebirea între *Capitulurile catedrale* și *Capitulurile colegiate*.

3. Această regulă și viață comună prin veacul al X-lea a început a degenera mai întâi în Germania. De aceea Papii Nicolae II, Alexandru II, și alți bărbați distinși ca Petrus Damianus, Ivo Carnot și alții, și-au dat toată năzuința ca să restaureze și reorganizeze această instituție. Și pentru ca mai ușor să-și ajungă scopul, au silit pe canonicii lor să facă și voturi călugărești. Aceștia s'au numit *canonici regulari*. Da aci deosebirea între canonici *seculari* (de mir) și *regulari*, de cari se deosebesc *călugării* propriu ziși.

Mai târziu însă canonicii împărțindu-și între ei venitele și averile comune, și primindu-și fiecare prebenda sa, partea ce i se cuvenea, au început a trăi particular fiecare în casa sa, în locuințe proprii. Scriitorii bisericesti de pe la mijlocul veacului al XIII-lea deplâng în un glas relaxarea vieții canonice.

¹⁾ De divin. serm. 49.

4. Separându-se averile și bunurile canonicilor de averile episcopale, Capitulele — cari până atunci alcătuiau un corp cu episcopul — de acum înainte au început a constitui o ceată separată de Episcop și distinctă, cu anumite drepturi proprii. În această ceată apoi mai târziu nu se primea decât un anumit și determinat număr de canonici (*capitula clausa*). La aceste se adaugă că, Capitulele catedrale, întocmai ca și ceata Cardinalilor au dobândit dreptul de a alege pe episcop, înlăturându-se dela acest drept toți ceilalți preoți și credincioși; precum și dreptul de a administra dieceza în timpul vacanței scaunului episcopal. În sacral Imperiu Roman medieval Capitulele întocmai ca și Episcopii au dobândit drepturi politice foarte mari și importante.

7. Constituția Capitulelor.

Sf. Ieronim ne spune ¹⁾ că dela început în Capitule se deosebiau anumite grade sau trepte de demnitate și onoare. El scrie că fiecare biserică își avea *arhipresbiterul* său și *arhidiaconul* său. Oficiul arhipresbiterului era ca să înlocuiască pe episcopul absent ori împiedecat în cele ce se țin de slujba preoțească, să supravegheze buna rânduială în cor, în strane, ca toate să decurgă bine, corect. Iar arhidiaconul avea suprema jurisdicție peste Capitlu și peste celelalte afaceri și administrația celor vremelnice.

Aceste oficii sunt în vigoare și în viața canonicilor din zilele noastre, dându-li-se și alte nouă numiri luate dela instituțiile călugărești. *Arhidiaconii* din veacurile prime au început a se numi *preposiți*, iar *arhipresbiterii* dela început, mai târziu și-au primit numirea de *decani*.

Apoi Capitulele întocmai ca și monahii își aveau *scolasticii* lor, cari conduceau instrucția clericilor din treptele inferioare, apoi mai erau canonici *economi*, canonici *cantori*, canonici *custodes*: canonici portari (păzitori ai ușilor bisericii) etc. ²⁾

¹⁾ Lib. 2 epist. 14 către călugărul Rustic.

²⁾ Încă din veacul al XII-lea avem canonici *teologi* și canonici *penitențiar*. Oficiul canonicului teolog în Sinodul din Trident se statorțește, ca în toate Catedralele să se constituie un *lector în Sfânta Teologie*, care să expună și să tâlcuiască Sfânta Scriptură pentru cler și popor. Iar canonicul *penitențiar* să asculte

Știm că Sf. Clement Papa dela Roma a îndreptat scrisoarea sa către clerul bisericii din Corint; Sf. Ciprian către clerul bisericii din Roma; Atanasie cel Mare Patriarhul Alexandriei din exil a trimis mai multe scrisori adresate către clerul bisericii sale catedrale din Alexandria, rugându-l să aibă grijă de curățenia credinții.

Iar sinodul al III-lea ecumenic din Efez în veacul al cincilea trimite o scrisoare către clerul bisericii din Constantinopol cu prilejul depunerii și caterisirii patriarhului Nestorie.

Așadar instituția Capitulelor catedrale, adică a senatelor episcopale, compuse din clerul bisericii catedrale, o găsim și în biserica răsăriteană, unde are numai numire deosebită de presbiteriu.

Drept aceea înțelepțește învață Conciliul nostru provincial întâi ¹⁾ „că episcopii încă dela începutul bisericii se foloseau în guvernarea bisericilor cu presbiterii și cu diaconii aflători la catedrala sa, cari constituiau senatul sau presbiteriul episcopului, fără al cărui sfat Sf. Ciprian nu întreprindea nici un lucru de mare însemnătate. Despre vechea instituție a presbiteriilor catedrale, aflăm urme în Faptele Apostolilor, în canoanele Sinoadelor și în epistolele Sfinților Părinți”.

Unindu-ne cu Roma, și primind și instituția Capitulelor catedrale, nu am primit un lucru străin de spiritul bisericii răsăritene, ci am adoptat și noi o instituție foarte corespunzătoare vechilor așezăminte bisericesti răsăritene, bine întemeiate în tradițiile apostolice.

Primul Capitlu în biserica noastră română unită a fost la biserica catedrală din Oradea-Mare, înființat deodată cu episcopia la anul 1777 cu 5 canonici, iar al șaselea se numi în a. 1791. Al doilea Capitlu apoi s'a înființat la Blaj în a. 1807 prin episcopul Ioan Bob. Fiindcă la începutul Unirii clerul bisericii catedrale dela episcopia Blajului — întocmai ca și episcopul însuș — aparținea tagmei călugărești, care și așa trăia după regulile proprii statorite pentru călugări de Sfântul Vasile cel Mare, la Blaj nu s'a putut introduce dela început

mărturisirile în biserica zisă catedrală. Acesta este așa zicând parohul întregii dieceze.

Acesta este pe scurt istoricul canonicilor și a Capitulelor catedrale. Vezi: Compendium Iuris Ecclesiastici de Dr. Simon Aichner, Brixinae 1887.

¹⁾ Titl. II. cap. V.

instituția Capitulului catedral. Dar o anumită organizație capitulară găsim și la aceea episcopie, căci în clerul bisericii catedrale pe lângă vicarul general episcopal, adeseori aflăm și alt preot cu numirea de prepozit, demnitate per eminentiam capitulară.

Astfel în a. 1762 găsim în Blaj pe P. Silv. Calliani: praepositus et concionator, pe P. Greg. Maior: catechist, pe P. Leontius Cotore: concionator, pe C. Atanasiu Rednic și P. Philoteus Laslo: professores; pe P. Nicol. Remetei: assistens; pe P. Macarius Papp: confessor studiosorum, și pe Petru Demenelki ludimagister... În a. 1766 găsim tot în Blaj: P. Professi: Philoteus Praepositus, Silvester confessarius, Iacob et Alexius professores. Deci organizația aceasta călugărească avea forma unui Capitul catedral.

Așadară fiecare stal sau scaun canonical este un beneficiu și instituție bisericească. Scaunul canonical ca beneficiu e permanentizat și instituit canoniceste. Așa că nu se poate desființa ori suprima decât numai prin autoritatea bisericească, din partea căreia a fost instituit.

Ca beneficiu fiecare canonic își avea venitele sale și anumite prerogative, dar avea și obligațiuni inerente beneficiului. După vechea axiomă: „beneficium datur propter officium”.

Pe vremea regimului austro-ungar atât autoritățile bisericești cât și însuș guvernul civil, adică Ministerul cultelor, țineau atât de mult la instituția canonicilor, încât veniturile beneficiului canonical se lichidau, se ordonanțau chiar și când scaunul canonical era vacant. Aceste venituri, numite intercalare, o parte se împărția între canonicii în viață — suplinitorii în oficiile defunctului lor coleg, iar altă parte se întrebuința pentru ajutorarea bisericilor sărace, ori pentru augmentarea fondurilor diecezane: ale văduvelor preutese și orfanilor de preoți.

Această instituție de canonici, avându-și originea în însăși constituția bisericii, este o parte întregitoare în guvernarea bisericii, și ca atare astăzi în biserica noastră are un rol însemnat privitor la administrarea bisericii, în sensul prescrierilor ce se găsesc în canoanele Conciliilor noastre provinciale.

8. Capitulul catedral din Gherla.

Împăratul Francisc Iosif prin cinci decrete ale sale cu data de 24 Ianuarie 1857 a numit deodată cinci canonici pentru Capitulul bisericii catedrale din Gherla, și anume pe:

1. Ioan Anderco Homorodeanul, vicearhidiacon al Țării Oașului și paroh în Negrești,
2. Ioan Gulovici, vicearhidiacon și paroh în Satu-Mare;
3. Ștefan Biltiu, vicearhidiacon al districtului Baia-Mare și paroh în Mocira,
4. Mihail Șerban, paroh în Olosăgul Orăzii-Mari și profesor la preparandia ces. reg. gr. cat. din Oradea-Mare, și
5. Ioan Sodoro, arhidiaconul și parohul Tășnad-Sărăuadului.

Instalarea acestor canonici s'a făcut în biserica parohială — catedrală din Gherla¹⁾ la 26 Aprilie 1857 — prin Episcopul diecezan.

Numirea prepozitului capitular era rezervată Pontificelui Roman Papei Pius IX prin Concordatul încheiat între Sf. Scaun și împăratul Austriei. La propunerea episcopului Alexi înaintat Sfântului Scaun Apostolic al Romei prin guvernul împărațesc, Papa Pius IX prin Bulla apostolică din 11 Decembrie 1857 a numit prepozit la Capitulul din Gherla pe *Macedon Pop* vicarul foraneu episcopal dela Năsăud și arhidiaconul Rodnei. Instalarea prepozitului în scaunul său de *arhipresbiter* s'a făcut cu mare solemnitate la 14 Mai 1858 în biserica parohială catedrală din Gherla prin însuș episcopul diecezan.

¹⁾ Mai sus descrisă la pag. 13—15.

În bula de înființare a diecezei de Gherla (precum și în cea a Lugojului) sunt statorite numirile pentru cele 6 scaune canonicești, precum și retribuția ce trebuie să o dea guvernul fiecărui canonic. În numitele scrisori apostolice avem următoarele: „Pentru ca Episcopul Gherlei (Lugojului) să poată îndeplini mai ușor și mai prompt serviciile episcopale, în Biserica catedrală mai sus asemnată se întemeiază pentru totdeauna Presbiteriu sau Capitul, care se va bucura de toate drepturile, onorurile, privilegiile, prerogativele, exempțiunile, de cari se bucură celelalte Presbiterii ale Scaunelor episcopale de ritul greco-catolic unit... Acest Presbiteriu va sta din *Arhipresbiter*, căruia Guvernul imperial îi va solvi anual una mie opt sute floreni vienezi; din *Arhidiacon*, căruia i se vor solvi în fiecare an una mie șase sute floreni; din *Eclesiarh*, care va primi în fiecare an una mie patru sute floreni; din *Școlastic*, care va primi anual una mie trei sute floreni, din *Cancelar* căruia i se vor solvi în fiecare an una mie două sute floreni; și în sfârșit din *Prebendat*, pe care Episcopul îl va aplica în mod osebit în serviciul

Sfântul Scaun Apostolic al Romei îndată după preconizarea primului episcop al Gherlei, a adresat o scrisoare către toți membrii din viitorul Capitulul catedral al nou înființatei dieceze, în care li se recomandă să fie cu ascultarea și reverința cerută și cu devoțiune față de Episcop, părintele și păstorul eparhial.

Lăsăm să urmeze textul însuși al acestui important decret papal, scris pe piele — întocmai ca și diploma de numire a prepozitului Macedon Pop, care încă se va reproduce la biografia numitului. Ambele aceste bule apostolice sunt provăzute cu medalioane de plumb, legate cu ață groasă și lungă — impletită la diploma lui Macedon Pop în culorile roșu-galben, ce pătrunde prin mijlocul medalionului gros și greu, înfășurându-se bula cu aceea ață pe dinafară de mai multe ori. Pe medalion, deoparte sunt chipurile Apostolilor Petru și Pavel cu cruce în mijloc, iar deasupra literile S. P. în două rânduri, adică Sf. Petru și Sf. Pavel, iar de cealaltă parte inscripția sub Cruce: Pius Papa IX.

Decretul sună astfel:

Pius Episcopus Servus Servorum Dei. Dilectis filiis Capitulo Ecclesiae Armenopolitanae. Salutem et Apostolicam benedictionem. Hodie Ecclesiae Vestrae Armenopolitanae seu Szamosujvariensi Graeci Ritus Sanctae Romanae Ecclesiae uniti. Apostolica nuper auctoritate erectae et a primaeva illius erectione vacanti de persona dilecti Filii Ioannis Alexi electi Armenopolitani Nobis et Venerabilibus Fratribus Nostris Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus ob ejus exigentiam meritorum accepta de fratrum eorundem consilio Apostolica auctoritate providimus ipsumque illi in Episcopum praefecimus et pastorem, curam regimen et administrationem Sanctae Ecclesiae

Presbiteriului, și care pentru aceea va primi în fiecare an dela guvernul imperial una mie floreni".

Aceste numiri sunt în uz în dieceză până în ziua de astăzi.

În bula de restaurare a provinciei mitropolitane „Ecclesiam Christi” ridicându-se Capitulul din Blaj la vrednicia de Presbiteriu arhiepiscopal și mitropolitan, se statorosește ca în viitor să se compună din *Arhipresbiter* (cu 2000 floreni în fiecare an dela guvernul imperial), *Arhidiacon* (1800 floreni), *Eclesiarh* (1600 floreni), *Scolastic* (1500 fl.), *Cancelar* (1400 fl.), și 5 *Prebendași* fiecare cu câte (1200 floreni la an).

Numirile de astăzi ale celor 10 canonici din Capitulul Bisericii catedrale mitropolitane gr.-catolice române de Alba-Iulia și Făgăraș sunt acestea: prepozit, penitențiar, referendar, lector, cantor, custode, scolastic, prebendat, cancelar, teolog.

Armenopolitanae ei in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo prout in Nostris inde confectis litteris plenius continetur. Quocirca discretioni Vestrae per Apostolica scripta mandamus quatenus eidem Ioanni electo tamquam patri et pastori animarum vestrarum humiliter intendentes et exhibentes ei obedientiam et reverentiam debitas et devotas ejus salubria monita et mandata suscipiatis humiliter et efficaciter adimplere curetis, alioquin sententiam quam dictus Ioannes electus rite tulerit in rebelles ratam habebimus et faciemus auctore Domino usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari. Datum Romae apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicae millesimo octingentesimo Quinquagesimo Quarto. Sexto decimo Calendis Decembris Pontificatus Nostri Anno Nonno.

Urmează vre-o 4 semnături indescifrabile.

Astăzi — în România întregită — membrii Capitulului Catedral de Gherla, respective de Cluj—Gherla, precum și din celelalte Capitle ale provinciei bisericesti, sunt salarizați din partea guvernului român, după analogia funcționarilor superiori dela Ministerul cultelor, socotindu-li-se patru gradații după anii de serviciu.

9. Patru canonici dela Muncaciú.

Părțile ungurene.

Între primii șase canonici ai Capitulului catedral din Gherla, Ioan Anderco, Ioan Gulovici și Ștefan Bilțiu au fost numiți din părțile actualei dieceze a Maramurășului, anume din parohiile dismembrate dela eparhia ruteană greco-catolică a Muncaciului, cu reședința în Ungvar sau Uzhorodul de astăzi din Cehoslovacia. Parohiile acelea se numeau și formau *ținuturile sau părțile ungurene*.

Aceste parohii — inclusive Maramurășul, întocmai ca și celelalte ținuturi *românești*, au trecut prin cele trei epoci: latină, slavă și maghiaro-calvină, până când Unirea cu Roma le readuce la alvia latină.

În epoca slavă Maramurășul ajunge centru eclesiastic. În 1391 mănăstirea Perilor e ridicată prin literile patriarhului constantinopolitan Antonie la rangul de stavropighie. Egumenii acestei mănăstiri aveau puteri quasi episcopale peste Maramurăș și ținuturile cari mai târziu au alcătuit episcopia de Gherla.

Aceste drepturi, restrânse mai apoi numai asupra Maramurășului, sunt încălcate de episcopii din Muncaciu.

În veacul al XVII-lea însă, Maramurășul reușește să obțină dela principii maghiari ai Ardealului dreptul de a avea episcopi proprii. La sfârșitul veacului al XVII-lea și la începutul celui următor, după Unirea Românilor din Ardeal cu Roma, episcopii Maramurășului (Stoica, Țirca, Serafim Petrovan și Dosofteiu) au fost singurii episcopi români rămași în schismă. Episcopul Serafim a încercat unirea, dar tocmai pentru aceasta stăpânitorii maghiaro-calvini ai Maramurășului îl scot din scaun. Catolicizarea Românilor din Maramurăș a fost împiedecată și prin certele dintre episcopii ruteni din Muncaciu și cei români ai Ardealului privitoare la jurisdicția eclesiastică asupra acestui ținut.

Împăratul Carol VI decide în favoarea episcopilor ruteni, așa că Români din Maramurăș și din partea cea mai mare a județului Satu-Mare de astăzi, rămân din nou despărțiți de frații lor din Transilvania.

În sfârșit, în anul 1853 Papa Pius IX, cu data de 26 Noembrie canonizând provincia bisericească de Alba-Iulia și Făgăraș, și înființându-se noua episcopie a Gherlei, cele 94 parohii cu 60.000 suflete din dieceza Muncaciului se dismembrează de legăturile maghiaro-slavone dela Ungvar și se alipesc la dieceza română greco-catolică a Gherlei.

Ajungând cele 94 parohii românești din părțile ungurene sub jurisdicția episcopului rutean de Muncaci Simion Ștefan Olsavszki și a următorilor lui, bieții Români rămân în minoritate, își pierd influința care au avut-o mai înainte; orașe și sate mărginașe s'au rusificat ori maghiarizat, rusificându-i-se ori maghiarizându-i-se respective înstrăinându-i-se clerul, cel puțin în cea mai mare parte.

Români din acelea 94 parohii au stat sub ocârmuire ruteană vreme de 114 ani, trimitând episcopii dela Ungvar preoți ruteni între Români, cum scrie Tit Bud în cartea sa: *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și Mănăstirile române din Maramureș*, la pag. 3.

Un astfel de preot rutean a fost Ioan Gulovici, trimis în frunța parohie din orașul Satu-Mare, de unde apoi a trecut canonic la Gherla, ca să se poată numi în locul lui un paroh român, care să dreagă ce stricase Gulovici vreme de 20 ani, precum vom vedea la biografia lui...

Așadară înființarea diecezei române de Gherla a fost o nespuse de mare binefacere pentru cele 94 parohii din părțile ungurene, mântuindu-le de influințele maghiaro-slavone ale episcopiei rutene dela Muncaciu...

Cel de al zecelea în seria canonicilor gherleni: Alexandru Erdős încă a fost preot dela Muncaciu, deci al patrulea canonic din părțile ungurene.

10. Dieceza de Cluj-Gherla.

Prin Literile Apostolice: „Sollemni Conventione” date în Roma la Sf. Petru în a. 1930 în ziua a 5-a a lunii Iunie, se fac dispoziții pentru o nouă arondare și orânduire a ierarhiei diecezelor de ritul greco-român, adecă o nouă aranjare a Provinciei noastre Mitropolitane.

Nunțiul Apostolic din România Angelo Maria Dolci, arhiepiscop titular de Hierapolul Siriei Euphratense (astăzi Cardinal în Curia Romană), cu data București în 16 Iulie 1930, a dat un decret pentru orânduirea eparhiei greco-române de Gherla și transferarea Sediului aceleiași eparhii la Cluj, după ce în literile apostolice de mai sus persoana Nunțiului a fost încredințată cu executarea celor cuprinse în „Sollemni Conventione”.

În virtutea aceluiași decret se hotăresc și statoresc următoarele:

I. În ziua de 15 August 1930 la sărbătoarea Adormirii Preasfintei Fecioare Maria, se scot de drept și de fapt din dieceza Gherlei 82 parohii (din jud. Sălaj) și se anexează eparhiei române de Oradea-Mare.

II. Din aceeași eparhie a Gherlei se ieau 169 parohii, cari se dau noiei dieceze a Maramureșului, precum este decretat în aceleași Litere Apostolice. Aceste parohii sunt din județele Maramurăș, Satu-Mare și câteva din Sălaj.

III. În schimb diecezei dela Gherla se adaugă 150 parohii separate dela Arhidieceza de Alba-Iulia și Făgăraș (din județele Cluj, Turda și Alba).

IV. Sediul episcopal al diecezei de Gherla se transferează din orașul Gherla în orașul Cluj, numindu-se în viitor această dieceză: *de Cluj-Gherla*, Asemenea se transferează Catedra și Capitlul în biserica cu hramul „Schimbării la față a Domnului

nostru Isus Hristos", care se află în orașul Cluj, care se ridică la građul și onoarea de Biserică catedrală, păstrând cu toate aceste titlul de concatedrală pentru actuala biserică catedrală din Gherla.

Executarea celor cuprinse în Literile apostolice și în decretul Nunțului Apostolic de mai sus, a îndeplinit-o episcopul actual Excelența Sa Înalt Preasfințitul Dr. Iuliu Hossu. El s'a instalat în noul Scaun episcopal al bisericii catedrale „Schimbarea la față” din Cluj la 5 Octomvrie 1930. Instalarea s'a făcut cu mari solemnități. Episcopul însoțit de canonicii Capitlului catedral, de clerul gremial și de o mulțime de intelectuali din Gherla, plecând Sâmbătă la 4 Octomvrie spre Cluj, la plecarea din gara Gherla i s'a făcut o splendidă manifestație de despărțire din partea orașului Gherla. Sosit apoi la Cluj a fost întâmpinat la gară din partea autorităților județene, administrative, bisericesti și școlare ale noiei reședințe Cluj..

Binevențat de reprezentanții tuturor instituțiilor s'a îndreptat pe urmă spre biserică parohială-catedrală „Schimbarea la față”, fiind postați pe întreg parcursul dela gară până la biserică: miliția, institutele școlare și cetățeni ai Clujului din toate categoriile pentru a privi sosirea dela Gherla a Episcopului cu suita sa. S'a celebrat Vecernia solemnă pontificată de Arhiepiscop, care a ținut și o cuvântare de pe amvonul catedralei.

Duminecă în 5 Octomvrie s'a celebrat Sft. Liturghie arhierescă, de asemeni predicând Episcopul. După Liturghie s'a ținut la Prefectura județului recepțiuni, la cari s'au prezentat pentru exprimarea omagiilor delegațiile în corpore ale tuturor bisericilor din Cluj, ale autorităților militare și civile existente în capitala Ardealului. A urmat apoi un însuflețit banchet la Hotelul „New-York”, cu o mulțime de toaste.

Mutarea faptică apoi a sediului episcopiei dela Gherla la Cluj s'a făcut numai în 1931 după cumpărarea reședinței episcopale, un strălucit palat din Calea Moșilor Nr. 24, care a fost proprietatea familiei conților Wesselényi. Pentru seminarul clericilor diecezan s'au transformat și adaptat casele donațiunei pontificiale de lângă catedrală. Astfel mai întâi s'a mutat la Cluj seminarul teologic cu superiorii și profesorii, începându-se prelegerile teologice la 12 Noemvrie 1931. Episcopul s'a mutat la Cluj în 21 Ianuarie 1932. În anul 1933 s'au făcut stranelle pentru canonici și preoți în catedrală.

În anii 1933 și 1934 prin străduința neobosită a Excelenței Sale Episcopului s'a zidit monumentalul palat destinat Academiei de Teologie română unită, o adevărată perlă arhitectonică și mândrie a Clujului românesc.

În toamna anului 1934 s'a renovat în interior întreagă biserică parohială-catedrală, provăzându-se cu nou altar, cu Iconostas și cu nou amvon după cerințele stilului oriental și cu multă competență artistică.

În anul 1935 s'a făcut în presbiteriul Catedralei un tron arhieresc executat în excelente condiții de artă.

În anul 1937 s'a renovat catedrala și pe din afară, împreună cu edificiul cu etaj — donația pontificală — din Strada Regina Maria — în legătură cu catedrala.

În această Catedrală a fost primit în ziua de 27 Mai 1937 Excelența Sa Andrei Cassulo, Nunțiu Apostolic din București, decanul Corpului diplomatic, acreditat pe lângă Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, al României.

Au fost de față reprezentanții tuturor autorităților militare și civile, apoi reprezentanții bisericii romano-catolice, clericii Academiei de Teologie, elevii și elevele române greco-catolice dela toate școlile din Cluj, toate Reuniunile religioase „Agru”, „Astru” și „Reuniunea Mariană” a femeilor greco-catolice, în frunte cu Comitetele și președinții lor, precum și o mare mulțime de credincioși.

Episcopul diecezan în ornate arhieresti, la sosirea înalțului oaspe în fața Catedralei îi prezintă Crucea și Evanghelia spre sărutare. Intrând în Catedrală, Reuniunea corală română-unită din Cluj, condusă de distinsul maestru-profesor Ioan Caranica, întonează Imnul Arhieresc. Nunțiu Apostolic ocupă tronul arhieresc. Episcopul diecezan cu clerul gremial oficiază înaintea Iconostasului un scurt serviciu divin. Corul cântă „Imnul Papal” și „Imnul Regal”.

Arhiepiscopul eparhial rostește apoi un frumos discurs de bun sosit în limba italiană, arătând bucuria tuturor credincioșilor pentru marea cinste de a fi cercetați la ei acasă de reprezentantul Sfântului Părinte Papa dela Roma, aducând dragostea și pacea Capului bisericii adevărate a Domnului Hristos, urmașului Verhovnicului Petru.

Excelența Sa Nunțiu Apostolic răspunzând în limba ita-

liană — interpretând acest răspuns Înalt Preasfinția Sa Episcopul diecezan în limba românească, declară că aduce dragostea Prea Fericitului Părinte Papa Pius al XI, pentru Români și pentru toți locuitorii Clujului fără deosebire de limbă și lege. În numele lui Isus Hristos a adus cuvântul păcii și iubirei adevărate. Încă înainte de a veni în România, — a spus — am cunoscut pe Români văzându-i zugrăviți pe columna lui Traian din Roma, iar dela venirea mea în frumoasa voastră Țară, pare că văd mereu pe cei eternizați pe acea cōlumnă. După alocație a împărțit binecuvântarea Apostolică primită de către credincioși în genunchi.

Tot în această Catedrală a „Schimbării la Față”, am avut fericirea să văd asistând la Liturghie în Dumineca după Înălțarea Sf. Cruci, la 19 Septemvrie 1937, pe Eminentă Sa Cardinalul Eugen Tisserant, secretarul Congregației „Pro Ecclesia Orientali” din Roma, al cărei președinte este însuși Preafericitul Părinte Papa Pius al XI-lea.

Cardinalul sosise în Cluj Joi seara în 16 Septemvrie, însoțit de Înalt Preasfințitul Mitropolit din Blaj Dr. Alexandru Nicolescu, întâmpinat la gară de Arhiepiscopul diecezan, de autoritățile civile localnice, de clerul gremial, Reuniunile diecezane, clerul bisericii romano-catolice, Reuniunea corală greco-catolică și școala de Menaj Sf. Tereza cu directoara și corpul didactic. În sala festivă dela gară se intonează Imnul: „Pe Dispunătorul și Arhiepiscopul nostru”. Aci a fost bineventat de Înalt Preasfinția Sa Episcopul diecezan Dr. Iuliu Hossu, după care Corul Reuniunii a cântat „Mulți ani trăiască”.

Vineri dimineața a vizitat Bisericile și instituțiile din Cluj. La amiază a avut loc recepție în saloanele Episcopiei române unite din Calea Moșilor, la care au luat parte toate Corporațiile cari l'au întâmpinat și la gară. Episcopul diecezan a rostit un nou cuvânt mai pe larg în limba italiană în numele credincioșilor eparhioți de peste 450.000, în numele celor 400 preoți diecezani și în numele credincioșilor de peste 32.000 din Cluj, reprezentați prin numeroși membrii din toate Reuniunile religioase localnice. A arătat că noi, de un sânge și neam, și de aceeași credință cu Francezii și Italienii — nutrim neclintită credință și dragoste către Sf. Scaun Apostolic al Romei, și către actualul Sf. Părinte Papa Pius al XI-lea, care în nenumărate rânduri și chipuri a dovedit prin mărețe fapte dragostea

Sa față de Biserica și Neamul nostru, mai pe urmă prin înființarea și inzeestrarea Seminarului românesc în Roma: „Collegio Pio-Romeno-” de pe Gianicolo. A cerut ca sentimentele noastre de adânc devotament filial să le depună Eminentă Sa la picioarele Sf. Părinte, și a implorat binecuvântare dela trimisul urmașului Sf. Petru.

Cardinalul răspunde tot italianește, arătând cum ajuns în fruntea Congregației pentru Biserica Orientală, a rugat pe Sf. Părinte să-i permită cercetarea Bisericilor Răsăritene — pe cari încă nu le cunoștea. Și invitat de Episcopatul bisericii noastre, cu ocazia inaugurării solemne a Seminarului românesc din Roma — în luna Mai din acest an, a venit să ne cunoască la noi acasă. S'a bucurat văzând instituțiile noastre dela Lugoj, Blaj și Cluj — în plină dezvoltare. Preasfântul Părinte — înainte de a pleca din Roma, l-a încredințat să împărtășească din plină inimă de afectuos Părinte — Binecuvântarea Sa Apostolică, — tuturor Episcopilor, preoților și credincioșilor Români — pentru toate trebuințele lor sufletești și trupești și pentru toți cei scumpi din familiile lor. Și această Binecuvântare dată în limba latină au și primit-o în genunchi toți cei de față la această memorabilă recepție.

Vineri după masă în 17 Septemvrie, Eminentă Sa însoțit de Arhiepiscopul diecezan, a vizitat instituțiile bisericești și școlare din Gherla, precum și sf. Mănăstire dela Nicula.

Sâmbătă dimineața în 18 Septemvrie, a continuat cercetarea celor vrednice de văzut din Capitala Ardealului, iar la amiază a fost masă de gală la reședința Episcopală, dată în onoarea Eminentei Sale.

Duminecă în 19 Septemvrie 1937, Cardinalul Tisserant, întâmpinat la ușa Catedralei de Arhiepiscopul diecezan și Capitlul catedral, în ornatele proprii arhieresti și preoțești, sărutând sf. Cruce și Evanghelia, iea în mână sfânta Cruce și face intrarea solemnă în Catedrală îmbrăcat în purpura cardinaliție, binecuvântând cu sf. Cruce poporul numeros din biserică.

Fiind în lăuntrul praznicului Înălțării sf. Cruci — Cardinalul face închinăciune înaintea Sf. Cruci expuse pe tetrapod în presbiteriu, și sărută sf. Cruce, apoi ocupă loc în artisticul tron arhieresc deadreapta presbiterului. Ascultă sfânta Liturghie urmărind tot decursul ei, ținând în mână Liturghierul nostru românesc. Singur la Prefacere s'a coborât de pe tron — inge-

nunchind pe ingenuncherul arume pregătit. La celelalte părți ale Liturghiei, unde credincioșii noștri obișnuiesc a ingenunchea, Cardinalul a făcut numai înclinare adâncă, cum se îndatinează în ritul bizantin. Semnul sf. Cruci — l-a făcut tot mereu după obiceiul nostru românesc bizantin.

După terminarea Liturghiei Pontificale, Excelența Sa Episcopul diecezan ține cuvântare mulțimei de popor credincios despre sf. Cruce, puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu, pentru noi credincioșii — cari ne mântuim, iară pentru cei rătăciți și pieritori cuvântul Crucii este nebunie și sminteală. În legătură cu Evanghelia zilei arată prețul sufletului care este mai mare decât toate bogățiile lumii, și cărarea pe care trebuie să umblăm pentru a ne mântui: cărarea Crucii și a Evangheliei propovăduite de sf. Biserică, întemeiată de Mântuitorul Hristos pe Petru; al cărui urmaș este sf. Părinte Papa dela Roma... Și astăzi fericiți suntem a avea în mijlocul nostru pe unul dintre cei mai înalți și intimi sfinți ai Sf. Părinte, pe Cardinalul Tisserant, care a venit la noi povățuit de dragostea inimei sale ca să ne cunoască mai de aproape. Asigură pe Eminența Sa de toată credința și dragostea credincioșilor noștri, cari se alipesc din inimă față de Scaunul Apostolic al Romei, de unde ne tragem obârșia noastră după neam, sânge și credință, și cere binecuvântarea Apostolică peste toți credincioșii. La sfârșit Arhiepiscopul se îndreaptă către Eminența Sa în limba italiană, talmăcind bucuria și fericirea noastră de a avea în mijlocul nostru pe un Principe al Sacrei biserici Romane, trimisul special al Preafericitului Părinte și Patriarhului nostru Papa Pius al XI-lea, care atâta iubește Biserica, poporul și neamul nostru românesc. Și avem în mijlocul nostru pe un distins reprezentant al Bisericii și națiunii Franceze, care nobilă și măreață Țară — a fost ocrotitoarea neamului și țării noastre în toate veacurile trecute, cum martoră ne este Istoria noastră națională. Roagă pe Eminența Sa să tâlcuiască înaintea Sf. Părinte sentimentele noastre de adânc devotament și de neștrămutată dragoste a credincioșilor, a clerului și poporului și a tuturor instituțiilor religioase de bărbați și femei — față de Sf. Scaun Apostolic al Romei și față de persoana Preasfântului Părinte Papa Pius al XI-lea, care atât de mult ne iubește cum a arătat prin strălucite fapte. În sfârșit imploară binecuvântarea Apostolică asupra tuturor.

Adânc emoționat Eminența Sa Cardinalul, răspunzând arată bucuria ce o simte găsindu-se în mijlocul clerului și poporului credincios în această țară unde a fost primit cu atâta dragoste. Ca secretar al Sacrei Congregațiuni pentru Biserica Orientală și-a ținut de datorință să cunoască personal toate împrejurările Bisericii noastre românești catolice.

Intorcându-se la Roma va raporta Sf. Părinte despre cele văzute și experiate în frumoasa noastră țară, și în capitala Transilvaniei. A iubit întotdeauna pe poporul nostru, roman după sânge și credință, iar vizita făcută plaiurilor românești va intensifica dragostea sa față de neamul nostru românesc.

La finea cuvântării a împărtășit tuturor credincioșilor ingenunchiați binecuvântarea Apostolică, și încă în limba românească, rostind formula de binecuvântare dela sfârșitul sf. noastre Liturghii.

A fost un mare și epocal eveniment pentru biserica noastră vizita acestui savant Cardinal cu faimă mondială și mare sfințic al Sf. Părinte dela Roma, care a venit ca prieten să ne vadă la noi acasă. Născut în anul 1884, a fost creat Cardinal în 15 Iunie 1936 din Proprefect al Bibliotecii Vaticane. Neintrecut talent pentru limbi, a ajuns cel mai bun cunoscător al limbilor orientale: Ebraica, Siriaca, Araba, Etiopica și Asiriana, posedând la perfecție și limba greacă. A cutreerat Orientul biblic în lung și larg. Pretutindeni a cercetat, a adunat date și manuscrise vechi, a publicat apoi un șir întreg de cărți de prima importanță pentru științele biblice, pentru cunoașterea limbilor și trecutului Orientului și al Patrologiei Orientale.¹⁾

Era deci cel mai indicat de a fi secretarul Congregațiunii „Pro Ecclesia Orientali” din Roma.

Primul Cardinal care venise în luna Octomvie din anul 1855 la intronizarea primului Arhiepiscop și Mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș, Alexandru Șterca Șuluțiu în Blaj, a fost Pro-Nunțiu Apostolic din Viena, Viale Prela.²⁾

Eminența Sa Eugeniu Tisserant este al doilea Cardinal care a cercetat aproape toată România Mare, și toate Episcopiiile noastre românești catolice.

¹⁾ Vezi gazeta „Unirea” din Blaj, Nr. 25 din 20 Iunie 1936 pag. 2.

²⁾ Vezi la biografia primului prepozit Macedon Pop — pct. 9 la început.

Prepozitul Macedon Pop.

BIOGRAFIILE CANONICILOR

1. Prepozitul Macedon Pop.

S'a născut în Sângeorz (astăzi Sângeorz-Băi), vestita comună mare de pe Someș din județul Năsăud, cu băi de apă minerală: „Hebe”, cari prin minunatul lor efect curativ i-au dat numirea de „Karlsbad”-ul românesc. Părinții lui au fost Iacob Pop, parohul localnic și soția sa Maria. Tatăl său, Iacob a murit în 14 Decembrie 1856, în al 75-lea an al vieții și al 45-lea al preoției sale. Macedon s'a născut în noaptea dinspre sărbătoarea Nașterii cinstitului, măritului Proroc, Înaintemergător și Botezător Ioan, la 24 Iunie st. vechiu sau 7 Iulie st. n. din anul 1809, iar botezat a fost în 29 August st. v. (10 Septembrie st. n.) al aceluiaș an, în ziua de sărbătoarea Tăierea Capului aceluiaș mărit Proroc.

Studiile claselor primare le-a făcut în comuna natală, unde era școală erarială românească, numită școală trivială cu trei clase. De aici a trecut la școala normală din Năsăud, care atunci era școală militară, și avea patru clase. Clasele liceale le-a urmat la gimnaziul romano-catolic din Bistrița. De aici a trecut la liceul din Blaj, înscriindu-se apoi în an. 1830 la cursul seminarului teologic tot din Blaj, mica noastră Romă¹⁾. Terminând studiile teologice în anul 1834, a fost numit profesor la gimnaziul român greco-catolic din Blaj, în luna Septembrie 1834. În anul următor la sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel profesorul gimnazial M. P. a fost hirotonit întru preot celibat, prin mâinile Episcopului de atunci al Blajului Ioan Lemeni.

¹⁾ În registrele seminarului teologic din Blaj găsim pe Macedon Pop clasificat *eminent* din toate obiectele. *Talentum: optimum. Morēs: exemplares.*

A funcționat ca profesor în Blaj — până la sfârșitul anului școlar 1838¹⁾.

Vicarul Năsăudului de pe acele vremuri, vestitul Ioan Marian și-a pus ochii pe profesorul M. P. dela Blaj, pe care voia să-l aibă de urmaș al său în slujba de vicar foraneu episcopal la Năsăud. De aceea în înțelegere cu comandantul regimentului grăniceresc dela Năsăud, adresându-se Episcopului dela Blaj, — îl cere pe M. P. să vină la Năsăud, unde să ocupe postul de catehet al școlii normale (primare) și al clasei de educație ce era împreună cu acel post, adică al institutului militar, precum și oficiul de capelan primar în parohia Năsăud. Aceste oficii le-a împlinit cu mare zel, propunând pe lângă studiul Religiei și Istoria în clasa IV a școlii normale până în anul 1846. Lui M. P. — după științele teologice, Istoria universală îi era studiul predilect. În luna Iulie anul 1846 după moartea vicarului Ioan Marian, a fost numit paroh al Năsăudului și administrator al oficiului vicarial. În luna Maiu 1847 a fost numit vicar actual foraneu episcopal.

Activitatea sa ca vicar se poate vedea din protocoalele rămase în arhiva vicarială, mai ales în cele dela anul 1850 până la numirea sa de prepozit capitular.

Apoi din următoarele :

1. S'a străduit întocmai ca și predecesorii săi mai ales cu ocazia vizitațiilor canonice, săvârșite numai în Dumineci și sărbători, a îndemna pe credincioși să zidească în tot locul case parohiale, singurul mijloc de a scuti parohiile de preoți ignoranți. Dar nu i-a succes decât numai în Sângeorz, Sântioana, Gledin și Murăreni. Astfel a fost silit și el să recomande la teologia morală (curs inferior de preoție) pe absolvenți ai claselor „normale”, dar cu purtare morală bună.

2. A îndemnat stăruitor pe credincioși, ca în locul bise-

¹⁾ Din Șematismul Clerului diecezan al Făgărașului, tipărit la Blaj în anul 1835, am găsit că M. P. înșirat între cléricii absolvenți, era profesor de Gramatică superioară (Supremae Grammaticae R. D. Macedon Pop), Pe atunci era canonic școlastic în Capitulul catedral din Blaj Ioan Nemeș, fostul vicar în Năsăud, care cunoștea pe M. P. de când era student în liceu. Despre acest canonic același Șematism ne arată că era decorat cu cruce de argint pentru merite pii, și era Decanul comitatului Cluj. Viața și activitatea acestuia ca vicar al Năsăudului o descrie pe larg M. P. în lucrarea sa; „Activitatea vicarilor foranei episcopali greco-catolici din districtul Năsăudului”.

ricilor mici și de lemn să-și zidească biserici mari și corespunzătoare timpului.

Intocmai ca și antecesorul său Ioan Marian s'a îngrijit de bunăstarea școalelor din Năsăud și din întreg districtul. De aceea școalele năsăudene le admirau chiar și străinii și ele în fiecare an storceau lauda organelor superioare, chiar și până ale consiliului belic și ale monarhului. M. P. în lucrarea sa despre activitatea vicarilor năsăudeni scrie : „Școale ca ale lui Marian nu au fost și nici nu știu când vor fi”. — Prepozitul capitular Ioan Papiu — fost profesor și director al gimnaziului din Năsăud, în un studiu istoric al său despre școalele românești, scrie : „Imi aduc aminte din anii trecuți, când eram la Năsăud, cum imi spuneau oamenii despre activul și zelosul bărbat, răposatul vicar Marian, pe care cu asemenea pas îl urma și prepozitul din Gherla M. P. până ce fu acolo, pentru bunăstarea școalelor comunale. Și oare unde au fost mai bune școale decât la grănicerii noștri români?”¹⁾

3. Din articolul : Pagini memorabile din 1848, publicat de profesorul Virgil Șotropa²⁾ iese în relief rolul ce l-a avut vicarul M. P. în evenimentele din memorabilii ani ai redesteptării noastre. Reproducem aci numai unele pasagii mai remarcabile.

Episcopul Lemeni dela Blaj, despre care se zicea că era cam fricos și inclina spre maghiari și politica lor, scrisese vicarului M. P. că adunarea intelectualilor și reprezentanților poporului român ardelean, convocați pe Dumineca Tomii în Blaj, e interzisă, guvernul însă imputernicește pe Vlădica să convoace conform circumstanțelor pe vicari, protopopi și pe laicii mai inteligenți „spre dobândirea scopului”. Dar nu permite să se adune atâtea mii de oameni, nedepriși în acest obiect, neputând sta nimeni bun, că aceea mulțime va rămânea între hotarele cuviinței...

Vicarul M. P. a împărțit acest ordin preoților și poporenilor. El a luat parte în persoană la acea grandioasă adunare din 315 Mai de pe Câmpul Libertății din Blaj, care a fost o măreață și istorică manifestare a poporului român din Ardeal. După adunare vicarul M. P. adresează preoților din întreg vicariatul cu data de 25 Mai următorul comunicat lapidar :

¹⁾ Istoria Școalelor năsăudene de Virgil Șotropa și Dr. Nicolae Drăgan, Năsăud 1913 la pag. 92.

²⁾ Nr. 3 din „Arhiva Someșană” paginile 1—20.

„Cu împărtășirea înduratei rândueli a Măriei Sale dl. Episcop pentru învățarea poporului la ascultare către stăpânire și cei mai mari, vi se face cunoscut cumcă congresul Românilor s'a încheiat în cel mai bun rând și liniște spre gloria eternă a poporului, măcar că au fost la 50 mii.

„Desbaterile s'au ținut în 14—17 Mai, când s'a cetit petiția ... (urmează în rezumat punctele petiției...) Aceste puncte compuse în două suplici, s'au așternut Majestății Sale și Dietei. Rezultatul îl vom vedea de vom trăi”.

După forțata proclamare a unirii Ardealului cu Ungaria, între grăniceri se iviră iritații. Vicarul ceru în 22 Iunie dela colonel și dela general să permită ca din fiecare comună preotul și câte doi reprezentanți ai sătenilor să se poată întruni în o anumită zi a anului 1848 în Năsăud ca să-și arate dorurile lor... La început generalul răspunde categoric vicarului că aceasta nu se poate, și întrunirea ar fi privită drept complot.

Neobositul vicar însă nu abandonează planul conceput, insistă cu stăruință și dobândește dela forurile competente militare și civile ținerea adunării grănicerilor în Năsăud pe ziua de 10 Iulie. Delegații satelor în bună înțelegere și cu mult cumpăt își fixează postulatele în 19 puncte, cuprinse în o petiție către Împăratul, redactată de vicarul M. P. și de aghiotantul regimentului Leontin Luchi. Petiția la Viena avea să o ducă o deputație în frunte cu vicarul. De la Sibiu însă i-au împiedecat, cum se vede din o circulară vicarială din 26 August 1848.

Situația se incurca tot mai mult, haosul creștea. Sosiau proclamații și porunci, provocări și amenințări când dela Curtea din Viena, comanda militară din Sibiu și dela Episcopia din Blaj, când dela Ministerul din Pesta și dela guvernul ardelean din Cluj... De multeori ordinele erau contradictorii... Înțeleptul vicar nici între aceste împrejurări grele nu-și pierdea cumpătul, ci după trebuință, odată cu blândețe, altădată cu energie, căuta în tot felul să calmeze spiritele agitate.

Provocat de Episcopul Lemeni, vicarul M. P. îi face raport la data de 16 Septembrie, despre stările din granița năsăudeană, că în 13—14 Septembrie s'a ținut a doua adunare a grănicerilor — rugând pe comandant să scrie la Împăratul că ei nu voiesc să știe despre Ministerul unghuresc, despre făcuta unire... Între grăniceri se iveau porniri îngrijorătoare, cari îl supărau foarte mult pe vicarul M. P. Anumiți instigatori ațitau

poporul contra preoților zicând că aceștia în ascuns țin cu rebelii maghiari... 1)

În timpul cel mai critic îi sosiră vicarului dela Consistor niște tabele pentru conscrierea venitelor parohiale și școlare... Vicarul consternat văzu că actele sunt scrise în limba maghiară. Numai decât convoacă pe preoți la Năsăud, unde aceștia în prezența unui ofițer chemat anume la adunare și în fața mai multor delegați mireni, declară că toate actele să se expedieze imediat îndărăt, fiind poporul și așa destul de agitat după citirea circularilor privitoare la Ministerul maghiar.

Gândul curat, intențiile nobile și sentimentele naționale ale vicarului M. P. se văd din circulara adresată în 24 Noiembrie 1848 preoților săi:

Le scrie că în timp de 2 săptămâni n'a primit nici un ziar. Cauza sunt tristele împrejurări... Primind de odată vre-o 6 numere din „Gazeta Transilvaniei”, — atâta despre o colecție pornită de Comitetul românesc ales de adunarea națională și întărit de In. General Comando, copleșit de trebi și luptându-se cu nespuse greutateți bănești... Comitetul primește pe zi câte 5 până în 10 scrisori oficiale, imparte pașaporturi, îi trebuiesc scriitori, însă de unde lefi?

Vicarul provoacă pe fiecare preot, cantor, dascăl, și alții să contribuie pentru acoperirea cheltuelilor acestor neobosiți bărbați fiecare cât va avea... însemnându-se oferta pe un conspect — care până la 5 Decembrie — împreună cu banii prin cantor se vor trimite la vicariat.

„Acuma dară e timpul, în care să ne arătăm iubirea către nație și patriotismul care pe fiecare îl însuflețește, deci să arătăm cu fapta, nu numai cu gura. Duceți consignația (conspectul) și la domnii ofițeri pensionați, arătați-o și la dascălii triviali și naționali...”

„După jurnalele patriei, Românii cu ajutorul trupelor împărătești și al Sașilor au învins pe Unguri mai în toate locu-

1) Așa s'a întâmplat și cu mine, autorul acestor biografii, în vremea când eram paroh în comuna Telciu din graniță. Au instigat contra mea și s'a scris și în gazeta populară din Cluj: „Glasul Ardealului” paremi-se, făcându-mă „Iuda trădătorul”, că aș fi venit din Gherla să vând la străini cei zece munți ce-i avea comuna Telciu... A trebuit de pe amvonul bisericii să luminez pe bunii credincioși să nu dea crezământ acelor afirmări pline de venin. Căci n'am venit la ei să fac afaceri materiale, ci să le fiu păstor sufletesc cât mai bun.

rile, căci numai la Vașarheiu (Târgu-Mureș) picau Secuții ca snopii. Pentru aceste dar învingeri aduceți jertfă de mulțumită lui Dumnezeu într-o Duminecă sau altă zi pregătind poporul mai înainte spre aceea ca să se adune cu toții, rugându-vă ca Dumnezeu și în viitor să ajute pe înălțatul împărat împotriva vrăjmașilor”.

4. În Decembrie 1848 ocupând Ungurii tot nordul Ardealului, fiind silit și regimentul grăniceresc să se retragă în Bucovina, a părăsit și el Năsăudul, lăsând tot ce a avut în casa vicarială, afară de mica sa bibliotecă. S'a dus peste munți în Bucovina, așezându-se în Câmpulung, unde a stat vre-o trei săptămâni. Mutându-se regimentul la Cernăuți, la provocarea comandantului Carol Urban a primit serviciul de capelan castrens, pe care l-a îndeplinit până la sfârșitul lui Noiembrie 1849, când s'a întors la Năsăud, ocupându-și iară oficiul său de vicar și paroh, cari officii le încredințase interimal fratelui său Anchidim Pop catehet la școala normală din Năsăud.

5. La 5 August 1849 adresează o scrisoare comandantului Carol Urban, care era bolnav la Iacobeni, ca să se elibereze dela militarie cei slabi și bătrâni, cari serviseră câte 25—30 ani și cari erau neapți pentru ștrapațiile militare, precum și capii de familie îngreunați cu mulți prunci. În urma acestei scrisori toți soldații de mai sus, precum și aceia ale căror case au fost aprinse în revoluție, s'au ales și trimis acasă sub conducerea unui locotenent.

Reîntorcându-se și el în Năsăud la începutul lui Decembrie din anul 1849, adevărat după aproape un an de absență, a găsit că Biserica din Năsăud a fost aprinsă, dar fiind de piatră a ars numai acoperișul. Casa vicarială și superedificatele erau într-o stare desolată, mobilele toate nouă, gătite cu un an mai înainte pentru cinci camere, toate erau duse, furate, grădina fără garduri și altoi, puși în anul precedent. Bieții credincioși din Năsăud își făcuseră în pripă colibuțe pe grădinile lor înapoia caselor arse. Această stare vandalică a reședinței sale vicariale l-a mișcat foarte adânc, încât plângea de milă ca și prorocul Ieremia pe ruinele Ierusalimului pustiit de Nabucodonosor. S'a apucat de lucru, a reparat casa ca să poată locui în ea, a provăzut-o cu mobilele necesare, a îngrădit grădina, sădind din nou pomi, altoi de cei mai nobili. A acoperit biserica decamdată cu scânduri, ca să se poată celebra în ea.

M. P. reocupându-și postul său de vicar și paroh, a lu-

crat cu zor ca să dispară urmele infecte ale rebelilor, și cu toată autoritatea persoanei sale a stăruit pentru regenerarea și refacerea morală și materială a populației.

În Nr. 7 din „Arhiva Someșană” la pag. 9—13, avem mai multe circulare date de el preoției din district la 3, 12, 18, 23 și 30 Decembrie 1849, 3 Ianuarie, 11 Februarie, 21 Iunie și 24 Decembrie 1850.

În circulara dela 18 Decembrie 1849 — la sfârșit scrie: „În unele sate s'au început școalele, în altele nu. Unii preoți le mai cearcă, când și când, alții de fel nu. Vă dojenesc ca să băgați de seamă de aceste națiuni atât de folositoare institute. Străduiți-vă a planta în fragedele inimi morala și religia fără de cari omul e fiară sălbatică”.

În cea din 14 Decembrie 1850 — anunțând preoției că primind vicariatul două cărți tipărite de neobositul literat Treboniu Laurian — le scrie așa: „Aveți bunătate căroră se vor trimite a le primi. Noi preoții suntem datori orice întreprindere literară a sprijini și a ajuta, că prin aceasta încurajăm pe cei cu știință împodobiti, bărbați din sânul națiunii, a da mai multe opere literare afară, spre luminarea poporului și împrăștierea întunecului”.

În 30 Octombrie 1849 s'a deschis un nou curs preparandial de 6 luni pe lângă Școala normală din Năsăud, nu numai pentru năsăudeni, ci pentru candidații români din părțile nordice ale Ardealului. Cu acest prilej vicarul M. P., ținu candidaților (91 preparanzi, 22 grăniceri și 69 provincialiști) următoarea vorbire: „Tinerilor! Românul care are cât de puțină cunoștință din istoria națiunii sale, cetind preaindurata ordinațiune a Excelenței Sale guvernatorului civil și militar despre deschiderea a două preparandii pedagogice pentru 100 tineri români, cari în timpul petrecerii sale la această învățătură să capete stipendii dela Stat, a alăturat timpul trecut cu cel prezent. Trecutul l-a înfiorat iar prezentul l-a bucurat. Piedecile puse desvoltării înțeleșuale (intelectuale) a Românilor mai cu seamă în timpul domniei prinților maghiari de către dușmani, umplu sufletul de necaz și amărăciune. Românul pe atunci necum să capete ajutor dela stat (80 de preparanzi căpătau fiecare câte un stipendiu de 6 floreni lunar) dar nici îi era iertat a umbla la școală. Starea lor era jalnică, ca și a sclavilor din Africa. O timpuri, o năravuri!...

„Lanțurile cari legaseră puterea înțelesuală a Românilui, au început a se sfărâma, mai cu seamă de când patria noastră a venit sub domnia casei austriace, însă acele groase fiind, nu s'au putut odată sfărâma. Duhul timpului prezent, violența evenimentelor au produs principiul egalității, care pronunțată și prin constituția dată de preabunul nostru monarh, garantează Românilor asemenea drepturi ca și celorlalte națiuni din monarhie.

„Însă tinerilor! Ca Români să se știe folosi de drepturile garantizate, ca să fie respectați de națiunile Europei, să aibă putere morală, să fie adevărați creștini și bravi crescători și subdiți, au trebuință să învețe, au cea mai neapărată trebuință de școale.

„Școalele însă numai atunci vor aduce doritul folos, dacă vor avea dascăli procopsiți. Numai aceștia sunt în stare a ridica onoarea și fericirea națiunii.

„Această trebuință a cunoscut-o părintescul guvern, căci numai puțin timp trecu dela nădușirea resbelului, și iată vedem punerea fundamentului pentru dezvoltarea Românilor. Voi, tinerilor adunați aici, voiți a fi dascăli sau învățători? Frumoasă chemare! Ce folos putem aduce omenimei mai mare decât dacă vom învăța tinerimea, zise oratorul roman Cicero. Voi veți trebui în viitor a planta în fragedele inimi știința și morala, însă ca să fiți în stare, înșivă trebuieți a învăța.

„În șase luni vi se va propune metodică de un pedagog, care de mai mulți ani a meritat stima înaltelor locuri. Acesta vă va arăta calea pe care veți trebui a conduce pe învățăcei către câștigarea neperitoarelor averi, care a o învăța vă îndatorăți. Ci un pedagog adevărat poartă grija ca pruncii să fie în viitor nu numai bărbați, dar totodată cameni drepți și morali. Acest sfânt scop îl veți dobândi prin învățătura Religiei, a moralului și prin darea exemplului bun.

„Cu atâta însă nu socotiți că încă ați făcut destul. Unui dascăl sunt și alte științe de lipsă. Încât împrejurările și capacitatea vă vor îngădui, sunteți îndatorați și acelea a le câștiga. Omul numai așa răspunde așteptării divine, numai așa își arată demnitatea omenească, dacă din zi în zi se străduiește a fi mai perfect. Altmintrelea tăcând, rămâneți răspunzători națiunii, care așteaptă dela voi fructuri îndoite, statului, care vă

întinde mână de ajutor, și lui Dumnezeu, înaintea căruia vom da seama de tot momentul petrecut îndeșert¹⁾).

În primăvara anului 1850 a pus fundament pentru o biserică nouă pe o grădină alor 2 frați, dar neprimind suma de 18.000 floreni promiși de colonelul Urban, nu s'a putut continua edificarea.

6. În luna Septemvrie 1850 a luat parte la alegerea Episcopului din Blaj — Alexandru Șterca Șuluțiu, împreună cu doi delegați ai clerului.

În Februarie 1851, vicarul M. P. a publicat ordinul împărătesc referitor la desființarea regimentelor grănicerești din Transilvania, tuturor reprezentanților comunelor din district, chemați în Năsăud.

În fața vicecolonelului Resner și a mai multor oficiali militari, vicarul a tălmăcit ordinul, spunând că împăratul recunoaște cu mulțumită serviciile lor militare — făcute aproape un veac (100 de ani) pentru monarhie și tron... Dar li se recunoaște fondul de montur și fondul școlar înființat din dreptul cărciumăritului de trei luni pentru școalele confesionale naționale, putând să dispună de aceste fonduri după plac. Li-se dă însă sfatul ca și fondul de montur să-l destineze tot pentru scopuri școlastice... Vicarul M. P. după mai multe desbateri cu intelectualii din Năsăud, a sfătuit pe reprezentanții comunelor grănicerești, să lase numitele fonduri pentru scopuri școlare. Fondul monturului s'a destinat pentru stipendii (burse) cari să se împărțească studenților dela gimnaziu, academi și universități, cu note bune. S'a luat proces verbal despre această învoire în numele comunelor, care semnându-se în prezența comandamentului de regiment Resner, s'a ales un comitet de 12 persoane, sub prezidiul vicarului foraneu episcopal pentru luarea în seamă și administrarea acestor fonduri.

Acest comitet, mai ales membrii cu locuința în Năsăud, între cari s'au distins locotenentul Petru Tanco și învățătorul Vasile Nașcu, dela școala normală, sub conducerea vicarului M. P., are merite neperitoare pentru fondurile năsăudene, din cari s'au împărțit atâtea stipendii pentru fiii grănicerilor de odinioară și s'au susținut gimnaziul din Năsăud, preparandia și școlile primare confesionale din cele 44 comune grănicerești, în timpuri de urgie a dominațiunii vitrege ungurești...

¹⁾ „Arhiva Someșană” No. 11 pag. 22—24.

În o circulară din 3 Martie 1851 scrie preoților săi așa: „Sfătuiți sătenilor, că decumva s'or vinde cuartirele erariale cu grădinile, să le cumpere ei din banii aflători în casse pentru școale și case parohiale, de cari avem trebuință, sau decumva n'or fi bani de ajuns, pot imprumuta pe contul unui munte. Să nu lase a le cumpăra Jidovii, cari îi vor iobăgi pe vecie”¹⁾).

7. În anul 1851 a înaintat un memoriu către Ordinariatul episcopal din Blaj, în care descriind în vii colori, starea mizerabilă a preoției din vicariat (fără lectical sau mierțe dela popor, fără zi de lucru, ca în alte părți din Ardeal și din părțile ungurene, fără case parohiale, cu porțiuni canonice foarte mici, așezate pe dealuri, cu spini, mesteceni și arini...), l-a rugat să mijlocească la cârmuirea țării îmbunătățirea soartei preoților din fondul proventelor, care era proprietatea comunelor. Dela Blaj s'a recomandat așteptare până la organizarea tuturor parohiilor din Ardeal.

În anul 1852 în luna August, Împăratul Francisc Iosif I, vizitând Ardealul, a venit la Bistrița. Preoțimea districtuală în frunte cu vicarul M. P., s'a prezentat în audiență la Împăratul, înmânându-i o suplică în limba germană, compusă de vicar pentru îmbunătățirea materială a preoției din fondul proventelor. Nici această suplică n'a avut rezultat, fiindcă organele financiare, cari voiau să tragă la sine acel fond, au fost în contra.

8. Către sfârșitul lunii Septemvrie 1852 a fost provocat de către Episcopul din Blaj Alexandru Sterca Șuluțiu, să meargă cu dânsul la Viena, pentru a-i ajuta în mai multe lucruri pe cari avea să le înainteze împăratului și regimului, compunând și traducând toate scrisorile în limba germană. Sosind în Viena, Episcopul i-a dat o mulțime de scrisori, unele românești, altele latinești, îndreptate către Împăratul și către Minister. Mare parte din ele erau certe cu neuniții, unele priviau nevoile Ordinariatului episcopal și pustiirea domeniului episcopal, iar altele erau cu privire la necesitatea organizării parohiilor și la îmbunătățirea soartei preoților. La traducerea acestora a lucrat vre-o 7 săptămâni. Toate bucurosi le-a scris în limba germană, afară de certele cu neuniții, la cari nu a avut voie, prevăzând că Nemții vor râde de ele: de bătăile preoților

¹⁾ „Arhiva Someșană” No. 7, pag. 20—21.

uniți cu neuniți cu cădelnițe, smulsuri de barbe, etc. L-a rugat pe episcop să nu înainteze acele scrisori... dar nu l-a putut abate dela propusul său.

Aproape toate petițiile au rămas fără rezultat, afară de chestia domeniului episcopal.

9. În luna Octomvrie 1855 a mers la instalarea Mitropolitului Alexandru Sterca Șuluțiu în Blaj. Sosind aici a fost însărcinat din partea Mitropolitului să primească el cu careta sa de gală pe Cardinalul — Pronunțitul Apostolic de pe lângă Curtea imperială regală din Viena, Viale Prela, în fruntea unei deputațiuni la granița hotarului Blajului.

Vicarul M. P. la primirea Cardinalului i-a ținut următoarea cuvântare în limba germană:

„Eminența Voastră! Clerul român greco-catolic din provincia Albei-Iulie, își iea fiasca libertate a saluta intrarea Eminenței Voastre în mijlocul său și deodată cu fiască umilintă a Vă ruga, ca să primiți expresiunea simțemintelor de onoare și mulțumire de cari fiecare este pătruns la această prea veselă și de mult dorită sărbătoare. Din adâncul inimei Vă spunem o binevenire pe cât de cucernică, pe atât de mulțumitoare. Cu entusiaste suflete Vă urăm: Înalt și îndelungat să viețuiți Eminența Voastră, ca unul care mult ați contribuit și cu adevărat zel apostolic ați conlucrat la această mare sărbătoare: la reînvierea Metropoliei gr. cat. a Bălgradului, ce este moartă de 142 ani, și pe lângă toate lucrurile statului și ale bisericii, cu cari sunteți ocupați, ați întreprins și făcut spre a duce în îndeplinire acest act solemn, această ostenitoare apostolică călătorie.

„Deodată în numele Excelenței Sale Domnului Mitropolit, aduc fiasca rugare, ca să Vă îndurați a lua în dispoziția Eminenței Voastre această caretă de gală și a Vă sui în ea. Vă sărutăm și sf. Dreaptă și ne recomandăm părintescului favor”.

În suita Eminenței Sale se găsea episcopul romano-catolic din Alba-Iulia Ludovic Haynald, episcopul român greco-catolic al Orăzii Vasile Erdeli, episcopii cei noi a Gherlei și Lugojului: Ioan Alexi și Alexandru Dobra, episcopul catolic-latin din București și alți prelați și canonici.

10. În luna Martie 1856 a fost provocat de primul episcop numit la Gherla Ioan Alexi, ca să-l însoțească la Viena, la o conferență a episcopatului catolic de ambe riturile. Acolo a petrecut până către sfârșitul lunii Iunie, ajutând episcopului

in compunerea mai multor cereri către Impăratul și Ministerul Cultelor, cari se refereau la diferite trebuințe ale nou înființatei dieceze. Fiindcă episcopul nu cunoștea perfect limba germană, vicarul M. P. le-a și compus și tot el le-a și purizat. Multe din cererile înaintate s'au și rezolvat favorabil și încă în grabă. Astfel s'a asemnat o sumă de bani pentru fondul instructiv episcopal, un pașal de cancelarie, altul pentru biserica catedrală, pentru chiria de locuință a canonicilor, precum și o sumă necesară la introducerea și instalarea episcopului. Alte cereri apoi s'au rezolvat mai târziu, așa în anul 1858 s'a deschis Seminarul teologic cu stipendii sau burse pentru 50 clerici, parohiile din părțile anexe s'au congruat cu 2 din 3 părți a venitelor ce lipseau, iar pentru preoții din Transilvania încă s'a dobândit dela Stat un ajutor de 8000 floreni (opt mii) v. a. Astfel petrecerea lui M. P. în Viena cu episcopul Alexi, vreme de 3 luni din anul 1856, a avut rezultate mai bune decât cea din anul 1852 cu episcopul Șuluțiu.

Cu această ocaziune a adresat și el o cerere către Ministerul de Culte Thun pentru primirea unui ajutor cu scopul edificării bisericii începute în Năsăud... S'a asemnat arănda târgului din Năsăud, însă numai pentru zece ani.

Prin o altă cerere adresată Impăratului s'a ocupat cu chestia dreptului de proprietate a pământului grănicerilor, apoi a stăruit de a se transpune fondul școlastic comunelor, iar cel de montur comitetului, pentru a împărți stipendii pe seama studenților conform declarației date din partea reprezentanților comunelor cu ocaziunea desființării institutului de graniță. Cererea s'a rezolvit favorabil numai în anul 1861.

11. În 7 Septemvrie 1856 Episcopul Ioan Alexi s'a introdus și instalat solemn în scaunul său arhieresc din Gherla prin Arhiepiscopul și Mitropolitul de Alba-Iulia și Făgăraș Alexandru Șterca Șuluțiu. Incepând guvernarea diecezei sale și neavând Capitulul catedral și trebuind să corespundă cu guvernul și cu alte dicasterii oficiale în limba germană, a rugat pe vicarul M. P., ca măcar până la înființarea Capitulului să rămână la Gherla ca secretar episcopal, administrând în acea vreme și vicariatul Năsăudului. Așa a și făcut, rămânând în Gherla câte o lună două, apoi mergea la Năsăud câte pe o săptămână ca să poarte grijă și de cele bisericesti din vicariatul său. Episcopul Alexi apreciind ostenelele lui M. P. și activitatea des-

voltată ca secretar din Martie 1856, până la sfârșitul lui Septemvrie 1857, l-a candidat de prepozit capitular în nou înființatul Capitul din Gherla. Numirea prepozitului capitular în urma Concordatului încheiat între Sfântul Scaun apostolic și între Impărat — atârna dela Sfântul Părinte Papa, Patriarhul Romei. Primii cinci canonici au fost numiți prin decretul împărătesc cu data 24 Ianuarie 1857. Numirea prepozitului însă întârzie. De aceea episcopul Alexi cu data 9 Martie 1857 — scrie Ministerului Cultelor o adresă, în care arată că în 11 Septemvrie 1856 — cu ocazia propunerilor pentru ocuparea posturilor de capitulari ai diecezei sale, a propus de prepozit pe vicarul foraneu și decanul din Năsăud, M. P. Inșiră apoi meritele lui: Viața sa politică și morală nepătată, activitatea sa... cunoașterea mai multor limbi, mai ales a celei germane atât de necesară pentru corespondență. Inzestrarea lui cu acele însușiri o adeverește cu certificate dela Arhiepiscopul și Mitropolitul Șuluțiu, dela generalul Krautner, colonelul Sabeu, maiorul Clococeanu, prefectul din Bistrița: de Nagi..... apoi episcopul astfel continuă în adresă:

„Ca să-mi pot câștiga convingerea personală despre însușirile lui, l-am luat cu mine în Viena în Martie anul trecut la conferințele episcopesti și cu un simț adevărat de bucurie m'am convins deplin despre adevărul datelor aduse înainte în certificate.

„Mai bună ocaziune de a-l putea aprecia mi s'a oferit după luarea în seamă a diecezei, când dânsul singur din toată preoțimea diecezană a avut însușirile și capacitatea, în lipsa Capitulului, a-mi da mână de ajutor în administrarea celor mai însemnate afaceri ale diecezei și în purtarea corespondențelor, Nimic alta, ci numai datoria sfântă ce trebuie să o aibă un superior față de subalternul său și recunoștința față de acest individ brav și trebuincios în toată privința, mă silesc să rog oficios pe înalt lăudatul imp. reg. presidiu să se îndure prea grațios a-i mijloci grabnica-i numire de prepozit la Sfântul Părinte Papa dela Roma, în sensul Concordatului, și aceasta cu atât mai mult, cu cât adevărata instalare solemnă a Capitulului atârna dela numirea acestuia, deoparte, de altă parte pentru că dânsul e singur din Transilvania. și prin urmare are cunoștințe despre bisericile parohiale de aici și despre referințele școlare, fiindcă ceilalți canonici toți sunt din Ungaria, și prin urmare necunoșcători ai împrejurărilor de aici.

„In fine imi iau libertatea a adauge observațiunea cu care datoresc din oficiu, că deși acela e propus de al șaptelea canonic in Capitulul mitropolitan, totuși mă rog de mult puternica mijlocire ca să primească acest post, întâi pentrucă e din această dieceză, și ca un cunoscător al împrejurărilor de aici, poate folosi mai mult aici decât acolo, și in locul al doilea acolo sunt mai mulți indivizi cunoscători de limba germană, cari se pot folosi ușor la orice afaceri, până când aici nu sunt.”

Din acestea se poate vedea limpede cât de mult era prețuit M. P. din partea primului episcop al Gherlei și ce însușiri frumoase poseda el.

Cu toată urgitarea aceasta, numirea prepozitului M. P. s'a amânat până in luna Decemvrie din acel an. Cauza a fost o acuză malițioasă a pretorului din Năsăud, Kancsusky, un om depravat, pe care vicarul M. P. de două ori l-a certat in casa sa vicarială pentru viața sa imorală și pildele rele ce le dădea sa vicarială pentru viața sa imorală și pildele rele ce le dădea binecredincioșilor creștini. Acesta a denunțat pe M. P. la Ministerul de poliție — tocmai când se lucra la numirea sa de prepozit capitular. L-a prezentat ca pe un om periculos pentru stat. Dar întrebându-se despre conduita vicarului pretorii Eduard Krommer și Ioan Fabritius cari au funcționat la Năsăud, intre anii 1851 și 1854, precum și căpitanul de jandarmerie Francisc Mihălașiu și prefectul Bistriței Ioan Nagi, acuzele inaintate de ticălosul pretore s'au dovedit calomnii ordinare. Astfel inaintându-se candidarea lui M. P. prin Ministerul de Externe la Sfântul Scaun dela Roma, marele Papă Pius al IX-lea de fericită pomenire, care conform Concordatului avea dreptul de a numi pe prepoziții dela toate Capitele catedrale — prin Bulla din 11 Decemvrie 1857, l-a numit și confirmat de prepozit al nou înființatului Capitulul catedral pe lângă Episcopia Gherlei.

Lăsăm să urmeze aici inșăș bula de numire in limba latină — pe care am găsit-o in arhivul diecezan între multe alte bule și decrete papale și imperiale :

**Bula Apostolică de numire a prepozitului
Macedon Pop.**

Pius Episcopus Servus servorum Dei. Dilecto Filio Macedoni Papp Archipresbytero seu Praeposito majoris Ecclesiae Armenopolitanae Graeci Ritus: Salutem et Apostolicam benedictionem. Vitae

ac morum honestas atque laudabilia probitatis et virtutum merita, super quibus apud Nos fidedigno commendaris testimonio, Nos inducunt ut tibi reddamur ad gratiam liberales dudum siquidem juxta concordata inter Sedem Apostolicam et carissimum in Christo filium Nostrum Franciscum Iosephum hoc nomine primum Austriae Imperatorem ac Bohemiae et Hungariae Regem Apostolicum nuperrime inita. Omnes dignitates post pontificalem majores Metropolitanarum et Cathedralium Ecclesiarum in dittonibus ejusdem Imperatoris ac Regis existentium tunc vacantes et in posterum vacaturas, Nostrae dictaeque Sedis Apostolicae collationi et dispositioni reservavimus decernentes ex tunc irritum et inane si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contingeret attentari. Cum itaque Archipresbyteratus seu Praepositura majoris Ecclesiae Armenopolitanae Graeci Ritus quae Apostolica nuper auctoritate erecta et instituta inibi dignitas post Pontificalem major existit a primaevis illius erectione et institutione hujusmodi vacaverit et vacet ad praesens nullusque de illo seu illa praeter Romanum Pontificem pro tempore existentem disponere potuerit sive possit reservatione et decreto obsistentibus supradictis Nos qui hodie parochialem Ecclesiam Naszodiensem Armenopolitanae Dioecesis per te ut asserebas obtentam per solam Pontificis gratiae concessionem vacare eo ipso volumus Tibi presbytero dictae Armenopolitanae dioecesis qui testimonio Ordinarii de vita moribusque pietatis ac etiam idoneitate commendaris. Asserenti Te in quadagesimo octavo tuae aetatis anno constitutum Vicarium Foraneum Episcopalem et in ecclesiasticis ministeriis versatum existere praemissorum meritorum tuorum intuitu specialem gratiam facere volentes Teque a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis seu censuris et poenis si quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum praesentium consequendum harum serie absolventes et absolutum fore censentes, Archipresbyteratum sive Praeposituram praedictam cujus fructus, redditus et proventus vigintiquatuor ducatorum auri de camera secundum communem estimationem valorem annum ut accepimus — non excedunt a primaevis illius erectione et institutione hujusmodi vacantem, cum omnibus illius iuribus et pertinentiis Apostolica Tibi auctoritate conferimus et de illo seu illa etiam providemus decernentes prout est irritum et inane si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter attentatum forsitan est hactenus vel in posterum contigerit attentari. Non obstantibus piae memoriae Bonifacii Papae Octavi praedecessoris Nostri et aliis Apostolicis constitutionibus dictaeque

Majoris Ecclesiae etiam juramento confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis et consuetudinibus contrariis quibuscumque. Aut si aliqui super provisionibus sibi faciendis de dignitatibus dictae Majoris Ecclesiae speciales vel aliis beneficiis in illis partibus generales dictae Sedis aut Legatorum ejus litteras impetraverint etiam si per eas ad inhibitionem reservationem et decretum aut alias quaslibet sit processum quibus omnibus te in assequutione dicti Archipresbyteratus sive Praepositurae volumus anteferri sed nullum per hoc eis quoad assequutionem dignitatum vel beneficiorum aliorum praepudicium generari. Seu si Venerabili Fratri Nostro Episcopo Armenopolitano et dilectis filiis Capitulo seu Presbyterio dictae Majoris Ecclesiae vel quibusvis aliis communiter aut divisim ab Apostolica sit Sede indultum quod ad receptionem vel provisionem alicujus minime teneantur et ad id compelli non possint, quodque de dignitatibus dictae Majoris Ecclesiae vel aliis beneficiis ecclesiasticis ad eorum collationem provisionem praesentationem seu quamvis aliam dispositionem conjunctim vel separatim spectantibus nulli valeat provideri per Litteras Apostolicas non faciant plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Seu si prius non fueris ad praestandum de observandis statutis et consuetudinibus dictae Majoris Ecclesiae solitum juramentum, dummodo in absentia tua per procuratorem idoneum et cum ad illam accesseris corporaliter illud praestes. Volumus autem quod Tu ante quam possessionem dicti Archipresbyteratus sive Praepositurae adipiscaris, fidei catholicae professionem juxta articulos jampridem a Sede Apostolica propositos in manibus praedicti Episcopi Armenopolitani sive dilecti sibi Filii ejus Vicarii in spiritualibus generalis emittente illamque sic emissam ad dictam Sedem sine mendis cum Tui et Episcopi sive Vicarii praedicti subscriptione quantocius transmittere quodque infra annum proximum gradum Magisterii in Theologia vel doctoratus aut Licentiaturatione in decretis in aliqua approbata Universitate studii generalis praevio riguroso examine ac alias servatis servandis suscipere omnino tenearis, alioquin Archipresbyteratus sive Praepositura praedicta vacet eo ipso.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostrae Absolutionis Collationis provisionis decreti et voluntatis infringere vel ei ausu temerario contraire, si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Romae apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Do-

minicae Millesimo octingentesimo quinquagesimo septimo Tertio Idus Decembris Pontificatus Nostri Anno Duodecimo.

Stephanus Bruti Regens

L. C. A.

Şase semnări indescifrabile.

Introducerea sau instalarea lui M. P. în scaunul și demnitatea de prepozit capitular s'a făcut la sărbătoarea Rusaliilor din anul 1858, care a căzut în 12/24 Mai, prin episcopul Ioan Alexi. În luna Iunie, apoi, după ce și-a luat rămas bun de la năsăudeni, pe cari i-a păstorit cu zel și cu dragoste de adevărat părinte vreme de 20 de ani și de la întreagă preoțimea din vicariat, a părăsit Năsăudul și și-a ocupat noul post de prepozit capitular în Gherla. În Nr.ii 49 și 50 ai „Gazetei Transilvaniei” din anul 1858 s'a descris foarte frumos sărbările din 10 și 11 Iunie 1858 de rămas bun al prepozitului M. P. de la parohiei săi și de la preoțime, precum și plecarea lui spre Gherla.

La începutul corespondenței se arată că nimicindu-se în fatalul an 1849 portretele împărătesei Maria Terezia, Iosif II și Francisc I. (cari se păstrau în cortelul colonelului și în tot anul se serba o festivitate a acestor icoane cu tinerimea școlii normale, ducându-le la biserică gr.-cat. cu pompă și de acolo îndărăt — și le așezau în sala școlii unde în acea zi le priveau nu numai tinerimea școlară ci și preoțimea și poporul) cu arhivele și alte obiecte, făcându-se raport la guvernul țării, s'a primit portretul împăratului Francisc Iosif I, împreună cu alte 4 portrete: Hristos pe cruce, spre a le așeza în toate 4 clasele.

S'a adunat tinerimea școlară aproape la 400 inși și corpul învățătorilor în sala școlii, cu o mulțime de preoți din vicariat, îmbrăcați în ornate bisericesti. Toată tinerimea școlară s'a pus în șalier, 10 școlari duceau cele 5 portrete împărătești, mergând înainte 2 cu praporii, urmași de corpul preoțesc în ordine, mai mulți ofițeri emeriți... funcționari de tot felul, apoi o mare mulțime de popor, precum și de orchestra muzicală a fostului al II-lea regiment român. Toți aceștia merseră în procesiune la biserică, cântând preoțimea „Impărate ceresc”, iar fanfara imnul poporal...

Sârșindu-se sf. Liturghie, prepozitul M. P. a ținut o predică potrivită acestei festivități: despre grațioasa și mult îndurată inimă a tronului împărătesc, sub al cărui sceptru se

îndulcește Românul de dreptul egalității și al civilizațiunii, împreună cu toate celelalte națiuni.

Apoi între cântările „Impărate ceresc” și „Mântuiește Doamne poporul Tău” prepozitul M. P. a stropit cu apă sfințită și a uns cu sfântul mir toate portretele.

Dela biserică s'au întors iarăși în aceeaș procesiune cu cântări și muzică până în salonul școalelor, unde preoții cântând Doxolgia cea mare, prepozitul a ținut din nou o învățătură tinerimei școlare, spunând scopul acelor chipuri... cari s'au pus apoi la locul său... După serbare toți funcționarii, ofițerii, preoții și învățătorii merseră la prepozitul M. P., unde parohul Rodnei-vechi Clemente Lupșaiu ținu în numele a toată preoțimea o cuvântare mișcătoare de inimi, de rămas bun, asemenea D. adiunct I. Gerendi în numele funcționarilor; directorul școalelor Laurenție Rummel, în numele învățătorilor și al tinerimei școlare, cărora li se mulțămîi cu multă sinceritate.

Seara la 9 ore adunându-se banda cu corpul învățătoresc, și cu școlarii mergând înaintea reședinței vicariale, i-au cântat cântec de ziua bună și un viers român, la care ieșind la fe-reastră prepozitul M. P. și mulțămînd, i se intonă: „Să trăiască” de trei ori.

Mulțime de popor privia la această dulce și senină seară încă ne mai auzită dela bunii și străbunii noștri în tractul fostului regiment, oftându-i fericire și sănătate la mulți ani. La 11 ore s'a sfârșit această serenadă. A doua zi în 11 Iunie în zorile zilei se dădu semn de sculare prin o tobă militară care se păstrează în acest orașel ca un antic suvenir, și toată tinerimea școlară sări dimpreună cu corpul învățătoresc și formară două arcuri, cel mai de frunte în capul podeșului aproape de casa vicarului, iar celalalt la poartă în capul orașelului către Gherla, din foi verzi și flori felurite, toată strada învăscută cu arbori verzi, iar fetițele din școala germană erau la 6 ore toate îmbrăcate în veșminte albe, cu cununii de flori în mână așteptând pornirea prepozitului. Pornirea fu la 7 ore dimineața, când așteptat de careta sa înaintea cortelului și de un însemnat număr de trăsuri pline de domni, ofițeri emeriți, preoți, oficiali și corpul învățătoresc, ieși înainte, pe care toți îl întâmpinară cu „Bună dimineața”.

Lăsară să treacă trăsurile înainte și să aștepte la biserică greco-catolică, până unde, înainte în șpalier, mergeau fetițele

cu cununițele în mână. Prepozitul M. P. — între ofițeri, funcționari și preoți, petrecut de un mare număr de popor intră în biserică, și la sfântul altar ingenunchind a ridicat în taină rugăciunea sa către cerescul Părinte, apoi la suirea în caretă, fetițele îi puseră cununițele la picioare și luându-și ziua bună dela toți porni între șirele tinerimei școlare, care nu înceta cu: „Să trăiască”. Pe lângă 12 căruțe cu domnii de mai sus, îl petrecură până la Mocod, granița tractului vicarial și 16 juri călăreți îmbrăcați în costum românesc. Acolo aștepta parohul local cu poporul adunat ca la o zi de sărbătoare în mijlocul comunei cu urări de bucurie: „Să trăiască”. Descălecând cu toții se duseră, — invitați fiind la casa parohială unde era pregătit un dejun galant, unde se ridicară mai multe toaste pentru sănătatea monarhului, Sfinției Sale Patriarhului Romei, episcopului diecezan Ioan Alexi și a toată comisiunea școlară din fostul regiment II de margine, pe urmă pentru sănătatea prepozitului dela Gherla M. P. Apoi ieșind iarăși în mijlocul satului, unde încă tot așteptau poporeni veniți și din satele învecinate: Mititeiu, Zagra, Salva ș. a. cu prunci școlari, la care cei din Mititeiu cântară cu învățătorul lor imnul poporal și o strofă din un viers român, la continuarea călătoriei, luându-și ziua bună dela toți, iarăși se repețiră urări: „Trăiască”.

La această ocaziune Părintele Lupșaiu, iară mai spune o cuvântare potrivită, primindu-și meritata recunoștință. Mai mulți preoți dela Năsăud, de pe lângă Someș în jos, l-au petrecut până la Beclean. Prepozitul ajunse seara în Gherla, unde iarăși fu întâmpinat de clerul tânăr și de unii funcționari.

Correspondentul din Năsăud incheie: „Dumnezeu îl țină la mulți ani spre ajutorarea în tot chipul a mizerului său popor”.¹⁾

Dar și după mutarea sa la Gherla, prepozitul M. P. a fost rugat de mai multe ori de fruntași grănicerești dela Năsăud să le conducă deputațiile lor trimise una la guvernatorul țării contele Mico, iar altele la tronul împărătesc.

În prima deputațiune din luna Martie 1861 la Cluj a rugat pe guvernator să se întrepună pentru deslegarea fericită a chestiei privitoare la dreptul de proprietate, în a doua mergând la Viena, a prezentat Împăratului omagii de mulțumită pentru înființarea căpitanatului din districtul Năsăud, cu ocaziunea instalării căpitanului suprem Alexandru Bohățiel.

¹⁾ Istoria școalelor năsăudene — Năsăud 1913 pag. 26—28.

În o altă audierță la Împăratul către sfârșitul lunei Iulie din acelaș an, M. P. — conducătorul deputației constătătoare încă din 4 membri, a rugat pe monarh să dispună deslegarea chestiei de proprietate și posesiune așternute prin mai multe deputațiuni și predarea fondului de montur și a celui școlastic comitetului ales.

Rezultatul acestei urgitări a fost, că aflându-se încă deputațiunea în Viena, s'a publicat decretul împărătesc așteptat și dorit de grăniceri.

În anul 1865 a condus în Viena o altă deputațiune a grănicerilor năsăudeni în cauza munților revendicați. Rezultatul cererii a fost, că munții au rămas în folosința grănicerilor — până în ziua de azi.

Pe când era încă vicar la Năsăud, a lucrat la *Catechismul, cel mare de Deharbe*, pe care apoi l-a terminat în Gherla ca prepozit, și tipărindu-se, era manual de școală în clasele gimnaziale și la școala normală (preparandie)... A mai tipărit în Viena și *Galeria Icoanelor sfinte*, carte pentru catehizare în mod intuitiv. În urmă a scris: *Activitatea vicarilor foranei* episcopali greco-catolici din districtul Năsăud, dela înființarea vicariatului (la sfârșitul veacului al XVIII-lea) până la anul 1859.

Această ultimă lucrare, rămasă în manuscris, s'a publicat în „Albina” din Budapesta la anul 1875 — prin Maxim Pop — preot și profesor gimnazial în Năsăud, iar de acolo s'a retipărit, corectată și adăosă prin acelaș preot profesor, scoțându-se în broșură separată tot în Budapesta la anul 1875.¹⁾

Dragostea prepozitului M. P. față de cauzele graniței năsăudene se vede limpede din cartea: „Vasile Nașcu”: *Viața și faptele lui — în legătură cu luptele grănicerilor năsăudeni pentru asigurarea averilor și fondurilor grănicerești* — publicată de Dr. Nestor Simon secretarul fondurilor central școlar și de stipendii din districtul Năsăudului, tipărită — în Năsăud la 1911, precum și din mai multe documente publicate în revista istorică culturală: „Arhiva Someșană” a harnicului și eruditului profesor pensionar Virgil Șotropa.

¹⁾ În această broșură se cuprinde și autobiografia primului prepozit capitular M. P. mai pe larg și în mai mare extensiune, decât în cele rezumate până acuma din dânsa. La aceste am adăos pe lângă decretul papal de numire, și alte date din alte izvoare postume. Ca supliment al broșurii — se cuprind și literile fundamentale făcute de prepozitul M. P. la 8 Decembrie 1872, precum și testamentul său — cu data de 24 Decembrie 1872.

Din această carte mai culegem unele date mai însemnate în compendiu sau rezumat, pe lângă cele pomenite mai înainte:

1. Adunarea din 2 August 1860 a reprezentanților fostelor comune grănicerești — întruniți în Năsăud, în localul școlii normale s'a deschis sub prezidiul prepozitului M. P. S'a emis o deputațiune la Viena în frunte cu Vasile Nașcu¹⁾.

2. În deputația ce a mers la Viena în a. 1861 în frunte cu Mitropolitul Șuluțiu în cauza congresului național român și în special în cauza apărării drepturilor populațiunii fostei grănicere, găsim pe prepozitul M. P., canonicul Ștefan Bîlțiu și alții, precum și 4 năsăudeni²⁾.

3. În chestiunea strămutării reședinței episcopale dela Gherla la Năsăud, Vasile Nașcu în o epistolă din 14 Martie 1861 către Ioachim Mureșan — scrie: „Dela Episcopul Alexi mi-a trimis DI prepozit (M. P.) declarațiunea ca voiește mai bucuros a fi strămutat la Năsăud, decât la Baia-Mare”.

4. În 4 Martie 1861 seara a sosit M. P. în Năsăud ca să iea parte la examenele dela școala din Năsăud, ca fost primul president al fondurilor grănicerești, iar pe atunci prepozit în Gherla și inspectorul tuturor școalelor diecezane... Petiția compusă în luna Februarie 1861 — din partea celor din Năsăud, ca să se separeze administrația districtului fost grăniceresc și să se înființeze un căpitanat cu municipiu independent adică neanexat cu orașul Bistrița ori cu vre-un alt comitat — au ținut-o până ce a mers și M. P. la Năsăud, cu ocaziunea acelor examene ca să o subscrie³⁾.

5. În scrisoarea trimisă din Cluj la 12 Aprilie 1866 de către primprocurorul Ioan Florian judecătorului Florian Porcius dela Tribunalul din Năsăud se arată cum căpitanul suprem (prefectul districtual Alexandru Bohățiel din Năsăud, cu Ioan Florian fiu de preot din Șoimuș lângă Bistrița) au mers în persoană la Gherla, ca să trateze cu Vlădica și cu Consistorul cauza ratificării literilor fundamentale, privind școli cari stătuseră și aveau să stea în legătură cu autoritățile bisericesti. Numitul primprocuror în epistola sa spune, cum sosind seara în Gherla, au mers la prepozitul M. P., care le-a spus cursul

¹⁾ Op. cit. „Vasile Nașcu” pag. 173—174.

²⁾ Op. cit. pag. 227.

³⁾ Op. cit. pag. 280, nota 1.

⁴⁾ Op. cit. pag. 228.

lucrului trecut... Apoi au mers la Episcopul Ioan Vancea care era consternat și speriat... A doua zi s'au pus la masa consistorială. Prepozitul s'a îmbolnăvit încă la primul punct al desbaterii și s'a sculat dela masă, deși Episcopul l-a oprit destul, dar n'a putut mai încolo lua parte... După inverșunate desbateri... lucrul s'a împăcat, așa că în clauzulă s'a pus că se primește, ratifică și aprobează „Instrumentul fundațional”, cu rugarea ca în preainalta sancțiune să se spună că institutiile înființate și cari se vor mai înființa, sunt și au să fie române greco-catolice și sub „Ordinariatul și Consistorul respectiv” se înțelege cel greco-catolic acum cu reședința în Gherla¹⁾).

6. La dieta din 1863 dela Sibiu, între cei 46 Români găsim și pe Pop Macedon Simeon, prepozit capitular, ca Regalist, adecă între cei chemați de către Maiestatea Sa Împăratul Rege, de fiecare naționalitate câte 11 sau 12 cu titlu vechiu feudal de Regaliști²⁾).

Din Șematismul Clerului diecezan al Gherlei publicat primadată de episcopul Ioan Vancea la anul 1867, știm că prepozitul M. P., a purtat mai multe funcțiuni și sarcini grele la Consistorul și dicasterele diecezane din Gherla. Dela începutul canoniciei sale, adecă îndată după instalarea sa la reședință a fost numit vicar general episcopal și ascultător general al cauzelor. În această calitate în absența Episcopului dela reședință, el era Președintele Consistorului diecezan, el împlinia toate agendele de chivernisitor al cauzelor bisericesti-școlare. A purtat apoi slujba de Președinte al Tribunalului Matrimonial diecezan, la care avea un substitut sau vicepreședinte, trei consilieri referenți și doi consilieri suplenți sau surogați, un apărător de căsătorie (defensor matrimonial) și de profesiune religioasă, un apărător substitut, un fisc și un secretar. Mai încolo era președinte la Examinatorul prosinodal, la care erau 7 examinatori (cinci canonici și doi profesori de teologie) și un notar: profesorul de teologie Dr. Victor Mihali, care mai târziu a ajuns episcop la Lugoj și apoi mitropolit la Blaj.

Tot prepozitul M. P. era președintele Comisiunii școlastice, unde avea un vicepreședinte și 7 membrii.

¹⁾ „Arhiva Someșană” Nr. 8, pag. 105—107.

²⁾ Părți alese din Istoria Transilvaniei de George Barițiu, Vol. III, pag. 181—183.

Din o corespondență publicată în „Sionul Românesc” din Viena,¹⁾ cu data de 10 Septembrie 1866, știm că în acel an M. P. a fost absolvat de Împăratul dela purtarea oficiului de Inspector suprem al școalelor diecezane, la cererea sa proprie, exprimându-i-se totodată înalta recunoștință pentru zelul și energia desfășurată în afacerile școlare.

În aceeaș corespondență se dă o schiță despre activitatea fostului inspector diecezan.

Se arată că el posedă cunoștințele recerute pentru acest oficiu, căci a asodat pe câmpul instrucțiunii publice 13 ani, parte ca profesor în Blaj, parte în oficiul de catehet la școlile normale din Năsăud. Cu toate acestea a primit inspectoratul în contra voinței sale, fiind silit de episcopul Alexi, fiindcă în timpul absolutismului se poțea ca inspectorul să aibă deplină cunoștință a limbei germane.

Numit inspector a tradus Catechismul renumitului Deharbe, pentru școlile elementare, în trei tomuri: Catechismul cel mare, de mijloc și cel mic, întocmindu-le ca să corespundă ritului nostru. Acestea s'au revidiat și aprobat de episcopul Alexi și s'au tipărit la editura c. r. de cărți școlastice din Viena, introducându-se în toate școlile din dieceză în locul vechiului Catehism dela Blaj a lui Migazzi, tradus pe cât se știe de fericitul Samuil Clain.

A tradus și „Galeria Icoanelor sfinte” de mare folos pentru tineri, putându-se propune Istoria Testamentului nou după metoda intuitiv.

A invitat pe harnicul profesor de preparandie Vasile Petri dela Năsăud, cel dintăiu pedagog al nostru, să compună un Abecedar corespunzător dezvoltării tinerimei, după regulele pedagogice și didactice... Acel Abecedar cenzurat și aprobat s'a tipărit în Sibiu și s'a împărțit la toate școalele diecezane...

Atât sub episcopul Alexi cât și ca vicar capitular a mers mai la toate examenele dela școalele din Năsăud și din Lăpuș, vizitând cu acel prilej școlile din jur.

Pe lângă referadele dela Consistor, toate circularele în cauzele școlare au ieșit din peana sa, cum poate vedea oricine va cerca arhivul diecezan. Astfel instrucția pentru dascăli, parohi și protopopi din 20 Martie 1863 nr. 166, circularul din 8

¹⁾ No. 19 din 1 Octombrie 1866.

Martie 1859 nr. 457, reimprospetat prin altul din 8 Iulie 1860 nr. 1299 despre isvoarele de venit din cari s'ar putea inființa fonduri școlare, și în urmă cel din 9 Octomvrie 1861 publicat în „Foaia pentru minte” etc. din Blaj, și nr. 42 din 1861, în urma cărui multe comunități parohiale greco-catolice au destinat obligațiunile de împrumut național pentru școli și învățători, asigurându-le existența pentru viitor.

Correspondentul încheie: Să ne dea Dumnezeu tot astfel de inspectori și pe viitor....

Pe urmă a mai purtat demnitatea de primul Prodirector al Liceului Teologic regesc episcopal domestic, cum se numea pe atunci Academia de Teologie de astăzi. Ca prodirector la Seminarul de teologie inspecta mersul învățământului teologic, care trebuia organizat așa încât să fie academic și corespunzător cerințelor pastorale din „cura animarum” la poporul nostru credincios. În această calitate avea să prezideze conferințele profesorilor de teologie. La început catedrele de teologie le-au ocupat canonicii, și numai după ce terminară clericii diecezanii la Universitățile din Roma, Viena, Budapesta, au fost numiți aceștia de profesori la Teologie, desărcinându-se astfel canonicii dela catedre. Din Șematismul diecezan mai sus pomenit, găsim în anul 1867 la Seminarul teologic numai un singur canonic-profesor (Mihail Șerban), apoi doi profesori absolvenți dela Viena (Eusebiu Cartice și Mihail Ivașco) și unul dela Roma (Dr. Victor Mihali), iar profesor de rit (tipic) și cântări bisericești pe badea Lazar Huza, notar și asesor consistorial și secretar la Tribunalul matrimonial, născut în 1832, hirotonit în 1859. În urmă prodirectorul seminarului teologic trebuia să prezideze la examenele semestrale teologice în fiecare an și la ședințele de clasificare ale clericilor seminariali.

Murind primul episcop al Gherlei Ioan Alexi în 29 Iunie 1863, Capitlul Catedral s'a întrunit în ședință capitulară la 7 Iulie 1863 și a ales cu unanimitate de voturi pe M. P. întru vicar capitular. Această grea direcție M. P. a purtat-o cu tot zelul și cu aleasă prudență pastorală vreme de doi ani și jumătate, cărmuind vasta dieceză nou înființată spre binele și îndestulirea tuturor, până la instalarea noului episcop Dr. Ioan Vancea de Buteasa la 28 Ianuarie 1866.

Cu ocaziunea instalării episcopului Vancea în scaunul său arhieresc, prepozitul vicar capitular M. P. a ținut o frumoasă

cuvântare în biserica parohială-catedrală. Această cuvântare s'a publicat în „Sionul Românesc” din Viena,¹⁾ a cărui editor și redactor responsabil era Dr. Grigore Silași. Reproducem din ea (extinsă pe trei colonne mari) numai câteva pasagi. „Bucură-te biserică diecezană și te veselește cler și popor român, căci după văduvia-ți de doi ani și șapte luni ți-ai căpătat pe mirele, capul și apărătorul tău! Depune-ți vestmintele tale cele de jale și îmbracă cele sărbătorești de bucurie, pentru că în locul lui Moise ți-a dăruit Domnul pe eroul Iosua, zealous și neobositul anteluptător al lui Hristos.

. „Prea Onorați în Hristos Frați și demn public! Să aducem mulțumită atotputernicului Dumnezeu, pentru că a mișcat inima Unsului său, de a ales și numit pe acest bărbat înzestrat cu însușiri eminente și activitate în via Domnului exemplară, de episcopul acestei dieceze. Deci bucură-te, turmă creștină, că ți-a trimis Domnul oftatul (doritul) tău arhipăstor, care va să te conducă la pășunile adevărului etern, și va să-ți pregătească calea către regiunea staulului nemuririi eterne. Bucurați-vă, fii sulettești și tu națiune, că aveți în sânul vostru un părinte, care să vă îmbrățișeze cauza prosperității voastre celei temporale și eterne cu toată căldura simțimentelor sufletului părintesc!

„Iar Măria Ta Prea Sfințite Domnule Episcop, cuprinde acest scaun episcopesc, fost în faptă vacant și cu doliu acoperit, iea în mână frânela guvernării acestei dieceze și le îndreaptă după înalta-ți înțelepciune și câștigata experiență, spre înflorirea diecezei și a religiei noastre și spre mărirea lui Dumnezeu, spre a cărui scop sfânt și sublima realizare îți promitem tot posibilul nostru concurs, precum și o acurată împlinire a tuturor ordinilor Măriei Tale, aducându-ți totodată pe lângă depunerea profundului nostru devotament omagial, sincerile și respectuoasele noastre felicitări și urări exclamând: Să trăiască Măria Sa preluminatul nostru Domn Episcop Ioan Vancea la mulți ani”!

Noul episcop numește de vicar general al său tot pe prepozitul M. P. confirmându-l în toate direcțiile și demnitățile avute sub antecesorul său întru episcopie.

Episcopul Ioan Vancea în anul 1868 este ales și numit Arhiepiscop și Mitropolit la Blaj, instalându-se ca atare în 11

¹⁾ Nr. 6 din 15 Martie 1866.

Aprilie 1869. Episcopia Gherlei este din nou văduvită și numirea noului episcop Mihail Pavel se face numai în 11 Septembrie 1872, iar instalarea lui urmează la 23 Februarie 1873. După instalarea episcopului Ioan Vancea la Blaj, Capitlul catedral din Gherla, alege din nou intru vicar capitular pe prepozitul M. P. care conduce dieceza și în acest interval de aproape patru ani, cu multă înțelepciune și tactică, având acum experiență probată de cărmuitor și îndreptător al cauzelor bisericesti școlare.

Între actele de guvernare ale vicarului capitular M. P. — din această a doua sedisvacanță — pomenim transferarea institutului preparandial dela Năsăud la scaunul episcopal Gherla, și dispozițiile făcute ca să se susțină prin contribuirea bisericilor parohiale din întreagă dieceza. Sănătatea sa însă acuma nu era prea bună; de prin anii 1866/67 începu a pătimi de o boală internă, cum spune însuși în testamentul său.

Episcopul Mihail Pavel, numește și el pe prepozitul M. P. de vicar general al său, întărindu-l în toate demnitățile de mai înainte. Boala lui însă se agrava tot mai mult, așa că prin 20 Iulie 1873, s'a dus în Cluj, ca să consulte medicii de acolo. A fost internat în Clinică la 22 Iulie 1873. La sfatul medicului Brandt — s'a supus la o operație grea, care i-a ciuntat firul vieții. A murit în spitalul Carolinei din Cluj la 29 Iulie 1873 în etate de 64 ani pliniți, și a fost înmormântat în cimitirul comun în 31 Iulie.

În matricula morților din Cluj — unde se găsește indus cazul de moarte a lui M. P. — „Intâiul prepozit de Gherla” — boala de care a murit se numește „Lythiasis” dela grecescul lithos; piatră, nisip. Această boală: litiază — se mai numește în dicționarul sănătății de Dr. Vasile Bianu — și Gravela, adică piatră în rărunchi... În aceeaș matricolă se arată că M. P. a fost împărtășit cu sfintele taine, până când cei morți în colera din acelaș an se indică neimpărtășii. Preot îngropător se indică singur numai Gavril Pop protopopul de atunci al Clujului, mai târziu canonic la Blaj. Dar din protocolul diecezan al preoților repausați găsim că la prohodul prepozitului M. P. au concelebrat și Alimpiu Barboleviciu, protopopul din tractul Giulei, paroh în Borșa Clujului, mai târziu vicar foraneu episcopal în Șimleul-Silvaniei, precum și alți 6 preoți arhidiecezani. E de mirare că din Gherla și din Năsăud nu a venit

nimeni, nici un preot, nici un intelectual la prohodul acestui mare bărbat al bisericii și al neamului! Nici dintre neamurile lui din Sângeorz! Adevărat că mijloacele de comunicațiune nu erau cele de astăzi, apoi în acelaș an a fost coleră mare în toată țara...¹⁾

În programa a cincea a gimnaziului (liceului) superior român greco-catolic din Năsăud, publicată la finea anului școlastic 1873—74 se face pomenire cu mare laudă despre M. P. descriindu-se biografia lui pe patru pagini — format mare. Din aceste rezumăm următoarele:

„Nefericit an a fost pentru națiunea noastră anul 1873.

„Șirul bărbaților, cari își aleseră de problemă a vieții lor ridicarea, înaintarea și prosperarea poporului nostru, se rărește. Moartea neîndurătoare își caută victimele sale în șirul acestor

¹⁾ Din literile fundamentale subscrise de el cu mâna proprie în 8 Decembrie 1872, în cari la titlul său de prepozit mai adaugă și membru al Asociațiunii pentru cultura și literatura poporului român” — însemnăm aici următoarele:

1. Lasă o fundațiune de 3000 floreni v. a. ca din interesele acesteia să se împărtășească preoți, dascăli și cantori descendenți din fratele său Paramon Pop din Sângeorz și surorile sale Ecaterina, care a fost măritată, după Basiliu Cifor din Văraș, Iuliana după Toma Ștefan din Ilva Mică, și Nastasia după Emanuil Calina, preot în Ilva Mică, sau căsătorii cu fete de ale acestora.

2. Dacă nu ar fi descendenți în servicii bisericesti școlare, lasă 100 floreni pentru învățătorii dela școala confesională gr. cat. din Sângeorz, iar 50 floreni la biserica de acolo, fundație misală pentru tatăl său, mamă sa și pentru el în ziua morții sale.

3. Afina sa Tecla în a cărei casă ședea când mergea la băile Sângeorz și care grijea de el, să capete din interese 100 floreni, iară sora sa Nastasia 50 floreni, iar după moartea acesteia fratele său Paramon. Numai după moartea acestora să se realizeze punctul prim, eventual a doilea.

Din testamentul său, semnat la 24 Decembrie 1872, însemnăm că biblioteca și-a testat-o gimnaziului gr. cat. din Năsăud. Catalogul cărților donate de el s'a publicat în Programa a VII-a a aceluși gimnaziu din anul școlar 1875/76. În mormântarea să fie simplă. În sălaș să fie pus în reverendă, manta, crucea în gât și în picioare cu păpuși și ștrimplii roșii, cari toate sunt gata. Un epitafir deasupra mantauei va fi destul.

Funcțiunea înmormântării să se săvârșească pe scurt, fără predică și iertăciuni, apoi să fie purtat la locul de repaus cu carul cel de paradă.

Dispune apoi cari mobile din casă să se vândă, ce sumă de bani să se dea bucătăresei, ce mobile ei și pruncei aceleia, ce să se dea fraților săi, sorei, nepoților... Bunda — cumpărată de curând cu 150 floreni, o testează colegului său canonic Ștefan Bilțiu pe care-l numește și executor al testamentului său... căruia îi testează și palium ecclesiasticum, care e nou.

La cap să i se pună o cruce simplă de piatră, cioplită în Gherla de un petrar, cu inscripția: Macedon, ne vom vedea! Siciul să-i fie de goron.

bărbați, și națiunea întreagă este învăscută în doliu și deplânge pierderi aproape nereparabile.

„În grad înspăimântător își arată soartea neindurătoarea preputință, arbitriul și neindurarea sa față de institutele de învățământ din Năsăud și district, stângând în timp de abia o lună (29 Iulie—30 August) viața a doi bărbați, cari prin principile lor, prin activitatea și ideile lor nu au numai însemnătate locală ci și-au câștigat un loc demn în cununa bărbaților cari au binemeritat de biserică și școală și prin acestea de națiunea lor.

„Satisfacem simțului de pietate și recunoștință ce datorim bărbaților cari au conlucrat cu multă înțelepciune, cu rară abnegațiune și perseveranță la ridicarea națiunii, pe calea culturii, când în această programă amintim pe M. P., fost prepozit căpîtular la episcopia gr. cat. din Gherla și pe Dr. Ioan M. Lazar, fost profesor și director la gimnaziul din loc, lăsând să urmeze o descriere scurtă a vieții și faptelor lor...

„O activitate neîntreruptă, o laboriozitate mare, exactitate scrupuloasă întru împlinirea oficiului și a misiunilor incredinate, un rar simț de dreptate, franchetă și loialitate, cari cu durere adeseori tocmai la preoțime sunt înlocuite cu un servilism greșos, către superiorii săi, o mare abnegațiune de sine caracterizează pe M. P. Prin moartea sa dieceza a pierdut pe adevăratul preot, scutul și apărătorul dreptății, moralității și a ordinii bune, pe apărătorul instituțiilor străvechi a bisericii noastre, școala a pierdut în dânsul pe zelosul promovator, districtul pe cel mai sincer luptător al cauzelor sale, națiunea pe unul dintre fiii săi cei mai credincioși și devotați. Pentru gimnaziul din Năsăud și-a câștigat M. P. un monument neperitor, căci el a fost unul dintre factorii principali al întemeierii acestui institut de cultură, nu-și uită însă de acest institut nici în ultimele momente, testându-i prețioasa bibliotecă.

Te-ai dus pe calea sorții, pe care toți vom merge,

Deși nu toți ca Tine, cu cuget liniștit,

Căci moartea al tău nume din inimi nu ni-l șterge...”

Am cercetat la Oficiul de înmormântare dela intrarea în Cimiterul cel mare din Cluj, să găsec protocoalele din anul 1873, din cari să cunosc măcar aproximativ locul unde a fost îngropat prepozitul M. P. Mi s'a spus însă că nu există proto-

coalele din acel an. Apoi mi-au spus că și dacă ar exista respectivul protocol, nici atunci nu s'ar putea ști nimica despre locul mormântului... Fiindcă teritorul cimiterului s'a parcelat din nou în anii 1919 și 1921, când locurile de morminte neîngrijite și nerăscumpărate (tot la 30 ani locul de mormânt se plătește cu o anumită sumă de bani, adecă se răscumpără), s'au vândut altora. Astfel deci nu putem cunoaste nici măcar locul unde a fost îngropat în Cluj primul prepozit din Gherla. De mormântul lui pare că n'a purtat nimeni nici o grijă... nici din Sângeorz, nici din Năsăud, nici din Gherla...

Nu i s'a respectat dorința sa testamentară, ca din agoni-seala lui de o viață, să i se pună la cap măcar o cruce simplă de piatră, cioplită în Gherla de un petrar!?! și să i se îngrijească mormântul din partea erezilor!!!

Atât este de neglijat la noi cultul pentru cei morți!...

Am spus mai sus că profesorul preot din Năsăud, Maxim Pop a publicat în foiața „Albina” din Budapesta în anul 1875, iar de acolo în broșură separată lucrarea prepozitului M. P.: Activitatea vicarilor foranei...¹⁾

Părinții lui Maxim (tatăl său era văr al doilea cu Macedon), indemnnați de vicarul M. P. — au dat pe copilul lor Maxim — la școala elementară și trivială din comuna natală Sângeorz, apoi la cea normală din Năsăud, pe urmă la liceul din Blaj, unde a făcut maturitatea cu distincție. Primul an de Teologie l-a studiat în Gherla, de unde a fost trimis în Seminarul central greco-catolic dela Sfânta Barbara din Viena. În anul 1865, termină cursul universitar de teologie din Viena cu eminentă. În aceeași vreme ascultă și cursurile catehetice-pedagogice la școala imperială normală principală din Viena, precum și cursul filosofic în specialitatea istorică dela Universitatea de acolo, iar în anul 1874 depuse cu succes examenul profesoral pentru istorie și geografie la universitatea din Budapesta. Din a. 1865 până în 1892 a fost profesor la liceul din Năsăud. Pentru meritele sale literare-bisericești a fost distins cu titlul de proto-pop onorar și asesor consistorial...

A murit în 23 Iulie 1892²⁾.

¹⁾ Vezi la pag. 54.

²⁾ Vezi mai pe larg în Raportul gimnaziului superior fundațional din Năsăud pe anul 1892—93, pag. 3—5.

Arborele genealogic privitor la consăngenitatea lui Macedon Pop cu Maxim

Pop, comunicat de Aurel Chintoan, paroh-protopop on. in Sângeorz-Băi, este următorul:

Iacob Pop-parohul din Sângeorz-Băi, (tatăl prepozitului M. P., apoi al lui Anchidim, vicar in Năsăud, al lui Dionisie învățător, Paramon, econom — precum și a fetelor: Ecaterina, Iuliana și Nastasia (vezi la pag. 61: litere fundamentale) a avut un văr primar cu numele Larion Pop Toga. Cum însă Matriculele bisericești din Sângeorz-Băi, se încep numai dela anul 1800, iar conscripția familiilor numai dela a. 1811, nu s'a putut ștatori numele celor doi frați, cari au fost tatăl lui Iacob Pop și tatăl lui Larion Pop Toga, precum nici tatăl acelorași doi frați, moșul lui Iacob și Larion. De numele acestora nu-și aduc aminte nici cei mai bătrâni oameni din Sângeorz.

Acesta (Larion) a avut pe Ioan Pop Toga, născut in 1811, econom fruntaș in Sângeorz, primar comunal și curator bisericesc. Feciorul acestuia a fost Maxim Pop, profesorul dela Năsăud, căsătorit cu Rafila Lazar, fata preotului cooperador Ioan Lazar din Năsăud, (născut in 1804, hirotonit preot in Blaj la 20 Aprilie 1831, mort in 14 Iulie 1885), soră cu Dr. Ioan Lazar, fost director al liceului din Năsăud.

Maxim Pop, cu soția sa Rafila, au avut următorii copii:

1. *Ioan (Nișu)*, absolvent de filosofie, funcționar superior la P. T. T. in Budapesta, mort in 1916.
2. *Alexandru*, doctor in drept, fost primprocuror la Tribunalul din Bistriță după unire, Procuror general la Curtea de Apel din Cluj, până la 1926, când a fost numit notar public in Cluj, care funcțiune o ocupă și de prezent.
3. *Moxim*, născut in a. 1878, decedat ca elev in clasa VI de liceu.
4. *Anchidim*, avocat in Bistriță, decedat in 1916 pe câmpul de războiu. Feciorii doctorului Alexandru Pop sunt:
 1. Dr. Nicolae Pop, medic de circumscripție in Tășnad.
 2. Dr. Alexandru Pop, avocat in Cluj.
 3. Dr. Maxim Pop, procuror la Parchetul Tribunalului Cluj.

Dr. Laurențiu Oanea, avocat, deputat și senator al județului Năsăud, originar din Sângeorz-Băi, spune că și el, după mamă, este nepot de al fericitului prepozit Macedon Pop.

||||

2. Ioan Anderco Homorodanul.

S'a născut in anul 1810, cum arată Șematismele diecezane. Părintele Pompiliu Tămaș, — paroh protopop onorar in Botiz

— județul Satu-Mare, mi-a trimis extrasul de botez a lui I. A.
— din care apare că s'a născut in 19 Februarie 1811 in Botiz,
din părinții Simion Anderco și Maria Ombodan, economi in

situație bună în frunța comună Botiz din imediata apropiere a orașului Satu-Mare.

Studiile liceale le-a făcut în liceul romano-catolic din Satu-Mare. Episcopul Alexiu Pocsy dela Ungvar (Uzhorod de azi din Cehoslovacia) aparținând Botizului diecezei greco-catolice rutenești a Muncaciului, a primit la teologie pe eminentul tânăr I. A., trimițându-l la studiile filosofice și teologice în Colegiul părinților Iezuiți din Tirnavia sau Sâmbăta-Mare, județul Pojon, din Cehoslovacia de astăzi.

Neexistând pe atunci nici tren, nici autobuse, cu un grup de colegi a parcurs pe jos drumul de vre-o 70 kilometri dela Botiz până la Tirnavia.

Din registrele eparhiei rutene a Muncaciului știm că I. A. în anul 1826 a fost elev în cursul prim de filosofie, iar în a. 1827 — în cursul al doilea a avut bursă fundațională. În a. 1828 îl găsim cleric pe anul prim de teologie în seminarul arhiepiscopal din Tirnavia, terminând cursul al patrulea — cu eminentă în anul 1831.

Reintors în satul natal, știm că s'a căsătorit, dar numai în anul 1833. Cine i-a fost soția, din ce neam, nu știm. Soția sa însă nu a trăit mult, nu știm când a murit.

În 29 Martie 1833 a fost hirotonit lector, în 30 Martie ipodiacon, în 2 Aprilie diacon, iar în 4 Aprilie preot — prin mâinile episcopului gr. cat. rutean din Eperjes, căci episcopul Alexiu Pocsy murise în 1831, și numai în 1838 s'a numit nou episcop la Ungvar în persoana lui Basiliu Popovics.

În ziua de 14 Aprilie 1833 — preotul nou hirotonit I. A. — primește jurisdicția și facultatea pentru celebrarea primei Liturghii.

E dispus la parohia *Apsa de mijloc*, județul Maramurăș dar așa încât să administreze și parohia *Biserica albă*, cum se scrie dela Episcopia Muncaciului cu data 23 Aprilie 1833 vicarului foraneu al Maramurășului Petru Anderco, care a fost unchiul lui Ioan Anderco.¹⁾

După aceleași date primite din protocoalele eparhiei dela Ungvar, I. A. în a. 1839 e numit paroh în *Apsa de mijloc*,

¹⁾ Despre vicarul Petru Anderco a se vedea scurta notiță biografică în Enciclopedia Română de C. Diaconovich Tom. I, pag. 166 col. II.

administrator interinal al oficiului protopopesc din districtul Sighet și inspector al școalelor naționale din district.¹⁾

Din Maramurăș apoi I. A. trece la a. 1840 paroh în Negrești, județul Satu-Mare și protopop al districtului numit: Țara Oașului, din acelaș județ. Comuna Negrești este cel mai mare sat sau târg în Țara Oașului, așezat pe un plan sub poalele muntelui Pietroasa (3000 m. înalt) din care isvorește apa Turului ce curge prin sat. Are peste 3000 suflete greco-catolice, biserică frumoasă, târg de săptămână și de țară.²⁾

Frumoasa biserică de piatră din Negrești s'a zidit în anul 1847 sub păstorirea protopopului — paroh I. A. Biserica e închinată Adormirii Maicii Domnului.

Prin decretul împărătesc din 24 Ianuarie 1857 I. A. vice-arhidiacônul Țării Oașului și parohul Negreștilor este numit canonic arhidiacôn sau lector în Capitlul bisericii catedrale din Gherla.

¹⁾ Titu Budu fost vicar foraneu episcopal al Maramurășului, arată seria preoților din Apsa de mijloc, din cele două parohii: de sus și de jos: „În 1835 în parohia de jos I. A. fost preot în Sat-Slatina, apoi în Negrești, pe urmă prepozit la Gherla”.

Probabil deci că dispus fiind la Apsa de mijloc, parohia de jos, în aceeaș vreme a trebuit să administreze interinal și parohia Sat-Slatina, cum administra și parohia Biserica albă. Administrarea parohiei Sat-Slatina din partea preotului I. A. va fi fost de scurtă durată, după-ce Titu Budu la indicele preoților din Sat-Slatina nu înșiră pe I. A.

Din Apsa de mijloc se trage nobila familie a Mihăleștilor, care a dat neamului și bisericii noastre mulți bărbați frunțași. Între aceștia pomenim pe Victor Mihali arhiepiscop și mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș, mai înainte episcop la Lugoj, secretarul mitropolitului Ioan Vancea, care l-a dus cu sine la Blaj dela Gherla, unde după terminarea filosofiei și teologiei la Roma fusese profesor de teologie la catedra de Drept bisericesc și Istorie bisericească. Un frate al acestuia a fost Petru, președintele Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramurăș, deputat în dieta din Budapesta. Alt frate al acestora a fost Ioan, doctor în drept, protofisc comitatens, membru al Academiei Române, vestit, pentru colecția sa de: „Diplome din Maramurăș”.

Feciori ai lui Petru Mihali sunt actualii frunțași ai Maramurășului: Dr. Florentin, Dr. Petru și Gavril.

În parohia Sat-Slatina Ioan Anderco a avut de urmaș pe Mihail Pavel, vicar al Maramurășului, apoi episcop la Gherla și Oradea-Mare. În biserică din Sat-Slatina — zidită în anul 1895 — cu spesele episcopului Mihail Pavel — fostul paroh al Slatinei între anii 1860—1873 — zac osemintele marelui episcop — mort acolo la 1 Iunie 1902.

²⁾ Mai multe despre: „Oaș, și Țara Oașului” a se vedea în Enciclopedia Română Tom. III pag. 430 col. 1, iar despre „Negrești” la pag. 385 col. 2.

În Șematismul din 1867, găsim pe canonicul I. A. având următoarele oficii: vicepreședinte și consilier referent la Tribunalul matrimonial, președinte la oficiul exactoral, examinator prosinodal și asesor la Sf. Scaun consistorial.

Mai purta apoi și oficiul de vicar general episcopal substituit, iar în vremea de vacanță episcopală, când prepozitul Macedon Pop era vicar capitular a doua oră — după trecerea la Blaj ca Mitropolit, a episcopului Ioan Vancea — fiind Macedon Pop mai mult bolnăvicios — îl substituia Ioan Anderco.

În această calitate I. A. a luat parte la Conciliul provincial prim ținut în Blaj la a. 1872, subscriind actele și decretul Conciliului ca „vicar general capitular al diecezei Gherlei”. În seria semnărilor este în locul al treilea, adică îndată după Mitropolit și Episcopul Lugojului, subscriind în același mod ca și episcopii: „întărind am subscriis (definiens subscripsi)”...

La Conciliul provincial al doilea din anul 1882 a luat parte ca prepozit al Capitlului catedral din Gherla, la care demnitate a fost promovat după moartea prepozitului Macedon Pop, în anul 1874.

În Șematismul anului 1886 — găsim pe prepozitul I. A. în calitate de președinte al Examinatorului prosinodal.

Vreme de 17 ani I. A. a fost arhidiacon al Bisericii Catedrale. Acest arhidiaconat se extindea în comitatul (județul) Solnocului dinlăuntru cuprinzând 10 districte protopopești: Gherla, Sânmărghita, Cățicău, Reteag, Ciceu-Cristur, Beclean, Lăpuș, Olpret, Vad, și Surduc.

Transferându-se episcopul Gherlei Mihail Pavel în 29 Ianuarie 1879 la scaunul episcopal din Oradea-Mare, unde s'a introdus în 8 Iunie din același an, I. A. este ales vicar capitular, și cărmuește dieceza până la întronizarea noului episcop Ioan Sabo, întâmplată la 18 August 1879, numit de al patrulea episcop diecezan în 18 Februarie 1879.

La deschiderea seminarului teologic în a. 1859, primii canonici au fost și profesori de teologie. Canonicul I. A. a propus Teologia Morală și Pastorală, având manuscrisele compuse de el însuși.

Murind primul episcop diecezan Ioan Alexi, cu ocaziunea prohodului său, I. A. a ținut cuvântarea funebrală sau discursul panegiric, în ziua de 2 Iulie 1863.

Acel discurs s'a publicat în „Sionul Românesc” din Viena, Nr. 16 din 1 Septembrie 1873 sub titlul: „Să căutăm cele eterne”. Motto sau textul e luat din cuvintele sfântului evanghelist Ioan 16.5: „Merg la acela, care m'a trimis pe mine, și nimeni dintre voi nu mă întreabă: Unde mergi?”

Canonicul prepozit I. A. ajungând la adânci bătrânețe s'a retras în ultimii ani ai vieții sale — în comuna Orman — aproape de Gherla — la notarul Ioan Bercian, care avea de soție pe o nepoată a sa, de a căror prunci s'a îngrijit canonicul, dându-le o creștere aleasă. Acolo a murit la 30 Iulie 1890, în vârstă de 81 de ani, în anul al 57-lea al preoției sale, în urma slăbiciunilor de bătrânețe. La prohodul lui au luat parte canonicii Vasile Pop și Eusebiu Cartice, și mai mulți preoți din jur, cum se indică în protocolul diecezan al preoților repausați.

În cimiterul din Orman la mormânt are un monument, pe care e gravată o cruce, iar sub ea următoarea inscripție: „Aici așteaptă învierea de obște oșemen, prepozitului capitular de Gherla, I. A. Homorodeanu. S'a născut în anul 1810, a murit în anul 1890 Iuliu 30”.

I. A. a purtat titlul nobilitar de Homorod. În județul Satu-Mare sunt trei comune cu acest nume, și anume: Homorodul de sus, ilie la cel de mijloc și Homorodul de jos, filia parohiei Necopoi.

Ioan cav. de Pușcariu în cartea sa: Date istorice privitoare la familiile nobile Române, partea II. Sibiu 1895, spune că Anderco de Homorod se află 1 (un) patrifamilie în Odoreu, 1 în Gornica și 1 în Sătmar, în Târșolț 2 patrifamilie. Aflăm între preoții diecezei din Gherla, continuă mai încolo — pe următorii: Basiliu în Udvari (Odoreu), Ioan în Bătarciu, Simeon în Ilba, Ștefan în Oncești — Maramureș, etc. Donația e în Homorod, 1 patrifamilie.

Părintele Pompiliu Tămaș din Botiz, pomenit la începutul acestei biografii — îmi mai comunică din Monografia parohiei Botiz, lucrată de dânsul, următoarele:

Ioan Boitor, preotul botezător al lui I. A., al cincilea venit în parohie în anul 1802, precum însuși a însemnat în Evanghelia, a fost: „*primus parrochus valachicus*”. Acest paroh la 1809 a îndemnat a da uitării literile cirile, și scria frumos și curat cu litere latine. Sub acest preot a venit în Botiz și altă creangă (a doua) Andercoiană din Homorodul de jos, aducând

cu sine Evarghelia românească tipărită în Blaj sub Atanasie Rednic la 1765 și un clopot de 60 klg. In inscripția din Evarghelia la pag. 67 între altele se citesc cu litere cirile următoarele: ... „Și a fost în satul nostru fihomnosulu Andercân Gavrilă cu patru nemeși anume: Andercan Mihai, Andercan Ioan, curator Andercan Vasilei. Pomenește, Doamne, sufletul robilor tăi: Petru, Dumitru, Anușa, Anna”. Scrisă Popu Ioan. locuitor în Homorodul de jos, a. Domnului 1767, luna Aprilie 10”.

Această creangă Andercoiană a dat diecezei de Gherla preoți, cantori, învățători, prepozit, advocați, o mare parte din intelectualii ei...

Alexandru Anderco Cuza — mare proprietar în Borșa-Maramureșului, fost deputat județan la Cameră, furnizându-mi unele date despre I. A. (tatăl lui A. A. Cuza a fost frate cu prepozitul I. A.), spune că a auzit dela bătrâni, că familia Anderco ar fi de origine franceză. Titlul nobilitar l-ar fi primit prin anul 1600 deodată cu moșia Homorodului de jos. Bunicul tatălui său (a lui A. A. Cuza) încă s'a născut în Homorod, de unde a mers în Botiz prin un schimb de moșie cu contele Károlyi, cu care a purtat proces mai mulți ani.

În fine, alții spun, că prepozitul I. A. s'ar fi tras din o familie macedoneană, așezată în Homorod.

Dintre nepoții prepozitului I. A. pomenim pe Elena Covaciu, profesoară la școala normală de fete din Gherla. Tatăl ei a fost Antoniu Covaciu, născut în 1851, a terminat teologia în seminarul Sf. Barbara din Viena, hirotonit în 1873, paroh în Tarna-Mare din județul Ugocia, astăzi atașat la jud. Satu-Mare, protopop al tractului Turț, mort în 1918. A fost conșcolar în Viena cu Vasile Pordea, canonicul. Mama ei: Maria, a fost fata protopopului Vasile Anderco de Homorod din Bătarci, unde a fost paroh și protopop al tractului Turț. Acesta a fost frate cu prepozitul I. A. S'a născut în 1828, hirotonit în 1851.

Surorile ei sunt: Ana, Elisabeta (măritată după Atanasie Doros, născut în 1886, hirotonit în 1910, mort ca preot în Tarna-Mare) și Cornelia. Frații ei au fost: Ioan, Antoniu, Ioan și Vasile, toți morți.

||||

3. Ioan Gulovici¹⁾.

S'a născut în 2 August 1812 în opidul Szerents, județul Zemplen, astăzi aparținător Cehoslovaciei. Tatăl său a fost preot rutean greco-catolic. A posedat bine limba ruteană și maghiară.

Unde a studiat clasele primare și liceale, nu știm; știm însă că studiile teologice le-a făcut în seminarul diecezan din Ungvar, începând din anul 1831. A fost hirotonit de episcopul Grigore Tarkovits în 1 Noemvrie 1835 întru lector, în 4 Noemvrie ipodiaton, în 5 Noemvrie diacon, iar în 7 Noemvrie 1835 — preot.

În Șem. diecezan al Muncaciului din a. 1837 găsim pe I. G. cooperator parohial în Sighet, asesor al Tab. Iud. din comitatul (județul) Maramurăș și notar al Consistorului subaltern vicarial din Maramurăș.

În matriculele parohiei Satu-Mare găsim pe I. G. dela 18 August 1837 până la 7 August 1857, și anume: Dela 1837—1853 semnează ca paroh, dela 1853—1857 protopop, dela 1 Mai 1857 semnează canonic de Gherla și protopop de Satu-Mare. De însemnat este că toate matriculele bisericești sub dânsul au fost conduse în limba maghiară. Atâta este tot ce știm despre el oficial... afară de cele ce le știm din Șematismele diecezane²⁾.

¹⁾ Portretele fer. canonici I. Gulovici și Ioan Suduranul nu le-am găsit încă, oricât am încercat și m'am năzuit să le afl. Am înțeles că primii șase canonici s'ar fi fotografiat cu toții în un tablou-grup. Și acel tablou l-am căutat pretutindeni, pe la descendenții fericitilor în Domnul canonici, dar n'am avut mângăierea și plăcerea să ajung în posesiunea lui.

Rog foarte mult pe oricine ar poseda vre-un portret a fer. canonici I. Gulovici ori I. Suduranul, ori doară tabloul-grup al primilor șase canonici, să binevoiască a aviza pe autorul acestei lucrări, pentru a lua contact cu dânsul în privința pregătirii clișeele de pe respectivele fotografii, fie acele oricât de învechite și deteriorate...

²⁾ Canonicul Alexandru Iankovits dela Uzhorod (Ungvar), directorul Cancelariei episcopale, trimițându-mi cu data 2 Mai 1936 — informațiunile cerute

Urmaşul lui I. G. la parohia Satu-Mare a fost protopopul Petru Bran, un mare şi însufleţit preot şi naţionalist inflăcărat. Din biografia şi faptele acestuia, săvârşite în Satu-Mare, se poate vedea limpede starea desolată a parohiei noastre din Satu-Mare, rămasă încă de pe vremea lui I. G.

Petru Bran s'a născut dintr'o veche familie preotească în comuna Tohat, judeţul Sălaj, în anul 1821. Liceul şi teologia le-a făcut în Blaj cu succes atât de strălucit, încât unul din profesorii săi Elia Vlassa (mai târziu canonic) încă şi la anul 1889 numai cu admiraţie îşi aducea aminte de el. Hirotonit în 1846 fu numit preot în Hidig (Măierişte) din Sălaj. Aci a dezvoltat o activitate atât de rodnică şi apreciată pe terenul bisericesc naţional, încât a fost trimis ca deputat al eparhiei la alegerea arhipăstorului pentru dieceza română unită a Făgăraşului în Transilvania¹⁾. În Blaj a fost ales alături cu tribunul Simeon Balint, Elia Vlassa, Grigore Mihali, Ştefan Moldovan scl. în deputaţiunea reprezentanţilor Clerului diecezan²⁾, care a înaintat în scris „unanima dorinţă a clerului de a ţinea conferinţă pregătitoare pentru acel act” (al alegerii de episcop după demisia episcopului Ioan Lemeni).

Puţin după aceea trece ca paroh-protopop în frunţaşa comună Dorolţ (Craidorolţ), şi de aici în anul 1857, după numirea de canonic a lui I. G. în cea mai de frunte, dar şi cea mai delăsată parohie Satu-Mare.

Om al faptelor, Român inflăcărat şi rezolut, înainte de toate şi-a dat silinţa să scoată limba maghiară din biserică şi din şcoală, unde fusese introdusă sub înaintaşii săi şi mai ales sub Gulovici.

Indată după ocuparea parohiei Satu-Mare — n'a lăsat să se rostească nici măcar un cuvânt unguresc în biserică noastră românească, şi din capul locului n'a vrut să predice ungureşte. Iar când enoriaşii săi i-au cerut aceasta, le-a replicat: „Vedeţi

despre cei patru canonici gherleni — foşti preoţi ai diecezei Muncaciului (Ioan Anderco, Ioan Gulovici, Ştefan Bilfiu şi Alexandru Erdős), scrie că întrebându-se neamurile lui Gulovici din Uzhorod (un nepot de al lui, ar fi profesor de religie la liceu), nimeni nu a putut furniza date mai ample, mai de aproape... mai pe larg, despre dânsul.

¹⁾ Ioan M. Moldovan: Acte Sinodale ale bisericii române de Alba-Iulia şi Făgăraş vol. I. Blaj 1869, pag. 93.

²⁾ Ibidem pag. 71.

aceste foarfece (de pe masa de scris), mai gata sunt să-mi taiu limba cu ele, decât să vă predic ungureşte”¹⁾.

În şcoală introduce treptat limba română şi începe a-şi creşte o generaţiune, care dacă nu cădea jertfă a românismului său, asigura rezultatul şi continua opera lui.

Începe apoi o viuă agitaţie în presă pentru drepturile limbii liturgice româneşti; iar acasă şi în districtul protopopesco şi în tot cuprinsul judeţului agită, îndeamnă, face tot posibilul, cu cuvântul şi cu fapta (în familia sa se vorbea exclusiv româneşte, în societate tot aşa, apoi în corespondenţă etc.) ca Românii să simţească, să vorbească şi să lucreze româneşte...

Într'aceea se încinge şi la lupta pentru înfiinţarea catedrei de limba şi literatura română la liceul din Satu-Mare: petiţionează, cere sprijin de unde numai poate aştepta, jertfeşte, mişcă totul pentru a reuşi.

Dela această catedră condiţiona el învierea elementului român, deviza lui era: *Biserica, limba, naţionalitatea*.

Spre ilustrarea stărilor ce le-a găsit în Satu-Mare şi a paşilor făcuţi pentru menţionata catedră, cităm din scrisoarea, pe care Petru Bran o adresează la 15 Maiu 1859 canonicului-abate Ioan Pop dela Oradea-Mare, pe care îl roagă să-i susţină cererea. „Poporeni gr.-cat. din Satu-Mare prin injuria timpurilor trecute îşi pierduseră mai de tot cele mai scumpe tesaure: *limba şi naţionalitatea*. Când ajunsei eu aici de paroh, mie îmi obveni cea mai grea temă de rezolvat: să resuscitez numele de *Român* din decadenţă, şi să desleg *limba română* din cătuşele în cari o ţinea înăbuşită elementul străin. Misiunea mea ar fi în sine frumoasă, dar cu atât mai grea, având pe nesimţite a băga limba română în şcoală, şi cu o asemenea cauţiune de a o ridica în catedra, de unde era proscrisă. Greutăţile cu cari avui şi voi mai avea încă timp îndelungat de a mă lupta, mai ales la început, se par a fi tocmai neînvincibile; ele totuşi nu mi-au strămutat propusul, nici nu au imputinat curajul de a mă consacra pentru deviza română: *Biserica, limba şi naţionalitatea*. Din astă luptă, ca să pot ieşi învingător, pe lângă timp şi părţinare sinceră din partea respectivilor, după combinare precalculată, două am aflat a fi mai de lipsă: ridicarea catedrei pentru limba română în gimnaziul (liceul) de Satu-Mare,

¹⁾ Cuvinte citate de Gh. Bogdan Duică dintr'o corespondenţă contemporană.

și pentru mine o subsistență mai potrivită cu spiritul timpului și cu împrejurările locului. După jurstările moderne, numai cu dobândirea acestora văd eu factorii ridicării românismului din ruinele în cari zace în Satu-Mare și în tot jurul acesta. Pentru ambe aceste recuisite urgente am făcut cerere la In. Cez. Reg. Locotenentă dela Oradea-Mare pe calea Ordinariatului, dar până acuma fără rezultatul dorit. Cererea pentru ridicarea catedrei de limba română în gimnaziu (liceu), dela care se condiționează învierea elementului român, s'a transpus, după cum am înțeles, direcțiunii gimnaziului de aici, spre a-și da opiniunea în privința ei. Opiniunea — precum aud — din partea directorului s'a dat cât se poate mai nepărtinitoare, demonstrând între altele, că aici nici o lipsă nu-i de limba română, căci Românii în jurul acesta se folosesc de limba maghiară nu numai în viața comună, ci tocmai și în biserică, *aducând exemplu biserica română din Satu-Mare*, unde se spun predicile în limba maghiară... Iată introducerea limbii maghiare în catedra bisericii române ce armă puternică le subministrează contrariilor spre a ne lovi cu ea tocmai în inimă! Cu profundă umilință Vă rog... să vă îndurați a vă întrepune la In. Cez. reg. Locotenentă... pentru dobândirea catedrei de limba română aici... căci dela aceasta depinde renașterea parohiei acesteia „ca română” și resuscitarea limbii și naționalității române în jurul acesta”...

După nespuse sforțări, în fine la 31 Decemvrie 1862 s'a înființat catedra de limba română, numindu-se titular Petru Bran,¹⁾ când s'a început munca conștiincioasă, neprecupețită, rodnică, care a durat până la finea anului 1877.

Îndată ce fu numit profesor, a înființat și „Societatea de lectură a elevilor și o bibliotecă.

Aceste înfăptuiri ale lui Petru Bran au deșteptat urgia Maghiarilor șovinii și a Românilor maghiarizați de mai înainte, precum și a celor câțiva enoriași Ruteni renegați. Și s'au început acuzările, demonstrațiunile, prigonirile, defaimările și un fel de boicot din partea unui enoriaș Rutean maghiarizat: avocatul Valkovszki, (prieten intim al lui I. G. și comp.) Astfel când Petru Bran începea să predice românește, aceștia păra-seau ostentativ biserica. Au urmat apoi atacuri personale, ca-

¹⁾ „Concordia” redactată de Alexandru Roman. Pesta an. IV. 1864 pag. 95.

lomnii, campanie în ziare: o adevărată persecuție fără milă și fără rușine din partea tuturor dușmanilor neamului românesc.

Dar el a susținut lupta și nu s'a dat bătut cât a trăit.... Limba română a fost reintrodusă pe deplin atât în biserică, cât și în școală, precum însuș Petru Bran relevează în „Concordia” an. VI. 1866 pag. 16, unde scriind despre școala română din Satu-Mare își ia motto din Prudențiu: „Omnia fausta cano”.

Nu se pot descrie aici toate fazele luptelor ce le-a purtat Petru Bran pentru biserică și limba română. Amintim unele uneltiri și denunțuri. Așa în *Albina*, redactată de G. Popa,¹⁾ „Bran vrea să dacoromanizeze”.... „Albina” și „Federațiunea”²⁾ apără pe Bran, contra nenumăratelor calomnii ale lui Valkovszki și comp.... Un anumit Nagy Mihály român maghiarizat din Satu-Mare, scrie în *Magyar Ujság* între altele că „Domnul Bran are tot dreptul să vorbească românește în cercul familiei sale, nu însă în biserica română din Satu-Mare”.

Dar P. Bran nu descurajează, lansează apeluri pentru sprijinirea Societății de lectură a elevilor din liceu,³⁾ propune și cere episcopilor să ia măsuri pentru redactarea manualelor românești, în primul rând catehetice etc. Cu durere mărturisește că părțile sătmărene „au rămas îndărăt în simțurile naționale”.

Luptă din răspuțeri, dar cum nu-i vin într'ajutor cei competenți, lovit din toate părțile „căzu victima simțemintelor sale românești prin niște oameni răi, lipsiți de onoare și conștiință” cum spune „Observatorul” lui Gh. Barițiu.⁴⁾

Având o cultură superioară, vederi largi și vaste cunoștințe, părintele Bran s'a distins și în literatură. A scris în toate ziarele de atunci articole politice și științifice, așa în „Federațiunea an. II. 1869 nr. 50 a scris un articol intitulat: *Anomalii limbistice în jurnalele din România*. În „Sionul Românesc” din Viena a publicat articole” din științele teologice și mai mulți psalmi în versuri. El a fost cel dintâiu, care a cultivat acest gen în literatura română, cum remarcă la 1934 un istoric literar. A se vedea în „Sionul Românesc” Anul II. 1866, pag.

¹⁾ An. II. 1866 nr. 135.

²⁾ An. II. 1869 pag. 580.

³⁾ „Concordia” an. IV. 1864. pag. 95, 99.

⁴⁾ An. II. 1869 Sibiu pag. 113.

27—30: Isus în Ierihon I. Zacheiu. II. Visul lui Zacheiu. III. Vartimeiu orbul cel din naștere; pag. 71—72: Credința, speranța și iubirea. Anul III. pag. 162—163: Psalm 141.

A scris mai multe ode, între cari una la instalarea de canonic a fostului vicar al Silvaniei Demetriu Coroian, alta la instalarea episcopului Ioan Alexi; elegii lui Alexandru Șterca Șuluțiu și altele.

În anul 1874 a scos un volum: *Margaritare* sau sentințe poetice, filosofico-morale-estetice, prelucrate după mai mulți autori clasici latini. Cuprinde 505 sentințe prelucrate în versuri și un Aდაus, în care se dau textele originale.

A fost un mare bibliofil. N'a apărut o carte românească, să nu o fi comandat; revistă ori ziar, la care să nu se aboneze.

Ca protopop districtual a ridicat mai multe biserici și școli, supraveghînd deaproape funcțiunea lor în spirit creștinesc și român.

Cu dreptul se poate spune că tot ce s'a îndreptat pe acele vremuri în orașul și județul Satu-Mare, tot ce s'a făcut bine, tot ce s'a lucrat pentru biserică și neamul românesc; toate se datoresc inițiativei, zelului și muncii inteligente și perseverante, a părintelui Petru Bran.

După decesul lui la 10 Octomvrie 1877, s'a schimbat fața lucrurilor. Românismul pierde tot mai mult teren, se face numai vorbă, dar lipsește munca adevărat constructivă. În Satu-Mare decade sfânta cauză a Bisericii și națiunii române.

Lui Petru Bran în Satu-Mare îi urmează Ioan Marcu parohul din Cecărlău (districtul Seinilor) născut în 1831, hirotonit în 1857, bun Român, dar fără energia și puterea de muncă a lui Bran. După Marcu tot mai mult scapătă cauza bisericii române din Satu-Mare. Vin preoții Kosmutza, Pap Ludovic, Huban Iuliu, numit mai târziu vicar la Mureșoșorhei (Târgu-Murăș) când cu înființarea diecezei maghiare de Hajdudorogh, de unde trece în Ungaria la Pociu. Sub aceștia se introduce din nou limba maghiară în biserică, datorită șovinismului unguresc. Și astăzi se luptă parohii actuali ca să o scoată cu desăvârșire din cercurile românești.

După alipirea noastră către patria mamă, Primăria română a municipiului Satu-Mare a afișat portretul neînfricoșatului luptător național Petru Bran în sala festivă a primăriei,

în semn de recunoștință pentru sentimentele sale românești și pentru energia cu care a apărat interesele bisericii și ale neamului său.

Protopopul Petru Bran în un memoriu al său din 13 Mai 1866 — adresat episcopului Ioan Vancea arată situația parohiei Satu-Mare. Acel memoriu s'a publicat în Nr. 11 dela 1 Iunie 1867 a foi biericești — literare — și școlastice: „Sionul Românesc din Viena, sub titlul: Un act demonstrător (doveditor) de o grijă adevărat pastorală.”¹⁾

Din acel memoriu apare și mai limpede ilustra figură de mare preot și distins Român a lui Petru Bran.

Fecior a lui Petru Bran este distinsul canonist al bisericii noastre Dr. Felician Bran, fostul vicar foraneu episcopal din Careii-Mari, care trăește și azi în Lugoj.

Situația parohiei Satu-Mare și a multor comune mărginașe — din jur dela granița de Vest, și astăzi e destul de grea din punct de vedere bisericesc și național românesc.

Iată ce spune președintele „Astrei” profesorul universitar Dr. Iuliu Moldovan, — privitor la adunarea generală a „Astrei” fixată pe 14 și 15 Septemvrie 1915 — în Satu-Mare — dlui Aurel Gociman — redactorul din Cluj al „Universului”... „Am ținut să mergem la Satu-Mare și pentru alt motiv. În județele dela granița de Vest mai sunt și azi mulți Români, cari nu sunt pătrunși în măsura trebuincioasă de spiritul național. Avem încă în aceste părți ale țării numeroși Români maghiarizați, cari continuă să trăiască în mentalitatea lor de pe vremea stăpânirii ungurești”²⁾.

La aceeaș adunare generală directorul liceului de stat „Mihail Eminescu” din Satu-Mare — Dr. Eugeniu Seleş (preot-protopop on. al diecezei noastre — fost profesor la școala normală de băieți din Gherla), un bun cunoscător al situației Românilor dela marginea de apus a țării, în conferența sa cu subiectul „*Probleme culturale la granița apuseană*” în rezumat spune următoarele:

„Granița apuseană e punctul cel mai vulnerabil al țării. Aici te simți strein, fiindcă nu numai minoritarii, ci și unii Români intelectuali și chiar țărani vorbesc de preferință un-

¹⁾ Pag. 129—130.

²⁾ „Universul” Nr. 254 din 15 Septemvre 1935.

gurește. Durerea noastră este cu atât mai mare, cu cât și astăzi, la 17 ani dela Unire, avem sate românești *intregi* maghiarizate. Nu numai bătrânii sunt instreinați și vorbesc ungu-rește, ci chiar și tineretul. Asta, pentrucă politica noastră de până acum, ori n'a cunoscut, ori a neglijat să dea importanța cuvenită acestor stări de lucruri, în vreme ce minoritățile susținute de Budapesta, s'au organizat pe toate terenele...¹⁾

Credincioșii români uniți din Satu-Mare și jur, și de pe graniță, și astăzi în biserică îi auzi pe toți cântând la Sfânta Liturghie — dar mulți nu pricep ceea ce cântă... Li se predică în biserică ce e drept românește, dar nu înțeleg ce li se spune...

Din primul Șem. diecezan știm că I. G. după numirea sa de canonic a fost constituit Arhidiacon al Satu-marelui și al Ugocii. Acest arhidiaconat cuprindea districtele: Țării Oașului, Baieisprii, Baiei-Mari, Satumarelui, Seinelor și Turțului. Mai era și examinator prosinodal, consilier referent la Tribunalul Matrimonial, asesor la Sf. Scaun consistorial și la oficiul exactoral și membru în Comisia școlastică diecezană.

Prin moartea prepozitului M. P., I. G. a fost înaintat la stalul de canonic arhidiacon sau lector. În această calitate îl găsim și în Șematismul diecezan din 1886, anul morții sale. Din acel Șematism mai știm că I. G. era vicepreședintele Tribunalului matrimonial și administrator al fondurilor și fundațiunilor diecezane din părțile unghurene, având de actuat pe Ioan Hodorean profesor la institutul diecezan al Școlii normale de băieți.

După strămutarea mitropolitului Ioan Vancea dela Gherla la Blaj — scaunul episcopal al Gherlei rămase vacant trei ani și jumătate.

Fiecare episcop își avea candidatul său la episcopia vacantă.

Intrigile încă au fost în joc, cum scrie „Federația” din Budapesta, din care reproduce „Sionul românesc” din Viena, în un număr din a. 1872. Astfel episcopul rutean Paukovits din Ungvár stăruia pentru numirea canonicului Gulovici de episcop la Gherla.

De altcum și după moartea episcopului Alexi, acest canonic a râvnit să ajungă episcop în Gherla.

¹⁾ „România Nouă” 17 Septemvrie 1935.

Bunul Dumnezeu însă a rânduit ca dieceza Gherlei să aibă arhieriei vrednici, trăgându-se dungă peste combinațiile meschine ale oamenilor, cari toate s'au spulberat și risipit....

Despre canonicul I. G., iată cum se exprimă arhidiaconul Pamfiliu Grapini — din Șanț: „De statură robustă, formă rusească, rutean, adus pentrucă să fie pace și bună învoire chiar ca azi în eparhia Maramurășului (unde s'a numit vicar general osebit pentru Ruteni). Când liturghisea cu episcopul și cu alți canonici, se cunoștea forțarea spre limba românească”.

Canonicul I. G. moare în 16 Noemvrie 1886 în anul al 74-lea al etății și 51-lea al preoției sale, Morbul sau soiul morții se indică în protocolul preoților diecezani repausați: tympanitus, timpanită — (dela cuvântul grecesc tympanon = tobă), adecă umflarea pântecului prin producțiune de gaze multe în intestine, cum se întâmplă în cazurile de incurcătură de mațe (oclusiune intestinală) sau în peritonită.

În acelaș protocol se înșiră consăngenii lui I. G.: Maria Valkovszki născută Alexovich, văduvă preuteasă și pruncii acesteia 1. Alexiu medicinist rigorosant, de 28 ani, 2. Fma de 21 ani și 3. Iuliu de 16 ani, student în cl. VII gimn. Nu a făcut testament, avere după el n'a rămas.

La prohodul lui I. G. au concelebrat canonicii Mihail Șerban și Demetriu Coroian — cu preoții gremialști Eusebiu Cartice, George Pașca, Ioan Georgiu, Ioan Hodorean și Dr. Iuliu Simon.

E îngropat în cimiterul parohial din Gherla, nu se știe locul îngropării, neavând la mormânt nici măcar o cruce cât de simplă...

||||

Ștefan Bilțiu de Iod.

4. Ștefan Bilțiu de Iod.

S'a născut în 6 Ianuarie 1814 în Chiuzbaia din județul Satu-Mare, unde tatăl său Dumitru a fost preot greco-catolic.

Parohia Chiuzbaia era situată în districtul Baieisprie, parohie veche cu biserică de piatră și casă parohială de lemn, având Matricole din a. 1786. Astăzi se ține de districtul protopopesc al Băii-Mari în eparhia Maramurășului și are 965 suflete greco-catolice.

Clasele primare și gimnaziul inferior le-a făcut în Baia-Mare la călugării Minoriti-Franciscani de acolo, iar clasele superioare liceale la liceul din Ungvar (Ushorod din Cehoslovacia), ambele institute romano-catolice.

Orașul Ungvar era reședința episcopului rutean greco-catolic al eparhiei Muncaciu, de care se țineau pe atunci Românii din Maramureș, Satu-Mare și Ugocia.

Terminând Ș. B. clasele secundare cu distincție, e primit în numărul clerului tânăr al diecezei Muncaciului, și e destinat pentru seminarul teologic din Tirnavia sau Sâmbăta-Mare. În a. 1829 la concursul de clerici, Ș. B. e primit pentru anul prim de filosofie, în a. 1830 are bursă de fundație. Studiile teologice le-a terminat în seminarul primațial din Tirnavia în a. 1835¹⁾.

Terminând studiile teologice în a. 1835, s'a căsătorit cu Melania Dragoș, fiica preotului din Ferneziu.

¹⁾ Orașul Tirnavia, s'tuat pe atunci în Ungaria, județul Pojon, astăzi aparține și el Cehoslovaciei. Orașul este clădit foarte frumos, odinioară era înconjurat cu ziduri de piatră. Are foarte multe și frumoase biserici catolice, din care cauză s'a și numit Roma mică, cum numim și noi Blajul — dar în alt sens — mica noastră Romă. Acel oraș era sediul unui Capitu romano-catolic cu seminar de teologie și liceu internat. În vremea ungurească era centrul cultural al Slovacilor din Ungaria.

În acest seminar teologic — unde după Unirea cu Roma au fost trimiși mai mulți tineri români din Ardeal și din părțile Ungurene să-și facă studiile teologice, a ascultat cursurile de filosofie și teologie și talentatul cleric Ștefan Bilțiu între anii 1831—1835.

S'a hirotonit în a. 1837 la Oradea-Mare prin episcopul Samuil Vulcan de atunci, și anume în 6 April 1837 lector, subdiacon și diacon, iar în 8 April preot.

Apoi a fost dispus din partea Ordinariatului episcopal dela Muncaciu, ca administrator parohial în Mocira¹⁾.

Ca preot al acestei comune, unde S. B. a păstorit 20 de ani, a purtat mai mulți ani și oficiul de protopop al districtului Baia-Mare.

Soția sa a murit în a. 1848 în Mocira.

În timpul absolutismului german a lucrat mult împreună cu alți protopopi, preoți și mireni, ca cele 94 parohii române greco-catolice din Satu-Mare, Ugocia și Maramurăș să se scoată de sub jurisdicțiunea episcopului rutean al Muncaciului.

În a. 1852 împreună cu alți preoți și mireni a prezentat împăratului Francisc Iosif în Baia-Mare un memorandum în chestiuni bisericăști și naționale.

Cu prietenul său George Maniu, protopop în Seini, a umblat din sat în sat prin ținutul Băii-Mari și prin alte comune din județul Satu-Mare, ca să îndemne poporul să înființeze școli românești²⁾.

În Mocira casa protopopului S. B. era locul unde se adunau și sfătuiau fruntașii din ținutul acela, și mai ales membri „Societății Moșilor”, un fel de reuniune de caracter privat și confidențial, ai cărei membri se numeau „moși” și aveau de scop a cultiva cele mai intime raporturi de prietenie și solidaritate între bărbații fruntași ai ținutului, cari erau devotați cauzei naționale și lucrau pentru binele poporului. Pentru înființarea acestei societăți, protopopul Șt. B. și amicul său

¹⁾ Această parohie aparținea și atunci ca și astăzi districtului Baia-Mare. E parohie veche, cam din anul 1680, cu biserică de piatră din a. 1858, renovată și consacrată în 1925 prin episcopul Iuliu Hossu. Casa parohială în a. 1867 era de lemn, astăzi este de piatră. Matricule are dela a. 1774 — după Șematismul din 1867, iar după Șematismul din 1932 — matriculele sunt din 1811. Astăzi are 851 suflete greco-catolice.

²⁾ Pe acest George Maniu, născut la a. 1820, hirotonit în 1844, îl găsim în Șem. din 1867 — vice arhidiacon surrogat în districtul Seinilor, inspector peste școlile naționale în același district, asesor la Sf. Scaun consistorial și comisar delegat în cauze matrimoniale. El era parohul Seinilor, fruntașă comună cu peste 2000 suflete greco-catolice pe atunci, iar astăzi 3028 suflete unite. Vicararhidiacon ordinar al aceluși district era în 1867 Simeon Erdős de Uglă, parohul comunei Apa, cu 1426 suflete și a filialelor Vuile Apei și Morile Apei cu 189 suflete.

George Maniu au îndurat persecuțiuni din partea stăpânilor, Ștefan Biltiu în toată viața sa a dovedit caracter ferm și iubire pentru neam și biserică¹⁾.

Ca păstor sufletească în parohia Mocira, protopopul S. B. a fost un preot exemplar, de model... Urmele activității sale rodnice între credincioșii de acolo se văd până în ziua de astăzi.

În casa lui parohială din Mocira a crescut tânărul student Mihail Pavel, feciorul cantor-invățătorului Constantin din Recea, comună din apropierea Mocirei, mai ales după moartea tatălui său. Protopopul B. din Mocira a protejat și a indemnat pe acest tânăr să-și continue studiile în Baia-Mare, Satu-Mare și Cașovia... care apoi trimis pentru studii universitare în institutul „Sancta Barbara” de pe lângă universitatea din Viena, ajunge paroh în Apșa de jos din Maramurăș, paroh-protopop al Slatinei (ambele parohii azi sunt în Cehoslovacia), vicar al Maramurășului, episcop la Gherla, transferat apoi la Oradea-Mare. Acel mare episcop a fost: „regeneratorul și al doilea mare fondator al tuturor instituțiilor culturale din dieceza Orăzii-Mari, care după pilda Mântuitorului lumii a trecut binefăcând la toți”, cum se citește pe lespede de funerară a sa dela băile Saline din Slatina, unde murise la 1 Iunie 1902, și a fost îngropat în biserica zidită de el...

Mihail Pavel, ca episcop al Gherlei, vrând să-și arate recunoștința față de protectorul său de odinioară din Mocira, a exoperat dela forurile competente, ca Șt. B. pentru meritele sale pe teren bisericesc și școlar, să fie numit prepozitul titular de Csudany din arhidieceza romano-catolică a Agriei... Ca atare avea dreptul de a purta cruce pectorală și inel întocmai ca și episcopul și prepozitul capitular.

Prepozit de Csudany a fost numit la 27 Decembrie 1876 de împăratul Francisc Iosif, iar la 3 Ianuarie 1889 din partea arhiepiscopului Ștefan Samassa din Agria, în a cărui dieceză era situată aceea prepozitură.

Să vedem acum în ordine cronologică oficiile avute și faptele săvârșite de el în calitate de canonic al Bisericii catedrale din Gherla.

Din vicearhidiacon al Băii-Mari și paroh al Mocirei, S. B.

¹⁾ Vezi Enciclopedia Română de Dr. C. Diaconovich, Tom. I. pag. 487, articol semnat de canonicul Dr. Augustin Bunea dela Blaj, din care apare limpede că Ștefan Biltiu era considerat la Blaj, ca un mare bărbat al bisericii și neamului.

prin decretul împărătesc din 24 Ianuarie 1857 este numit canonic școlastic în Capitlul bisericii catedrale din Gherla. Instalarea lui în acest scaun s'a făcut împreună cu a celorlalți patru, numiți deodată cu el, la 26 Aprilie 1847 — prin episcopul diecezan Ioan Alexi.

Arondându-se dieceza Gherlei pe arhidiaconate, pentru canonicul Ș. B. s'a destinat arhidiaconatul Dobocei în comitatul Doboca. De acest arhidiaconat se țineau districtele protopoști ale Buzei, Giulei, Lojardului și al Secului.

Canonicul S. B. a fost primul rector al seminarului teologic diecezan, începând dela a. 1858—1859 până la a. 1873—1874. Deci clericii diecezani dela deschiderea seminarului teologic au avut în fruntea lor un adevărat părinte educator, un preot exemplar după inima lui Hristos.

Iată cum descrie pe Ș. B. octogenarul preot de astăzi părintele arhidiacon Pamfilu Grapini, paroh în Șanț, vicariatul Rodnei, care l-a cunoscut în vremea cât a fost el cleric în Gherla: „Om blând ca oaia, plin de bunătate și prevenitor. Vorbele lui te indulceau. Pasul lui era lin și plin de tact. Statura plină, integră”...

Ce fericire deci pentru tinerii clerici de atunci să aibă de rector un părinte atât de bun, blând, prevenitor, cu multă experiență și prudență pastorală...!! Și apoi un bărbat înflăcărat de sentimente naționale românești, cu un trecut național bine definit în viața sa de preot și protopop al districtului Baia-Mare, din ținutul cel mai infocat de patriotism maghiar sovinișt și intrasigent!!...

Fiind rectorul Ș. B. pătruns de cele mai mărețe idealuri românești, ne putem ușor explica, cum tinerii studenți teologi recrutați în mare parte dintre absolvenții liceelor maghiare, în institutul de teologie din Gherla, care a imbinat în mod strălucit cele două idealuri ale inșei bisericii Unite: *creștin și național*, au fost îndemnați să citească pe clasicii români, pe Alexandri și Eminescu, cum și istoria poporului român, istoria limbei și literaturii române... În școlile maghiare li se prezenta cultura și arta maghiară ca singurele dominante în țara ungurească, unde toți respiră aer unguresc și toți mănâncă pâine maghiară... În seminarul teologic înființându-se și Societatea de lectură; „Alexi—Șincai” a teologilor gherleni, tinerii clerici cetind clasicii români și istoria Românilor, s'au desmetecit de

cap, li s'au deschis orizonturi noi, și s'au risipit toate argumentele prin cari încercaseră profesorii unguri să le dovedească inferioritatea culturii și artei românești ¹⁾... Canonicul S. B. mai îndeplinea următoarele funcțiuni îndată după instalarea sa în Capitlul catedral: Era examinator prosinodal, consilier referent la Tribunalul matrimonial și la Oficiul Exactoratului diecezan, asesor la Sf. Scaun consistorial. ²⁾

În 26 Octomvrie 1858 apăru hotărârea împăratului de a se deschide în Năsăud o preparandie (școală normală) românească cu două clase pentru Românii uniți. Serbarea inaugurală fixată pe 2 Ianuarie 1859 a decurs cu fastul cuvenit în prezența delegatului episcopal: a canonicului Ș. B., a corpului didactic, preoților, funcționarilor și a numerosului popor. După sf. Liturghie canonicul le ținu preparanzilor o vorbire, în care își exprimă nădejdea că de acum înainte națiunea română se va bucura de-o mai bună soartă, care îi va recompensa suferințele trecutului. În ziua proximă canonicul Bilțiu din nou se adresează în școală elevilor și învățătorilor cu rugarea să se iubească și stimeze reciproc și cu toții în mod conștiincios să-și împlinească îndatoririle. ³⁾

Pe canonicul S. B. îl găsim în toate deputațiunile de însemnătate națională la Cluj, Sibiu, Viena. ⁴⁾

Canonicul S. B. a luat parte la Conciliul provincial primit în Blaj la a. 1872, ca deputat ablegat (delegat) al Capitlului catedral din Gherla.

Murind prepozitul Macedon Pop în Iulie 1873, Ștefan Bilțiu este promovat la scaunul de canonic eclesiarh sau custode. Lui i s'a încredințat și oficiul de vicar general episcopal și

¹⁾ Vezi: Momente din viața Bisericii Unite în ultimii zece ani 1918—1928 de Ioan Georgescu. Comunicarea păr. Dr. Alexandru Ciplea profesor la Acad. Teologică, pag. 47.

²⁾ Vezi Șem. diecezan din 1867.

³⁾ Istoria Școalelor năsăudene, Năsăud 1913 pag. 119—120.

⁴⁾ Astfel Vasile Nașcu în o corespondență din Viena cu data 13 Decemvrie 1860 adresată profesorului Vasile Petri din Năsăud, îi scrie: Excel. Sa Mitropolitul Alexandru Șterca Șuluțiu a sosit Sâmbătă seara aci... Seara s'a ținut ședință la Excelența Sa, la care au luat parte d. B. Pop consilier, d. Babeș secretar, d. Maior redactorul foilor imperiale, apoi din Ardeal: Ioan Popasu protopopul dela Brașov, Macedon Pop prepozit, Ștefan Bilțiu canonic... (urmează alți 8), apoi din protopopiatul Clujului: Alexandru Bobățel, Molnar, Șipotar și Filip juriști... S'a desbătut materia de o petițiune la Maiestatea Sa, care până a doua zi seara a fost compusă. („Arhiva Someșană” Nr. 10 pag. 66—67).

auditor general al cauzelor, precum și oficiul de președinte al Consistorului școlastic. În aceste funcțiuni îl găsim pe S. B. în Șem. din a. 1886. Iar în cel din a. 1890 găsim pe S. B. în scaunul de arhidiacon sau lector (fiindcă în a. 1886 murise canonicul Ioan Gulovici) cu aceleași atribuții și funcțiuni înșirate mai sus.

După moartea profesorului de teologie Mihail Ivasco, administratorul Sfintei Mănăstiri dela Nicula, întâmplată la 29 Iulie 1878, canonicul S. B. a fost încredințat cu administrarea acestei Mănăstiri. Sub dânsul s'a făcut iconostasul la Mănăstirea cea nouă în a. 1883, pictat de vestitul canonic Mihail Șerban, fiind măsar Emeric Farago iar auritor Antoniu Schlick. Toate lucrările acestui iconostas au costat 2000 (două mii) floreni, cum se indică pe inscripția de pe dosul iconostasului — la mijloc. Inscripția e acoperită cu scânduri.

Murind prepozitul Ioan Anderco în 30 Iulie 1890, canonicul S. B., prepozitul titular de Csudany, este promovat de prepozit al Capitlului catedral din Gherla, purtând toate oficiile mai sus înșirate până în a. 1896, când cuprins de slăbiciunile bătrânețelor s'a retras în Baia-Mare la feciorul său Ștefan, paroh și protopop acolo.

Și în vremea retragerii sale la Baia-Mare avea dătina să celebreze sfânta Liturghie în fiecare zi. Chiar și atunci mergea la biserică să celebreze, când era slab de tot, așa că avea nevoie de un insoțitor până la biserică și îndărăt, când abia își trăgea după el picioarele, de slab ce era. Zelul lui față de casa Domnului și față de sfânta Liturghie, era atât de mare încât a servit, așa zicând, până la ultima suflare.

În anii 1863—64 canonicul S. B. a fost deputat dietal ales pentru dieta transilvăneană din Sibiu, între cei 46 Români aleși.¹⁾

Prepozitul Bilțiu avea o mare dragoste față de Tipic și cântările bisericesti și era o autoritate în chestiunile de Tipic și Rit bisericesc.

S. B. din căsătoria sa a avut doi feciori. Cel dintâiu cu numele Ștefan, s'a născut în Mocira la 14 August 1839, a terminat liceul în Beiuș la a. 1858, studiile teologice la Universitatea din Viena în a. 1862. S'a hirotonit în Oradea-Mare la a. 1863 și a fost numit profesor de limba și literatura română

¹⁾ G. Barițiu: „Părți alese din Istoria Transilvaniei vol. III. pag. 181—183.

și catehet greco-catolic la gimnaziul inferior din Baia-Mare. În Șem. din 1867 îl găsim distins cu titlul de asesor consistorial. În a. 1868 este numit paroh în Baia-spric, iar în a. 1874 administrator parohial în Baia-Mare și vicearhidiacon al districtului cu acelaș nume. Soția acestuia a fost sora canonicului Alexandru Erdős. Ei au avut 6 copii, trei feciori și trei fete. Feciorul Eugeniu a murit ca licean. Ștefan ca funcționar la parchetul din Budapesta, Alexandru ca funcționar la Administrația financiară din Sighet. Fată-sa Elena s'a măritat după clericul Iuliu Pop, fost paroh-protopop onorar în Mețent-Sălaj, astăzi preot pensionar în Carei. Elena a murit în Gherla pe patul de naștere. Două fete trăesc și astăzi: Irina, măritată după pictorul cu nume mondial: Ivanyi Grünvald Adalbert, domiciliat în Budapesta, și Valeria, care trăește în Baia-Mare ca pensionară a primăriei de acolo.

Al doilea fecior Gavril, încă a fost preot, dar cu pregătire mai scurtă teologică, ascultând cursul inferior de doi ani (moralist) de teologie la Blaj. Pe Gavril Bilțiu de Iod încă în Șem. din 1867 îl găsim notar al districtului Gherlei și administratorul parohiei Hăjdate de lângă Gherla, cu filiata Silivaș. Soția acestuia a fost fata protopopului Ioan Criste de Vima-Mare din districtul Vadului, parohul comunei Rusu de lângă Ileana, județul Someș, născut în a. 1818, hirotonit în 1842. Fecior al lui Gavril este preotul de astăzi Aurel Bilțiu, născut în Hăjdate la a. 1865, care terminând teologia în Ghela la 1887, căsătorindu-se cu sora canonicului Dioniziu Vaida și hirotonindu-se în a. 1888, de atunci administrează parohia Rusu, unde socrul său a fost protopop, în districtul Vadului. Aurel Bilțiu, memorandistul, în mai multe rânduri a fost deputat și senator în parlamentul României întregite. Are un singur fecior, pe Dr. Valeriu Bilțiu, primmedicul județului Năsăud, fost prefect al județului Someș, căsătorit cu Livia, fata arhidiaconului on. Iacob Marga, protopop în Dej.

O soră a canonicului S. B. măritată în Chiuzbaia, a născut pe Avram Breban la a. 1844. Acesta a terminat liceul din Beiuș la a. 1869, seminarul teologic în Gherla la a. 1873. Hirotonit intru preot a fost dispus administrator parohial în Someștelec, districtul Seinilor, iar dela 1883 în Mocira. După moartea protopopului S. B. din Baia-Mare, a administrat câțva timp și districtul protopopesec al Băii-Mari.

Feciorul lui Avram Breban este prepozitul capitular de astăzi dela Baia-Mare: Alexandru Breban, născut în 1 August 1876, a terminat liceul în 1894, teologia în Oradea-Mare și Gherla la a. 1898. S'a hirotont preot celibe în 1899, fiind aplicat oficial în Cancelaria diecezană din Gherla îndată după terminarea studiilor teologice. În a. 1901 a fost numit administrator parohial la Baia-Mare, mai apoi protopop al aceluiaș tract. Are merite nepieritoare pentru zidirea grandioasei biserici parohiale — azi catedrale din Baia-Mare, a casei parohiale și a școlii confesionale de acolo. Toate acestea le-a ridicat în era ungurească, dobândind însemnate ajutoare dela Ministerul Cultelor și instrucțiunii publice. Aceste merite l-au predestinat la demnitatea de primul prepozit al nou înființatei eparhii a Maramurășului.

În „Arhiva Someșană” Nr. 11 la pag. 65 am găsit o notiță interesantă privitoare la canonicul S. B. Anume: Vasile Nașcu, în diuna spre Viena, în afaceri grănițerești năsăudene, oprindu-se pe câțeva vreme în Cluj, adresează de aci cu data 16 Noemvrie 1862 — vicarului Grigore Moisiș din Năsăud între altele următoarele: „Șipotariu caută să meargă la Dej, așa a venit rezoluțiunea dela curte pe recursul lui. În contra domnului canonic Bilțiu se face cercetare criminală, pentru că a scris în „Gazetă” în privința lui Șipotariu”.

Nu va fi deci fără interes să arăt cine a fost acel Șipotariu, care din Gherla pe nedreptul a fost transferat la Dej, pentru care canonicul S. B. a scris la „Gazeta Transilvaniei”, pornindu-se contra lui cercetare criminală.

Ioan Șipotariu s'a născut în comuna Sâmbou (azi Sâmboeni) din comitatul Dobocei, județul Someș în a. 1829 din părinții Mihail preot în aceea comună și Sofia născută Alutan (Oltean) sora canonicului Constantin Alutan dela Blaj. Acesta a trimis pe nepotul său Ioan în a. 1850 la universitatea din Viena pentru a asculta studiile juridice. Terminându-și studiile cam prin a. 1856—57, a venit la Cluj împreună cu avocatul Dr. Ioan Rațiu, președintele de mai târziu al partidului național român, unde a funcționat mai mulți ani în calitate de conșepist la cei mai renumiți avocați de atunci din Cluj.

În a. 1862 a fost numit asesor la Judecătoria comitatenză a Dobăcii din Gherla. Împreună cu vicecomitele Mihai Bohățel, cu Petru Anca și Alexandru Nemeș jude regesc, au exoperat,

ca toate comunele românești din comitatul Dobocei, despărțit cum era atunci de cel al Solnocului din lăuntru, să doneze împrumuțul de stat și regalul de cărciumărit pentru întemeierea unui fond central școlastic, care să fie un focar puternic întru înaintarea în cultură a bietului nostru popor, rămas atât de îndărăt pe acelea vremuri în știință și învățătură.

Acel fond s'a și înfăptuit prin invoirea a 42 comune fundatoare unite. Episcopul Șaguna nu s'a învoit ca și partea comunelor neunite să se contopească în acel fond, care s'a numit: „Fondul Școlii Centrale” mai târziu înființat în Gherla. Din acel fond s'au împărțit pe vremuri stipendii sau burse pentru studenți gimnaziali și universitari, de câte 160, 120 și 100 coroane, iar pentru ucenicii de meserii câte 40 coroane.

Ca asesor I. S. apăra tot mereu la Judecătoria drepturile ce se cuveneau după lege limbei românești. Dupăce conducătorul unei pertractări finale, în care inculpatul era Român, nu a dechis desbaterea în limba română, Șipotariu în mod demonstrativ a părăsit pertractarea. Pentru acest caz, din pedeapsă a fost transferat la Judecătoria din Dej, reședința comitatului Solnocul din lăuntru.

La dieta din Sibiu, din a. 1863 și 1864, I. Ș. a fost ales deputat. Aci a dezvoltat o activitate extraordinară și prin distincția lui oratorie a ajuns să fie unul dintre cei mai respectați deputați.

În dieta din Sibiu sub conducerea căpitanului suprem din districtul Năsăudului Alexandru Bohățel, s'a format partidul autonomiei Ardealului, adecă partidul contra uniunii, partid preconizat încă în adunarea cea mare a Românilor în 1848 la Blaj, pe Câmpul Libertății.

În a. 1867 Dr. Ioan Rațiu a prezentat împăratului petiția semnată de 1900 Români în frunte cu mitropolitul Șuluțiu, tot în contra „Uniunii” Ardealului cu Ungaria. I. Ș. a fost unul dintre cei mai însuflețiți membri ai celui partid și a acelei idei.

Ioan Șipotariu a murit în Gherla la a. 1865, după ce la o adunare comitatenză pentru stabilirea oficialilor a grăit foarte frumos și obiectiv, așa încât a captivat pe toți funcționarii județeni... Fiind de o construcție trupească foarte debilă, moare în aceeaș noapte după adunarea mai suspomenită. Moartea lui a deplâns-o preoțimea și învățătorimea română din comitat, pe cari i-a iubit atât de mult acest bărbat înțelept, bun, blând,

cuceritor, apărător intrepid al adevăratelor interese bisericesti și școlare, bun sietnic al episcopilor din Gherla în cele ce priveau înaintarea poporului român pe terenul școlar.

Iată cine a fost Ioan Șipotariu, a cărui apărare a luat-o canonicul Ștefan Biltiu, scriind în favorul lui la „Gazetă”... din care motiv se pornise cercetare criminală contra sa... Nu avem cunoștință despre rezultatul acelei cercetări, dar suntem siguri, că valorosul canonic va fi știut cum să se apere și va fi avut vrednici și isteți advocați români, cari să-l apere așa încât să fie absolvat de orice urmări legale, derogatorii înaltei sale demnități de canonic și rector seminarial.

Pe piatra dela mormântul lui I. Ș. în cimitirul dela Gherla se citește inscripția: Ioan Șipotariu, fost asesor comitatens și deputat, născ. 1829, mort. 1865.¹⁾

Prepozitul S. B. retras la începutul anului 1896 în Baia-Mare, cum am spus mai sus, moare în 29 Septembrie 1896, în anul al 83-lea al etății și al 59-lea al preoției.

Din protocolul preoților diecezani repausați vedem că boala de care a suferit și a murit — a fost hidropie. La prohodul lui a luat parte ca delegat capitular canonicul Alexandru Bene. Au concelebrat Tit Budu, vicarul Maramurășului, G. Pop, A. Berinde și alți 15 preoți.

În aceeaș rubrică a preoților îngropători se indică: Alexandru Silași, Ioan Baciu, Ilie Iuga, Nicefor Buta și Teodor Oltean, protopopul din Bistrița cu 4 preoți din tractul său.

Iar în Matricula repausaților parohiei Baia-Mare, se mai înșiră preoții: Ioan Serbu protopopul Șomcutei-Mari, George

¹⁾ Am ținut să fac aici pomenirea acestui vrednic bărbat, ca un prinos de închinăciune și față de memoria unchiului său fericitul canonic dela Blaj Constantin Alutan. Din fundațiunea acestuia de 15.000 floreni, lăsată pentru neamuri, am beneficiat și eu, autorul acestor biografii, începând din clasa IV primară până la plecarea mea la Roma... Și au beneficiat și frați de ai mei...

Căci bunica mea Maria (soția moșului meu Andrei Palimethi, fost preot în Ardan tractul Bistriței, născut în 1832, hirotonit în 1854, mort în 16 Octombrie 1896, a căror fiică Ana, a fost maica mea) încă a fost o nepoată a canonicului Alutan.

Câteva suflute pioase ale unor consăngeni și cunoscuți de ai lui Șipotariu au făcut o colecție, ridicând la mormântul lui o piatră, pentru a perpetua memoria acestui vrednic bărbat al bisericii și neamului... Era să se facă sfințirea acestei pietrii de mormânt pe vremea când eu eram paroh al Gherlei. Am pregătit o orațiune funebrală pentru aceea ocaziune... Însă din motive neatârnoate de mine, sfințirea aceluia monument nu s'a ținut. Fie-i memoriă în veci binecuvântată!

Pascha preot în Satul nou de jos, profesor de teologie emerit, Ioan Szabo, Ioan Câmpean preot în Groși, Alex. Pop din Tăuți, Andrei Pop. din Baia-Mare, Augustin Darabanth din Fernezeiu, S. Anderco din Firiza, Ștefan Cherecheș din Recea, Andrei Pop din Băița.

Prepozitul Alexandru Breban din Baia-Mare, strănepotul de soră al prepozitului Biltiu, în comunicarea unor date privitoare la biografia unchiului său, spune, că prepozitul S. B. și fiul său protopopul Ștefan sunt îngropați împreună sub noua catedrală din Baia-Mare. Inscripție însă încă nu au.

Ioan cav. de Pușcariu în cartea sa: Date Istorice privitoare la Familiile nobile române, are următoarele:

„Biltz et Boris de Visso 36 familii cu diplome de nobilitate dela Sigismund Batori 1595 și dela Reday Francisc 1658, având de însemne: Pe scut albastru se vede un deal verde, peste care un șoim ținând în ghiare o turturea. Din această familie se trage canonicul Ștefan Biltiu din Gherla și Aureliu paroh în Rusu de lângă Ileanda”.

Mihail Șerban de Cernești.

5. Mihail Șerban de Cernești

S'a născut în 10 Octomvrie 1819 în comuna Potău, districtul protopopesc al Seinilor din județul Satu-Mare. Tatăl său Mihail a fost proprietar nobil în acea comună. Mamă-sa : Sofia Anghiuș (Angyus) a fost fată a preotului Petru Anghiuș hirotonit în Ungvar la 1784, paroh român în Potău dela 1807 până la 20 Martie 1823, când a murit.¹⁾

Potăul e parohie veche din anul 1800. Astăzi are biserică de piatră, casă parohială de lemn, matricule are dela anul 1806. În anul 1867 avea 644 suflete greco-catolice, iar astăzi după Șematismul eparhiei Maramurășului de care se ține, are 1006 suflete. Mai de mult Potăul și Băbășeștii aveau numai o biserică.

Școlile primare și câteva clase de gimnaziu le-a făcut în

¹⁾ Mihail Șerban și Sofia Anghiuș au avut următorii prunci : 1. Mihail, canonicul. 2. Terezia, măritată după Ioan Corhani, care a fost prepozit capitular și abate în Capitulul catedral român unit din Oradea-Mare, numit canonic în 24 Maiu 1864, mort în 24 Februarie 1881. Această Terezia a fost soacra lui Samuil Szabo protopop gr.-cat. fratele episcopului Ioan Szabo. 3. Ioan, căpitanul districtului Cetatea de Piatră (Chioar), celibe. 4. Ștefan, avocat. 5. Ana, măritată după Alexiu Frits, administrator silvic domenal — mort în 1887 în Oradea.

Ioan Șerban a fost mai înainte vice-comite (subprefect) în județul Bihor.

Mihail Șerban — primul născut — ca prunc mic a fost foarte slab, născându-se în luna a opta dela concepere. Părinții lui s'au temut că nu va trăi... Cu toate aceste între toți frații el a trăit mai mult...

Bunicii lui M. S. au fost Petru Șerban proprietar nobil — și Maria Bonyi gr.-cat. din Satu-Mare.

În registrul nobililor din districtul Chioar de pe anul 1669 — găsim un Șerban alias Pap Ioannes de (Cernești) Csernyefalva — care a fost preot în Cernești. Moșile familiei Șerban erau în Cernești, Blăgeș (Balázsháza), Cehăluț (Csaholy); vile în Zölce și Kémeri (Camer) hegy...

Aici mai însemnăm că mama lui Moise Nicoară (născut 1785 în Giula magh. județul Bichiș-Ungaria, care într'un timp de grea încercare a contribuit cu mult succes la redșteptarea simțului bisericesc național în poporul român din părțile ungare — banatice) a fost Maria Șerban de Cernești, fica preotului Crăciun Șerban din Șiclău, județul Arad.

orașul Satu-Mare, de unde apoi tatăl său l-a dus la Oradea-Mare în liceul Premonstratenzilor de acolo.

Terminând cu eminentă liceul, în anul 1838 M. Ș. cere să fie primit la teologie pentru dieceza Orăzii. Cererea sa este datată din Oradea și se găsește și astăzi în arhivul diecezan orădan la dosarul Nr. 188 din anul 1838; documente nu are adnexate la cerere.

Potăul se ținea pe atunci — de dieceza ruteană a Muncaciului — cu celelalte parohii din Satu-Mare, Ugocia și cu întreg Maramurășul — laolaltă: 94 parohii, cari s'au dismembrat dela Ungvar și s'au adnexat la noua dieceză a Gherlei.

În Oradea-Mare tânărul M. Ș. probabil a fost elev al seminarului junimei românești gr.-cat. de acolo.

Superiorii seminarului vor fi observat că acest tânăr este talentat, cu aplicări deosebite spre limbi străine, spre pictură și spre muzică. De aceea vor fi stăruit ca să participe la concursul la teologie pentru dieceza română a Orăzii.

În ședința consistorială din 13 August 1838 episcopul Samuil Vulcan primind pe M. Ș. în numărul clerului tânăr al eparhiei Orăzii-Mari, îl destinează să asculte științele teologice superioare la Universitatea din Viena în institutul dela Sfânta Barbara întemeiat pentru clericii greco-catolici români și ruteni.

În Viena, între anii 1838—1842 M. Ș. a avut bun prilej de a învăța și a se perfecționa în limbi. De acasă știa românește și ungurește, apoi cât se învăța în liceu limba germană, latină și greacă. S'a perfecționat deci în aceste limbi, apoi a mai studiat limba franceză și italiană, precum și limba hebraică, în măsura cât se propunea în cadrele Studiului biblic la facultatea de Teologie. A mai posedat și limbile: spaniola, engleză, ruteană, slovacă, și croată. De tot deci 13 limbi.

În Șematismul diecezan al Orăzii-Mari din anul 1843 — M. Ș. este înșirat între clericii absolvenți.

La 4 Aprilie 1844 se hirotonește întru preot celibat în Oradea-Mare prin punerea mânilor episcopului Vasile Erdeli, care a guvernat eparhia Orăzii-Mari între anii 1842—1862. După hirotonire e aplicat în cancelaria diecezană de arhivar și protocolist.

În Șematismul din 1845 figurează ca vice-notar consistorial.

Înființându-se Școala normală (preparandia) unită din Oradea-Mare la anul 1848 prin episcopul Vasile Erdeli, M. Ș. este numit profesor la acest institut.

În Șematismul orădan din 1851 găsim pe M. Ș.: „Ecclesiae Várad-Olasziensis pro parte Rumenorum parochus, S. Sedis Consistorialis Assessor“. În calitate de paroh în Oradea — Oloság — a funcționat din 1 Februarie 1849 până în 1 August 1857.

Profesorul P. Dejeu în Monografia Municipiului Oradea și județului Bihor (Oradea 1926) la pag. 228 între parohii din Oradea—Oloság înșiră și pe M. Ș. (1848—1857), organizatorul corurilor bisericești renumite de pe acele timpuri¹⁾.

În anul 1855 episcopul Erdeli împreună cu viitorul episcop al Gherlei și cu parohul din Oradea—Oloság M. Ș. au călătorit la Baia-Mare și de acolo la Gherla, pentru a lua contact cu magistratul orășenesc în privința reședinței episcopale, a casei pentru seminarul teologic, pentru locuința canonicilor etc.

Deci episcopul Ioan Alexi, numit de împăratul Francisc Iosif în 17 Martie 1854, și-a pus ochii pe M. Ș. ca să-l recomande să fie numit între primii canonici capitulari ai diecezei nou înființate la Gherla. Primul episcop al Gherlei cunoștea foarte bine din Oradea-Mare pe M. Ș., ca pe o forță de muncă, ca pe un bărbat cu cunoștințe de limbi, ca pe o persoană distinsă, care avea să facă multă cinste diecezei nou înființate și noului Capitlu catedral... Il cunoștea de pe vremea canoniciei sale (Ioan Alexi canonic la Oradea dela 19 Octomvrie 1843 până la 17 Martie 1854) — și de mai înainte, ca având practică de cancelarie episcopală din Oradea, unde a fost arhivar, protocolist, vicenotar consistorial... Apoi mai fiind Șerban și paroh și profesor la preparandie — episcopul Ioan Alexi — vedea în dânsul pe cel mai bun sfetnic și ajutor al său întru guvernarea și administrarea diecezei nou înființate, care avea să se lupte cu multele greutăți ale începutului...

De fapt M. Ș. din parohul Olosăgului Oradei-Mari și profesor la preparandia ces. reg. gr. cat. de Oradea-Mare a fost numit canonic cancelar al Capitlului Bisericii catedrale din Gherla.

După instalarea sa de canonic împreună cu ceilalți patru colegi ai săi la 26 Aprilie 1857, episcopul Ioan Alexi a încredințat lui M. Ș. cancelaria diecezană, condusă până atunci multă

¹⁾ A se vedea și Prof. Vasile Bolca: Școala normală română unită din Oradea 1784—1934, pag. 78. Oradea 1934.

vreme de vicarul dela Năsăud Macedon Pop, cum am văzut la biografia lui...

Episcopul Ioan Alexi rezolva toate actele de mai mare însemnătate prin expertul său canonic Mihail Șerban, și împreună cu dânsul, care concipia în toate limbile, pe cari le și vorbea: românește, ungurește, nemțește, franțuzește, latinește, grecește și italienește. Astfel canonicul M. Ș. este primul director al Cancelariei diecezane.

Pe lângă aceea — cum vedem din Șematismul diecezan tipărit la 1867 — canonicul cancelar M. Ș. mai era și arhidiaconul Cetății de piatră, apoi profesorul Teologiei Morale și Pastorale în Liceul regesc episcopal teologic, inspectorul suprem al școalelor diecezane, apărătorul legăturii căsătoricești (defensor matrimonial) și a profesiei religioase, examinator prosinodal, asesor la Sf. Scaun consistorial și la oficiul exactoral.

Toate slujbe grele și cu mare răspundere înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor.

Arhidiaconatul Cetății de Piatră (Chioarul) cuprindea în sine următoarele tracte din districtul Chioarului: 1. Districtul Ciocmanului. 2. D. Capolnoc-Mănăsturului. 3. D. Nireșului și 4. D. Șomcutei-Mari. Șerban și-a ales acest arhidiaconat fiindcă avea titlul nobilitar de „Cernești” (Csernyefalva).

În protocolul preoților hirotoniți din Oradea-Mare găsim indus pe „Michaël Șorban de Chernest” — (că a primit subdiaconatul și diaconatul la 31 Martie 1844, iară presbiteratul la 4 Aprilie 1844). Acest Chernest este Cerneștii — comuna din districtul Mănăstirului, și astăzi, ca și atunci... Acel district astăzi aparține diecezei Maramurășului, până la înființarea diecezei Gherlei aparținea la Blaj.

Aplicarea lui M. Ș. spre pictură, și inclinarea sa spre muzică, mai ales spre cea bisericească, pe cari le simțea încă pe vremea de student în liceu, i s'au dezvoltat în măsură tot mai mare în cei patru ani ai petrecerii sale în seminarul teologic dela Sfânta Barbara din Viena. Acolo a avut ocaziune de a vedea picturile cele mai renumite, și bisericești și profane, în biserici, muzee, galerii, expoziții, pinacoteci etc...

M. Ș. cu aplicările lui artistice va fi cercetat adeseori în Viena muzeul imperial de istoria artelor cu galeria de tablouri, cu colecția de antichități egiptene, galeria de tablouri a Aca-

demiei de arte, cea a lui Lichtenstein, Harrach, Czernin etc., expoziția permanentă a Muzeului pentru artă, etc...¹⁾

Lui M. Ș. în cei patru ani de teologie din Viena i s'a desfășurat și potențat tot mai tare și simțul muzical, auzind și ascultând în cele 90 de biserici din Viena atâtea alese coruri bisericești, concerte la Operă, la Conservatorul de muzică etc... Paralel deci cu învățarea studiilor teologice, s'a perfecționat în Viena și în pictură și în muzică, îndeletnicindu-se cu aceste arte frumoase în timpul liber de care dispunea...

Din compozițiile sale muzicale ne-au rămas: 1. Cele 8 versuri bisericești, cu stihovnele și troparele lor, pe trei voci bărbătești. 2. Astrucarea sau Cântările la îngropăciune (Prohodul), compuse în trei voci bărbătești. 3. Divina Liturghie a Sf. Ioan Iirisostomul, compusă în patru voci bărbătești. Prețul unui exemplar era la cele de sub p. 1 un floren și 5 cr. iar la cele de sub p. 2 și 3 era 1 floren și 45 cruceri²⁾.

Însuș canonicul M. Ș. până era în viață povestea cum au ajuns canonicii la insigniile de cruce pectorală, cu icoana Sfântului Iosif, patronul diecezei de Gherla. Mergând odată la Viena cu episcopul Ioan Alexi, a fost primit în audiență la împăratul deodată cu episcopul. Cătră sfârșitul audienței, M. Ș. prezintă împăratului un desemn făcut de dânsul, care închipuia o cruce pectorală. A cerut dela împăratul înalta încuviințare și aprobare ca această Cruce să fie modelul pentru insigniile canonicilor din Capitlul diecezei de Gherla, înființată de împăratul,

¹⁾ Ca pictor a zugrăvit mai multe icoane și iconostase în mai multe biserici dela orașe și sate din dieceza Orășii și Gherlei. El a zugrăvit și pictat frumosul Iconostas al Mănăstirii celei mari dela Nicula în anul 1883. Podoaba icoanelor de pe acel Iconostas este o dovadă eclatantă și necontestată a geniului său artistic. Acest Iconostas este admirat și astăzi de sutele de mii de pelerini din țară, cari se perândă la acel vestit lăcaș de închinăciune.

Pe dosul Iconostasului Mănăstirii din Nicula găsim următoarea inscripție — (la mijlocul Iconostasului, acoperită cu scânduri): „Acest Iconostas s'a făcut sub episcopul Ioan Szabo, prepozitul Ștefan Bilțiu canonic, prin Emeric Faragó măsar, Antoniu Schlick auritor, canonicul Mihail Șerban pictor: cu 2000 floreni v. a. în anul 1883”.

Autorul acestor biografii — umblând în vizitații canonice prin Chioar și Sălaj cu Episcopul diecezan, a văzut și alte Iconostase zugrăvite de Șerban.

²⁾ În luna Mai 1937 am găsit la Librăria A. Todoran în Gherla câteva exemplare din Prohod și cele 8 glasuri... Prohodul s'a tipărit în Agria la anul 1877, iar cele 8 versuri tot acolo în anul 1887 la Tipografia Liceului arhiepiscopesc.

augustul și înaltul ctitor al eparhiei și Capitulului catedral. Bine, a răspuns împăratul, dar cum le veți pune pe piept? Dacă Maiestatea Voastră vă învoiți, crucea o vom atârna pe o panglică de mătăasă albă-vânăță (albastră), răspunse canonicul Șerban. Așadar panglica va fi de culorile Bavariei? întrebă împăratul. Da, și a Maiestății Sale împărătesei, adause Șerban. Faceți, dară, spuse împăratul, aprob!

Rugarea Capitulului pentru insignii era înaintată de mai multă vreme din partea episcopului către Ministerul de culte, și tot nu mai sosise vremea să se rezolve... Prin audiența de mai sus la împăratul, chestia s'a rezolvat momentan, așa că în decurs de vre-o 2 luni, canonicii din Gherla au avut crucile pectorale gata, pregătindu-se la un atelier din Viena, după desemnul și indicațiile canonicului M. Ș. Fiecare cruce pectorală a costat câte 100 floreni ¹⁾.

Aceste cruci, noii canonici acum le moștenesc dela canonicii repausați, fără de nici o răscumpărare. Se poate că cei dintâi moștenitori dela primii șase canonici, au plătit neamurilor repausaților canonici prețul de 100 floreni, costul efectiv al confecționării acelor Cruci la Viena.

Tot canonicul M. Ș. a dobândit dela împăratul privilegiul pentru canonicii din Gherla, să poarte la reverendă tivitură roșie.

Decretul Ministerului de culte, prin care s'au încuviințat insigniile capitulare pentru decorarea canonicilor cu cruce de aur pompoasă, cu icoana Sfântului Iosif, Logodnicul Preasfintei Fecioare Maria, purtând în brațe pe pruncul Isus, și atârnătoare de o panglică de mătăasă având culorile albă-albastră, este datat la 24 Noemvrie 1859 Nr. $\frac{17842}{4953}$.

Tot în această călătorie la Viena, episcopul Alexi a dispus efectuarea frumoaselor antimise, ale căror icoane sunt toate după desemnul canonicului-pictor M. Ș. Pe fiecare antimensie s'a indicat în cornul stâng de desubt autorul picturii: *M. Șerban invenit*. Aceste antimensioane se folosesc și astăzi în toate bisericile din dieceza noastră precum și în bisericile din aproape întreagă provincia noastră mitropolitană.

În Șem. diecezan din 1886 găsim pe M. Ș. promovat la

¹⁾ Din însemnările lui Ioan Hodorean, despre canonicii din Gherla.

scaunul de canonic școlastic și încredințat din partea episcopului Ioan Szabo cu noua funcțiune: vicar general episcopal substituit, apoi prodirector al liceului teologic regesc episcopal și director al Preparandiei diecezane, cum am văzut și mai sus.

Murind canonicul Ioan Gulovici la 12 Noemvrie 1886, M. Ș. înaintează la scaunul de canonic eclesiarh sau custode.

Primul inspector suprem al școlilor diecezane a fost prepozitul Macedon Pop. În anul 1866 Macedon Pop a fost absolvat de împăratul dela purtarea acestui oficiu la cererea proprie, cum am văzut la biografia sa. În locul său a fost numit M. Ș. În această calitate a inspectat și controlat mai multe școli de pe teritoriul diecezei, mai ales școalele centrale dela orașe și dela târgurile mai principale. Lua parte la adunările învățătoarești sau cercurile lor culturale, cum se numesc astăzi, — celebrând sfânta Liturghie, presidând ședințele ce le țineau cu aceea ocaziune, și dându-le părintești povețe și îndrumări pedagogice pentru propășirea învățământului școlar național.

În deosebi făcea controlări anuale la gimnaziul din Năsăud, care în înțelesul „*Instrumentului fundamental*” până la 1886 avu caracterul de „*românesc greco-catolic*”, deci în baza legilor în vigoare pentru institutele greco-catolice, Ordinariatul greco-catolic din Gherla i-a fost inspectoratul școlar suprem legal. Drept aceea canonicul M. Ș. controla mersul instrucțiunii și starea disciplinară dela gimnaziu, asistând la prelegeri și la examene.

Multe greutăți întâmpinau școalele naționale și în deosebi gimnaziul din Năsăud în privința manualelor de studii. La începutul gimnaziului se propunea după manuale românești numai o parte din studii, mai ales în clasele superioare. Cea mai mare parte a studiilor însă se propunea după manuale străine, cele mai multe nemțești, iar la limba maghiară ungurești, din cari profesorii trebuiau să traducă, și apoi să le dicteze școlărilor în clasă, ori să le dea manuscrisul acasă, ca să și-l copieze. Profesorii trebuiau să desvoalte o muncă foarte grea și încordată. Elevii noți întregi trebuiau să copieze la slaba lăcărare a unui opaiț, a unei lumini de ceară ori de său, uneori pe vatră lângă foc, ori chiar la lună — manuscrisul dat de profesor, și să și colaționeze și corecteze ceea ce au scris în clasă în fugă după dictat. Așa își scriau ei mai ales Istoria, Istoria naturală, Fizica, Matematica, limba germană, iar în

unele clase chiar și limba română... În conferința dela 29 Iunie 1867 consilierul școlar Dr. Ioan Maior și inspectorul diecezan *Mihail Șerban* le recomandă profesorilor, că până se vor rezolva să tipărească manuale, să litografieze studiile pentru școlari. Guvernul însă urgita în continuu introducerea de manuale.¹⁾

Din raportul anual al gimnaziului din Năsăud pe 1867/68 vedem că în 24 și 25 Iunie s'au ținut examene publice în ziua întâi cu 2 clase, în ziua a doua cu trei clase sub presiunea consilierului școlar Dr. Ioan Maior și a inspectorului diecezan *Mihail Șerban*.

După moartea prepozitului *Macedon Pop*, rămânând vacant postul de prodirektor la Teologie, M. Ș. era cel mai indicat pentru a fi numit de prodirektor. După mutarea preparandiei (școlii normale) dela Năsăud la Gherla, M. Ș. a fost primul ei director.²⁾

¹⁾ Istoria Școalelor năsăudene pag. 261, 279, 280.

²⁾ La seminarul teologic erau pe atunci profesori: *Eusebiu Cartice*, *George Pascha*, *Ioan Pop* și *Dr. Iuliu Șimon*.

Iar la Școala normală funcționau următorii profesori: *Vasile Gr. Borgovan*, *Ioan Hodorean*, *Vasile Suci*, *Ioan Boeriu*, învățătorul școlii practice de aplicație, *Emil Bran* cleric în anul al III-lea, magistrul de caligrafie și desen, *Eduard Gocs* magistrul de muzică și cânt figural și *Ignatie Sztatky*, învățător de agronomie practică.

Remarcăm aici cu deosebită laudă pe profesorul mirean *Vasile Suci*, care a dat o strălucită pildă întru creșterea aleasă a numeroasei sale familii — din un modest salariu de profesor confesional. Copiii lui ocupă astăzi însemnate funcțiuni în scumpa noastră țară, fiind podoaba și mângâierea mamei lor văduve *Aurelia* născ. *Morariu*, fiica lui *Andrei Morariu* din *Zagra*, jud. *Năsăud*, harnicul și bunul pedagog dela școala normală din *Năsăud*, cu studii pedagogice dela *Praga*, mort în 8 Aprilie 1870. Numele copiilor lor sunt:

1. *Cornelia*, profesoară la liceul de fete: „*Ghibu Birta*” în *Arad*.
2. *Dr. Valeriu*, avocat în *Maria-Radna*, jud. *Arad*.
3. *Dr. Victor*, avocat, director de bancă *Gherla*, mort în 17/VII 1935.
4. *Vasile*, directorul școlii superioare de comerț în *Arad*.
5. *Aurelia*, directoara școlii normale de fete în *Gherla*.
6. *Emilia*, funcționară la *P. T. T.* în *Cluj*.
7. *Elena*, profesoară la școala superioară de comerț din *Arad*.

În aceeași vreme avem aci o pildă de familie cu frica Domnului, care n'a machinat să împiedece conceperea și nașterea de prunci, cum e păcătoasa modă din zilele noastre...

Profesorul *Vasile Suci* a murit în 16 Iulie 1913.

Toți profesorii de teologie și de preparandie mai sus înșirați, astăzi sunt morți, afară de *Emil Bran*. Acesta s'a născut în *Tohat* (*Sălaj*) la 1864, a terminat liceul din *Baia-Mare* la 1884, teologia în *Gherla* la 1888, hirotonit în 1888, ad-

Canonicul *Grigore Pop* astfel caracterizează pe *Mihail Șerban*: „Om de o cultură superioară, pictor de seamă și compozitor muzical, Multe iconostase și multe compoziții bisericesti și de sfințe Liturghii îi vestesc numele. Era interpretul linqvistic al Capitlului, ca un poliglot, care vorbea toate limbile culte europene, pe lângă limba latină și greacă”.

Iar arhidiaconul-paroh *Pamfilu Grapini* îmi comunică despre *Mihail Șerban* următoarele: „Om de statură mijlocie, pictând frumos. Știa multe limbi perfect, el m-a examinat din limba hebraică și m-a calificat cu „valde bene”, ba mi-a dat să citesc o gazetă tipărită cu caractere evreești, conținutul era în limba germană. La încheiere a zis: „Dacă am sta mult amândoi, ar presupune lumea că suntem *Jidovi*”. Știa, cum am auzit, limbile: latină, germană, maghiară, greacă, italiană, pe lângă hebraică și franceză. Un om blând și binevoitor”.

În 13 Martie 1888 a murit un cleric din seminarul teologic cu numele *Petru Ilniczky*, nepot de soră a canonicului *Eusebiu Cartice*, despre care vom grăi la biografia unchiului său... Fiind *Mihail Șerban* prodirektorul institutului teologic, a pontificat el însuși la prohodul acestui cleric. În ziua aceea însă a nins mult. Fiind ceremonia îngropăciunii lungă, canonicul *Mihail Șerban* a răcit, a căzut în aprindere de plumăni și typhus, cum se arată și în protocolul diecezan al preoților repausați, și a murit chiar în *Vinerea Mare* a *Latinilor* la orele 3 după masă, în 30 Martie 1888.

La prohodul său au luat parte toți membrii Capitlului catedral: prepozitul *Anderco*, *Ștefan Biltiu*, *Demetriu Coroianu*, *Vasile Pop* și *Eusebiu Cartice*, precum și clerul gremial. A fost îngropat în cimiterul parohial din *Gherla*... N'are nici un semn distinctiv la mormânt...¹⁾

ministrator parohial interinal în *Lăpușel*, *Biușa* și *Băița*, apoi în *Dragomirești* (*Maramurăș*), vicar foraneu episcopal în *Șimleul-Silvaniei*, iar astăzi este canonic onorar și parohul bisericii catedrale din *Oradea-Mare*.

¹⁾ Canonicul *M. Ș.* cum am spus și la început, a avut doi frați. Cel dintâi *Ioan*, a fost comite sau căpitan suprem al districtului *Cetății de Piatră* (*Chioarul*), iar al doilea *Ștefan* avocat și proprietar, mort la 1880 în *Arad*. *Ștefan* a avut mai mulți copii și fete. Dintre aceștia pomenim pe: 1. *Corneliu*, doctor în drept canonic, paroh romano-catolic în *Îneu* (*Boroșineu*) județul *Arad*, arhidiacon al districtului *Pâncota*, (aparținător diecezei romano-catolice a *Timișoarei*, mai înainte numită a *Cenadului*), care mi-a furnizat multe date despre fericitul său unchiu. Apoi *Willy* sau *Vilhelm*, doctor în drept, fost prefect în *Dej* în timpul *României*-

Originea și genealogia nobilei familii Șerban este foarte veche. Încă în veacul al XIV găsim un cneaz maramurășan în comuna Ozon cu numele Locovay (Luca). În veacul al XV găsim un Demetriu Șorba (n) proprietar în comuna Călinești (Maramurăș) în apropierea comunei Cernești din Chioar. În veacul al XVI găsim pe Simon Șorban proprietar în Cernești,

Mari, distins muzician și compozitor, călitate moștenită de la unchiul său canonicul. Acesta a fost crescut în spirit curat românesc, terminând liceul din Blaj la anul 1895. Coleg de școală cu cei ce pe atunci, pe tabloul abiturienților de la liceu au pus deviza: „Venin vom lua, în foc ne vom scâlda pentru idealul național”...

Între acești conșcolari este și Tiberiu Brediceanu, compozitor, doctor în drept, folclorist entusiast, fost membru al Consiliului Dirigent.

Istoria anchetei pornite contra profesorului de clasa VIII Ciriac Groze și contra elevilor de atunci din Blaj, o descrie un contemporan în mai mulți articoli din „România Nouă” luna Septembrie 1935: „Din cele trecute vremi... Amintiri vechi... după 40 de ani”. Vilhelm a murit în 1923. 3. Ștefan subprefect substituit, primpretor în Miercurea-Ciuc, mort în anul 1934. 4. Ioan consilier ministerial în Budapesta jude administrativ, mort în 1924. 5. Irma (Maria, Ștefania) superioară de claustru, directoare de școală. 6. Floare (Flora) care-și păstrează fecioria.

Soția lui Ștefan Șerban de Cernești a fost Vilma Hollmayer. Familia Hollmayer e germană. Mama Vilmei a fost de origine franceză, iar tatăl ei: Vilhelm Hollmayer a fost inspector de domeniu al prințului Sulkavski. Numele mamei Vilmei a fost Vilma Dubois-Hölzer, franceză din Alsația-Lorena. Aceasta era damă de onoare la curtea reginei Carola din Saxonia.

Vilma Hollmayer s'a născut în 15 Noembrie 1845 în Moravetz (Moravia), s'a măritat în 24 Octombrie 1863 în Pâncota, a devenit văduvă la 5 Martie 1880 în Arad, a murit la 5 Mai 1922 în Gherla.

Corneliu — fiul lui Ștefan Șerban și a Vilmei — a crescut patru ani în casa unchiului său canonic M. S. la Gherla, unde a frecventat gimnaziul armenocatolic de acolo între anii 1880—1884. De multe ori a stat ca model — când unchiul său picta figurile sfinților arhangeli Mihail și Gavril de la vre-un iconostas. În acei 4 ani canonicul M. S. îi era instructorul lui domestic, examinându-l zilnic din studiile gimnaziale și mai ales din limba latină, ce-i plăcea foarte mult lui Cornel. Rezultatul a fost că el (Cornel) a fost cel mai bun elev al gimnaziului, obținând în fiecare an cel mai mare premiu de la direcțiunea gimnaziului: un galben. Studiile liceale le-a continuat în liceul Piaristilor din Cluj și cel al Cisterciților din Agria (Ungaria). Studiile teologice în Agria și Budapesta. E doctor în dreptul canonic și profesor diplomat de Religione pentru școlile medii. Din preot al arhidiecezei de Agria, în a. 1896 a trecut în serviciul diecezei Cenadului, azi a Timișoarei. Ca profesor de Religie la liceul din Biserica-Albă (azi în Jugoslavia) în anul 1898 a fost numit paroh în Ineu (Borosjenő) județul Arad, în 1911 protopop, în 1925 arhidiacon în districtul Pâncota, abate, canonic ales la Timișoara.

Fiul lui Ioan Șerban, consilierului ministerial din Budapesta († 1924) este Eugen subpretor în Oroszháza din Ungaria. Iar fiii lui Dr. Vilhelm Șorban sunt: Vilhelm doctor în drept, Cluj, și Raoul student universitar în Cluj.

apoi Ioan Șerban alias Pap, preot în Cernești în veacul al XVII. Iar Mihail Șorban, tatăl canonicului și a fraților săi Ioan și Ștefan, a decedat în Oradea în veacul al XIX-lea.

Din această familie își trag originea: Toma Șorban arhidiacon-paroh gr. cat. în Careii-Mari, mort la 1880, și Mihail Șerban, fost subsecretar de stat în guvernul național-țărănist din 1932—1933, rector și profesor la Academia de agricultură în Cluj.

Canonicul M. S. numai în Gherla a început a folosi numele de familie cu e: Șerban. Șorban deci e egal cu Șerban, din latinescul Servianus.

Documentele despre nobilimea acestei vechi familii se găsesc în Arhiva regnicolară din Budapesta, la Dr. Ioan Mihali: Diplome Maramurășene, în arhivele județelor Someș, Satu-Mare, Sălaj, Bihor, Maramurăș, la Nagy Iván: Magyarország nemes családai, și la I. cav. de Puscariu: Date Istorice privitoare la Familiile nobile Române.¹⁾

Arhiva familiei Șorban de Cernești se găsește la Dr. Eugen Șorban subpretor în Oroszháza (Ungaria).

Ca un important document al vremurilor, publicăm aici însăși diploma nobiliară a familiei Șorban (Șerban) de Chyernesth (Cernești) din anul 1609.

Nos Gabriel, Dei Gratia Princeps Transsylvaniae, Partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes; etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis. Quod Nos cum ad nonnulum fidelium dominorum consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam; tum vero attentis et consideratis fidelibusque servitiis fidelium nostrorum Nobilium Simonis, Ioannis et alterius Ioannis Sorban de Chyernesth fratrum inter se carnalium in pertinentiis Keowár degentium, quae ipsi Principibus regni hujus nostri Transsylvaniae praedecessoribus videlicet nostris, et huic Regno, tandem nobis quoque pro locorum et temporum varietate iuxta possibilitatis ipsorum exigentiam fideliter exhibuerunt, et impenderunt, ac in futurum quoque exhibituri et impensuri sunt. Eisdem itaque Simonem, Ioannem et alterum Ioannem Sorban ante a quoque uti intelligimus nobiles, de speciali gratia et potestatis nostrae plenitudine, denuo et ex novo in coetum et numerum verorum regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae

¹⁾ Partea I și II. Sibiu 1892 și 1895.

dilioni nostrae subjectarum nobilium annumerandos, aggregandos, cooplandos et ad scribendos duximus, prout annumeramus, aggregamus, coopamus et adscribimus. Decernentes expresse, ut amodo deinceps iidem Simon, Ioannes et alter Ioannes Sorban ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universi pro veris et indubitatis Nobilibus habeantur et reputentur. In signum autem hujusmodi verae et perfectae Nobilitatis eorum haec arma seu nobilitatis insignia, scutum videlicet militare rubri coloris, in cuius campo sive area cervus quidam naturali suo colore depictus cornubusque insignitus super triplici petra, alteram in fundo scuti existentem quasi fugiens posterioribus duobus pedibus inniti, anterioribus vero ceu elevatis conspicitur: supra scutum galea militaris clausa est posita, quam contegit Diadema Regium gemmis atque unionibus apprime exornatum, ex quo dextrum hominis brachium ferro indutum prominens frameam quamquam sursum fortiter vibrare visitur; ex cono vero galeae laciniae sive lemniaci variorum colorum hinc inde defluentes, utrasque oras seu margines ipsius scuti pulcherrime ambiunt et exornant, prout haec omnia in capite seu principio praesentium litterarum nostrarum docta manu et arte pictoris clarius expressa et depicta esse cernuntur. Animo deliberato et ex certa scientia liberalitateque nostra praefatis Simoni, Ioanni et alteri Ioanni Sorban ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dedimus, donavimus et contulimus, annuentes et concedentes, ut ii praescripta arma seu nobilitatis insignia more aliorum verorum et insignitorum Nobilium armis utentium ubique in praeliis, hastiludis, torneamentis, duellis, monomachiis et aliis quibusvis exercitiis nobilitaribus et militaribus, necnon sigiliis, vexillis, cortinis, velis, annulis, aulaeis, domibus, clypeis, tentoriis, sepulchris, generaliter vero quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub verae et sincerae nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis cujuscunque status ordinis conditionis, dignitatis et praeeminentiae homines existant insignitis dici, teneri, nominari et reputari volumus, ferre et gestare omnibusque et singulis iis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus et praerogativis, quibus caeteri veri nati et indubitati nobiles ac militares homines praedicti Regni nostri Transsylvaniae et partium Hungariae quomodocunque de iure et antiqua consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, perpetuo uti, frui et gaudere valeant atque possint. Pro ampliori vero erga eosdem benignitatis et munificentiae nostrae declaratione domum eorumdem in dicta possessione Chyernesth vicinitatibusque domo-

rum Agilis Ioannis Czuczok libertini ab una ac providi Simonis Barda partibus ab altera in pertinentiis Keövár et comitatu Zolnok mediocri existentibus habitam ab omni censuum, taxarum et contributionum nostrarum tam ordinariorum, quam extraordinariorum subsidiisque et lucri camerae nostrae solutione, servitiorum quorumlibet plebeorum et civilium exhibitione ac hospitem condensatione. Item seminaturas, allodiaturas, agricolationes et alias quaslibet haereditates ipsorum, quas indicta possessione Chyernesth et teritoriis ejus juste et legitime possident, a Decimarum, nonarum, et capetiarum pensione in perpetuum eximendos, supportandos, libertandos et nobilitandos duximus, prout eximimus, supportamus, libertamus et nobilitamus praesentium per vigorem. Quocirca vobis universis et singulis Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus Boeronibus, Kenizitis, Comitibus, Vicecomitibus et Iudlium, Dicatoribus, Decimatoribus, Nonatoribus, Connumeratibus et Exactoribus quarumcunque contributionum ac Distributoribus hospitorum annotati comitatus Zolnok mediocris, item Providis Judici et juratis civibus praenominatae possessionis Chyernesth eorumque vices gerentibus modernis scilicet et futuris quoque pro tempore constituentibus, cunctis etiam aliis quorum interest seu intererit praesentium notitiam habituris, harum serie comittimus et mandamus firmiter ut vos quoque amodo in posterum succesivis semper temporibus praefatos Simonem, Ioannem et alterum Ioannem Sorban, ipsorumque haeredes et posteritates utriusque sexus universos ratione praenominatae Domus aliarumque haereditatum suarum praeattactarum ad nullam omnino censuum, taxarum et contributionum nostrarum tam ordinariorum quam extraordinariorum subsidiisque et lucri camerae nostrae solutionem, servitiorum quorumlibet plebeorum et civilium exhibitionem ac hospitem condensationem, item decimarum nonarum et capetiarum pensionem cogere et compellere, aut propterea eosdem in personis, rebus et bonis ipsorum quibusvis impedire, turbare, molestare seu quovis modo damnificare praesumatibus nec sitis ausi modo aliquali, secus non facturi.

Praesentibus perlectis, Exhibenti restituitis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras Nostras pendentes et authentici sigilli nostri munimine roboratas memoratis Simoni, Ioanni et alteri Ioanni Sorban ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus Universis clementer dandas duximus et concedendas.

Datum in Civitate nostra Kolosvár (Clujul de astăzi) die quinta mensis Maii anno Domini Millesimo sexcentesimo nono. Gabriel Princeps m. pr. Stephanus Kendi m. pr. cancellarius.

Această diplomă nobilitară dela Gavril-Báthori din 5 Maiu 1609, a familiei Șerban de Cernești, se pomenește și la I. cavalier de Pușcariu în opul citat, spunând că în Cernești sunt 5, în Glod 2, în Căprioara 5, în Călinești 6, în Bezded 1 paterfamilie.

||||

6. Ioan Pop Suduranul.

S'a născut în Sudurău, județul Sălaj, plasa Tășnad. În vechea arondare a districtelor protopopești din dieceza Gherlei, parohia Sudurău se ținea de districtul Sărăuad, astăzi aparține protopopiatului Tășnad din dieceza Oradea-Mare.

După Șem. din 1867 și după datele dela seminarul teologic din Blaj, s'a născut în anul 1792 din părinții George Pop preot român unit în Sudurău și Floare Șincai, sora lui George Șincai, istoricul și cronicarul nostru, unul din cei trei mari luceferi ai bisericii și ai neamului românesc.¹⁾

¹⁾ Iată arborele genealogic, comunicat de parohul protopop on. Avram Dragoș din Siciu, mort în 10 Decembrie 1935, și complectat prin dl Ioan Ardeleanu sen. învățător în Tășnad, care a binevoit a-mi comunica și unele date biografice ale fericitului canonic I. S., nepomenite de regretatul A. Dragoș. Trupina este N. Pop, nobil (nemeș) din Sighetul Silvaniei (parohie aparținătoare astăzi diecezei Orășii, protopopiatul Supur, județul Sălaj) a născut pe Ioan Diacon din Bobota (parohie în acelaș protopopiat Supur) și pe George Pop, preot în Sudurău, căsătorit cu Floare Șincai. Din această căsătorie s'a născut Ioan Pop, canonicul, despre care vom vedea mai jos pentru ce i s'a dat porecla de Sodoro, și Mihaiu proprietar în Sărăuad. Mihaiu, născut la 1804 în Sudurău, mort în 4 Aprilie 1869 în Sărăuad, a avut pe Dr. Ioan Pop, avocat în Arad și apoi în Maria-Radna, apoi pe Maria măritată după Petru Dragoș, preot în Siciu, și pe George mort în 1899 în Moara Banfi lângă Tășnad, fără urmași. Feciorul lui Petru Dragoș a fost susnumitul Avram Dragoș protopop în Siciu. Ioan diacon (cantorul) din Bobota, a născut pe Toaderu diaconul, care a avut o fată măritată după Constantin Cupșa din Husmezeu (Husenii, filie la Șimleul Silvaniei), care precum se arată în Șematismul din 1867, funcționa în Husmezeu ca învățător și cantor. Feciorul acestuia: Domițian Cupșa a fost paroh și protopop în Tășnad, arhidiacon onorar, mort în Zalău la 25 Decembrie 1934, înmormântat în Tășnad.

Domițian Cupșa, protopopul din Tășnad a avut două fete: Leontina, măritată după Dr. Alexandru Pop, avocat în Tășnad, Cornelia, măritată după protopopul Aurel Ghilea din Zalău, și 2 feciori: Victor, căpitan activ în Caracal și Ioan, inginer la C. F. R. în București.

Avocatul Dr. Ioan Pop a născut pe Ț Ioan, funcționar la C. F. care a avut trei feciori: Tiberiu, funcționar la „Banca Națională” din Târgu-Mureș, Ervin

Numele de Sodoro, ce s'a dat tânărului Ioan Pop din Sudurău la școlile primare din Satu-Mare, a fost un nume de distincție. Fiind adecă mai mulți elevi de școală cu acelaș nume: Ioan Pop, ori Pap János, atât la Români, cât și la Unguri, profesorii l-au numit Ioan Pop Sodoro, după numele comunei Sudurău, care în limba maghiară avea numirea de *Sodoró*. Profesorii i-au dat acest nume, fiindcă feciorul popii din Sudurău se distingea între ceilalți conșcolari ai săi cu acelaș nume, atât prin agerimea minții, cât și prin purtarea bună. Acest nume apoi și l-a păstrat și reținut ca pronume, rămânându-i numele: *Sodoro*, cum îi spuneau profesorii unguri de pe vremuri.

Clasele liceale începute la Satu-Mare, le-a continuat și terminat în Oradea-Mare.

Cursurile de teologie le-a studiat la Blaj între anii 1810—1815. S'a hirotonit preot celibe în anul 1815. Din tradiție a rămas, că I. S. împreună cu fratele său Mihaiu, de multe ori mergeau pe jos din Sudurău până la Blaj.

Dela Blaj a venit ca preot-păstor sufletesc la parohia Mecențiu (Érminszt) în Sălaj, aparținătoare atunci tractului Ieriu, astăzi în protopopiatul Tășnad al eparhiei Oradea. De

advocat în Tășnad și Eugen la Banca Națională din Alba-Iulia. Dr. Ioan Pop a mai avut și o fiică: † Cornelia, care a născut pe † Andrei și pe Vasile, funcționar în Ungaria. În Șem. din 1867 găsim în Siciu paroh pe Ioan Dragoșiu, născut în 1780 și hirotonit în 1820, iar cooperador pe Petru Dragoș, născut în 1830 și hirotonit în 1854. Avram Dragoș s'a născut în 12 Iulie 1871, a terminat liceul în Beiuș în 1892, teologia în Gherla la 1896. S'a hirotonit preot în 30 Martie 1897.

Regretatul Avram Dragoș, căsătorit cu Maria Maior fata protopopului Leon Maior din Chilioara (născut în 1845, hirotonit în 1869, mort în 28 Ianuarie 1922) a avut pe Victor, Viorica profesoară în Șimleu, Virgil la armată; Zina, funcționară în Șimleu și Lucia absolventă de școala normală Șimleu.

Mai însemnăm aici că soția lui Mihai Pop din Sărăuad (fratele canonicului Ioan Pop) a fost Oana, fata lui Marinca și Gligor, născut în Chioar. Acesta a avut de soție pe Pop Floare din Sănmiclaș (Káka Szt. Miklos) care era verișoară primară cu episcopul Ignatie Dărăbant dela Oradea. Primul copil al lui Mihaiu, avocatul dela Arad: Ioan, s'a născut la 28 Septembrie 1835 în Mecențiu, și a fost crescut de Ioan Pop Sodoro, cu condiția să se facă preot. Ioan și-a luat maturitatea la anul 1849, dar n'a voit să urmeze cariera preotească. Mergând la Budapesta, se înscrie la Universitate la facultatea de drept. Aici se susține dând meditații. Colegi la drept avea între alții pe Ioan Maniu, tatăl domnului Iuliu Maniu, și Oros din Șimleu. Diploma de doctor în drept a luat-o la 21 Martie 1861. Se stabilește în Șimleu, ajunge apoi funcționar superior în Budapesta și face cunoștință cu avocatul din Arad: Diocan, care-l chiamă și pe el la Arad.

aci a trecut apoi la parohia Sărăuad (Tasnád-Szarvad), fiind numit mai târziu și protopop al tractului cu acelaș nume, care astăzi poartă numirea de Tășnad.

Ioan Pop Sodoro a avut o inimă nobilă. S'a îngrijit de fratele său Mihaiu, ducându-l cu sine la Mecențiu, apoi la Sărăuad. Pe când era preot în Mecențiu, fratele său Mihaiu se căsătorii cu Ana (Oana) Mărincaș din Căuaș, cum am arătat mai sus. El a crescut pe doi din copiii fratelui său Mihaiu, adecă pe avocatul Ioan dela Arad și pe Maria măritată după preotul Petru Dragoș din Siciu.

Advocatul Ioan Pop dela Arad a avut în căsătorie pe Melania fata lui Ioan Vanc de Teiuș. Ioan Vanc a avut în prima căsătorie pe Persida, sora generalului Damianici, care a fost executat la Arad. A doua soție a lui Ioan Vanc de Teiuș a fost măritată mai înainte după Rațiu, având un fiu care a fost episcop ortodox la Arad. În a doua căsătorie a născut pe Melania soția avocatului Ioan Pop dela Arad.

În Șem. dela Blaj din 1835, aflăm că I. S. în acel an era paroh în Sărăuad, parohie întoarsă la Unire în 1773, cu 589 suflete greco-catolice. Astăzi sunt 926 suflete, cum arată Șem. dela Oradea din 1934. Protopop al acelu district arhidiaconal era Ioan Petrișor, parohul din Silvaș, cu 319 suflete greco-catolice. A murit în 29 Mai 1847.

În parohia Sărăuad, locul de naștere al episcopului Grigore Maior dela Blaj, și al marelui ctitor al bisericii din Cluj, Ștefan Havasi Oășanul, a petrecut I. S. ca protopop și paroh, desfășurându-și binecuvântata sa activitate pastorală până la numirea sa întru canonic al bisericii catedrale la nou înființata dieceză a Gherlei.

După moartea protopopului Ioan Petrișor, vicarul Sălajului Alexandru Șterca Șuluțiu, cu data de 2'14 Iunie 1847, încredințează pe parohul Ioan Sodoro din Sărăuad, cu administrarea tractului Tășnad-Sărăuad.

Cu data de 3 Iunie acelaș vicar propune episcopului dela Blaj, Ioan Lemeni, să fie numit protopop tractului Ioan Sodoro parohul Sărăuadului; „bărbat de cinste, cu purtare bună și vrednic... cu atât mai vărtos cu cât pe lângă purtarea cea bună, el este unul dintre cei mai bătrâni și mai vechi preoți ai tractului aceluia...” Consistorul din Blaj l-a întărit de viceprotopop al acelu district, poruncind vicarului să-l intro-

ducă solemn. Vicarul prin scrisoarea sa dată la 14 Iunie 1847 dispune ca pe 30 Iunie să se chieime și sorocească toți frații preoți, dascăli, dieci și curatori din district în Sărăuad, „ca înaintea tuturor solemniter să te introduc“.

Ca protopop era foarte strict față de preoții din tract, pretinzând dela ei împlinirea acurată și cu punctualitate a datorințelor preotești-pastorale. Se interesa de aproape de viața lor familiară și socială. Dojenea și muștra foarte aspru pe acei preoți, cari aveau vre-o scădere notabilă în purtarea lor; îi invita la sine, și drept canon, nu-le permitea să intre îndată ce sosia la el în cameră, ci îi făcea să aștepte multă vreme afară, în semn de pedeapsă.

Pe toți preoții, și mai ales pe cantorii bisericești din protopopiatul său, îi pune la probă de cântări, examinându-i amănunțit și privitor la rânduielile bisericești tipiconale. Nu-i plăcea de preotul, care nu știa bine toate glasurile, iar pe cantorul, care nu știa cum se cade cântările bisericești și tipicul, îl depunea.

În timpul revoluției dela 1848/49, el a căutat să împăciuească spiritele în jurul Tășnadului.

Când vicarul Silvaniei Alexandru Șterca Șuluțiu se duce la grandioasa și istorica adunare din 3/15 Mai 1848 la Blaj, din Sălaj a luat lângă sine pe protopopul Sărăuadului I. P. S. La fel, când în primăvara anului 1848 se ivește un grav conflict între parohul din Bobota Gael și protopopul din Crai-Dorolț, Demetriu Coroian, vicarul Șuluțiu chiamă pe I. P. S. ca amândoi să-i impace.

În Sărăuad a funcționat ca paroh din Martie 1834 până în 8 Aprilie 1857.

De școlile din tract a purtat o grijă deosebită, înființând el însuși în multe comune școli.

Ca preot celibe, petrecea o viață foarte curată și cumpătată, fiind pildă strălucită pentru toți preoții și credincioșii cu lumina vieții sale de fapte bune, prin cari preamărea pe Tatăl cel ceresc, cum ne învață Mântuitorul Isus Hristos. Locuia împreună cu fratele său Mihaiu, care era cantor și proprietar-econom căsătorit în Sărăuad. În camera, unde locuia el singur, nu era permis să intre femeie, până ce nu era anunțată din partea nepoatei sale Maria, măritată după preotul din Siciu

Petru Dragoș, moartă la 20 Februarie 1934, în anul al 99-lea al vieții sale.

Preoții romano-catolici din Tășnad și jur îl stimau foarte mult și îl aveau tare drag pe arhidiaconul-protopop I. S., pentru frumoasele sale însușiri și pentru virtuțile preotești, cu cari era împodobit.

Dânsul încă a ținut prietenie cu ei, văzând cât de mult îl respectează. La toate convenirile și sinoadele sau conferințele preoților romano-catolici din Tășnad și jur, Ioan Sodoro era totdeauna invitat și văzut cu dragoste. Preoții latini îl agrăiau pe Sodoro: domnule (unchieș) frate mai mare.

Odată episcopul romano-catolic din Oradea era în vizitație canonică în Tășnad și jur, cu care ocaziune la Latini se administrează și sfânta Taină a Confirmațiunii sau Mirului. Parohul romano-catolic din Tășnad fiind greu bolnav, a incredințat pe protopopul român Ioan Sodoro din Sărăuad, comună aproape de Tășnad, să primească dânsul pe episcopul său dela Oradea. Protopopul Ioan Sodoro a întâmpinat pe episcop cu o vorbire de primire atât de strălucită, încât toți au rămas surprinși și uimiți de erudiția acestui preot român. Episcopul latin în răspunsul său de mulțumită i-a pus în vedere, că va interveni la locurile competente pentru ca să fie înaintat la o treaptă și mai înaltă, de care era vrednic un preot atât de distins.

Pe atunci era de sigur vorba despre înființarea celor două dieceze noi: a Gherlei și a Lugojului, în legătură cu noua organizare a provinciei mitropolitane bisericești a Românilor Uniți. Și fiindcă primul episcop al Gherlei s'a numit dela Oradea mare, în persoana canonicului Ioan Alexi, binecunoscut al episcopului latin orădan, acesta și-a împlinit promisiunea, și după numirea lui Alexi întru episcop, a recomandat cu stăruință pe I. S., ca să fie propus între cei dintâi șase canonici ai Capitulului catedral de pe lângă nou înființata dieceză a Gherlei.

De fapt I. S. a și fost numit între cei dintâi cinci canonici, numiți deodată prin decretul împăratului Francisc Iosif I, dat la 24 Ianuarie 1857.

Întâmplător între multele diplome și bule din arhiva diecezană, am găsit diploma originală de numire a lui Ioan Sodoro întru canonic prebendat. Această diplomă o decopiem aci din cuvânt în cuvânt, ca un interesant document al vremurilor...

Nr. $\frac{1598}{534}$ Nos Franciscus Iosephus Primus Divina Favente Clementia Austriae Imperator, Hungariae, Bohemiae, Lombardiae et Venetiarum, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Galitiae, Lodomeriae et Illiriae Rex Apostolicus, Archidux Austriae, Magnus Dux Cracoviae, Dux Lotharingiae, Salisburgi, Styriae, Carinthiae, Carnioliae et Bucovinae superioris et inferioris Silesiae, Magnus Princeps Transilvaniae, Marchio Moraviae, Comes Habsburgi et Tirolis, Magnus Woiwoda Woiwodatus Serbiae etc. etc.

Memoriae commendamus, quod in benignam sumentes reflexionem fidelis Nostri

Ioannis Szodoró

decani et parochi Tasnád Szarvasiensis vitae morumque probitatem, eximium zelum in cura animarum, intemeratam fidem, peculiaria demum merita de ecclesia Dei non minus ac statu publico comparata, eidem

Ioanni Szodoró

stallum praebendati et canonici in ecclesia cathedrali neo-erectae dioecesis Szamos-Ujvariensis cum adnexis emolumentis et oneribus auctoritate juris patronatus Nostri Regii duxerimus conferendum imo conferimus praesentium vigore. Quocirca vobis fidelibus Nostri et honorabilibus archidiacono seu decano cathedrali ceterisque canonicis et beneficiatis dictae ecclesiae cathedralis hisce mandamus, ut praememoratum

Ioannem Szodoró

ad dictum stallum praebendati et canonici cum adnexis emolumentis instituere debeatis. Praesentibus perlectis exhibenti restituti. Datum per manus spectabilis et magnifici comitis Leonis Thun, actualis intimi consilarii, insignis Nostri Caesareo-Austriaci coronae ferreae primae classis equitis, et in cultus ac institutionis publicae negotiis ministri Nostri Caesareo-Regii fidelis Nobis sincere dilecti Mediolani die vigesimo quarto mensis Ianuarii anno Domini millesimo octingentesimo quinquagesimo septimo Regnorum Nostrorum nono.

Franciscus Iosephus m. pr.

L. S.

Comes Leo Thun m. pr.

Ad Altissimum mandatum Sacrae Caesareo-Regiae Apostolicae Majestatis proprium
Andr. Meschnitar m. pr.

De acelaș conținut vor fi fost și diplomele celorlalți 4 canonici, între cei 5 numiți deodată cu I. S., în era absolutistă germană, căci în era dualistă după anul 1867, numirile de canonici, făcute de Împăratul-Rege Apostolic, la propunerea înaintată de Episcopie, erau în limba maghiară.

Avram Dragoș, fost strănepot al fericitului în Domnul, mai comunică despre dânsul că era om foarte cruțător în vremea când era protopop-paroh în Sărăuad; ajuns apoi canonic în Gherla, cruțarea lui era dusă până la extrem: era proverbial de sgârcit...

Pe nepoată-sa, fata fratelui său Mihaiu, cu numele Maria, măritată după Petru Dragoș, cum am văzut din arborele genealogic (mama părintelui Avram Dragoș) el a crescut-o, purtându-o la școli, și el a măritat-o, provăzându-o cu zestrea cuvenită unei preuteșe.

De multe ori o invita din Siciu, să vină la el în Gherla, ca să potreacă în societatea ei, reamintindu-și timpurile trecute din viața lor... Când venea la Gherla, făcea vizite cu ea pe la toți canonicii. Se prezenta cu dânsa în audiență și la episcopul Alexi, care totdeauna îi invita la masă pe amândoi. Episcopului Alexi îi plăceau foarte mult cântările bisericesti. Preuteasa Maria Dragoș știa toate glasurile și cântările bisericesti, chiar și podobiile, și avea o voce foarte plăcută. Invitată la masă, episcopul cătră sfârșitul mesei o făcea să-i cânte câte o cântare frumoasă bisericască.

Din primul Șem. des pomenit, tipărit la 1867, știm că numitul canonic în acel an era preot jubilar, adică hirotonit fiind în anul 1815, pe atunci era în anul al 52-lea al preoției sale.

Tot din acel Șematism mai știm că I. S. era arhidiaconul Solnocului de mijloc. Acest arhidiaconat cuprindea districtele Oarței, Bredului, Ierului, Băseștilor, Noțigului, Șamșodului și Sărăuadului, districte protopopești, cari au existat în dieceza Gherlei cu aceeaș numire, până la noua arondare a diecezelor din anul 1930, când o parte din acelea au trecut la noua dieceză a Maramurășului, altele la Oradea, iar câteva parohii din districtul Bredului au rămas la dieceza Cluj-Gherla.

În calitate de arhidiacon peste aceste 7 districte, cari alcătuiau comitatul (județul) Solnocului de mijloc, canonicul I. S. avea dreptul de a inspecta și controla pe protopopii și preoții cari funcționau ca păstori sufletești în acel arhidiaconat, făcând vizitații canonice în toată regula.

Canonicul I. S. mai împlinea și următoarele oticii în dicasteriile gremiului episcopal: Era Examinator prosinodal, Penitențiar diecezan, Conzilier referent la Tribunalul Matrimonial, Asesor la Sfântul Scaun consistorial și la Oficiul exactoral, și membru în Comisia școlastică diecezană.

Dintre primii șase canonici, I. S. a murit mai întâi, la 12 Iunie 1872, în anul al 80 al vieții (considerând anul 1792, ca anul nașterii sale) și al 57-lea al preoției sale. În protocolul diecezan al preoților repausați se arată, că morbul sau soiul morții de care a murit canonicul Sodoro, au fost bătrânețele. La prohodul său au concelebrat membrii capitulari pontificând canonicul Ioan Anderco, fiindcă prepozitul Macedon Pop, era pe atunci bolnav.

Este îngropat în cimiterul parohial din Gherla, are cruce de piatră la mormânt cu inscripția: „Ioan Sodoro canonic prebendat a Catedralei de Gherla, născut 1792, mort 1872”.

În nr. 13 al „Sionului Românesc” din Viena, dela 15 Iulie 1872, publicându-se moartea canonicului din Blaj, Gregoriu Mihali, întâmplată la 26 Iunie din acel an, se anunță și moartea lui Ioan Szodoro (11 Iunie) în anul 81-lea al etății, 57 al preoției și 16 al canoniciei sale.

Apoi se continuă în acel necrolog: „concomitându-i reputațiunea generală de a fi fost în lungă lor păstorire sufletească ambii lucrători fideli în viaa Domnului și de a fi servit cu sinceritate intereselor religiunii, bisericii și națiunii proprii.”¹⁾

¹⁾ A fost un lucru providențial și mare noroc, că autorul acestor biografii solicitase datele canonicului I. S. dela fericitul în Domnul Avram Dragoș, în primăvara anului 1935... când încă era în viață... Altcum nu puteam ști despre el, multe din cele cuprinse aici. Cătră sfârșitul lunii Aprilie 1937, am găsit apoi în „Istoria învățământului românesc din Sălaj” de Ioan Ardelean sen. Editura revistei „Școala Noastră” Zalău 1936, aceeași schiță genealogică a canonicului I. S. reconstituită din spusele nepoatei surorii lui Șincai: Maria Dragoș născ. Pop, repausată la 20 Februarie 1934. În această schiță, tatăl canonicului I. S. e indicat sub numele Pop Gligor preot în Sudurău, iar nu George, cum mi s'a comunicat din partea regretatului Avram Dragoș, fost redactor la periodicul de predică apărut peste 10 ani în Șimleul Silvaniei sub titlul: „Păstorul Sufletesco”.

Dar în Monografia Sălajului de Dr. Petri Mor, vol. III pag. 410 încă se pomeneste la a. 1797 un preot gr. cat. în Sudurău cu numele Pop George. Tot din aceea Monografie — știm despre un Pop Gavril, care putea să fie un moș, ori chiar tată a lui George, despre care se face pomenire pe la anul 1742 „Pop Gábor, szodorói oláh pap” neplătitor de dare.

7. Demetriu Coroianu de Coruieni și Vima-Mică.

S'a născut în anul 1814 luna Octomvrie ziua 26 st. v. în comuna Așchileul mare din comitatul de atunci al Dobocei, azi

aparține la județul Cluj, dintr'o familie cu vechi tradiții preoțești. Părinții lui au fost Antoniu Coroianu preot în Așchileul mare, care a fost primul teolog român student la Universitatea

din Viena, și Ecaterina Muntean fiica preotului din Noșig, comitatul Solnocului de mijloc, azi județul Sălaj. Acest preot; Muntean, era de o rară erudiție. Cunoștea șapte limbi și dispunea de o vastă cultură, încât faima culturii sale era legendară, și a ajuns și la urechile baronului Wesselényi Nicolae, care se credea inconcurabil în cultură în acele timpuri. Baronul a invitat pe preotul Muntean la sine în castelul din Gârceiu la o emulație științifică, și l-a reținut la sine ca oaspe timp de trei zile. Din discuțiile științifice avute cu acel preot, documentându-se de înalta cultură a acestuia, baronul a rămas extrem de deprimat în sovoinismul și ambiția sa orgolioasă. Așchileul mare atunci aparținea tractului Giulei, în care era vicearhidiacon Simeon Pop parohul din Huseu-Măciș. ¹⁾

Școala primară și liceul le-a făcut în Cluj, la părinții Piaristi. În protocoalele din semestrul al doilea al anului școlar 1832/33 dela gimnaziul Piaristilor din Cluj, găsim următoarele informațiuni: „de Secunda Classe Philosophorum: Coroianu Demetrius de Károly, Aetas 18, Religio G. C. Morum Classis 1-a. Doctrina Relig. Em. 5 Laud. Physica Em. 11 Laud. Historia univ. Em. 13. Solertia; laudabilis. ²⁾

Teologia a studiat-o în seminarul teologic din Blaj. În Șematismul din Blaj dela 1835 găsim pe D. C. ca teolog în anul al doilea, când George Barițiu era în anul al patrulea. Deci D. C.

¹⁾ Districtul protopopesc al Giulei cum ne arată Șematismul din Blaj dela anul 1835, se alcătuiă din 17 parohii, cari în 1853 dismembrându-se dela Blaj au trecut la nou înființata dieceză a Gherlei, afară de singură parohia Așchileul mare, care a rămas la arhidieceză. Astăzi aparține diecezei de Cluj—Gherla.

²⁾ Liceul romano-catolic de băieți din Cluj a fost întemeiat în anul 1579 de Ștefan Bathory, principele Ardealului și regele Poloniei. Școala a fost condusă la început de către călugării iezuiți, aproape un veac și jumătate. În anul 1776 conducerea școlii a fost încredințată călugărilor piaristi, propunând și profesori mireni.

La acest liceu au învățat episcopii noștri uniți: Ioan Pataky, Ioan Bob și Ioan Lemeni, apoi luferii neamului George Șincai, Petru Maior, George Barițiu, Aron Pumnul, Ioan Maiorescu, Alexandru Papiu Ilarian, Avram Iancu, și mai târziu Iuliu Coroianu, autorul Memorandului; episcopii ortodoxi: Vasile Moga, Nicolae Popea, Ioan Meșian, apoi Teodor Racocea, Ladislau Vaida, Petru Pázmány cardinal arhiepiscop de Strigoniu, scriitor renumit; episcopii romano-catolici: Iosif Mártonfi, Nicolae Kováts, Francisc Lönhárt, pe urmă scriitorii maghiari: Clement Mikes, Petru Apor, Farkas Cserey, Nicolae Iosika, Ștefan Petelei, Carol Szász jurist, Alexandru Bölöni, Farkas și Samuil Vass călători științifici, Iosif Kemény istoric, Anton Hermann etnograf, Alexandru Teleky. (Anuarul acestui liceu pe 1930—1931, Istoricul liceului pag. 3 și 4).

a terminat cursul teologic în anul 1836—1837. E clasificat *eminent* din toate materiile, *talentum: optimum. Mores: exemplares.* ¹⁾

După terminarea teologiei — fiind între cei mai distinși și talentați clerici, — Consistorul episcopal din Blaj l-a numit profesor la gimnaziul de acolo, unde a funcționat vre-o doi ani. De fapt în lista profesorilor cari au funcționat la gimnaziul din Blaj între anii 1834—1848, găsim în clasele gramatice și humanioare pe Macedon Pop, prepozitul prim al Capitlului din Gherla, iar la cursul de filozofie găsim pe D. C.

În acest răstimp au servit ca profesori la acelaș curs de filozofie următorii: Timotei Cipariu, mort în 1887 ca prepozit capitular la Blaj, Simeon Bărnuțiu, mort în 1864, fost profesor de Drept în Iași; I. Cristocianu, mort în 1844 ca paroh; N. Marcu, mort ca administrator la Mănăstirea Silvașului; Ioan Rusu, mort în 1843 ca profesor, Ioan Dragomir de Capolnoc Mănăstur, mort ca arhidiacon și inspector peste școlile naționale în districtul Lăpușului, asesor consistorial și comisar delegat în cauze matrimoniale, parohul Băiuțului; George Barițiu (la Fizica II) marele părinte al publicisticeii române, mort în 1893, și Ștefan Moldovan, mort ca prepozit în Lugoj. ²⁾

¹⁾ Clerici în cursul al patrulea de teologie în Blaj, conșcolari de ai lui George Barițiu cum ne arată acelaș Șematism, erau: Gavril Fogarasi, Ioan Graur, Vasile Cherecheș, Ioan Moga, Vasile Moldvai și Samuil Pop.

Iar conșcolarii lui D. C. din cursul al doilea, erau: Vasile Balint, Antoniu Balomiri, Anatoliu Ciupe, Ilie Cicudi, Teodor Deac, Ioan Feneșan, Mihail Crișan, Dumitru Ládai, Ioan Lobonțiu, Jacob Mureșan, Dumitru Moldvai, Ioan Nandrai, Nicolae Olteanu, Efreim Pop, Ioan Rațiu, Ilie Trifan și George Zdrenea.

²⁾ Clasele gimnaziului din Blaj erau astfel împărțite și numite: Clasa I: Infima classis Grammaticae vel Principia. Clasa II: Media classis Grammaticae vel Grammatica. Clasa III: Suprema classis Grammaticae vel Sintaxis. Clasa IV: Infima classis Humanitatis vel Rhetorica. Clasa V: Suprema classis Humanitatis vel Poësia. Studiile cari se propuneau în aceste clase erau: Doctrina Religionis (Religiuinea), Institutiones et auctores, Aritmetica și Geografia. La fiecare clasă funcționa câte un profesor pentru toate studiile, rar era la două clase un profesor. Notele de clasificare variau: prima classis cum nota eminentia, eminens primus... Condiția morală: exemplares, probissimi, optimi...

Până la 1831 în Blaj era gimnaziul cu cele 5 clase mai sus înșirate, mai adăugându-se un an de *Psihologie* și *Logică*. Dela anul 1831 se mai adăuseră trei catedre cu trei profesori; Istoria, Algebra și Geometria. Apoi științele fizice și Chimia. Astfel gimnaziul se transformă în *Liceu*, împărțit după facultăți și anume: *Cursul filosofic cu științele matematice*, de 2 ani. Cursul prim al Filosofiei se numea pe scurt: *Filosofia*, iar al doilea: *Fizica*.

În cursul prim se propunea: Doctrina Religionis, Philosophia, Mathesis, iar

La aceste școli ale Blajului „sfânt prin trecutul lui plin de glorie” D. C. a avut fericirea să fie profesor de Matematici la cursul de Filosofie... El a fost ca profesor, urmaș în catedrele triumvirilor reînnoșării noastre naționale: Samuil Micu, George Șincai și Petru Maior. Apoi a vrednicilor lor urmași: I. Budai Deleanu, Timoteiu Cipariu, Simeon Bărnuțiu și ceilalți profesori între anii 1835—1848, mai sus înșirați.

Ușor ne putem închipui că în mediul acelor vestiți colegi-profesori, și în istorica atmosferă a Blajului: „mica noastră Romă”, ce sentimente adânc creștinești și naționale, se vor fi instăpănit în sufletul tânărului profesor D. C., care petrecuse patru ani în acest „Ierusalim” românesc ca elev în seminarul teologic.¹⁾

Plin și învățat de aceste mărețe sentimente ale Blajului, își propusese a le răspândi între Românii noștri din părțile nordice ale Ardealului... Se căsătorește deci cu Iuliana Pop de Mireșul-Mare, o nepoată a arhidiaconului din Craiu Dorolț; Grigore Pop, Craidorolțul este o frunză comună în județul Satu-Mare, astăzi aparținând protopopiatului Careilor, în dieceza Oradea-Mare, cu 1194 suflete.

După căsătorie se hirotonește intru preot la anul 1841, prin punerea mâinilor episcopului Ioan Lemeni din Blaj, care apoi dispune pe preotul Demetriu Coroianu, paroh în Bobota din județul Sălaj de astăzi. Această frunză parohie, numită

în cursul al doilea: Doctrina Religionis, Phisica, Historia universalis. Această organizare a durat până în ajunul revoluției, respective până în 1850.

Până la 1828 salariul unui profesor de gimnaziu din Blaj era 80 floreni pe an; iar profesorilor de la cursul de filosofie și teologie le făcu salariu de 300 floreni. Din al său plătea pe profesorul de Istorie universală, a cărui catedră guvernul de atunci nu voia să o recunoască.

Sub Mitropolitul Șuluțiu salariul profesorilor ajunse la maximum de 500 floreni. Mai târziu apoi sub Vancea la 700 floreni. Un profesor ordinar după serviciu de 30 ani avea salariu 1000 floreni; iar profesorii de cânt, desen și muzică după 30 de ani aveau 900 floreni anual. (Școalele din Blaj, de Nicolae Brânzeu, profesor în Pitești-Sibiu 1898).

¹⁾ Iată cum se exprimă despre acest liceu distinsul literat Missail în anul 1866: „Prin Unire se deschide o nouă eră pentru cultivarea Românilor transilvăneni... Renumele liceului din Blaj crește văzând cu ochii, viață și lumină răsărind în toate părțile. Părea că geniul vechei Rome se scoală din mormântul său secular spre a mai insufla odată coloniile lui Traian” (Buletinul Instrucției publice 1866 pag. 145).

pe atunci și Derșida mare, era situată în districtul Samșodului din arhidiaconatul Solnocului de mijloc. Astăzi aparține diecezei de Oradea Mare și are 1616 suflete greco-catolice.

Murind la scurtă vreme protopopul Grigore Pop din Craidorolț, D. C. a fost numit paroh și protopop în Craidorolț, de unde administra protopopiatul Sătmarului, care avea 5 parohii și 9 filiale, cu vre-o 8 mii de suflete greco-catolice.

După alegerea vicarului foraneu episcopal Alexandru Șterca Șuluțiu din Șimleul-Silvaniei de episcop la Blaj, și după depărtarea acestuia de la parohia Șimleul-Silvaniei, Demetriu Coroianu protopopul din Crai-Dorolț, este designat și numit de urmaș al lui Alexandru Șterca Șuluțiu în oficiul de paroh al Șimleului și vicar foraneu episcopal al Silvaniei. Această numire s'a făcut numai după instalarea de Mitropolit a lui Alex. Șterca Șuluțiu la Blaj (28 Octomvrie 1855), adevă în toamna anului 1855.

Demetriu Coroianu ca vicar al Sălajului de astăzi, era și arhidiaconul Crasnei în județul Crasna. Acest arhidiaconat cuprindea districtele protopopești ale Ipului, Crasnei și Valcăului. Mai era apoi inspector peste școalele naționale în districtele Crasnei și a Valcăului. Mitropolitul Șuluțiu l-a distins cu titlul de asesor la Consistorul mitropolitan. Era apoi asesor și la Sf. Scaun al Consistorului diecezan de Gherla, și pe urmă era președintele Consistorului subaltern din Șimleul-Silvaniei¹⁾.

¹⁾ Consistor subaltern mai avea și Arhidiaconatul și Vicariatul Rodnei, fiind președinte vicarul Rodnei — Grigorie Moșil, precum și arhidiaconatul Maramurășului, unde era președinte în 1867 — arhidiaconul și vicarul foraneu al Maramurășului Mihail Pavel, parohul Slatinei, mai târziu episcopul Gherlei și apoi a Orășii-Mari.

Fiecare Consistor subaltern avea câte 6—8 asesori, un apărător al Căsuțoriei, un fisc consistorial și un notar consistorial.

Aceste Consistoare subalterne în Șematismul din 1886 mai figurează la Vicariatul Năsăudului și al Maramurășului, mai târziu apoi dispar cu totul.

S'au reintrodus însă sub episcopul Vasile Hossu sub numirea de Foruri protopopești de l-a instanță, formând mai multe districte protopopești câte un for. Din Șem. diecezan publicat la 1914 apare că cele 44 districte protopopești ale diecezei de Gherla, erau constituite în 15 foruri protopopești.

Fiecare for avea un președinte, câte 4 asesori ordinari, 2 asesori suplenți, un fisc, un defensor și un notar.

Aceste foruri judecătorești s'au introdus în dieceza Gherlei pe baza deciziunii Conciliului provincial prim și al doilea al bisericii greco-catolice române, prin ordinațunea consistorială dată în 1 Aprilie 1913 sub numărul 3233—1913.

Astăzi fiecare protopopiat (sunt 19) își are forul său protopopesec.

Sub vicarul D. C. s'a început edificarea bisericii de piatră din Șimleu cu cheltuiala erariului. Biserica s'a zidit între anii 1870—1874, s'a consacrat în 1930.

Din o corespondență publicată în „Sionul Românesc” nr. 22, din anul 1866 cu data de 9 Octombrie 1866, știm că vechea biserică de lemn din Șimleu, în 8 Iulie din acelaș an s'a dărâmat din temelie, pornindu-se un vifor ne mai pomenit cu o furie îngrozitoare, smulgând arbori din rădăcini, desvălind și așternând la pământ case și tot ce afla în cale... Turnul bisericii a fost ridicat în sus, și după câteva învărtituri măestrite, a fost aruncat în grădină la vecinul al patrulea dela biserică. A rămas numai prestolul cu vasul de ținut preasfânta Cuminecătură.

Loc pentru noua biserică s'a cumpărat încă în anul 1847, cu bani împrumutați dela fondul seminarului din Blaj, cari s'au replătit până în a. 1866. La cumpărarea locului de biserică și a casei vicariale a ajutat Mitropolitul Șuțiu cu 734 floreni. După dărâmarea bisericii, episcopul Ioan Vancea a făcut raport împăratului, care prin decretul din 6 Septembrie a asemnat pentru edificarea bisericii din fondul religios 15.222 floreni, iar pentru locul de biserică, nefiind cel cumpărat deplin corespunzător, 2400 floreni.

Edificarea bisericii s'a început în anul 1870, s'a sistat însă în anul următor, falimentând arhitectul. La 1874 asemnându-se din partea Ministerului de culte suma restantă de 9546 floreni, s'a continuat edificarea.

Lângă vechea bisericuță dărâmată, un anumit credincios cu numele Bucur a găsit un plug de aur cu vite înjugate. Acesta se păstrează în muzeul din Viena. Acel Bucur a fost hirotonit preot pentru parohia Ceheiu. La anul 1890 locuitorul din Șimleu, Ioan Oltean a găsit tot în jurul fostei biserici obiecte de aur mari și o manta bărbătească în valoare de 71.000 floreni, cari s'au transportat în muzeul din Budapesta.¹⁾

Iniințându-se în Șimleu gimnaziul Minorităților, care era o necesitate imperativă pentru Români sălăjeni, la ridicarea acestui institut a contribuit și episcopia română a Făgărașului cu 12.000 floreni. Prin această contribuție Români și-au câștigat dreptul de a se aplica totdeauna și câte un profesor român, pentru propunerea Religiei și a limbii române. Astfel în acel

¹⁾ Schița monografică a Sălajului, de Dr. Dionizie Stoica și Ioan P. Lazar. Șimleu 1908, la pag. 179 în notă.

gimnaziu au funcționat ca profesori români: Ștefan Pop, Andrei Liviu Pop, mai târziu canonic la Lugoj; Silvani, mai apoi paroh în Bocșa-română; Ioan Gal, protopop în Supurul de sus și vicarul Demetriu Coroianu.¹⁾

Tot vicarul Coroianu a exoperat din fondul religios unguresc subsidiu anual (salar preotesc) atât pentru vicarul-paroh al Șimleului, cât și pentru capelanul din Șimleu, adevărat preotul al doilea.

Pentru meritele câștigate pe teren bisericesc și școlar, Demetriu Coroianu a fost decorat cu ordul de Cavaler Francisc Iosif I. și atunci i s'a confirmat titlul nobiliar de Karulyfalva (Coruieni) și Drágavilma (Vima mică), ce-l avea familia din veacul al XVI-lea.

În anul 1868 la alegerea de mitropolit în Blaj (când cele mai multe voturi le-a avut episcopul Gherlei Ioan Vancea, care a și fost numit mitropolit), vicarul D. C. a avut și el vre-o 20 voturi pentru scaunul mitropolitan.

Ca vicar foraneu al Sălajului a luat parte la Conciliul provincial prim din Blaj la a. 1872, subscriind actele și decretul celui Conciliu ca teolog din dieceza Gherlei.

Când a murit episcopul Iosif Pop Sălăjanul dela Oradea, Ministrul Cultelor ungar Trefort l-a invitat pe vicarul Dem. Coroianu la Minister și i-a oferit scaunul episcopal, cerându-i în schimb servicii și contribuții politice. D. C. puritan și desinteresat slujitor al neamului și al bisericii sale, a refuzat împlinirea acestor dorințe a ministrului ungar, și a preferat să rămână mai departe în postul său mai modest de vicar episcopal, dar cu conștiința împăcată că n'a greșit în contra îndatoririlor sale de preot și român.

Iniințându-se în anul 1871 despărțământul Șimleu al „Astrei”, vicarul Sălajului D. C. este primul director al despărțământului.

În 25 Decembrie 1865 D. C. vicarul Sălajului dă un circular către preoții din tractele Crasnei și a Valcăului, ca să-i îndemne să procure „Sionul Românesc”, foaia bisericească din Viena, care publica nu numai știri bisericești, ci și articoli dogmatici și morali, schelete de predici, decrete și sinoade bisericești... cu un cuvânt tractate de acelea cari sunt strâns legate de agendele păstorilor sufletești, ba sunt factori principali ai

¹⁾ Vezi tot în Monografia de mai sus, pag. 181—182.

oficiului preotesc, cum se exprimă el în acelaș circular de toată frumusețea, ce s'a publicat în acelaș „Sion”, numărul 5 din 1 Martie 1866. Reproducem din acest circular unele pasagi: „Preotul trebuie să fie lumină ca să lumineze, preotul trebuie să fie sarea pământurilor, el e ingerul Părintelui ceresc, el e neam sfânt și alesul Domnului, el e cetate deasupra muntelui stând, în care în contra atacurilor inamice ale contrarului nevătămate trebuie să conserveze pe oile cele cuvântătoare... El e apărătorul și scutul moralității, sămănătorul virtuților și doctorul bolnavilor spirituali, și dascălul fiilor săi și păstorul cel mai scump, pentru că ființele cele mai scumpe pământene îi sunt concrezute, și el este extirpatorul tuturor arborilor și ierburilor rele și săditorul celor bune în viaa Domnului Savaoth. Aceste sublime misiuni, ca să se poată duce în deplinire, pretind o știință amăsurată, o silință neobosită și o tactică și manieră fină și corespunzătoare, cari se pot câștiga numai din cărți de știință și strădălnica cetire a lucrurilor de tagma preoțească ținătoare... Asemeni lucrări se află în cărțile sfinților Părinți, a căror sorgintă este Sf. Scriptură; în cărțile doctorilor sfintei biserici, cari toate a și le câștiga un preot sărac român, cum suntem noi, nu e în stare, fiind lipsit de venit material stării sale corespunzător. Inșă pentru că nu-l poate cel mult câștiga, să se lapede oare și de cel puțin? Ar fi o îndolență condamnabilă și dăunăcioasă aceasta, ba unui preot neiertată. Trebuie să ne deșteptăm cari cât putem, căci altcum suntem numai năimiți păstori ai turmei lui Hristos, numai laptele și lâna oilor o folosim; altcum suntem numai conducători orbi, numai vestitorii întunerecului... numai câni muți lângă staulul oilor cuvântătoare, pe cari cu noi împreună le conducem la eterna osândă..... Mulți confrăți... mai mult își prețuesc dobitoacele sale decât pe fiii săi sufletești, mai mult trupul decât sufletul, căci trupul și-l nutresc, iară sufletul îl părăsesc în condamnabila sa letargie și-l lasă să piară de foame... Durere și iarăș durere! Așa nici peste zece mii de ani... nu vom putea ajunge numai acolo, unde au fost străbunii noștri Romanii înainte de aceasta cu două mii de ani... Așa lucrând, nu ne vom mira, că propășind alte națiuni, noi vom fi tot coada, ele ne vor trage și impinge, tunde, ba și beli după placul lor”...

Redacția foii mulțumind pentru o părtinire atât de călduroasă și generoasă, spune, că în urma acelui circular, toți frații

preoți din cele două tracte au prenumerat „Sionul Românesc”, afară de patru, cari fiind din cei vechi, și ajunși la adâncimea bătrânețelor, abia știu ceti cu litere latine...

Murind prepozitul Macedon Pop în anul 1873, iar în anul precedent canonicul Ioan Sodoro, în Capitlul catedral din Gherla erau vacante două scaune de canonici.

Făcându-se promoțiile convenite ale canonicilor Anderco, Gulovici, Bilțiu și Șerban, în anul 1873 s'a numit la scaunul de canonic cancelar vicarul D. C., iar în 1874 la scaunul de canonic prebendal, parohul din Santău, protopopul districtului Sărăuad Vasile Pop.

În anul 1874 canonicul Coroianu este incredințat cu oficiul de rector al seminarului teologic, pe care l-a purtat până în anul 1889. Pe lângă aceea canonicul D. C. mai împlinea următoarele funcțiuni: președintele Tribunalului Matrimonial, prefectul Tipografiei diecezane, Examinator prosinodal, membru al oficiului Exactoratului diecezan și asesor consistorial.

În Șematismul diecezan din anul 1890 găsim pe canonicul D. C. promovat la scaunul de eclesiarh sau custode, și pe lângă oficiile de mai sus, mai era și Penitențiar diecezan.

Canonicul D. C. de mai multe ori a făcut inspecții și control la gimnaziul românesc greco-catolic din Năsăud, care avu acest caracter confesional în înțelesul „Instrumentului fundamental” până la anul 1836. Deci stând pe baza legilor în vigoare pe atunci, Ordinariatul episcopal din Gherla i-a fost inspectoratul școlar suprem legal. Acesta așadară avea dreptul să controleze prin inspectorii săi, cum a fost canonicul Mihail Șerban și Demetriu Coroianu, mersul instrucțiunii și starea disciplinară dela gimnaziu, asistând la prelegeri și la examene, să aproabe alegerea profesorilor...¹⁾

În raportul gimnaziului din Năsăud de pe anul școl. 1885/86 la pag. 46 cetim: „În decursul anului acestuia școlastic, gimnaziul nostru a fost vizitat la 15 Faur 1886 de către Reverendisimul D. canonic D. C. care petrecea aici ca delegat al Ilustrității Sale Domnului episcop gr. cat. de Gherla Dr. Ioan Szabo în afaceri fundamentale și școlastice”.

Episcopul Ioan Szabo îl avea foarte drag pe canonicul său D. C. pentru frumoasele însușiri cu cari era dăruit de Dum-

¹⁾ Istoria Școalelor năsădene de Virgil Sotropa și Dr. N. Drăganu. Năsăud 1913, la pag. 261.

nezeu. La consacrarile de biserici săvârșite de episcopul în dieceză, totdeauna lua cu sine de canonic a latere pe D. C. Astfel la sfințirile de biserici în Șinteu la anul 1882, în Monor la 1883, în Suciul de sus și Năsăud 1884, în Pribilești, episcopul a fost însoțit de înțeleptul său sfetnic, canonicul rector seminarial D. C.

Ca rector seminarial în decurs de vre-o 15 ani a crescut mai multe generații de clerici pentru vasta dieceză a Gherlei. Preoții cari mai trăesc de pe acele vremuri, cu drag își aduc aminte de învățăturile și sfaturile părintești și înțelepte pe cari le primeau dela rectorul lor... Iată cum ni-l prezintă canonicul Grigore Pop, pe fostul său rector D. C.:

„Era același azi ca și ieri. Îl amintesc în aceeași ipostază: rece, impasibil față de toate întâmplările vieții. Vorbea pururea în același ton, domol, scoborit: în culmea celor mai emoționante momente, ca și în cele mai deprimante situații. Tot aceste atitudini le avea și ca orator. Era orator în adevăratul înțeles al cuvântului, deși vorbea fără modulațiuni în ton și fără gesturi. Când grăia, era ca o statuă, de pe care nu-ți mai luai privirea, până nu termina. Nici odată nu vorbea fără ca să nu spună ceva nou, ceva captivant... Lin, domol, fără întrepreri. Când termina, te trezeai ca din un vis frumos, regretând că nu mai vorbește”.

Iar arhidiaconul Pamfil Grapini îmi comunică următoarele despre canonicul Coroianu: „Mi-a fost rector seminarial, o figură frumoasă de bărbat; barbă mare, plină; orator mare, fost profesor în Blaj... În decursul anilor mei de teologie, începând cu anul al doilea, m-a pus ductor la teologi, eram declarat ca secretarul lui personal, eu îi purtam toată corespondența către familia lui; eu, la ordinul lui, comandam vinul pentru seminar, firește el îmi spunea ce să scriu. Când am terminat anii seminariați, m-a sărutat și binecuvântat zicând: Drag Pamfilie, pe cine să mai aflu așa bun secretar particular ca pe tine?... În anii seminariați la el aveam regulat dejunul: cafea, slănină, 2 cornuri și o țigară „trabuco”. Eu îi inchiem rațiunile seminarului, i le citeam, și apoi le subscria. Când eram chemat, fiind eu și ofițer de rezervă, ca să merg la Cluj, la controla militară de ofițer, el îmi dădea bani de drum, împrumut, așa zicea el: „ca să nu-i văd mai mult”, *ipsissima verba*.

„Mulți bani a împrumutat teologilor, și le lua obligații, cu adausul de a replăti fără procente când vor fi preoți; abia

cred că unul din zece să-i fi plătit, că nici nu primea. Dumnezeu să-l ierte”.

Iată deci inima mare și generoasă a canonicului-rector seminarial D. C.

Din căsătoria sa, D. C. a avut doi feciori și două fete. Primul fecior Iuliu, născut în a. 1847 în Craidorolț, făcându-se avocat, la început a fost ales primpretor în plasa Crasna, jud. Sălaj, de unde a fost numit concepist la Curtea de Casație în Budapesta. Dela anul 1874 se stabili ca avocat în Cluj. A ajuns membru în comitetul național român, și în procesul Memorandului din 1894 a fost condamnat la doi ani și jumătate închisoare de stat. Iuliu Coroianu a fost autorul „Memorandului”, pe care l-a alcătuit el singur prin mîntea sa ageră.

Al doilea fecior Sabin, născut în anul 1859 în Șimleul Silvaniei, a studiat teologia în seminarul romano-catolic din Oradea Mare, s'a hirotonit preot în anul 1884, la consacrarea bisericii din Năsăud, prin punerea mânilor episcopului Ioan Szabo. Apoi a fost dispus preot în Dăbâca și administrator protopopesc în districtul Lugierdului; de aci a trecut paroh-protopop în Botiz, fruntașa comună de lângă Satu-Mare. S'a căsătorit cu Emilia Lupu din Gherla, fata asesorului de Sedria orfanală Teodor Lupu din Gherla. A murit în 14 Februarie 1914 în urma șicanărilor administrative de stat și ale superiorilor bisericești din dieceza Hajdudorogh, la care a fost incorporată și parohia Botiz dela Gherla împreună cu alte trei parohii.

Sabin Coroianu a avut două fete și un fecior, pe Livia măr. Dr. Emil Deciu, consilier la Curtea locală administrativă din Cluj, fost voluntar în armata română în Siberia. Astăzi profesoară la școala normală de fete din Cluj. Ea a fost prima directoară a școalei normale de fete din Gherla, înființată în 1914 de episcopul Vasile Hossu. De aici apoi la începutul României-Mari a trecut ca directoară la școala normală de fete - de stat - în Cluj. După căsătoria sa cu Dr. E. D. a renunțat la oficiul de directoară. Augusta măr. Fabiu Toma, inspector general agronom, directoară la școala de gospodărie casnică în Pecica, județul Arad și Dr. Iuliu Coroianu, cleric absolvent, avocat în Cluj, fost deputat de Sălaj, căsătorit cu Eugenia Gheție, fiica avocatului Dr. Ioan Gheție din Zălau, mort în 1929, și a Liviei născ. Telescu, fata canonicului Ioan Telescu din Lugoș.

Fiica mai mare a lui D. C. Clara (Clarița cum îi zicea tatăl său) s'a măritat după Dr. Ioan Maniu, ales magistrat în Șimleul Silvaniei. Acesta a fost nepot de soră a lui Dr. Simeon Bărnuț.

Clara s'a născut la 1842 în comuna Bobota. Ea a moștenit toate înaltele calități ale tatălui său: sobrietatea caracterului, fineța simțului etic, cucernicia și credința convinsă religioasă, naționalismul inflăcărat și un simț caritativ nobil, nuanțate toate cu fineța sufletului feminin. Din tinerețe și-a pus în acțiune toate aceste înalte valori sufletești. A înființat prin anii 1879, Societatea Femeilor Române Sălăjene, dezvoltând o febrilă activitate ca prezidenta ei. A stimulat întotdeauna pe membrii familiei sale și pe toți cei din jurul său la lupta națională și la acte nobile. A fost o adevărată Matronă Romană, bucurându-se de o stimă și popularitate legendară. Soțul ei era expresia sobrietății caracterului magistratului integru și un neobosit animator al naționalismului. Unchiul său Simion Bărnuțiu, prin scrisorile ce i-le adresa dela Iași, prin el dădea îndrumări politice pentru continuarea luptei naționale în Ardeal.

Copiii lor, nepoți ai canonicului D. Coroianu sunt:

1. Dr. Casiu Maniu fost avocat în Cluj, publicist, om de înaltă pregătire culturală, este născut în anul 1867. Pentru publicațiile sale, prin cari a demonstrat nedreptățile neamului românesc, a fost condamnat de două ori la câte un an închisoare de stat, pe care a împlinit-o în Vaș. A ocupat catedra de „Politică” și a suplinit catedra de „Filozofia Dreptului” la Universitatea din Cluj. Acum e în pensiu.

2. Dr. Iuliu Maniu, bărbatul de Stat român, fost Președinte al Consiliului Dirigent, organizatorul stăpânirii românești în Ardeal și Banat, în patru rânduri Președinte al Consiliului de Miniștri, e născut în anul 1875, și a fost purtat la școala primară în Blaj, sub grija canonicului Moldovănuț, a urmat apoi școlile secundare la Liceul reformat „Wesselényi” din Zălau, iar studiile universitare le-a făcut în Cluj, Viena și Budapesta la facultatea de drept, ca bursier al fundațiunii Șulufane, din Blaj, având bursă anuală de 400 floreni.

3. Sabina Maniu moare în floarea vieții la Blaj, în anul 1905.

4. Cornelia Maniu, din calitățile mari a părinților și bu-nicului ei: devoțiunea religioasă și nobleța caritativă au ajuns într'ansa la o manifestare plastică deosebită. A fost spiritul conducător al Societăților românești feminine din Sălaj. A îm-brăcat apoi haina de călugăriță sub numele de sora Cecilia în cadrul ordului Surorilor Franciscane. A inițiat și a pus bazele materiale ale unui Orfelinat în Șimleul-Silvaniei. La altarul ei din capela familiară din Bădăcin zilnic se perândă nevoiași, așteptând o mână de ajutor....

5. Elena Maniu, s'a măritat după fostul vicar foraneu episcopal și paroh al Năsăudului Dr. Ioan Pop (mai înainte profesor de teologie în Gherla). După moartea soțului ei a stat la Blaj împreună cu fratele ei Iuliu, care s'a îngrijit de edu-carea aleasă a copiilor ei. A fost prezidenta Reuniunilor fe-meilor române în Năsăud și Blaj, fiind totdeauna în fruntea acțiunilor românești.

Văd. Elena Dr. Pop născută Maniu e mama doamnei Livia măritată Dr. Romul Boilă profesor universitar în Cluj. D-na Dr. Boilă e președinta Reuniunii Femeilor Române gr. cat. din Cluj. Sub prezidenția sa de mai bine de un deceniu, această Reuniune a luat un avânt deosebit. Tot creația Dsale este și Reuniunea Corală gr. cat. din Cluj. Activitatea sa de asistență socială la Căminurile de zi din Cluj e neîntrecută.

De asemenea fiul Elenei este și Dr. Ionel Pop, fost ad-vocat arhidiecezan în Blaj, azi distins avocat în Cluj, și de-putat, precum și buna mamă Clarița Dr. Zaharie Boilă.¹⁾

Clara Dr. Maniu născ. Coroianu bucurându-se de stima tuturor din națiunea sa, a fost considerată ca primejdioasă de Stăpânirea Maghiară, de aceea în anul 1918 după Alba-Iulia a fost ridicată de Jandarmii Unguri și deportată la închisoare în Budapesta, împreună cu fica sa Cornelia.

¹⁾ Văduva Elena Dr. Pop, născută Maniu, a murit în 22 Decembrie 1935 în anul al 67-lea al vieții și al 35-lea al văduviei, deplânsă de Livia cu soțul Dr. Romul Boila, Ionel cu soția Margareta n. Hodoș, Clara cu soțul Dr. Zaharie Boila, fiice și fiu, apoi Casiu, Iuliu și Cornelia Maniu, frați și soră; Romul R. Boila cu soția Pia Zguriadescu, Livia cu soțul Dr. Ionel Sava, Ileana cu soțul Dr. Valer Cimoca, Cornelia și Iuliu Boila, Ionel I. Pop, Clara, Elena, Mateiu, Ionel Boila nepoți și nepoate; Ileana Cimoca și Livia Sava strănepoate; Clara și Domiția Maniu nepoate; Cornelia și Romul Erdélyi, Livia cu soțul Dr. Emil Deciu, Augusta cu soțul Fabiu Toma, Dr. Iuliu Coroianu, Emil și Florica Deciu, veri, verișoare și strănepoți; Văd. Emilia Coroianu născ. Lupu, mătușă.

Pentru a da expresie admirației ce o păstrează și azi Sălajul amintirii neperitoare a caracterului Clarei și Ioan Maniu, Societatea Culturală Sălăjană a inițial o acțiune pentru ridicarea busturilor lor în una din Piețele Șimleul-Silvaniei, dedicând în același timp memoriei lor „Casa Națională și „Școala Primară” ridicate de această societate, în Bădăcin.

Soția lui D. C. Iuliana Pop a murit în Șimleu la anul 1864.

Demetriu Coroianu de Coruieni și Vima-Mică în familie.

D. Coroianu s'a îngrijit ca feciorii și fetele sale precum și nepoții și nepoatele să aibă o creștere aleasă: și creștinească și românească.

Casiu a urmat liceul superior la Gherla, fiind sub grija bunicului său D. C. canonic-rector seminarial, iar Iuliu întotdeauna petrecea tot acolo vacanțele mari.

O altă fată a canonicului D. C. este Lucreția, care s'a măritat după preotul Ioan Erdélyi din dieceza Orăzii-Mari, fost teolog de Viena, mort în parohia Tătărești județul Satu-Mare la 9 Iunie 1898.

Copiii ei au fost:

Dr. Ioan Erdélyi, născut în anul 1863, fost avocat în Budapesta. apărătorul gratuit a tuturor marilor procese naționale la instanțele din Budapesta, avocatul candidaților de deputați naționaliști în procesele de validare a mandatelor acestora. A fost numit în timpul marilor frământări Ministru plenipotențiar la Budapesta. A fost căsătorit cu Miți Papp de Sătmăr. A murit în anul 1929.

Traian Erdélyi, fost primpretor în Satu-Mare, mort în 1932,

Romul Erdélyi, profesor de Religiiune la Liceul „Simion Bărnuțiu” în Șimleul-Silvaniei și preot în Ceheiu, comună nemijlocit apropiată de Șimleu, preot celibe.

Cornelia Erdélyi, directoara internatului Școlii normale de conducătoare a grădinițelor de copii mici, în Șimleul-Silvaniei.

Canonicul Grigore Pop, văr și el cu D. Iuliu Maniu, în comunicatul său despre canonicul D. C., se exprimă așa: „De câte ori îl văd ori îl aud vorbind pe Iuliu Maniu, îmi apare figura bunicului său, dela care a moștenit multe calități de conducător. Rece la părere, hotărît, calm, chibzuit, imperturbabil, cu privirea cam fixă, când vorbește, întocmai ca și a bunicului său... Pare-că privește pururea la țintă, la scop, fermecat de acelaș ideal”...

În urmă acelaș canonic incheie: „Il caracterizez pe canonicul D. C. în câteva cuvinte: „Mi-a fost rector în seminarul din Gherla, de 53 ani n'am rostit vre-o rugăciune, n'am servit o sfântă Liturghie, lără ca să nu-l pomenesc.”

Din toate aceste cred că fiecare cetitor își poate forma o idee și judecată clară despre figura măreață și impunătoare a acestui bărbat, care a fost o glorie a Capitlului catedral din Gherla, o mândrie a bisericii și neamului nostru.

Și cu toate că Gherla n'a avut în lumea ungurească o bună reputație, fie pentru vestita temniță de robi, sau închisoare, care-i duse vestea cea rea în toată țara, fie că era considerată — deși pe nedrept — ca „marea moartă” în privința națională și chiar și bisericăscă, totuși putem afirma fără de a greși ori exagera, că din Gherla au ieșit cei mai mari și mai însemnați doi bărbați politici ai Ardealului și mai târziu ai României întregite. Înțelegem întâi pe Iuliu Maniu, nepotul canonicului D. C., care în anii copilăriei sale a petrecut o mare

parte de vreme în purtana atmosferă creștinească și național-românească a casei bunicului său...

În locul al doilea înțelegem pe Ștefan Cicio Pop, feciorul cantorului din Șigău Emanuil Cicio, care și-a petrecut toți anii copilăriei în casa unchiului său canonicul Vasile Pop, cum se arată la biografia acestui canonic, următor în serie...

Iuliu Maniu și Ștefan Cicio Pop vor vesti deapănarea prin faptele cele mari săvârșite de ei pentru biserică și neam, cine au fost cei doi canonici, dela cari au moștenit și spiritul cu adevărat creștinesc și înflăcărările lor sentimente naționale, cari i-au ridicat în vremea de urgie și robie națională sub Unguri, să fie îndrumătorii politicei românești și apărătorii învâpăiați și intransigenți ai poporului asuprit și împilat; iar în vremea de împlinire a visului nostru milenar, să fie așezați la locul cuvenit lor de bărbați politici și diplomați ai României Mari.

Ce spirit bun și mare de creștini și Români la înălțimea chemării lor stăpâna în Sălaj, se dovedește prin cei patru canonici pe cari acel ținut i-a dat Capitlului din Gherla. Aceștia sunt: Ioan Suduranul, Demetriu Coroianu, Vasile Pop și Grigore Pop. La cari putem adăuga și pe al cincilea: Vasile Pordea.

Canonicul D. C. moare în aprindere de plămâni în Gherla la 29 Decembrie 1891, în etate de 77 ani, în anul al 50-lea al preoției sale. La prohodul său a pontificat prepozitul Ștefan Bilțiu cu mai mulți preoți gremiali.

Mormântul lui este în cimitirul bisericii parohiale, cum intri pe poarta principală la stânga... E străjuit de o cruciuliță mică de lemn.¹⁾

D. C. ca vicar al Sălajului, a fost și o figură politică proeminentă în luptele naționale, ce s'au dat în Sălaj în epoca redeşptării naționale între anii 1861—1869. A luat parte la toate acțiunile naționale, fiind mereu în frunte, înțelept conducător și animator. Odată cu reinvierea vieții politice prin patenta imperială din Octomvri 1860, se fac mari pregătiri pentru alegerile dietale, unde aleșii poporului erau chemați să apere drepturile Românilor.

Este adevărat că la alegerea din 14 Mai 1861 din Șimleu,

¹⁾ Mi s'a spus că intenția familiei Maniu este, ca să zidească un mausoleu-criptă, eventual o nouă biserică parohială la Bădăcin, în al cărei suteran să fie așezate rămășițele pământești ale tuturor scumpilor repaușați din familie. Acolo se vor transporta și osemintele marelui canonic D. C...

candidatul naționalist n'a putut răzbi până în cele din urmă din cauza ingerinții Maghiarilor și a ilegalităților comise de dânsii... Prilejul acesta a dat însă conștiința puterii politice atât conducătorilor români, cât și țărănimii.

De aceea adunarea fruntașilor români ținută la Băsești la 18 Septembrie 1861 este o consecință a spiritului activist care a însuflețit pe toate personalitățile chemate în luptă pentru afirmarea drepturilor națiunii române. Văzându-se că fără organizații bine închiegâte luptele politice riscă să nu reușească, acea adunare politică inițiată de Ioan Maniu și presidată tot timpul de vicarul D. C., a ales două comitete de acțiune pentru cele două comitate în cari era împărțit Sălajul. În fruntea comitetului din județul Crasna a fost ales vicarul D. C. În această calitate D. C. a avut strânse legături politice cu Simeon Bărnăuțiu, pe care-l cunoscuse încă din 1836—37 dela Blaj, dela care primise directive politice...

În anul 1855 s'au ținut alegeri noi pentru dietă... La 3 Iulie 1865 la invitarea vicarului D. C. a avut loc o consfătuire la Șimleu, în care „s'a luat la serioasă pertractare statul ambiguu politic” de atunci. La începutul lui Octomvrie tot sub președinția vicarului D. C. s'a ținut o nouă consfătuire la Unimăt, iar după aceea la Babța. Alegerile au fost tumultuoase, Români s'au prezentat pretutindeni omogen, conștiinți și curajoși, n'au putut răzbi însă față de teroarea partidelor maghiare.

În preajma alegerilor dietale din 1869 se iscase o interesantă polemică. Ziarul „Federațiunea” din Budapesta a publicat știrea, de altfel cu rezerva cuvenită, că vicarul D. C. nu va candida la Șimleu, deoarece ar fi fost oprit de mitropolitul Vancea, asemenea ar fi fost obligați toți preoții ca să nu participe la „agitațiunile politice”. Afirmațiunile acestea au fost pe deantregul inventate și lansate de cercurile ungurești numai pentru a deruta pe Români din circumscripția de alegeri a Șimleului — cari susținuseră cu mare însuflețire în 1861 și 1865 pe candidatul naționalist Florian Mărcuș, subprefect demis din post din cauza atitudinii sale dârze. Răspunsul n'a întârziat din partea vicarului D. C., care în scrisoarea datată în 28 Februarie 1865 spulberă toate afirmațiunile potrivnicilor, dovedindu-se un temperament politic combativ, un stilist fin și adesea ironic la adresa adversarilor politici... În aceasta recunoaște că „noi Români din comitatul Crasna nu

am putut reuși cu candidatul național, ci am căzut. Căderea noastră însă a insuflat respect contrarilor noștri, pentru că miile de voturi ale Românilor s'au concentrat toate în persoana candidatului național și nu al străinului".

Consfătuirea politică premergătoare alegerii din Șimleu a avut loc la 9 Martie 1869, fiind convocată de Ioan Maniu și Florian Mărcuș, iar alegerea, care a fost vijelioasă, în ziua de 16 Martie, continuându-se toată noaptea neîntrerupt până în dimineața zilei de 17 Martie 1869. Candidații partidelor maghiare au fost baronul Adalbert Banffy, iar a opoziției maghiare Emeric Kabos. La prima votare s'a declarat balotaj între candidați, deoarece vicarul Coroianu primise numai majoritatea relativă și nu absolută a voturilor. Continuându-se votarea și după o înțelegere intervenită între candidații unguri, la orele 5 dimineața s'a dat rezultatul, prin care opozantul maghiar a fost ales cu o majoritate infimă de 89 voturi.

La alegerea viitoare în cercul Șimleu nu s'a mai depus candidatura naționalistă, decretându-se pasivitatea, Românii fiind scârbiți de tratamentele ce li s'au aplicat din partea oligarhiei maghiare, căreia i s'a dat mână liberă de Curtea imperială nerecunoscătoare față de serviciile aduse de Români în luptele din 1848—49.

Douăzeci de ani a păstorit acest vrednic bărbat D. C. Sălajul, nu numai pe teren bisericesc, ci și pe acela mult mai spinos și mai riscat al luptelor naționale pentru afirmarea poporului român, după indemnul dela Blaj al marelui Simeon Bărnuțiu¹⁾.

I. cav. de Pușcariu în cartea citată are următoarele: „Coroianu v. Koroján de Karulyfalva, între cari D. C. de Karulyfalva et Drágavilma, canonic în Gherla, Sabin administratorul Dobocaensis, avocatul Iuliu Coroianu în Cluj.

„Koroján (Coroianu) de Koroj (Coroi) în comuna Frăta ungurească 1 patri familie".

*

Venerabilul director al școlii normale de băieți din Blaj, Ioan Negruțiu, comunică despre D. C., că în anul școlar 1836/37, a fost profesor la liceul de băieți propunând *Fizica*.

¹⁾ Din „Activitatea politică a vicarului Demetriu Coroianu", conferință ținută la 13 Martie 1932 la Cluj, în cadrele Societății culturale „Sălăgeana" de Grațian Mărcuș, ziarist.

Tot acest venerabil preot penzionar îmi comunică despre fostul său rector seminarial, moșul Domnului Iuliu Maniu, următoarele:

„Canonicul Coroianu era un bărbat de frunte, un zelos sprijinitor al tuturor stăruințelor culturale, bisericești și naționale românești.

„Seminarul teologic îl conducea ca un adevărat părinte familia sa. Ne cerceta adeseori: când studiam, când făceam rugăciunile, când eram la masă.

„În Dumineci și sărbători, când clericii predicau, totdeauna era prezent, asculta cu atențiune vorbirea. Apoi cu multă pricepere și părintească bunăvoință își făcea observațiunile sale pline de învățătură și îndrumări practice, de mare folos pentru noi, candidații de preoție.

„Cu povețe părintești ne însoția pretutindena.

„Pentru nobilele sale calități, era iubit și stimat de toți, ca un bun părinte.

„Prin faptele sale nobile a deșteptat și cultivat în inimile noastre tinere dragostea adevărată către biserică, către neam și țara noastră.

„Pentru toate acestea și noi îi păstrăm vecinica noastră recunoștință și amintire.

*

„Pe tot timpul războiului româno-ruso-turc din 1877—78 iubitul nostru rector Coroianu prin nepotul Casiu Maniu, atunci elev al liceului din Gherla, iar azi profesor penzionar de la Universitatea din Cluj, ne trimitea zilnic ziare românești: „Gazeta Transilvaniei" ș. a.

„În forma aceasta și noi clericii din Gherla, eram în curent cu tot decursul războiului. În focul sentimentelor noastre naționale am început și noi să scriem articole pentru ziarele noastre românești: „Gazeta Transilvaniei" și altele.

„Colaborarea noastră însă a ajuns la cunoștința prefecturii din Dej, capitala județului Someș. Prefectul a trimis îndată un delegat la Seminarul teologic din Gherla, ca să facă cercetarea, să descopere pe tinerii corespondenți.

„Dupăce această încercare s'a dovedit de zădărnice, s'a hotărât să ne sechestreze arhiva și biblioteca „Societății de lectură a teologilor".

„In sala (muzeul) unde se afla arhiva și biblioteca, am așezat o masă pentru delegatul prefecturii.

„La această predare eram de față mai mulți clerici, biroul Societății. Unul lua câte un act, câte o carte, le da la al doilea, acesta la al treilea, și așa mai departe până se preda delegatului, să le vadă, și să le așeze în lăzi.

„In forma aceasta ne-a succes, ca actele și cărțile, ziarele, cari noi nu voiam să ajungă la masa dlui delegat al prefecturii, în mâna dușmanilor noștri, cu multă grijă și istețime se puneau la oparte, pe la spatele colegilor noștri, cari le așezau cu multă grijă în un loc sigur.

„Lucrurile secestrate s'au pachetat în lăzi, după ce s'a făcut consemnarea lor. Au fost trimise apoi la prefectură în Dej.

„După ce a plecat delegatul prefecturii, am raportat Rds-mului domn rector al seminarului despre modul cum s'a făcut predarea lucrurilor din arhiva și biblioteca societății de lectură.

„Am rugat în acelaș timp pe rectorul seminarului, pe părintele nostru iubit, ca să binevoiască a interveni la domnul prefect din Dej, să ne retrimită cât mai curând lucrurile secestrate, pentruca Societatea noastră de lectură să-și poată continua activitatea sa.

„A și intervenit cu plăcere. După două luni de așteptare, am reprimit lăzile dela prefectură... Nu ne-a lipsit nimica.

„De aci înainte am fost și noi cu mai multă grijă la toate. Ceeace se scria la ziare, se expeda din Cluj, nu din Gherla. Așa făceam în timpul războiului româno-ruso-turc din anii 1877—1878.

„Mulțămesc prea bunului Dumnezeu, că mi-a dăruit putere de muncă și acum în anul al 83-lea al vieții: *Fie numele Domnului binecuvântat și preamărit.*

„Fostului meu rector D. C. pentru multele sale binefaceri, în semn de recunoștință și pomenire vecinică, în numele tuturor studenților dela Seminarul teologic din Gherla, cari mai suntem în viață, îi zic și acum, în anul al 83-lea al vieții mele:

„*Odihnește în pace, suflet nobil!*”. Blaj la 18 Octomvrie 1936. Ioan F. Negruțiu, director pensionar.

Cât de mult au iubit clericii seminariai din Gherla pe rectorul lor D. C. se vede și din următoarea odă compusă de unul din ei (desigur de clericul de pe atunci Simeon P. Și-

mon, născut în 1857, hirotonit în 1884, preot în Sărata-Șomfalău din tractul Bistriței și Dobrocina tractul Ileanda) la ziua sa onomastică: Sfântul marele mucenic Demetriu isvoritorul de mir, din anul 1882.

Frumoasă-i bătrâneța, când ea e'nconunată
De laurii virtuții, ce fruntea-i incunjor;
Și când pe fața vechie, se vede reflectată
Lumina de credință, lumina de amor!...

Credința este arma la relele din lume
Credința-ți dă putere, prin dânsa poți scăpa,
Credința mântuit-a Românul și-al său nume,
De moartea seculară, ce sta a-l sceră!

Preoți tari în credință, cu inima curată
Avut-a Românimea în timpii întristați;...
...Dar iat'azi ei ca stele pe bolta azurată
Lucesc fără'ncetare Românilor mei frați.

Amoarea-i cea mai scumpă, a unei inimi floare,
Amoarea'naltă omul de pe pământ la cer;
Românu-având de sine o fierbinte amoare
Putut-a ca să iasă din seclul lung de fier!...

Bărbați plini de-amoare cătr'a lor națiune
Pe plaiul Românimei adesea s'au ivit
Și-aceștia făcând fapte, ah fapte de renume
Viața lor întreagă națiunei o-au jertfit.

Măria Ta ești unul, ce faci de-ți reflectează
Lumina de credință către un Dumnezeu,
L'al cărui altar sacru, servit-ai în viață
Cu-o inimă infrântă fiind preotul său...

Biserica și clerul vor spune ele-odată
Dac'ai fost pentru ele un preabun luptător?
Junimea clericală va recunoaște-un Tată
In Tine demn părinte, de tineri iubitor!

Măria Ta ești unul, ce 'n față-ți se citește
Iubirea de națiune, de neamul românesc,
Măria Ta ești unul, cui inima-i simțește
La tot ce-i mândru 'n lume: la tot ce-i românesc!

În ziua-aniversară, bărbatu-și reamintește
Trecutul din viața-i: bun, rău ce l-a avut;
Ferice de acela, ce 'n asta zi găsește
Mărețe, bune fapte, ce dânsul le-a făcut.

Ferice poți fi dară preadennule părinte
Căci fapte bune, nobili, făcute azi resfiri,...
Valoarea lor e scumpă căci sunt vii monumente
Și mustră de urmare și demne amintiri.

Să deie Cerul dară ca anii să-ți re'nvie
Să poți privi cu dulce nepoții drăgălași!
Și vița-ți generoasă să crească și să fie
O mândră de pleiadă, de mândrii Românași!

Gherla, 1882 Noemvrie 7.

Junimea clericală.

||||

8. Vasile Pop.

S'a născut în comuna Cremenea din județul Someș de
astăzi la 25 Decemvrie 1832, aparținătoare districtului Olpre-

tului, iar astăzi protopopiatului Dej. Tatăl lui Vasile a fost
Artimon Mânzat, preot în Cremenea între anii 1820—1865, iar
mamă-sa Maria Filip din Maia, filia parohiei Cremenea. Nu-
mele Pop i l-a adăus tatăl său când a introdus în matriculă pe

nou născutul său prunc, cum dovedește vechia matriculă parohială (din 1826).¹⁾

Vasile Pop a fost botezat de preotul din Maia Teodor Filip, iar nași de botez i-au fost Nemeș Gavrilă și Maria „pravoslavnici” din Maia. Moșul său a fost Mânzat Dan Andrei, născut în 1765, mort în 1825.

Clasele primare le face la școala reformată ungurească din Dej, liceul la Cluj și Blaj, iar studiile teologice le ascultă în seminarul central din Budapesta la facultatea teologică de pe lângă Universitatea de acolo. Terminând cursul de teologie se hirotonește preot celibat în 6 Aprilie 1858 prin punerea mânilor episcopului Ioan Alexi. În anul școlar 1859—1860 același episcop numește pe Vasile Pop prefect de studii și vicerector la seminarul teologic domestic.

Și fiindcă pe atunci profesori de teologie în Gherla erau canonicii, V. P. prefectul seminarial desigur va fi suplinit pe unii canonici la catedrele de teologie...

După un an de serviciu în gremiu, Episcopul dispune pe preotul Vasile Pop paroh în Santău jud. Sălaj și protopop în districtul Sărăuadului. În Șematismul din 1867, găsim pe V. P. vicearhidiacon și inspector peste școlile naționale din acel district, asesor la Sfântul Scaun consistorial diecezan și la Consistorul subaltern din Șimleul Sălajului, unde președinte era vicarul foraneu episcopal al Silvaniei Demetriu Coroian, fisc consistorial la acest Consistor subaltern, comisar delegat în cauze matrimoniale.

Postul de paroh în Santău l-a ocupat în un timp de răs-miriță și de sălbătăcire a moravurilor.

Comuna Santău, ca și altele, de exemplu Pățălușa, com-plectată cu locuitori aduși din alte părți, în mare parte Slovaci, nu cunoștea sfințenia proprietății... Unii locuitori se dădeau la acte de hoții în drumul țării, jefuind pe călători.

Om cu situație materială bună, și-a cumpărat o proprie-tate de peste 100 jugăre la Santău, devenind independent de credincioși.

¹⁾ Preotul Artimon a avut 8 copii, dintre cari Vasile a fost al doilea. Un fecior al său, Ștefan (Pop) născut în a. 1834 a fost profesor în Blaj. O fată a lui, Marișca Mânzat alias Pop, s'a măritat în 4 Februarie 1861 după Emanuil Cicio din Șigău. Din această căsătorie s'au născut două fete: Ana și Maria Pop și ma-rele bărbat al neamului Dr. Ștefan Cicio Pop.

A înființat cea mai bună școală din acele părți ale Sălajului, îngrijindu-se să aibă învățători aleși.

A reglementat în mod norocos porțiunea canonică preo-tească și cantorală-învățătorescă.

Cu vorba și fapta și-a educat credincioșii, desvătându-i dela furturi, hoții și jafuri. Cu o țeve de pipă lungă de 150 cm. și groasă de 4 cm., personal le aplică un corectiv, care, din darul fizicului său puternic și impunător, a avut rezultat bun. Așa că plecând el din Santău, la Gherla, în demnitatea de canonic, a rămas pe urma lui o parohie foarte bine orga-nizată și un popor de model.¹⁾

În calitate de protopop a dus un rol de frunte în județul Sălaj de astăzi, împreună cu badea George Pop din Băsești și cu deputatul de pe vremuri Ioan Cuc, fiul fostului protopop din Supurul de jos (Sălaj), și cu alți bărbați mari ai Sălajului de pe acelea vremuri. Deputatul preot Ioan Cucu a fost numit canonic în Capitlul catedral din Oradea-Mare la 26 August 1871, a murit în 15 August 1888.

Protopopul V. P. era un mare și înflăcărat Român. În mai multe rânduri a candidat ca deputat naționalist pentru dieta din Budapesta... Dar nu a reușit, căci Ungurii făceau toate presiunile ca Românii să nu voteze cu el... O seamă de Unguri apoi umblau pe la el să-l mituiască, oferindu-i bani ca să repășească, să-și retragă candidatura.

A răspins orice încercare de mituire, spunându-le că mai bine să cadă cu cinste decât să-și amăgească și înșele poporul pe care-l iubea atât de mult. Văzând poporul că la alegerile din Tășnad, ei nu pot ieși învingători, s'au îndreptat către iu-bitul lor părinte protopop, zicându-i: „Domnule protopop, vrei să ardă Tășnadul din patru părți” ???!! V. P. le-a spus să meargă acasă frumos, că succesul moral este al nostru al Ro-mânilor, numai Ungurii cei răi nu v-au lăsat să votați cu pro-topopul vostru... Atunci V. P. s'a pus în fruntea Românilor, a zis să vină cu toții după el, a ieșit cu ei afară de oraș, le-a ținut o vorbire frumoasă și i-a liniștit...

Ca protopop și paroh în frunțașă și bogata comună San-tău a ajutat pe mai mulți studenți de liceu, cu capacitate și dornici de carte. Între aceia pomenim pe Petru Ostatea, care

¹⁾ Comunicat de Dr. Virgil Mureșan consilier, șeful Judecătoriei de ocol Tășnad.

a terminat teologia în seminarul romano-catolic din Oradea-Mare, născut în Santău la 1851, a terminat liceul la Beiuș în 1874, hirotonit preot în 1877, preot în Recea și Curitău (Sălaj), mort în 7 Iunie 1911; apoi Ioan Pop și Vasile Filip, ambii clerici în seminarul din Budapesta.

Numit canonic prebendat în Capitlul catedral din Gherla, în anul 1874, ori 1875, devenind vacant un scaun canonicesc prin moartea prepozitului Macedon Pop întâmplată în anul 1873, sub episcopul Mihail Pavel, și așezându-se în Gherla, a adus la sine pe cele două nepoate Ana și Maria și pe nepotul (de soră) Ștefan, crescându-i din fragedă copilărie sub directa sa supraveghere... Mai târziu i-a adoptat pe tus-trei, ca pe copiii lui... Le-a dat o nobilă și aleasă creștere, învățându-i să fie și creștini buni și Români neaoși, adevărați, inflăcărați de sentimentele cele mai curate față de marea neam din care facem parte, și față de sfânta noastră biserică. Așadar în casa canonicului V. P. și-a petrecut anii copilăriei sale Ștefan Cicio Pop... Dela unchiul său a moștenit el toate calitățile și sentimentele sufletești de mare Român și bun credincios al bisericii sale... Acesta apoi l-au predestinat să fie din puterile sale proprii conducătorul și apărătorul Românilor din Ardeal și țara ungarască de pe vremea renașterii naționale până la vremea rușii lanțurilor de robie milenară și unirii politice a tuturor Românilor în 1 Decembrie 1918.¹⁾

¹⁾ Nepoata sa Ana s'a măritat după preotul Mihail Cherebețiu din Bogata de jos, mort în 26 Mai 1929, în anul 75 al vieții și 54 al preoției, al cărui fiu este Celestin Cherebețiu, născut în 1901, hirotonit în 1929, profesor de muzică bisericească la Academia de teologie și la Școala normală de învățători în Blaj, iar Maria s'a căsătorit cu medicul Dr. Alexandru Pop din Bistrița, fiul protopopului din Nușfalău, (azi Mărișel, județul Năsăud) Iacob Pop, născut în 1823, hirotonit în 1850. Actualul protopop din Mărișel Ioan Pop, arhidiacon, născut în 1862, hirotonit în 1888, încă e feciorul lui Iacob Pop, fratele medicului Alexandru, ambii de fericită pomenire. Tatăl lui Iacob a fost Mihail Pop, care și el a fost paroh în Nușfalău 41 ani. În anul 1848 invadând insurgenții pe casa numitului preot și căutând pe fiul său Iacob, care servia ca prefect în legiunea 13 română pentru apărarea țării, și aflând niște vestimente militarești ale fiului său George, care servia ca sergent la armata grănicerească, l-a prins dimpreună cu pe fiul său Nicolae (Mihail Pop a avut 16 copii și cât a trăit pe toți i-a purtat la școale înalte) care era cantor și învățător comunal, și în anul 1849 Lunii în săptămâna Patimilor au fost ambii pușcași... Iacob prefectul legiunii a 13-a peste comitatul Dobâca și districtul Bistriței, retrăgându-se către Lechința peste Câmpie la Bistrița, s'a împreunat la Mocod cu al treilea batalion sub comanda lui Ioan Mihailaș, și s'a retras la Bucovina... La a. 1850 s'a hirotonit, întorcând din Buco-

Precum și la statură canonicul V. P. era un om reprezentativ și impunător, (era om robust, brunet, mic la statură, cu fața riguroasă, dar mult binevoitor), chiar așa era și nepotul său Ștefan, crescut în atmosfera curat românească a unchiului său canonic... Și precum V. P. a avut un rol important în viața națională românească din Sălaj, pe vremea cât a fost protopop, și în Gherla în curs de 20 de ani, cât a fost canonic, tot așa și încă mai însemnat rol a avut avocatul Ștefan Cicio-Pop în viața națională românească... El a fost de tânăr membru în comitetul național... La stăruința lui s'a alcătuit clubul parlamentarilor naționalităților oprimate în Budapesta, după convocarea conferinței româno-sârbo-slovice. La procesul Memorandului Ștefan Pop este apărătorul intransigent al acuzațiilor români. Din anul 1905 până în 1918 glasul lui tunător, de cel mai aprins și infocat naționalism, a răsunat puternic în parlamentul Ungariei — ca deputat ales la Șiria-Arad, infierând toate nelegiuirile comise în curs de o mie de ani din partea opresorilor drepturilor românești pe pământul moștenit dela înaintașii noștri Romani, cari ne-au așezat în aceste părți ca

vina după sfârșitul războiului, fiindcă toți din familia lui au repausat... (Vezi „Arhiva Someșană” Nr. 18 pag. 464 și 465: Din trecutul comunei Nușfalău (Mărișel) de vicarul Ștefan Buzila din Năsăud).

Pe nepotul său Ștefan l-a purtat în liceu la Sibiu, iar la universitate în Budapesta și Viena. „Amicul Familiei” din Gherla, ziar beletristic și enciclopedic-literar în numărul 8 din 1889, publică următoarele: În 13 April 1889 fu promovat doctor în drepturi candidatul de avocat Ștefan C. Pop nepot de soră și fiu adoptiv a Magn. D. V. P. canonic în Gherla.

Un alt nepot crescut de canonicul Vasile Pop este și fostul notar public din Dej Dr. Victor Pop.

Când avocatul Dr. Ștefan Pop și-a deschis biroul avocațial din Arad, în anul 1891, erau foarte multe procese de presă. Mulți dintre acuzați recurgeau la intransigentul apărător al cauzei naționale: Ștefan Cicio Pop. Canonicul V. P. scria nepotului său trimițându-i astfel de clienți, să nu iea nici un ban dela ei. Ci el (canonicul însuși) purta toate cheltuielile procesuale și mergea și dânsul la debateri, suportând toate spesele de drum și de întreținere ale tuturor cari luau parte la proces.

Li îmbărbăta pe toți cei asupriți și prigoniți din partea Ungurilor: să nu fie supărați și necăjiți, că vor veni și vremuri mai bune pentru noi Români... să fie liniștiți, cu încredere mare și cu nădejde neclătită în Dumnezeu și în destinul neamului nostru, căci: Viitor de aur neamul nostru are... Eu prevăd prin secolii a lui înălțare... cuvintele poetului Bolintineanu. Așa vărsa credință și nădejde în sufletele celor tineri, și ca un mag, ca un proroc prevedea visul împlinit în 1918, al moșilor și părinților noștri...

străjeri ai civilizației creștine și latine... În casa lui Ștefan Pop din Arad, s'a pregătit marea adunare dela Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918, pe care a deschis-o badea George Pop de Băsești, iar Ștefan Pop a fost ales vicepreședinte al ei. Ștefan Pop a ținut atunci un discurs de o rară frumusețe, întrerupt de lungi și repetate aplause. A arătat suferințele îndurate de Români din partea Ungurilor în timpul războiului, când fiii națiunii au fost trimiși în foc de stăpânirea maghiară, iar părinții lor au fost ținuți prin pușcării și internați. Apoi a declarat că rupem cu dinastia care ne-a trădat, ne despărțim de Ungaria, la care am fost alipiți fără voia noastră, și ne proclamăm uniți pe veci cu patria mamă...

În casa unchiului său canonic s'a cimentat sufletul mare al acestui bărbat providențial, devenit în România Mare bărbat de stat și diplomat de frunte atât ca membru în Consiliul Dirigent, fiind șeful resortului de războiu, cât și în guvernările național-tărăniste, în cursul cărora a fost ministru de justiție și prim-ministru ad-interim, deputat și președintele Camerii...

Pare-că precum Ștefan Pop reproducea în trupul său toate trăsăturile unchiului său canonic, cu atât mai mult moștenise dela el tot focul și entuziasmul spiritului național, care l-a stăpânit și caracterizat în întreagă viața și pe unul și pe altul; și pe unchiu și pe nepot...

V. P. a fost un bărbat cu inimă nobilă și marinimoasă, care a ajutat și crescut nu numai pe nepoții săi, ci și pe alți copii săraci, întinzându-le tuturor după puțință și bani, nu numai sfaturi bune. Unde nu putea ajuta, plângea alături de cel necăjit...

Nepoților, pe cari i-a crescut în casa sa, le dădea cele mai alese învățături creștinești de înaltă moralitate... Le spunea că ei, frații, să se iubească unul pe altul mai mult decât acei frați cari au părinți. Să fie nobili la suflet cu toată lumea... miloși și darnici față de cei săraci, cum se năzuia și el să fie cu toți cari veneau în atingere cu el... Să fie buni Români ca și dânsul...

Era mare protector a clericilor la concursul de teologie, mai ales a celor săraci, stăruind să fie primiți în seminar, chiar și dacă unul ori altul avea să facă vre-o corigență pentru certificatul de maturitate. De aceea clericii îl iubeau foarte mult.

Precum în Sălaj, ca protopop luă parte la toate acțiunile naționale, tot așa și în calitate de canonic la Gherla, V. P. nu lipsea dela nici o adunare ori conferență națională. Astfel a luat parte la marea conferență dela Sibiu, din anul 1881, când s'a hotărât pasivitatea Românilor pentru alegerile parlamentare. Sosind acasă chiar atunci erau alegeri de deputați în județ... V. P. a indemnât pe colegii săi canonici să nu voteze nici unul... Episcopul Ioan Szabo s'a cam supărat pe stătnicii săi pentru asta... Ministerul unguresc ca dorgatoriu de răzbunare a reținut dela canonici subsidiul anual de 300 floreni, ce-l aveau ca relut de cuartir peste salariul fixat în bulla de canonicizare a diecezei, pentru fiecare canonic, precum am indicat la început în Istoricul Capitulului sub p. 8, pag. 23. Atunci canonicul V. P. s'a dus la Budapesta și prin stăruințele sale la Minister, a înduplecat pe cei competenți să-și retragă ordinele ilegale, asignând subsidiul ministerial obicinuit pentru toți canonicii.

Ca delegat al Capitulului catedral a luat parte la Conciliul provincial al doilea ținut la Blaj în anul 1882.

El impunea prin figura și talia sa chiar și străinilor, cari îl respectau pentru caracterul său ferm și curat, pentru convingerile sale neclătite: de alipire către biserică sa și cătră neamul său. Armenii și Ungurii din Gherla, deși nu prea aveau raporturi mai deaproape cu ei, îl stăteau foarte mult, și spuneau că e domn în toată privința. Și-a cumpărat o casă proprie, frumoasă, cu multe încăperi și cu superedificate economice, unde te simțiai ca într'o casă boierească... Prin aceasta a impus mult străinilor, căci ceilalți canonici aproape toți locuiau în case închiriate.

Toată lumea văzându-l numai dinafară, socotea despre el că ar fi un om superb, dar se înșela, căci așa îi era ținuta și talia de bărbat frumos și falnic; dar era un om nobil la inimă, nobil în sufletul său...

Pentru eminentele sale însușiri preoțimea diecezană îl cinstea și respecta foarte mult. Când veneau preoți să-și înainteze recurs pentru vre-o parohie oarecare, spunea fiecăruia, că poate ori nu poate spera la aceea parohie, așa că preoții știau de ce să se țină. Ajuta pe preoții cei vrednici să dobândească parohii mai bune, vorba lui apăsa foarte mult în Consistor...

Canonicul V. P. era un mare orator poporal... Această însușire caracteristică pare că încă tot dela el a moștenit-o

marele său nepot Ștefan Cicio Pop, vrednic de marele său unchiu. Pe vremuri la Mănăstirea dela Nicula, canonicul V. P. ținea frumoase predici cu prilejul pelerinărilor miilor de credincioși din toate părțile Ardealului pe la marile praznice ale Născătoarei de Dumnezeu din lunile August și Septemvrie... Predicile lui pline de frumusețe, de unctiune spirituală, de evlavie cătră Maica Domnului și de înțelepciune, erau foarte bine ascultate de mulțimea credincioșilor creștini, cari alergau cu atâta dragoste la acel locaș de închinăciune în cinstea Preasfintei Fecioare Maria.

Să vedem acum mai deaproape activitatea desfășurată de el în cariera sa de canonic, precum apare din Șematismele diecezane, pe cari le am la dispoziție.

Din Șem. de pe anul 1886, când V. P. era tot canonic prebendat, (în al doisprezecelea an dela numire) găsim că era examinator prosinodal, membru la Oficiul diecezan al Exactoratului, asesor conzistorial și consilierul Tribunalului matrimonial.

Pe lângă aceste oficii mai administra și fondurile diecezane ardelene, având de actuar pe Vasile Pordea, pe atunci vicenotar consistorial, concepișt episcopal și consilier la Tribunalul matrimonial, mai târziu profesor de Teologie și în urmă canonic.

Cum era pe atunci obiceiul și la Blaj, tot așa și la Gherla fondurile și fundațiunile diecezane se administrau acasă la canonici... Nu exista local oficial de administrare, cum s'a statorit mai târziu: Perceptoratul Capitular, sau Administrația centrală Capitulară...

Din Șem. de pe anul 1890, când V. P. era *canonic școlastic*, pe lângă oficiile de mai sus — mai găsim că era și comisar episcopal în liceul teologic, unde prodirector și rector seminarial era canonicul Eusebiu Cartice. Adecă V. P. lua parte ca președinte la examenele semestrale teologice în fiecare an școlar. Tot în acest an îl găsim vicepreședintele Tribunalului matrimonial.

Murind prepozitul Ioan Anderco în anul 1890, iar în anul 1891 canonicul Demetriu Coroian, V. P. a înaintat la scaunul de *arhidiacon* sau *lector*, purtându-și oficiile încredințate.

Canonicul V. P. a fost unul dintre membri cei mai remarcabili ai Capitlului catedral. Și fiind multă vreme în păsto-

rirea sufletelor, avea o vastă experiență pastorală, o profundă cunoștință a credincioșilor poporeni, a sufletului poporal... De aceea de câte ori se ivea vre-o tulburare ori neînțelegere în cutare parohie din dieceză, canonicul V. P. era delegatul episcopal pentru aplanarea oricăror divergențe. El prin tactica și prudența sa pastorală știa să grăiască la inima poporului și să impace orice dușmăni, orice porniri contrare spiritului bisericesc și creștinesc...

La sinodul electoral de mitropolit din 16 Aprilie 1893, canonicul V. P. a avut 2 voturi, cum imi aduc aminte.

Canonicul V. P. a murit lovit de apoplexie în 17 Aprilie 1894, împărțit cu sfintele Taine, în anul al 63-lea al vieții și al 36-lea al preoției sale. Casa și averea sa le-a lăsat nepoatei sale Ana. La prohodul său au funcționat canonicii Ioan Papiu, Alexandru Bene, Ioan Georgiu, preoții Lazar Huza și profesorul spiritual Dr. Octavian Domide. Cuvântarea funebrelă a ținut-o canonicul Alexandru Bene. A fost de față la prohod și episcopul Ioan Szabo. S'a îngropat în cimiterul parohial din Gherla, unde nepoții recunoscători au ridicat marelui lor unchiu un frumos monument din piatră cioplită. Mormântul și astăzi este bine îngrijit. Monumentul are inscripția:

Vasile Popu
canonic-lector 1832—1894.

În cele următoare dăm mai amănunțit întreagă genealogia fraților și surorilor canonicului Vasile Pop, comunicată de nepoata sa Doamna Maria văduva medicului Dr. Alexandru Pop din Bistrița și aranjată în arbori genealogici de părintele profesor de Religione Benjamin Rusu din Cluj.

Vasile Pop a avut trei frați și două surori.

I. Grigore Pop, primul frate, a fost preot în Gărboul unguresc din județul Cluj, — astăzi numit Gărbău — aparținător tractului Cluj-Mănăștur. Acesta a avut trei fete, astăzi toate moarte și anume: Ana, măritată după preotul Ioan Moldovan, născut în Așchileul-mic în anul 1838, a terminat liceul catolic din Cluj în anul 1860, teologia în Gherla și s'a hirotont în anul 1864, când s'a dispus preot în satul natal, în 1868 paroh tot acolo, iar din anul 1900 a purtat și oficiul de protopop al tractului Giula. A murit în 23 Februarie 1932.

Din această căsătorie s'au născut trei feciori și două fete, azi toți morți: Iuliu, Izidor (preot, născ. în 1867, absolvent de teologie în Gherla la 1895, hirotont în 1897, capelan în Așchileul mic, mort în a 1910), Maria, Paulina măr. Vasile Borgovan preot în Șinteu (Șoimeni) și Ioan. Iuliu a avut trei copii: Emil, Leontina și Livia, iar Izidor iarăș trei: Cornel, Virgil (preot în Mesteacăn, iar azi în Nușfalău protopopiatul Șimleu, județul Sălaj, dieceza Orăzii) și Anuța. Preotul Virgil Moldovan e născut în 1899 și hirotont în 1928.

V. P. a purtat o deosebită grijă nu numai de școala din parohia sa Santău, ci și de toate școlile din tractul său, năzuindu-se ca în toate satele să fie școli la înălțime, cu învățători calificați.

Învățătorul Ioan Ardelean sen. din Tășnad, județul Sălaj, imi scrie cu data 28 Iunie 1937, că are dela V. P. un protocol de circulare... o bună parte proprie a lui (adecă a lui V. P.)... cu privire la organizarea învățământului din tractul său, de o

A. doua fată a lui Grigore Pop a fost Ludovica, măritată Pușcariu, din care s'a născut Otilia măr. Dr. Negruțiu în Blaj, ai cărei fii sunt Emil și † Otilia.

A. treia fată a fost Paulina măr. Rescovits, colonel în armata austro-ungară, care a născut pe Milan Rescovits.

II. Al doilea frate a canonicului V. P. a fost Ștefan Pop paroh în Mihalț și protopop al tractului Aiud. Acesta a avut următorii fii: 1. Ștefan, care a fost canonic mitropolitan în Blaj, ales canonic teolog în a. 1903, mort canonic cantor în 11 Decembrie 1922. 2. Laurențiu avocat în Abrud. 3. George preot în Mihalț. 4. Valeria măritată Iuliu Popescu, fost casier al băncii: „Albina” Sibiu.

Laurențiu a avut trei feciori și o fată, toți morți: Alexandru, Camil, Mircea notar public în Abrud și Anicuța. De Mircea au rămas copiii săi: Laurențiu, Elvira, Victoria și Veturia.

George Pop preotul din Mihalț a avut pe Elvira măr. Bărbat, Septimia măr. Victor Aron paroh în Mihalț, Elena măr. Eugen Hulea, Letiția măr. Căzan avocat în Câmpeni și † Eugenia.

Valeria I. Popescu a născut pe † Letiția măr. inginer Timoc; † Rea Silvia, † Armida măr. Remus Pașca notar public Cluj, Iuliu căpitan și Augusta măr. Colfescu.

Fiii Letiției Timoc sunt Lionel, Emil, Victor, Erna măr. locotenent Vasile Latiș. Fiii Armidei măr. Pașca: sunt Remus, Teodor, † Armida; iar Augusta Colfescu a avut pe copiii: Olga, Armand și † Valer.

III. Sora canonicului V. P. Maria, măritată după preotul Vasile Pop din Cetan, județul Someș, tractul Dej, a avut următorii copii, astăzi toți morți: Vasile cleric, Valeria măr. Braica, Iuliu, Paulina măr. Ramonțan preot în Gârbou, Aurel și Victor notar public în Dej, doctor în drept.

Valeria Braica a născut pe † Ioan, Iuliu și † Valeria măr. Secheli, Ioan a avut fii pe: Anica, Ioan și Ludovica, iar Valeria Secheli pe Ioan și Valeria...

Paulina Ramonțan preuteasa din Gârbou a născut pe Aurel, Silvia măr. Göttmann și Eugen. Aurel inginer C. F. R. are pe Mircea, iar Silvia pe Aurel și Elvira. Eugen este astăzi asistent la Institutul de Chimie în Cluj.

Aurel, al cincilea fecior al Mariei a avut următorii copii: Elisaveta măr. Ungur, Maria, Margareta, Gizela, Paulina și Aurel; iar notarul public din Dej Dr. Victor Pop a avut pe Zamfira măritată după Dr. I. Bohățel avocat în Baia-Mare, cari au pe fiul lor Radu. Fratele lui Dr. I. Bohățel este notarul public din Satu-Mare Dr. Coriolan Bohățel.

IV. Apoi sora canonicului V. P. Marișca Pop măritată după diacul din Șigău Cicio, a născut pe † Ana măritată Cherebeșiu, Maria măritată Dr. Alexandru Pop, medic în Bistrița, † Dr. Ștefan Cicio Pop, avocat în Arad și bărbat de

rară frumusețe națională și chiar literară. Din acel protocol imi trimite o filă, care oglindează sufletul protopopului V. P. suflet integrat elitelor conducătoare de atunci... cum se exprimă acelaș distins frate învățător, pomenit și la biografia canonicului Ioan Pop Suduranul.

Reproducem aici din circularul nr. 121 din 2 Decembrie 1863.

„Mult Onoraților Domni Preoți! Școlile populare sunt persostat al României Mari, despre cari am grăit la locul său mai sus și Emanu'il mort în Șigău.

Copiii lui Ștefan Cicio Pop sunt următorii: Ana măr. maior Birtolon Arad, Vasile avocat București, necăsătorit, Zoe măr. C. Dobrescu director la Cameră București; Alexandru avocat la Banca Națională, căsătorit, și Liviu, diplomat în Ministerul de externe, necăsătorit.

Ana Birtolon are trei copii: Eugenia, Ștefan și Liviu, iar Zoe Dobrescu are o fată: Ileana.

V. Cel din urmă frate al canonicului V. P. Nicolae, a fost preot în Lujerdiu, mort în 19 Octombrie 1899, în vârstă de 63 ani, în anul al 40-lea al preoției.

El a avut un fecior și două fete: Iuliu, care s'a născut în anul 1861, hirononit în 1890, a fost preot în Lujerdiu, județul Someș, tractul Someș; distins cu titlul de protopop onorar, mort în 1 Octombrie 1933; † Valeria măritată după Valeriu Pop preot în Cluj-Mănăstur, mort în 28 Noembrie 1930, în anul al 75 al vieții și 48 al preoției; și Regina maritată după Eliseiu Moga paroh-protopop onorar în Apahida, județul Cluj, tractul protopopesic Cluj, născut în a. 1859, hirononit în anul 1883.

Preotul Iuliu din Lujerdiu a avut doi feciori și două fete: Cornelia măritată după Emil Patachi, preot-profesor la liceul de stat „Andrei Mureșan” din Dej, † Ștefan, medic de circumscripție în Hida județul Cluj, Aurelia și Pompeiu funcționar superior la C. F. R. Cornelia Patachi are 5 copii: Zoe, Armida, Ștefan, Claudia și Nicolae.

Valeria măritată Valeriu Pop, din Cluj-Mănăstur a avut trei feciori și două fete: † Cornelia măritată după Benjamin Rusu, preot-profesor de Religieune la liceul de fete „Regina Maria” în Cluj, protopop onorar; † Emil, Silviu, Augustin și † Aurelia.

Cornelia B. Rusu a avut doi feciori și două fete: Hortensia măritată maior Leluțiu, Emil, Elvira măritată după Simeon Aciu, preot în Drag, județul Cluj, tractul Gârbou, și Mircea. Elvira Aciu are un fiu: Alexandru.

Iar Regina Eliseiu Moga, are trei feciori și o fată și anume: Victor, Leontina măritată Dr. Cornel Circa, medic primar în Târgul Mureș; Titus-Livius, preot în Sănnicoară (Someș-Sân-Miclăuș), tractul și județul Cluj, și † Tiberiu.

Victor are o fată: Dorina; Leontina Dr. Circa un fecior: Tiberiu, iar preotul Titus L. Moga, născut în 1902, hirononit în 1927, are 3 fete: † Maria, Maria și Lucia.

Adevărată carte a neamurilor, a familiilor de preoți și intelectuali români, cari perpetându-se din veac în veac, vor vesti gloria marelui lor ascendent, a fericitului canonic dela Gherla: Vasile Pop.

pectiva prin care o națiune cu ambiție caută în viitor... Școlile sunt nunciul culturii și civilizațiunii... Școlile sunt panteonul acela, în largul căruia omenimea învață faimoasa axiomă: *Nosce te ipsum*, supremul principiu al moralității... În dăusele învățăm a cunoaște pe însuș Făcătorul cerului și al pământului, în ele se învață, iubirea de aproapele nostru... Ele, școlile sunt econoamele și îndreptătoarele vieții noastre. Școlile sunt antecamerile vieții celei înțelepte precum și a Bisericii... în ele se netezesc moravurile omenimei, cu un cuvânt școlile sunt templul cel mai sacru, în care se învață adevărata adorațiune a divinității, și în dansle învățăm și poleirea minții și ingeniului celui crud. Școlile sunt orizontul peste care soarele vieții își aruncă razele încălzitoare... Științele în școale învățate sunt roua aceea cu care adăpați, putem cuprinde loc în registrul altor națiuni... Domnilor preoți! Școlile a le negriji ar fi mai mult decât păcat, astfel de crimă comisă în contra națiunii în genere, și în special în contra poporului, scutului și arilor noastre sufletește concret... Domnilor! Ca națiunea să nu rupă toiagul asupra capului nostru, vă recerc atât oficios, cât și frățeste, ca să vă întoarceți atențiunea spre creșterea surcelelor celor fragede... Deșteptați *opportune, inopportune* (cu vreme și fără vreme) în părinți iubire către școală, nu desistați (pregetați) în *virga ferrea* (cu toiag de fier) a ieși între poporul nostru cel înțelenit, arătând cu argumente pe înțelesul poporului necesitatea științelor elementare... Căci pentru prunci și aceste sunt nectarul vieții, și îndulciți pruncii cu acestea. Să le aduceți aminte că pot trece și peste pragul celor mai înalte științe.

„Domnilor, ca școalele să se poată ținea în rânduiala cea bună și ca să putem străbate cu eficacitate în inimile poporului spre a-l familiariza cu școlile, ca să se poată pruncii îndulci și să capete impulsul și dorul de a frecventa regulat școlile, avem cu toții lipsă de învățători bine calificați, îmbrăcați cu vestmântul cel alb al moralității, blânzi, înțelepți, mântuiți de toată răutatea și superbia, ascultători de mai marii lor preoți, trezvii și nedați la păcatul cel mai îndatinat la poporul nostru și doară și la învățătorii noștri: beuturile bețive spirtuoase...

„Domnilor frați! Vă provoc oficios, ca aceste litere să le comunicați Învățătorilor, și dânsii să-și țină de datorință strânsă a le lua în sufletul și în inima sa, considerând că sunt cres-

cătorii pruncilor nevinovați, și toată viața lor așa să se conformeze și întocmească, încât să fie muștra și modelul moralității celei nepătate, și totodată să se năzuiască a părăsi toate căile rălăcite, restrângându-se la posibila calificațiune a lor, luând în mână cărți folositoare, din cari vor învăța știința ținătoare de metoda propunerilor. Mai încolo să le dați Frățiile voastre de știre, că în viitor nici unul nu poate ocupa post de învățător în acest tract (protopopesc), care nu va fi prenumărând la „*Amicul Școlii*”, la care a se abona subsemnatul prin aceste ii deoblig, provocându-i ca la conferința în Sudurău ținândă în Decembrie 21, fiecare învățător înfățișându-se, să aducă 2 floreni 50 cruceri, prețul abonamentului la amintitul jurnal, nu numai învățătorii, ci și cantorii așezați în stațiuni mai bune, nesmintit și nestrămutaver sunt obligați la această sarcină plăcută și ușoară. De aci urmează că toți cantorii vor veni la aceea conferință, ca să li se spună și lor precum învățătorilor, cele ce vor avea să facă în diregătoria lor.

Cu aceste cu stimă sunt în T. Santău 2 Decemvrie 1863. Vasiliu Poppu viceprotopop”.

Din acest circular protopopesc se vede limpede marele suflet al lui Vasile Pop, înflăcărat de dragostea față de Dumnezeu, față de aproapele, față de școală și față de cantori, prin cari sub povățuirea preoților, poporul român să se scoată din întunec și din umbra morții la lumina științei religioase, morale și naționale... Adevărată și strălucită pildă pentru toți factorii culturali din zilele noastre!...

||||

Eusebiu Cartice.

9. Eusebiu Cartice.

S'a născut în 11 Iulie 1836 în comuna Dumbrăvița, județul Satu-Mare, unde tatăl său Andrei era paroh și protopop al districtului Baieisprie. Maică-sa a fost Maria Biltiu, sora prepozitului Ștefan Biltiu. Pe Andrei Cartice îl găsim în Șematismul din 1867, din care știm că s'a născut în anul 1798, iar în anul 1823 s'a hirotonit întru preot. Ajuns la bătrânețe, Andrei Cartice în acelaș Șematism figurează ca arhidiacon ordinar și asesor consistorial, având de administrator al oficiului protopopesc pe Teodor Szabo vicearhidiaconul districtului Baia-Mare, inspector peste școlile naționale din acelaș district, asesor consistorial, comisar delegat în cauze matrimoniale, parohul cetății Baia-Mare. Teodor Szabo era mai tânăr, născut în 1821, hirotonit în 1847, și astfel cu ușurință putea administra și tractul Baieisprie constător din 7 parohii și 8 filiale, pe lângă districtul său, al Baiei-Mari, în care erau 9 parohii și 5 filiale.¹⁾

E. C. a făcut studiile primare și liceale în Baia-Mare și Săltmar, fiind totdeauna între cei mai distinși dintre colegii săi de clasă. Terminând liceul cu distincție, tatăl său îl duce la concursul de teologie ce s'a ținut primadată la Gherla sub episcopul Alexi. Acesta văzând certificatul de maturitate atât de strălucit al tânărului E. C. îl primește în clerul tânăr al

¹⁾ Parohia Dumbrăvița, cum ne arată Șematismul din 1867, era o parohie veche, cu biserică de piatră, casă parohială de lemn, având Matricule dela anul 1785. După Șematismul eparhiei Maramurășului din 1932, această veche parohie este cam din anul 1750, biserica de piatră e din 1872, La 1867 avea 732 suflete greco-catolice, iar în 1932 are 1047 suflete.

Această parohie are și filialele: Rus cu biserică de piatră din 1908, cu 575 suflete. În anul 1867 în Rus erau 424 suflete, iar în Șindrești 369. Deci în matre și filii atunci erau 1525 suflete, iar astăzi sunt 2330 suflete greco-catolice.

diecezei de Gherla și îl destinează la studii superioare de Teologie, trimițându-l în institutul Sfânta Barbara din Viena.¹⁾

E. C. a fost primul cleric din dieceza Gherlei trimis în acest institut de studii superioare teologice.

Ca elev al aceluia institut va fi fost și dânsul desigur membru ordinar al societății bisericești literare a teologilor români din Viena, cu numele: Salba Bisericească-Literară. Va fi contribuit și dânsul la minunata lucrare „Fabiola” sau Biserica Catacumbelor a vestitului Cardinal Nicolae Wiseman, arhiepiscop de Westminster în Anglia, precum și la tomul I. din renumitul op. catehetic al părintelui iezuit Iosif Deharbe: Explicare cu temei și ușor de priceput a Catehismului Catolic însoțită de exemple acomodată și alese. Manual ajutător la instruirea catehică în școală și în biserică și carte de cetit pentru familiile creștine. Acest tom prim s'a tipărit în Viena la 1865, iar tomurile II—IV s'au tipărit în Gherla în anii 1894, 1895 și 1913, traduse și editate de Societatea bisericească literară: „Alexi-Șincai” a teologilor din seminarul diecezan al Gherlei. La tomul al IV-lea a lucrat și autorul acestor biografii în vremea sa de prefect și profesor de teologie și conducător al numitei societăți bisericești literare. Epușându-se primul tom tipărit la Viena, s'a tipărit ediția a doua din partea clericilor gherleni, în anul 1910.

Terminând cursurile de teologie la Viena, E. C. se căsătorește cu fata parohului-protopop din Baia-Mare Ioan Fași, pe care l-am văzut la istoricul diecezei, membru în Comisiunea de pertractare și pregătire pentru reînființarea Mitropoliei de Alba-Iulia și înființarea episcopatelor dela Gherla și Lugoj.

¹⁾ Acest seminar teologic *Sancta Barbara* sau *Barbareum*, a fost întemeiat de cătră împărăteasa Maria Terezia la anul 1744, pentru clericii greco-catolici cari cercetau Universitatea de acolo. Împăratul Iosif II., la 1784, înființând pentru clericii greco-catolici din monarhie seminarul general din Lemberg, a închis institutul *Barbareum*; l-a deschis însă Francisc I. la 1803 sub numirea de „Convict imperial pentru clericii de ambe riturile din țările ereditare”. La 1853 a fost declarat seminar central pentru greco-catolici. În timpul din urmă erau în *Barbareum* 44 clerici, între cari 13 Români. În a. 1873 clericii români și cei ruțeni din Ungaria, la ordinul guvernului unguresc au fost aduși în seminarul central din Budapesta, iar la 1893 *Barbareum* s'a închis, fiind trimiși clericii ruțeni din Galizia în seminarul central. Ca alumni ai acestui institut și-au câștigat cunoștințe vaste și fundate și cualificațiune teologică superioară mai mulți membri distinși ai clerului greco-catolic român. Vezi Enciclopedia Română de C. Diaconovich: „Barbara” tom I. pag. 395 col. 1.

Însă soția lui E. C. a murit la un an după cununie.¹⁾

După căsătorie E. C. se hirotonește lector, subdiacon și diacon la 30 Martie, iar preot la 6 Aprilie 1862, prin punerea mânilor primului episcop al Gherlei Ioan Alexi, și e dispus ca profesor de Teologie la liceul teologic regesc episcopal domestic, la catedra de Studiu biblic. Această catedră a prevăzut-o cu multă demnitate până la numirea sa de canonic în anul 1888.

Iată ce-mi comunică despre fostul său profesor, arhidiaconul de astăzi Pamfiliiu Grapini, parohul din Șanț-districtul Năsăudului, preot octogenar: „Statură mijlocie, bine închiat. Mi-a fost profesor de istoria revelațiunii divine, texte în l. latină și greacă... Avea o memorie rară, știa Istoria revelațiunii divine de Gavrilă Pop, din cuvânt în cuvânt, și textul român și latin și grecesc, așa că ne miram că nu greșea nici un cuvânt. Era destul să-i citești un capitol grecesc, și el îl recita fără greș și te corija. Se vorbea și de alții despre memoria extraordinară ce o avea E. C., pe când era cleric la Viena, și asculta prelegerile teologice la Universitate. Când profesorii lui prelegeau, toți teologii își făceau notițe în orele de prelegere. Iar el stătea atent și se uita la profesori. Unul dintre profesori s'a mirat, cum de Cartice nu face notițe ca alți colegi ai săi... Profesorul, ca să-i probeze atențiunea, îl întrebă dacă știe ceea ce el a vorbit și explicat. La această provocare, Cartice se ridică și recitează din cuvânt în cuvânt întreg materialul explicat în aceea oră. De atunci toți s'au mirat de o așa memorie... Avea o morală mare și suflet binevoitor”.

Nu e mirare deci că altul care l-a cunoscut, îmi comunică: „Despre dânsul se afirmă că știa de rost întreagă Biblia”.

În Șem. din 1867 găsim pe profesorul de Studiu biblic E. C. însărcinat cu următoarele funcțiuni gremiale: asesor și fisc la Sf. Scaun consistorial, consilier și apărător (defensor) de căsătorie substituit la Tribunalul Matrimonial, Examinator prosinodal, membru la Comisiunea școlastică.

Pe atunci prodirector la Teologie era prepozitul Macedon Pop, iar profesori-colegi îi erau: canonicul Mihail Șerban, Mihail Ivașco, Victor Mihaile de Apșa și Lazar Huza.

Ca profesor de teologie, asesor și fisc consistorial, a luat

¹⁾ E. C. nepot de soră a prepozitului Ștefan Bilțiu, după soția sa a fost cumnat cu profesorul Sfura dela preparandiă română greco-catolică din Oradea, cum scrie Ioan Hodorean în însemnările sale despre canonicii din Gherla.

parte la Conciliul provincial al doilea ținut la Blaj în anul 1882, subscriind actele și decretul celui Conciliu, ca teolog.

Mai târziu a avut colegi profesori la Teologie pe George Pasca, Atanasiu Demian, Dr. Iuliu Șimon, Dr. Ioan Pop, Teodor Indre.

Canonicul Grigore Pop despre E. C. îmi comunică următoarele: „Mi-a fost profesor la teologie. Il pomenesc la sfânta Liturghie ca pe un teolog erudit și mare pedagog. Canonic a fost numai câțiva ani. Gloria lui o formează catedra profesorală”.

În Șem. diecezan din 1886, găsim pe E. C. decanul profesorilor de Teologie, fiind prodirector canonicul Mihail Șerban, iar colegi, profesori de teologie erau George Pascha, rigoros din Drept și Istoria bis. Ioan Pop rigoros din toate științele teologice, Iuliu Simon doctor în teologie. E. C. mai era și vice-rector și prefect de studii în seminarul domestic teologic, și controlor al Tipografiei diecezane, distins cu titlul de protopop onorar.

Păr. Dr. Alexandru Ciplea, profesor la Academia noastră Teologică, în comunicarea ce o face despre Academia de Teologie din Gherla în: Momente din viața Bisericii Unite în ultimii zece ani (1918—1928) publicată de Ioan Georgescu București 1929, astfel caracterizează pe profesorii de teologie Eusebiu Cartice și Atanasiu Demian: „bărbați erudiți, cari ar fi făcut cinstă oricărei catedre universitare”.¹⁾

¹⁾E. C. ca profesor de teologie, și apoi în vremea cât a fost canonic, a ajutat mult pe cumnatul său Petru Ilniczki de Bârsana, născut la 1831, hirotonit în 1857, administrator parohial în Șaieu, districtul Izei în Maramurăș, care făcea în căsătorie pe soră-sa Iustina. Din această căsătorie s-au născut trei feciori: Ștefan născut în 1867, hirotonit preot în 1892, fost paroh în Budești (districtul Sighet) și protopop onorar; Vasile născut în 1870, hirotonit preot în 1897, paroh-protopop onorar în Strâmtura districtul Izei, din acelaș Maramurăș, și Petru, care a murit în anul al treilea de teologie. Feciorii lui, preoții Ștefan și Vasile au fost distinși și cucernici preoți în parohiile susmenționate și în altele din Maramurăș și Ugocia. Unchiul lor profesorul și canonicul Cartice a avut deosebită grijă, ca nepoții săi să crească în adevărat spirit creștinesc, ca apoi în institutul teologic să-și însușească spiritul dulcelui Mântuitor. Despre clericul Petru Ilniczky, se spune că a avut o moarte de adevărat sfânt, asemănătoare morții sfinților Aloisiu de Gonzaga, Ioan Berchmans și Stanislau Kotska. Mamă-sa era moartă. Suferind el în infirmeria seminarului teologic, unde era infirmier clericul Emil Bran, astăzi canonic on. și parohul Catedralei din Oradea, odată a spus ce vis minunat a avut... Cum era într-o grădină frumoasă, plină de cele mai alese flori... Acolo a văzut pe mamă-sa, care i-a spus că peste o lună și el o să vină să se desfă-

Profesorul E. C. în anul 1888, e numit canonic prebendat. În Șem. anului 1890 îl găsim promovat la scaunul de canonic cancelar, și incredințat cu următoarele funcțiuni bisericești: vicar general episcopal substituit, prodirectorul liceului teologic regesc episcopal, director al preparandiei diecezane, rectorul seminarului teologic domestic, defensor matrimonial și a profesiunii religioase. Examinator prosinodal, asesor consistorial și membru la Exactoratul diecezan.

Canonicul E. C. era un mare și adânc venerator al rânduielilor noastre bisericești răsăritene. În dragostea ce o avea față de acestea, a scris cu mâna sa, cu o frumoasă scrisoare mărunță ce-l caracteriza, toate rânduielile liturgice ale Orelor celor mari sau împărătești din Ajunul Crăciunului, Ajunul Bobotezei și din Vinerea Mare, așa cum se găsesc acestea în Mineiu sau Antologion și în Strașnic. Adecă a scris toți psalmii dela orele 1, 3-a, 6-a și a 9-a, și Inchipuitoarele împreună cu toate troparele, și paremiile, cu rugăciunile orelor... Și apoi le-a compactat frumos... ca să aibă o carte a sa proprie în aceste zile de ajun, de mare însemnătate și cu servicii osebite în biserica noastră răsăriteană...

Ceeace dovedește pe lângă alipirea, afecțiunea și dragostea sa față de ritul greco-catolic sau bizantin românesc, și o deosebită paciință de a descrie și decopia din Mineiul și Strașnicul cu cirile, (căci pe atunci nu existau aceste cărți corale cu litere latine, ca astăzi) serviciile sacre de mai sus, atât de lungi, extinse...

Această carte a moștenit-o dela el profesorul Dr. Petru Fabian, urmașul său la catedra de Studiul biblic, și mai târziu canonic și el.

Cum vedem din titlele de mai sus ale canonicului E. C., pe umerii lui erau așezate oficii grele împreunate cu mare răspunzătate...

Cei peste 25 de ani de profesură la Teologie, în care

toze în aceea grădină... Precis după 30 zile a murit clericul Petru Ilniczky, care înainte de moarte a chemat pe toți clericii seminariali, dând mâna cu fiecare și recomandându-se rugăciunilor fiecăruia. În cursul boalei sale, de ofiță scurtă, rugase pe toți superiorii seminariali și pe dactorii din Muzeu, să vină la el și să rostească în genunchi Canonul de mângâiere către Născătoarea de Dumnezeu sau Paraclisul... Și a fost ascultat... Acestea mi le-a comunicat însuș prietenul meu: Emil Bran.

vreme a purtat vre-o 20 de ani și oficiul de prefect de studii în seminarul teologic domestic și vicerector seminarial, precum și funcțiunile grele ce i s'au încredințat după numirea sa de canonic, i-au consumat puterile fizice trupesti, așa încât canonicul Cartice, ajuns în scaunul de canonic custode, bolnăvindu-se, moare la 10 August 1893, în anul al 57-lea al etății și al 31-lea al preoției sale.

Osemintele s'au inmormântat în cimiterul parohial din Gherla, pontificând la prohodul său canonicul Vasile Pop, cu asistența și concelebrarea canonicilor Ioan Papiu, Alexandru Bene, Ioan Georgiu și alți mulți preoți.

Mormântul lui zace la intrarea în cimiter pe dreapta în fața capelei din cimiter alături de osemintele primului episcop al Gherlei, Ioan Alexi. La mormânt este un monument de piatră, simplu dar frumos, pe care se pot citi cuvintele :

Eusebiu Kerticza, canonic 1836—1893.¹)

||||

¹) E. C. a avut trei surori: 1. Iuliana, măritată după Samuil Dredean, fost paroh în Dumbrăvița, născut în 1827, hirotonit în 1852. 2. Iustina, măritată după Petru Ilniczki preot în Șaieu - Maramurăș - cum am văzut mai sus. 3. Ana, care și-a păstrat fecoria până la sfârșitul vieții.

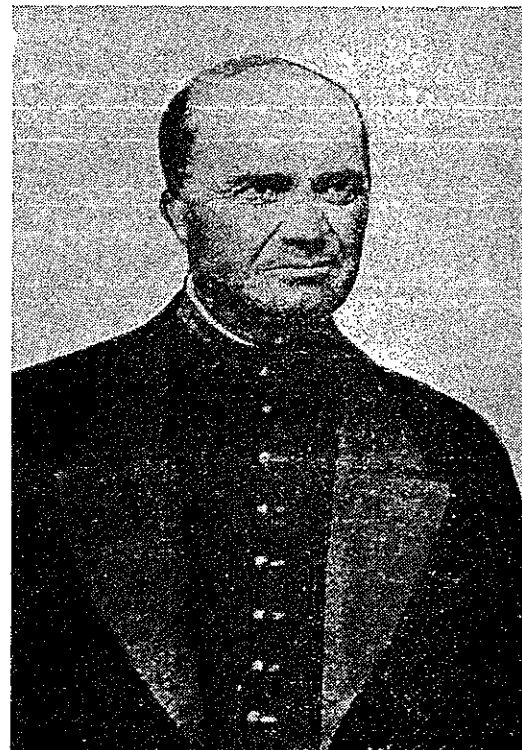
Din căsătoria lui Samuil Dredean cu Iuliana Cartice, s'a născut în Oncești (districtul Coseului în Maramurăș, unde în 1863 Samuil era preot) Eugeniu Dredean, la anul 1863. Acesta în anul 1882 a terminat gimnaziul din Baia-Mare, teologia în Gherla la anul 1886. S'a hirotonit preot în 1891, când a fost numit capelan în Șișești lângă parohul de acolo Dr. Vasile Lucaciu, iar în anul 1900 a fost numit administrator parohial în Târșolt (districtul Țara Oașului), unde servește și astăzi ca paroh-protopop onorar.

Maică-sa Iuliana și cumnata sa Ana au murit în Târșolt, și acolo sunt îngropate, iar Iustina în Șaieu.

Eugeniu Dredean are ginere pe preotul paroh din Lechința Vasile Erdős, nepotul canonicului Alexandru Erdős.

10. Alexandru Erdős de Ugla.

S'a născut în a. 1824 în comuna Apa, frunțașă parohie din județul Satu-Mare, districtul Seinilor. Tatăl său Simeon Erdős

de Ugla a fost paroh în Apa, vicearhidiacon ordinar în acel district și asesor la Sf. Scaun consistorial.¹)

¹) Simeon Erdős, tatăl lui Alexandru, s'a născut în a. 1795 și s'a hirotonit în 1823. Deci A. E. este primul născut fiu al lui Simeon. Un alt fecior al lui S.

A. E. a făcut studiile primare și secundare în orașul Satu-Mare, aproape de Apa, unde tatăl său era paroh și protopop. Din Satu-Mare tatăl său l-a dus la Ungvar, unde a luat bacalaureatul cu distincție la gimnaziul romano-catolic de acolo. Având aplicare să se facă preot, se prezintă la concursul de teologie din Ungvar, reședința eparhiei rutenești a Muncaciului, de care se ținea parohia Apa.

Având bun și ales certificat de maturitate (diplomă de bacalaureat), A. E. e destinat să asculte studiile teologice în seminarul din Tirnavia (Sâmbăta-Mare), unde era pe atunci cel mai vestit institut de teologie.

Concursul la teologie s'a ținut în 6 August 1842. Studiile teologice le-a terminat în anul 1846. Tonsura și ordul lectoratului le-a primit în 21 Decembrie 1846, subdiaconatul în 3 Decembrie 1848, diaconatul în 10 Decembrie, iar preoția în 18 Decembrie 1848 la sărbătoarea Sfântului Nicolae Arhiepiscopul dela Mira Licieii, făcătorul de minuni, prin punerea mâinilor episcopului rutean de atunci Basiliu Popoviciu.

Înainte de hirotonire tatăl său Simeon, parohul din Apa și protopopul districtului Seini, a dat reșersal, prin care se obligă a susține pe fiul său Alexandru după hirotonire, până ce va primi vre-o aplicare, vre-un beneficiu preoțesc.

E. cu acelaș nume Simeon, a fost capelan sau cooperator în Apa. Acesta s'a născut în Apa la a. 1836, a terminat gimnaziul în Satu-Mare în 1856, teologia în Gherla la 1860, s'a hirotonit în 1867. În anul 1870 e dispus administrator parohial în Trip, tractul Țara Oașului, unde, după Șem. din a. 1886 era promovat la rangul de paroh. Din Trip în a. 1888 a trecut la parohia Certeze din acelaș tract, în acelaș rang de paroh.

Simeon Erdős, tatăl lui Alexandru și Simeon, în a. 1867 avea vicarhi-diacon surogat pe George Maniu din Seini, despre care am pomenit la biografia prepozitului Ștefan Bilțiu.

După Șem. din 1867 parohia Apa cu filialele ei: Viile Apei și Morile Apei avea 1615 credincioși. Astăzi se ține de eparhia Maramurașului, în acelaș district al Seinelor, cu 1765 suflete. E o parohie veche, înființată în 1745, biserică de piatră cam din 1860, casă parohială de cărămidă nearsă, Matricule din 1794.

În această parohie: Apa, s'a născut și renumitul preot, scriitor bisericesc și bărbat politic român Dr. Vasile Lucaciu în anul 1852. Tatăl său era învățător în această comună. Între tatăl lui Vasile Lucaciu, învățătorul din Apa și între parohul-protopop Simeon Erdős dănuia cea mai bună prietenie, deplină înțelegere și armonie, contrar datinei rele de pe vremuri, că preotul și învățătorul-cantor — în multe comune trăiau în dușmănie, în price, neînțelegeri și pări — spre dauna și scandalul credincioșilor parohieni. Lui Vasile Lucaciu, când s'a cununat cu Paulina Serbac, capelanul din Apa Simeon Erdős cu soția sa le-au fost nănași.

A. E., fiind de o debilă construcție trupească, s'a hirotonit într-un preot celibat.

În 22 Decembrie 1848, cerând facultate de a celebra prima Liturghie, i se dă să o celebreze în biserica din Apa, sub conducerea tatălui său paroh-protopop. Însă pentru săvârșirea săptămânei obligatorii de probă, trebuia să meargă în 27 Ianuarie 1849 la reședință în Ungvar. Pentru boală și debilitatea sa trupească n'a putut merge atunci, ci numai în 21 Aprilie, când și-a terminat săptămâna de probă.

După săvârșirea săptămânei de probă, preotul nou hirotonit A. E. a fost numit capelan sau cooperator parohial, ori cum spunem astăzi: preot al doilea în Negrești din districtul Țara Oașului, fiindcă aceea parohie era mare, extinsă, cu vre-o 1850 suflete. Pe atunci era paroh-păstor sufletesc în Negrești Ioan Anderco Homorodanul, protopop al districtului Țara Oașului, numit apoi canonic în Capitlul catedral la a. 1857.

În această calitate de capelan însă n'a funcționat multă vreme, căci a fost chemat la cancelaria episcopală ruteană din Ungvar. Aici a fost numit referent-notar consistorial pentru parohiile române aparținătoare diecezei de Muncaci.

În 24 Decembrie 1850 depune în mod solemn jurământul prescris de Consistor pentru oficiul de protocolist și arhivar diecezan. În 4 Martie 1851 cere să fie numit concepist pentru credincioșii români greco-catolici din eparhie. Cererea i se împlinește cu condiția, că după ce există numai un singur salariu pentru acest oficiu, salariul să se împărțească în părți egale între concepistul rutean și român.

Aerul de cancelarie însă nu i-a priit, așa că simțându-și sdruncinată sănătatea prin munca ce trebuia să o săvârșească tot mereu în aerul cancelarial, a rugat pe episcopul Popovici să-l absoalve dela oficiul de birou, și să-l numească în pastorația sufletelor la oarecare parohie românească. Astfel a fost numit la parohia Racșa din acelaș district al Țării Oașului, unde a fost introdus ca paroh în 14 Noembrie 1852.

După depărtarea lui Alexandru Erdős dela cancelaria episcopală din Ungvár, a fost reținut în acelaș oficiu Mihail Pavel hirotonit preot celibat la 21 Martie 1852, care după doi ani a fost trimis paroh în Apșa de jos, în Cehoslovacia de azi, mai apoi notar consistorial în Gherla, paroh-protopop al Slati-

nei, vicar foraneu episcopal al Maramurăşului, episcop la Gherla, transferat în urmă la Oradea-Mare.

În anul 1857, după dismembrarea parohiilor române dela dieceza ruteană a Muncaciului şi alipirea aceloră la nou înfiinţată dieceză a Gherlei, după ce vicearhidiaconul Ţării Oaşului Ioan Anderco cu data de 24 Ianuarie 1857, a fost numit canonic arhidiacon sau lector în nou înfiinţatul Capitul al bisericii catedrale din Gherla, A. E. este numit viceprotopop al districtului Ţării Oaşului.

De fapt în Şem. din 1867 găsim pe A. E. de Ugly vicearhidiacon şi inspector peste şcolile naţionale din acel district, asesor la Sf. Scaun consistorial şi comisar delegat în cauze matrimoniale, parohul Racşei.

Ca preot-păstor sufletesc în Racşa, A. E. a fost un adevărat preot de model. Predica şi catehiza regulat. Era un adevărat părinte al credincioşilor săi, pe cari îi iubea foarte mult şi cari se alipeau de dânsul cu multă încredere, ca de un tată bun şi iubitor.

Când a fost numit canonic, abia s'a putut despărţi de aceia, pe cari i-a păstorit aproape 40 de ani.

Ca protopop tractual a purtat la inimă soarta şcolilor româneşti confesionale, ducând o luptă dărză pentru apărarea lor. Aceasta se evidenţiază limpede din actele şi protocoalele oficiale ale parohiei Racşa, conduse de el cu multă conştiinţiositate. Întru apărarea cauzelor şcolare din districtul său protopopesc era favorizat şi de legăturile personale prieteneşti ce le avea cu forurile administrative şcolare judeţene (ale comitatului Satu-Mare) de pe acele vremuri, în urma înrudirilor sale nobile, cum ne comunică actualul paroh din Racşa Ioan Andron protopop onorar.

Se spune despre A. E. că în calitate de protopop districtual era foarte activ, cu mare diligenţă vizita şcolile din tractul său, şi se îngrijea şi supraveghea ca atât preoţii cât şi învăţătorii să-şi împlinescă datorinţele lor.

Din Şematismele diecezane ale anilor 1886 şi 1890, ştim că A. E. era arhidiacon onorar. Acest titlu onorific îl aveau în 1886, încă alţi cinci venerabili preoţi-protopopi diecezani: Simeon Bocşa, paroh din Căţelul român, Grigore Moisil, vicarul Rodnei, parohul Năsăudului, Grigore Pop, paroh în Băseşti, Alimpiu Barbolovici, vicarul Silvaniei, parohul Şimleului; Andrei

Anton, parohul Gherlei, iar Alexandru Erdős era al şaselea. Mai avea şi distincţia de asesor consistorial.

Murind prepozitul Ioan Anderco Homorodanul la 30 Iulie 1890, Capitulul catedral rămăsese numai cu 4 canonici: Ştefan Bilţiu, Dumitru Coroian, Vasile Pop şi Eusebiu Cartice. Promovându-se aceştia câte cu un grad mai înalt, şi rămânând vacante stalurile canonice de cancelar şi prebendat, prin decretul împărătesc din 2 Ianuarie 1891 A. E. parohul Racşei şi protopopul tractului Ţării Oaşului a fost numit canonic cancelar, iar canonic prebendat a fost numit tot atunci Ioan Papiu, spiritualul penitenciarului din Gherla.

Instalându-se în scaunul canonicesc şi mutându-se la reşedinţa noului său oficiu şi beneficiu, nu a trăit mult, căci în 31 August 1892, în urma unei boale de inimă ce-l chină de mult, a adormit în Domnul.

În vremea cât a fost canonic desigur va fi fost şi dânsul ca şi ceilalţi canonici: asesor al Tribunalului matrimonial, membru al Exactoratului diecezan, examinator prosinodal, şi va fi avut şi alte încredinţări gremiale, pe cari nu le ştim cu precizie, fiindcă Şematisme diecezane nu avem decât numai din anul 1890, când însă nu era numit canonic, şi din anul 1896, când era mort.

Parohul-protopop din Apa, Simeon Erdős, tatăl lui Alexandru şi Simeon, a murit la feciorul său Alexandru, când acesta era paroh şi protopop în Racşa.

Simeon Erdős a mai avut un fecior cu numele Gavril, care pe vremuri a fost primpretor. Apoi a avut cinci fete: 1. Ana, măritată după Ştefan Bilţiu, parohul-protopop din Baia-Mare, feciorul prepozitului Bilţiu. 2. Amalia, măritată după Petru Erdős, născut în 1836, hirotonit în 1861, fost preot mai întâi în Tăuţii de jos, districtul Baia-Mare, apoi în Tur din districtul Ţara Oaşului. Acesta, Petru Erdős, nu a fost neam de sânge cu socrul său Simeon. 3. Lila, măritată după Grigore Balint, născut în 1849, hirotonit în 1877, fost preot în Bocicoel, districtul Ieudului în Maramurăş. 4. Altă fată, nu se ştie numele, a fost măritată după Paul Orosz născut în 1828, hirotonit în 1851, care mai întâi a fost preot în Leordina, apoi paroh în Vişăul de jos, administrator al oficiului protopopesc şi inspector al şcolilor din districtul Vişăului şi protopop onorar, cum îl găsim în Şem. din 1886.

O altă fată al cărei nume încă nu se știe, s'a măritat după preotul George Pop din Tăuții de jos, care murind ca tânăr, a lăsat pe soția sa văduvă cu doi orfani. Cel mai mic băiat privind în fântână s'a inecat. Mamă-sa, în supărarea că și-a pierdut și bărbatul și copilul, la scurtă vreme a murit. Băiatul rămas orfan, cu numele Andrei, a fost crescut de protopopul Alexandru din Rața. L-a purtat la școală, până a terminat gimnaziul. Voia să facă din el preot. Dar a părăsit seminarul teologic, dispărând fără urmă. Peste câțiva ani a scris unchiului său Alexandru din București, în calitate de medic militar, împărțit la tunari. A luat parte la războiul independenței României din 1877 la Plevna, Grivița și Nicopol, de unde a trimis unchiului său crescător și o fotografie. Aceștia i-a scris și alte epistole foarte interesante despre stările de atunci din România-Mică. Din aceste transpiră entuziasmul lui Andrei Pop, visând România-Mare de astăzi... Vis neîmplinit pentru el. De dorul căruia ne-au repausat și moșii și părinții... Și noi, cei de astăzi, avurăm fericirea să vedem implinit acel vis...

Andrei Pop a venit odată în Ardeal să-și cerceteze neamurile... Era îmbrăcat în uniformă militară.

Simeon Erdős, (fratele canonicului Alexandru), capelanul din Apa, trecut apoi ca paroh în Trip și de acolo la Certeze în Țara Oașului, a ținut în căsătorie pe Maria Szabo, fata protopopului-paroh de pe atunci Teodor Szabo din Baia-Mare, născut în 1821, hirotonit în 1847. Acest protopop, prin legăturile ce le avea cu cei mai mari din vremea sa, după multe stăruințe și cu mari dificultăți pe cari le-a biruit, a exoperat ca la gimnazul din Baia-Mare să se propună elevilor români și limba și literatura română, ca obiect extraordinar. El a fost cel dinlăun, care a propus — pe lângă studiul Religiei — și limba română la acel institut secundar maghiar al călugărilor minorități. După dânsul apoi a fost profesor la această catedră Ștefan Bilțiu, feciorul prepozitului Bilțiu, mai apoi parohul Baiei-Mari și protopopul aceluiaș district.

Teodor Szabo era rudenie de aproape cu episcopul Ioan Szabo și bun prieten cu marele episcop Mihail Pavel. Acesta în o epistolă din anul 1872 adresată lui Teodor Szabo, îi arată modalitățile cum s'ar putea înființa *episcopia la Baia-Mare*... Ceeace s'a putut realiza numai în România-Mare la anul 1930.

Simeon Erdős și Maria Szabo a avut 7 feciori și 2 fete.

1. Maria, care s'a măritat după Mihail Rednic preot în Cuhea din Maramurăș, districtul Ieudului. Acest preot născut în 1861, hirotonit în 1884, pe care în Șem. din 1886 îl găsim administrator interimar în Iapa, districtul Sighetului în Maramurăș, a murit de tânăr, lăsând după sine cinci orfani, pe cari i-au crescut moșii sau bunicii lor: Simeon și Maria. Din acei cinci orfani, astăzi sunt în viață doi.
2. Alexandru, născut în 1871, hirotonit preot în 1899, mort în a. 1937 ca preot în Certeze, unde a păstorit și murit și tatăl său.
3. Eugeniu, fost notar de circumscripție, mort.
4. Francisc, doctor în Drept, care astăzi este primpreședintele Tribunalului regesc din Satu-Mare.
5. Anuca, fetiță moartă în vârstă de 2 ani.
6. Andrei, mort ca om matur.
7. Iuliu, mort ca student absolvent în drept.
8. Mihai, născut în 1884, hirotonit în 1911, preot în Boinești, districtul Țara Oașului, mort în 31 Octomvrie 1924.
9. Vasile, născut în 1887, hirotonit în 1914, astăzi preot în Lechința din acelaș district, aparținător diecezei Maramurășului. Lui Mihai și Vasile, autorul acestor biografii, le-am fost profesor de teologie și prefect seminarial.

Am transcris pe larg genealogiile de mai sus pentru a evidenția că preoții de demult nu se infrișau de copii mulți... Preutesele de atunci nu împiedeau conceperea și nașterile de prunci, cum se face astăzi pe o scară atât de întinsă în clasa intelectualilor, semn trist al descreștinării lumii culte.

Din aceeaș trupină, însă din creangă mai îndepărtată, a fost și Vasile Erdős, născut în Jobjib, districtul Seinilor la anul 1841, a terminat liceul din Beiuș în 1862, teologia în Gherla la 1866, când a și fost hirotonit și numit cooperator în Medieșul Aurit, districtul Sătmar, în 1873 administrator parohial în Jobjib, iar după numirea lui Alexandru Erdős de canonic în anul 1891 a fost numit administrator parohial în Rața. A murit în 23 Maiu 1921 ca paroh-protopop onorar al Raței, unde astăzi păstorește vestitul cântăreț Ioan Andron, paroh-protopop onorar, fost și el elev al autorului acestor biografii.

Simeon Erdős, parohul din Certeze, a murit în 16 Iunie 1912 în anul al 76 al vieții și 45 al preoției.

Preotul din Lechința Vasile Erdős, nepot al canonicului A. E. în datele ce mi le comunică despre fericitul său unchiu, scrie următoarele: „In familia noastră s'a vorbit, că înainte

de moarte cu câteva zile i-a venit aviz dela protectorii săi că va fi numit episcop la Lugoj".

Moartea subită a canonicului A. E. însă a curmat planurile și combinațiile protectorilor săi, cari în aceeași vreme erau și protectorii fericitului în Domnul episcop Victor Mihali, ca acesta să treacă dela Lugoj la Blaj ca arhiepiscop și mitropolit. Din protocolul diecezan al preoților repausați găsim că averea rămasă după canonicul A. E. a fost circa 6000-7000 floreni bani gata.

La prohodul său a pontificat canonicul Vasile Pop, celebrând canonicii Eusebiu Cartice și Ioan Papiu, apoi arhidiaconul-paroh Andrei Anton și alți preoți gremiali.

E înmormântat în cimitirul parohial din Gherla la cinci pași în aceeași linie cu mormântul lui Eusebiu Cartice, unde are un frumos monument de marmoră strălucitoare de un negru închis. Mormântul abia se mai observă, negura vremilor îndepărtate l-a egalat cu pământul. Pe monument se poate bine ceti inscripția următoare:

„Alexandru Erdős de Uglya

canonic cancelar al bisericii catedrale gr.-cat. de Gherla.

Repausat în Domnul în 31 August 1892 anul etății 68 și a preoției 44.

Fie-i țărâna ușoară și memoria binecuvântată".

I. cav. de Pușcariu, în cartea citată are următoarele: „Erdős (în donațiune Erdő) de Uglya în comitatul Maramurșului, în comuna Apa. Regele Albert 1440. În comitatul Sătmăruului cu știința noastră 12 patri-familie. Carele a căpătat nobilitate a fost stegar, și perzându-și mâna cea dreaptă în bătaie până în cot, totuși cu ciungareul mânei încă, strângând steagul cătră trup, l-a ținut în sus, până la sfârșitul bătăliei". Semnat: Apa 2 Iulie 1862. Simeon Erdős parohul Apei, protopopul ordinar al Seinului¹⁾.

Tot acolo la pag. 19 la districtul Avasiului cetim: „Erdős de Uglya, comitatul Marmației în comuna Racșa. Donația e în Uglea 2 patri-familie. Semnat: Racșa 28 Iunie 1862. Alexandru Erdősiu m. p. viceprotopop al tractului Țerii Avasiului.

Tot în această carte cetim că următorii stegarului (care pierzându-și mâna a mai ținut steagul subsuoară până s'a câștigat bătaia) se află în Apa, Racșa, Odoreu la 20 patri-familie. Vasile preot în Ioșib, Petru în Tur, Simeon în Certeze, alt Simeon la 1862, protopop al Seinului și Alexandru al Avasiului (Țara Oașului).

¹⁾ Op. citat, partea I. Sibiu 1892 la pag. 17.

11. Ioan Papiu.

S'a născut la 29 August 1836 în Uifalăul săsesc (astăzi Corvinești), o comună fruntașă românească, care se ținea atunci

de Prefectura Bistriței, mai apoi de județul Solnoc-Dobâca, iar astăzi de cel al Năsăudului. Părinții lui au fost Mateiu Pop, preot român unit în Uifalău și Maria născută Cheresteș.

Numele Papiu îl aflăm mai întâi la a. 1860, când în „Index lectionum” dela Universitatea din Viena este indus ca: Ioannes Papiu. Un frate al său Lazar, care a fost preot tot în aceea comună (născut în 1849, absolvent al liceului din Blaj și al teologiei în Gherla la a. 1874, mort în 8 Octomvrie 1922) încă și-a luat numele de: „Papiu”, în vreme ce alt frate al lor: Vasile, notar pensionar, cassar la banca „Aurora” din Năsăud, a rămas pe lângă numele originar: „Pop”.

Se spune că Ioan Papiu s'ar fi înțeles cu vărul său Ioan Papiriu Pop din seminarul teologic din Blaj (despre care vom grai mai încolo), că având ei amândoi același nume: Ioan Pop, unul să-și iea numele Papiu, iar celalalt Papiriu.

Tatăl său s'a născut în a. 1809, și a studiat teologia în Blaj în anii 1827—1830, pe o vreme cu vestitul Simeon Bărnuț, având de profesor între alții și pe eruditul Timoteiu Cipariu. După terminarea teologiei s'a căsătorit cu pomenita Maria Chereșeș din Buza și la 1833 s'a hirotonit într-un preot prin punerea mânilor episcopului Ioan Lemeni. Apoi a fost numit preot în Uifalău, unde a păstorit turma încredințată până la moartea sa săvârșită la 26 Februarie 1872.

I. P. a cuprins activitatea pastorală a tatălui său în o na-rațiune istorică: „Preotul din Noieni”, chipul fidel al acestui harnic, cinstit și înțelept preot, care nu a trăit atât pentru sine cât pentru binele aceluia, în al căror cerc a fost chemat a învăța și a lucra, care „a trăit el pentru popor și nu poporul pentru el”.

Iată ce scrie „Sionul Românesc” din Viena¹⁾ cu prilejul morții lui Mateiu Pop: În 26 Februarie se mută la cele eterne Mateiu Pop paroh în Satul nou săsesc, în al 62-lea an al etății și al 39-lea al preoției sale, lăsând în doliu pe văduva soție, 12 fii și poporul credincios. Piul preot presimțind apropierea mutării sale din viață și aducându-și aminte de cuvintele Scripturii: „Dispune peste casa ta, că vei muri”, cu o zi înainte de moarte, adună în jurul său pe toți fiii săi prezenți, sfătuindu-i a trăi în pace și unire frățească, a onora pe maica lor, a iubi pe aproapele și într-o toată a petrece în frica lui Dumnezeu. E laudabil a fi crescut fii atât de numeroși, și mai laudabil a le fi dat o creștere aleasă. Și această laudă împreună cu la alți zeci de preoți români, cari ne-au dat și ne dau în cea mai

¹⁾ Nr. 5 dela 15 Martie 1782.

mare parte inteligența națională prezentă, se cuvine și repausatului, care între fiii săi binecrescuți numără și pe zelesul preot și june literator român I. P. din Gherla. Coroana meritelor sale e însă păstoria sa sufletească de 39 ani în unul și același loc, fără a veni baremi odată în referințe încordate cu păstoria săi. De aci lacrimile tuturor, de aci la înmormântare concursul a doi protopopi, un profesor de teologie, zece preoți și un popor numărös chiar și din satele vecine, spre a-i da onoarea de pe urmă și a-i pofti: „Să-i fie țărâna ușoară și memoria eternă”.

Avem aci un alt frumos exemplu de familie numeroasă, așa după cum este voința lui Dumnezeu, exprimată în principiile morale creștine de valoare eternă.

Despre mamă-sa nu știm aproape nimic, decât numai atâta că a supraviețuit încă mult soțului ei, și că până la moarte (18 Septemvrie 1892) a fost obiectul celei mai gingașe îngrijiri a lui Papiu.

Ioan Pop Papiu, fiul cel mai mare al lui Mateiu Pop, a învățat primele elemente de știință de carte înainte de 1848 la preotul reformat din Tonciu, cu numele Somogyi, apoi la Bistrița la călugării minoriți, dar din cauza revoluției și-a întrerupt studiile, stând acasă aproape doi ani. După potolirea revoluției a continuat în școala trivială din Monor, iar clasa a treia și a patra primară le-a studiat în Năsăud, la școala ce se numea normală.

Primele două clase gimnaziale le-a făcut în Cluj la liceul romano-catolic al Piaristilor, unde între toți conșcolarii săi era al doilea eminent. Dar se îmbolnăvi greu, și părinții săi îl duseră acasă, cu hotărârea să nu-l mai dea la școală, având de crescut alți copii.

Pe vremea aceea însă în seminarul teologic din Blaj se găsea un văr al său: Ioan Pop Papiriu. Acesta, născut în Ghirolt lângă Gherla la 1833, a terminat liceul în Cluj, teologia în Blaj la 1857. Căsătorindu-se cu Iuliana Poruț, fiica protopopului Poruț din Almașul mare, s'a hirotonit în 1858. A păstorit ca preot și protopop tractual în Ghirolt, Ciceu-Cristur Iclodul-Mare județul Someș și mai pe urmă în Siciu lângă Șimleul Silvaniei. A fost distins cu titlul de asesor consistorial... A trecut la cele vecinice în 19 Martie 1918.

Eugenia, fata lui Ioan Papiriu Pop, s'a măritat după vestitul avocat și mare naționalist Dr. Gavril Tripon, născut în

Iclodul mare județul Someș, avocat în Bistriță, Cluj, deputat în parlamentul României Mari, mort în Cluj la 8 Mai 1930, în vârstă de 70 ani.

Alexandrina, fata lui Tripon, e măritată după Dr. Valeriu Pop actualul Ministru al industriei și comerțului, fost ministru al justiției și președintele general al Asociației Generale a Românilor Uniți („Agru”).

Tatăl Ministrului Valeriu Pop a fost Alexandru Pop, născut în Lujerdiu, județul Someș, la a. 1849, a terminat teologia în Gherla și s'a hirotonit preot în a. 1877. În anul următor a fost numit preot în Buduș, județul Someș, mai apoi protopop al tractului Olpret, de care se ținea și parohia Buduș, și asesor consistorial. După o activitate preoțească rodnică de aproape 40 de ani, s'a retras ca pensionar în Cluj la feciorul său ministru, unde a murit în 1 August 1934.

Dr. Valeriu Pop, întru amintirea fericitelor săi părinți, preot Alexandru și Aurelia Karsai, a ridicat o preafrumoasă biserică și casă parohială în Buduș. Biserica s'a consacrat în 26 Septembrie 1937 prin episcopul diecezan I. P. S. Sa Dr. Iuliu Hossu. Cu acea ocaziune Arhiepiscopul a dat diplomă de Mare Ctitor al Bisericii din Buduș ministrului Dr. Valeriu Pop.

Un alt fecior al fericitului în Domnul protopop Alexandru Pop a fost Dr. Iulian Pop, avocat în Bistriță, primul primar român al orașului Cluj în România întregită. A murit în a. 1923.

Înțelegând Ioan Papiriu Pop, ce student eminent este vărul său din Noieni, a scris părinților lui I. P. că după ce se va vindeca, să-l trimită fără amânare la Blaj, unde îl va susține din viptul său la „culina (bucătăria) seminarului” și poate îi va afla și ceva condiție.

În urma acestora în toamna anului 1854 I. P. este trimis de părinții săi pentru continuarea studiilor la Blaj, unde a fost primit ca student ordinar în clasa a treia gimnazială. În acel an condiție nu și-a aflat, dar clericul Ioan Papiriu Pop griji bine ca să nu fie mai sătul decât vărul său, căci mamele lor erau surori.¹⁾

Autorul acestei biografii își aduce bine aminte, că atari obiceiuri de a se susține preparanți (elevi dela școala nor-

¹⁾ Vezi „Studii și Biografii” de Dr. Ioan Rațiu, Blaj 1904 la p. X. biografia lui I. P., de unde s'a compendiat în mare parte biografia acestui valoros preot-canonice și distins bărbat al Bisericii și neamului...

mală) și studenți de liceu, din mâncarea ce le-o lăseau clericii seminariați, se practica și în seminarul teologic din Gherla până pe la anul 1912, când episcopul Vasile Hossu a introdus osebită masă pentru preparanții săraci.

În anul următor însă I. P. a fost primit ca instructor în casa frunțașului blăjan Mihail Grama, lângă cei trei fii ai săi, între cari era și Alexandru, învățatul canonic și valorosul scriitor de mai târziu al Blajului. În această familie a rămas I. P. ca instructor până la terminarea liceului din Blaj...

Un fost profesor al lui I. P. Ioan V. Rusu, canonic mitropolit, spunea că I. P. ca student în Blaj se distingea prin zelul său neobosit, prin bunătatea de inimă și prin o modestie într'adevăr rară. Între conșcolari iubitor de pace, față de superiori cu deosebită supunere, în datorințe exact și conștiincioase, în studii foarte bune, în purtare totdeauna în conformitate cu legile școlastice.

Un alt profesor al său, Ioan Antonelli, scrie lui I. P. cu data 10 Ianuarie 1873 următoarele: „Nu-ți vei fi uitat, că pe cât timp mi-ai fost discipol, am avut o singulară aplicare și atragere către Frăția Ta. Motivul meu, care precum presupun atunci îți era necunoscut, fusese diligența, capacitatea și priceperea Frăției Tale, despre cari îmi dăduși pe zi ce mergea documente tot mai învederate. Timpul a justificat pe deplin conduita mea de atunci, pentru care nu pot decât să mă felicitez”.

Fiind în clasa a opta, prin luna Martie s'a îmbolnăvit greu, părinții îl duc acasă. La finea lui Mai era mai ușurat, dar încă tot slab. Părinții îl sfătuiau să rămână acasă, și să repeteze clasa a opta. El însă pleacă la Blaj, și supunându-se examenului de maturitate (bacalaureat) în 6 Iulie 1860, el și cu Aron Densușanu au fost promovați maturi „cum praecellentia”.

După trecerea examenului de maturitate, corpul profesoral voia să hotărască întâietatea (sau numărul locațiunei, cum era prescris atunci în programa de învățământ) lui Aron Densușanu, care nu absentase dela studii peste an. Directorul suprem însă, de neam german, care ascultase toate răspunsurile elevilor, văzând intenția profesorilor, se adresă către ei zicând: „Domnilor profesori! Voiți să dați întâietate lui Densușanu? Să nu uitați că elevul Papiu a fost bolnav aproape trei luni de zile în cursul anului, și cu toate acestea răspunsurile și pre-

gătirea acestui elev nu le-am aflat mai inferioare decât ale lui Densuşanu, care n'a lipsit nici o oră dela prelegeri. Eu cred că locul întâiu i se cuvine acestui elev, lui Papiu, ca unuia care pare a fi mai talentat". Profesorii, văzând că prodirectorul are dreptate, l-au declarat pe Papiu primul între bacalaureaşi.

În toamna anului 1860 este trimis de călăre episcopul Gherlei Ioan Alexi la Viena în seminarul central dela Sf. Barbara, unde petrece patru ani şcolari. Cum dovedeşte Indicele de lecţiuni, a ascultat pe renumiţii profesori dela facultatea de teologie: Ioan Schvetz, Ernest Müller, Anton Gruscha, Anton Horny, N. Seback, Iosif Danko, Iosif Witvar, Venceslau Kozelha şi Filip M. Guidi. Pe lângă limba maternă şi maghiară, ce le cunoştea de acasă, în Viena îşi însuşeşte limba latină şi greacă, apoi limbile moderne: germana, franceza şi italiana.

În a. 1863 găsim pe I. P., notar, iar în a. 1864 preşedinte al societăţii bisericeşti-literare a teologilor români din Viena, lucrând la traducerea tomului prim al vestitului Catehism catolic de Iosif Deharbe S. I., iar mai înainte la traducerea vestitului roman al Cardinalului Viseman: *Fabiola sau Biserica Catacumbelor.*¹⁾

Reintors în patrie, şi nefiind vacantă nici o catedră de teologie, vicarul capitular Macedon Pop îl numeşte arhivar şi protocolist în Cancelaria diecezană, prin rezoluţia dată la 15 Noemvrie 1864 Nr. 2123. În acest oficiu a stat până în vara anului următor, când concurează la un post de profesor la gimnaziul inferior din Năsăud, deschis în toamna anului 1863. Comitetul fondurilor şcolare din Năsăud în 21 August 1865 l-a ales profesor provizor.

La 29 Mai 1866 s'a căsătorit cu Maria fiica parohului din Băbeni în ţinutul Chioarului: Ioan Cheşeli Dragomir de Capolnoc-Mănăştur, protopop în tractul Ciocmanului, asesor consistorial.²⁾

¹⁾ În 1864 membrii ordinari ai Societăţii erau clericii: Gavril Lazar, Ioan Papiu preşedinte, Ioan Raţiu, Vasile Crişan, Vasile Cassar, Ioan Laszlo, Vasile Pişcorean, Maxim Pop, George Telescu notar, Alexandru Bozintan, Simeon Bulcu, Vasile Gheţie, Nicolae Moldovan bibliotecar, Gregoriu Serbu, Francisc Teodorescu, Simeon Micu.

²⁾ Acesta s'a născut în Copalnic-Mănăştur la 1822, terminase liceul din Blaj la 1842, teologia tot acolo în 1846, s'a hirotonit în 1847, a păstorit în Letca, Ciocman, Băbeni, iar din a. 1867 în Năpradea, ca protopop al tractului cu acelaşi nume, până la moartea lui întâmplată în 25 Octomvrie 1912.

Ca profesor la gimnaziul din Năsăud I. P. a funcţionat până la sfârşitul lui Februarie 1869, fiind dela 1 Septemvrie 1868 şi director interin al acelui gimnaziu. A propus limba română şi greacă, iar în un an şi limba latină. Împreună cu colegii săi: Teodor Dumbravă, Octavian Bariţiu, Florian Moţoc, Maxim Pop, Leon Pavelea şi Nicolae Pop, I. P. a desvoltat neîntrerupt o muncă cinstită, punând cu pricepere şi cu dragoste temeliiile sigure liceului din Năsăud, fiind la culmea chemării sale de profesor.¹⁾

Prin decretul din 4 Februarie 1869 ministrul ungar de justiţie Horvath numeşte pe I. P. spiritual la institutul corector regnicolar din Gherla, în care oficiu a muncit mai bine de 22 ani, până în a. 1891, când a fost numit canonic în Capitulul catedral din Gherla.

În timpul acesta I. P., rămas văduv în al treilea an al căsătoriei sale, îşi desvoltă în mare parte activitatea sa literară. Deşi de o constituţie fizică debilă, lucră foarte mult pe terenul didactic şi bisericesc şi publică o frumoasă serie de importante scrieri cu conţinut moral, religios, predici bisericeşti pe toate Duminecile şi sărbătorile de peste an, predici funebre şi manuale pentru şcolile populare.

Ordinariatul episcopal încă în a. 1869 îl numeşte consilier referent la Tribunalul matrimonial diecezan, în a. 1873 episcopul Mihail Pavel îl numeşte asesor la sf. Scaun consistorial, iar la 1879 e distins cu titlul de viceprotopop onorar cu facultate de a purta insigniile protopopeşti.

Dar meritele lui I. P. mai mult s'au răsplătit şi recunoscut prin numirea lui de canonic prebendat, ce s'a făcut prin decretul regesc din 2 Ianuarie 1891. Murind canonicii Demetriu Coroian, Alexandru Erdös, Eusebiu Cartice şi Vasile Pop între anii 1891—1894, Ioan Papiu trece prin toate gradele (treptele, stalurile) canonice de cancelar, şcolastic, custode, şi în a. 1896 îl găsim canonic arhidiacon sau lector. Murind apoi canonicul-prepozit Ştefan Bilţiu la 29 Septemvrie 1896, I. P. în luna August 1897 a fost promovat la cea mai înaltă treaptă a Capitulului catedral, adică la rangul de arhiepiscop sau mare prepozit.

¹⁾ Din Raportul gimnaziului din Năsăud de pe a. 1867 68 găsim că I. P. propunea limba română în clasele I—V, iar limba greacă în cl. IV şi V, având 16 ore săptămânal. În acel an I. P. era profesor ordinar la clasa V-a.

Îndată după numirea sa intru canonic, a fost încredințat cu oficiile de director al preparandiei (școalei normale) diecezane, inspector al școlilor confesionale diecezane, prefect (director) al Tipografiei diecezane, examinator prosinodal, membru la Exactoratul diecezan etc.

La a. 1896, cum arată Șem. din acel an, I. P. este și vicar general episcopal substituit, președintele Trib. matr. și președintele Comisiei școlastice, iar după moartea prepozitului Ștefan Bilțiu, I. P. devine vicar general episcopal și auditor general al cauzelor bisericești. A mai fost și președinte al Reuniunii învățătorilor gr. cat. din jurul Gherlei, președinte onorar al Reuniunii învățătorilor din jud. Sătmar-Ugocia; membru onorar a Reuniunii Mariane a învățătorilor din jud. Bistrița-Năsăud și al celei din arhidieceza Blajului.

Pe lângă aceste oficii, I. P. a fost încredințat și cu administrarea Sfintei Mănăstiri dela Nicula. Sub el se plătește datoria de 4000 coroane, cu care preluase Mănăstirea, se acopere cu tînichia biserica cea nouă a Mănăstirii, care mai înainte era acoperită cu șindilă, se tencuește noua Mănăstire, care până atunci era netencuită, se fac mai multe îmbunătățiri, edificări și fântâni.

Când a predat administrarea Mănăstirii, aceasta avea 12.000 coroane în bani gata și 70 jughere de pământ comasat (din 20 jughere ce le-a avut la primire), apoi fond instruct: vaci, porci etc.¹⁾ La aceeași Mănăstire apoi I. P. a introdus reforme privitoare la partea morală, ridicându-se la nivelul recerut pelerinările dela acest sfânt lăcaș de închinăciune.

Încă în anii 1863 și 1864 I. P. a publicat unele poezii religioase în „Aurora Română” revista parohului român din Budapesta Ioachim Miculescu; în „Sionul Românesc” a lui Dr. Grigora Silași din Viena, în „Amicul Școalei”, Foaia pentru minte, inimă și literatură din Blaj și „Magazinul Pedagogic” redactat de profesorii Maxim Pop și Cosma Anca din Năsăud pe la anii 1867—1869. Între poeziile sale ocazionale este imnul compus la 30 August 1866 în onoarea noului episcop al Gherlei Ioan Vancea.

Dar mai ales pe terenul prozei I. P. a publicat opere de mare folos și de o deosebită valoare, care-i asigură un loc de frunte în istoria literaturii bisericești. Aceste scrieri ale lui

¹⁾ Vezi: „Unirea” din Blaj nr. 38 din a. 1902.

I. P. au contribuit foarte mult ca preoțimea din dieceza Gherlei să fie la acel nivel de cultură teologică și de păstorie zeloasă a credincioșilor, de care s'a bucurat tot mereu clerul acestei eparhii.

În vara anului 1869 a publicat *Cartea Sfântului Ioan Gură de Aur despre Preoție*, tradusă din limba greacă.

În a. 1870, *Viața după moarte*. În a. 1871 un *Abecedar* și un *Legendar* pentru instrucția elementară la școlile confesionale românești, cari până la a. 1904 apăruseră în a patra ediție.

În a. 1872 apare tomul I din *Cuvântări bisericești*, apărute în a doua ediție, la 1874 al doilea tom, la 1885 al treilea, la 1888 al patrulea. Din *Predici funebre* are două volume, primul din a. 1875, al doilea din 1880.

Volumul al patrulea din 1880 al *Cuvântărilor bisericești*, care cuprinde predici pentru toate sărbătorile de peste an, este prețios mai ales prin faptul, că fiecărei predici îi premerge o „notiță istorică”.

Toate predicile lui Papiu sunt scrise în o limbă frumoasă și limpede, așa că ele pot fi înțelese și de popor și de clasa intelectuală. După predicile lui Iustin Popliu, în literatura noastră de sacră oratorie, ele se prezintă ca cele mai bune¹⁾.

În a. 1879 direcțiunea institutului corector regnicolar din Vác (în Ungaria) a publicat un concurs pentru cea mai bună carte de sfaturi pe seama nefericiților prinsoneri din penitenciare, cari sunt aproape de timpul scăpării lor din închisoare. Între 11 lucrări, cea mai bună a fost a preotului I. P. dela institutul corector din Gherla: *Doctorul sufletesc și staturile lui*.

I. P. a scris apoi *Gramatica limbei române pentru Maghiari* și Dreptul canonic în extensiune de 620 coale, cari au rămas în manuscris, neputându-le tipări din motive politice... Dar și în această materie a publicat în „Preotul Român” din Gherla, în mai mulți numeri din a. 1886 și 1887, unele „Cunoștințe din Dreptul canonic” foarte vaste și de adâncă pătrundere.

În a. 1883 a tipărit *Gramatica limbei române* pentru școlile inferioare compusă după Timoteiu Cipariu, pe care apoi la a. 1889 a scos-o în ediție nouă după sistemul fonetic moderat.

Cel mai vestit op teologic a lui Papiu este „*Oriens Catholicus*” din a. 1885 scris în limba română și latină, text paralel pe fiecare pagină. „Foaia bisericească” din Blaj de pe a. 1886

¹⁾ Vezi Dr. Isidor Marcu: *Teologia Pastorală*, Blaj 1902 pag. 351—352.

pag. 29 cu drept cuvânt scrie că O. C. „este cel mai însemnat op ce a ieșit în literatura noastră bisericească dogmatică”, bine înțeles până în acel timp. În această lucrare, cu argumente din Sf. Scriptură și din deosebite monumente ale tradiției bisericii Orientale, dovedește adevărul despre întemeierea dumnezească a primatului lui Petru și a urmașilor acestuia: a Papilor dela Roma, peste întreagă biserica lui Isus Hristos.

Această lucrare a fost foarte elogios recenzată și de cea mai vestită revistă bisericească din Roma: „La civiltà cattolica”¹⁾, revistă redactată de cei mai erudiți părinți Iezuiți din Italia. Tot așa și din partea ziarelor catolice din Viena și de teologi francezi.

În același an a tipărit o traducere, în unele părți prelucrare liberă: „Rezultatele filosofiei” după cartea profesorului italian Dr. Iosif Frappanti: *I risultati della filosofia*, prin care se propagă principiile de sănătoasă filosofie creștinească, împotriva acelor intelectuali români, cari răcindu-se în credință, alunecau pe panta filosofiei materialiste.

În a. 1888 a publicat narațiunea istorică „Preotul din Noiieni”, foarte instructivă pentru preoții dela sate, cari pot afla în acel preot un adevărat model de preot bun, blând, harnic, înțelept îndrumător al credincioșilor săi nu numai în cele sufletești, ci și în cele materiale, economice.

În a. 1895 a tipărit ultima sa lucrare teologică mai însemnată: „Preotul ca ministru al Sacramentului Penitenții” sub pseudonimul *Arghirobarb*, lucrare de mare folos pentru preoții fineri, cari au să se lupte cu multe greutăți în scaunul Spovedaniei.

La 1897 a scris sub același pseudonim: *Reflexiuni fugitive* la cap. I. a cărții lui Dr. Ladislau Réthi: *Az oláh nyelv és nemzet megalakulása* (Formarea limbii și a națiunii valahice).

Sub același pseudonim în a. 1898 tipărește o altă lucrare de caracter filosofic: *Cugete și considerațiuni din experiența vieții*, o colecțiune de sentințe filosofice, unele culese de prin scriitorii vechi clasici, altele din experiența vieții sale.

În interesul Istoriei literaturii noastre I. P. a mai scris două serii de articole de bibliografie veche românească din veacul XVI—XVIII, publicate în foiața „Gazetei Transilvaniei”

¹⁾ Fasc. din 5 Iunie 1886 pag. 612.

la 1898 (nr. 224 și urm.) și la 1902 (nr. 101 și urm.), unde face cunoscute mai multe cărți bisericești vechi din bogata sa bibliotecă, azi foarte rari și prețioase.

În aceste articole descrie pe larg și *Praxiul* (Faptele Apostolilor) tipărit la Brașov de diaconul Coresi între 1570—1580, pe care Cipariu încă îl amintește în *Analecte* și *Principii de limbă*, dar l-a cunoscut numai după nume, pentru aceea l-a și confundat cu *Pravila* mică tipărită la Govora în 1640.

Numai două exemplare sunt cunoscute din acest *Praxiu*, cel al lui I. P., care acum a trecut în posesiunea Academiei Române, și altul foarte deteriorat, ce se află în Muzeul de anticități din București⁴⁾.

La finea seriei a doua din 1902 I. P. descrie și un manuscris cât se poate de ciudat de pe la începutul veacului al XVIII, datorit unui anumit Filip German din Ormenișul de Câmpie, care spune că nu a învățat nici carte românească, nici ungurească, ci numai azbuchile, și mai departe și-a câștigat știința din cetit, fiindu-i dascăl Dumnezeu...

Biblioteca prepozitului I. P. de peste 600 volume în diferite limbi, a moștenit-o protopopul-paroh al Gherlei Ioan Coste, arhidiacon on. a cărei soție: Veronica, a fost nepoată de frate a fericitului în Domnul prepozit, crescută și măritată de dânsul și cea mai iubită între nepoți și nepoate. Unele din aceste valoroase cărți, I. Coste le-a dăruit Bibliotecii Vaticane și Institutului Oriental din Roma.

Pe lângă acestea, I. P. după ce a luat administrarea Tipografiei diecezane, a tipărit multe cărți de rugăciuni pentru popor și intelectuali, precum și pentru tinerimea școlară, scoțând în noi edițiuni cartea de rugăciuni: „*Anghira mântuirii*” apărută cu binecuvântarea episcopului Ioan Vancea.

Papii destinase cartea: „*Praxiul*” pentru Biblioteca Academiei Române. Neputându-o trimite la locul destinat, fiindcă îl lovise boala, care apoi l-a dus la groapă, a lăsat preotului Ioan Coste să trimită el o carte la Academia Română din București. Însă cartea nu a numit-o, nu a spus ce fel de carte. Deci noul posesor al bibliotecii nu știa care carte a fost dăruită Academiei. Ioan Coste, din oficial la Cancelaria diecezană, a fost numit administrator parohial în Ciocman, comună situată între Băbeni și Surduc, astăzi aparținătoare județului

⁴⁾ Vezi: Bianu—Hodoș: *Bibliografia românească*. Vol. I. pag. 51.

Sălaj. Intr'o zi de Februarie din anul 1904 se prezintă în Ciocman prepozitul capitular din Blaj Ioan Micu Moldovan, aducând dela Academie epistola lui I. P. că donează cartea „Praxiul” pentru Academie. Preotul Ioan Coste, știind acum despre care carte este vorba, imediat a și inmanuat-o prepozitului - prelat papal Moldovănuț... Acesta, văzând cartea și răsfoindu-o, avea o nespusă bucurie, ce se reoglindea pe fața lui... Intocmai cum se bucură un copil de un dar frumos... Și a declarat că acest exemplar va fi cel mai complect pe care îl va avea Academia. Cuprindea nu numai textul românesc, ci și cel grecesc, tipărit cu litere cirile. Lipsea numai titlul cărții. Numitul prepozit a și trimis acel exemplar la adresa Academiei Române, al cărei președinte prin un rescris de mulțămintă a încunostăințat pe preotul Ioan Coste în Ciocman, că a ajuns în posesiunea acestei cărți rare.

Prepozitul Moldovănuț spunea preotului Ioan Coste, că aceea carte valora până la 10,000 (zece mii) floreni... și ar putea să pretindă o anumită răscumpărare în bani... Dar Coste, sărac și atunci, ca și în toată viața sa... bogat însă și măreț în spirit, idealist și de o rară cinste și onestitate, a spus prepozitului dela Blaj, că după ce prepozitul Papiu a lăsat cu limbă de moarte, ca aceea carte să se doneze Academiei, el nu-și face nici o pretenziune, ci cu drag o dăruiește, împlinind astfel voința unchișului său, marelui prepozit Papiu...

În acestea se cuprinde în rezumat activitatea literară și viața prepozitului capitular I. P. El a lucrat în viață sa neconținut, folosind cu înțelepciune timpul și talentul ce i le-a dăruit Dumnezeu, spre mărirea Numelui său celui sfânt, spre progresarea bisericii și a neamului românesc, din care a făcut parte.

Ca toți oamenii mari, a avut să sufere de multe ori din partea altora, cari îl clevețeau, huleau, ponegreau, făcând clicării contra lui... Autorul acestor biografii am fost martor ocular al intrigilor pornite contra lui I. P. eruditul și vrednicul bărbat al bisericii și neamului, tocmai în ultimii ani ai vieții sale.

Ioan Papiu cât a trăit: a suferit, a luptat și a muncit... Sufletul lui se oglindește în scrierile sale. El, care și-a început viața cu o lucrare chiar despre sfânta preoție, care din misterul ființei omenești și din deșărtăciunea celor trecătoare a

dedus viața după moarte; acela care a scris șase considerabile volume de predici; acela, care în *Orientul catolic* a demonstrat credința catolică despre primatul apostolului Petru și a urmașilor săi; acela care a dat premiatale sfaturi ale doctorului sufletesc, pe urmă acela care ne-a grăit despre preot ca ministru în Taina Pocăinții, fără îndoială a fost pătruns până la suflet de sublimele datorințe ale sfinteii preoții... Avea tăria și energia sufletescă de a spune și a apăra totdeauna adevărul, și a lucra conform adevărului. Era deci adevărat sfetnic și serios sprijin al arhierelui său, și în aceeași vreme înțelept, neobosit și muncitor membru al Capitlului catedral.

În a. 1900 a luat parte la Conciliul provincial al treilea ca prepozit al Capitlului catedral.

Deschis față cu mai marii săi, prietenos cu cei de un rang cu el, și condescendent față de inferiori, I. P. totdeauna și-a păstrat demnitatea de om, de preot și de canonic, având curajul să-și susțină părerea sa.

De oficiile sale s'a despărțit numai când a ajuns la neputință, cam cu un an înainte de moartea sa, când boala, ce-l cuprinsese, l-a ținut legat de casă și de pat.

Se spunea despre el că ar fi avut numai o plămână... Și cu toate acestea prin traiu cumpătat și regulat, a ajuns să plinească anul al șasezeci și șaselea din viață. În anii din urmă suferind de boală de rinichi, adesea veneau la dânsul medicii Dr. Alexandru Pop dela Bistriță și Dr. Iulian Chitu dela Beclean, (acest din urmă era consăngean) pe cari îi consulta în boala sa.

În viața sa particulară a trăit foarte restrâns, simplu și modest. Din salariul său a cheltuit mult pentru familia sa, îngrijind de maică-sa rămasă văduvă, crescându-și frații și mai mulți nepoți și nepoate și așezându-i în poziții frumoase după împrejurările timpului.

Cu toate acestea a făcut mari cruțări, din cari a lăsat o fundațiune de 4000 coroane pentru stipendii (burse), apoi două fundațiuni missale de 600 cor. pentru părinții săi repausați și pentru sine, și una de 200 cor. ca augmentare la fondul viduo-orfanal diecezan. Aceste sume erau mari și considerabile pe acele vremuri, azi însă, în urma devalvărilor financiare-monetare, sunt destul de mici și neînsemnate.

Precum a trăit simplu și modest în toată viața sa, așa a lăsat în testamentul său ca și înmormântarea să-i fie foarte

simplă: fără orice pompă și ceremonii, căci toate sunt deșărtăciune cele omenești, câte nu rămân după moarte... ceremoniile înmormântării să le împlinescă un singur preot... asistat de un diacon... fără predică și fără iertăciuni, pentru că „destul de instructivă predică este moartea vorbind din catedra sa”.

Voința i s'a respectat intru toate. La prohodul său, la care a asistat și episcopul Ioan Szabo, a celebrat ca preot canonic Alexandru Bene, iar ca diacon profesorul de teologie Dr. Petru Fabian, mai târziu canonic și el...

Osemintele distinsului canonic s'au înmormântat în cimitirul parohial din Gherla. Neamurile i-au ridicat un monument de piatră cioplită, pe care se pot citi și astăzi cuvintele: Ioan Papiu, preot-prepozit capitular, 1836—1902. În veci pomenirea lui.

Am spus mai sus că viața lui I. P. a fost o viață de suferință, de luptă și de muncă. Incheiem deci biografia lui cu înșeși versurile sale:

Cel ce pân' la moarte bine s'a luptat
Are și prin veacuri nume neuitat.

Cum am văzut, tatăl prepozitului I. P. a avut 12 copii. Știm însă numai numele alor 9 și anume: Ioan canonicul-prepozit, George, Vasile notar, Ana, Gavril, Lazar preot, Maria, Alexandru respicient la finanțe și Marta, înecată în Someș la Gherla ca elevă. Notarul Vasile a avut pe Veronica, măritată după Ioan Coste, protopop-arhidiacon în Gherla, mort la 23 Septembrie 1936. Copiii lui Ioan Coste sunt: Livia învățătoare, soția preotului Emil Măhălean din Centea, tractul Câmpiei; Teofil preot-profesor de muzică la școala normală de băieți în Gherla, Valeria învățătoare, soția lui Nicolae Pop, notar în Mihail Viteazul, jud. Turda, Silviu funcționar la Uzina Electrică Cluj, Vasile student universitar în litere, Tiberiu și Coriolan elevi la școala normală Gherla. Acelaș notar Vasile a mai avut pe Teofil mort cleric în anul al doilea, pe Augustin măiestru lemnar, Pamfil învățător, notar pensionat, mort în Cluj la 9 X. 1937, Isidor funcționar la Percepția Bistrița, Ioan căpitan în Bistrița, mort în 1936 și Vasile notar în Chetiu—Bozieș.

Lazar Papiu a avut pe Aurel Papiu preotul-protopop onorar de astăzi din Stoiana, tractul Someș, născut în 17 Februarie 1877 în Nicula, hirotonit în 7 Aprilie 1901, fost capelan în Dej, paroh în Cusdrioara, Bunești, Giorocuta (Sălaj). Acesta a compus Paraclisul Maicii Domnului în versuri și a scris și publicat mai multe poezii de valoare. Feciorul lui Aurel este preotul Alexandru Papiu, născut în 1903, hirotonit în 1930, dispus preot în Mușca, tractul Munții Apusenii, iar azi preot în Lujerdiu, tractul Someș.

Un alt fecior a lui Lazar Papiu este Gavril, învățător în Beclean, județul Someș, care a avut pe preotul Cornel, născut în 1905, hirotonit în 1930, fost preot în Rona, districtul Jibou, dieceza Maramurășului, iar azi preot în Orman, vicariatul Gherlei.

Maria Cheresteș, mama lui I. P. a fost sora preotului din Bungard (județul Năsăud, tractul Bistriții) Vasile Crestinian (în loc de Cheresteș), cum îl găsim în Șemat. din 1867. V. C. s'a născut în 1827, hirotonit în 1850, mort în a. 1897. Acesta a avut pe Ioan proprietar în Beudiu, Alexandru preot în Bungard (născut în 1855, hirotonit în 1880, numit preot în Neț la 1881; iar în 1884 cooperador în Bungard, mort în 2 XII. 1922), apoi pe Petru (născut în 1860, hirotonit în 1884, preot în Centea iar din 1893 în Buza și protopop al aceleui tract, mort în 10 IX. 1920), pe Vasile mort cleric absolvent, pe Augustin (născut în 1865, hirotonit în 1891, de când e preot în Beudiu, distins cu titlul de protopop on.), pe Iuliana măritată după preotul Eliseiu Mureșan din Cristur (născut în 1829, hirotonit în 1853, mort în 1908), care a avut pe preotul Ioan Mureșan, născut în 1857, a terminat teologia morală în Blaj și s'a hirotonit în 1879, dispunându-se preot în Arcalia, la 1887 cooperador în Șirioara și Sâniacob, filiile parohiei Șieu-Cristur. Fiii lui Ioan Mureșan sunt: Alexandru, născut în 1882, hirotonit în 1907, preot în Vad, acum în Dobrocina jud. Someș, apoi Victoria măritată după Ioan Moldovan preot în Budurleni jud. Mureș, (născut în 1886, hirotonit în 1921); Ioan, comisar de poliție Cluj, căsătorit cu Maria Mureșan și Augustin ofițier superior P. T. T. căsătorit cu Nina Balaban șefa oficiului postal Cluj 5.

Alexandru Cheresteș, preotul din Bungard a avut pe Alexandru născut în 1881, hirotonit preot în 1906, astăzi preot în Bungard, care ține în căsătorie pe Maria fata arhidiaconului on. protopop Pavel Salvan din Reteag, fiul lor este Ioan Cheresteș, căsătorit cu Matilda A. Bugnariu fiica învățătorului pensionar A. Bugnariu din Petrești jud. Someș, hirotonit în 31 X. 1937.

Protopopul Petru Cheresteș a avut pe Elena măritată după Dr. Valentin Dragoș, paroh în Satu-Mare, mort în 1925; Maria măritată după preotul Ioan Cheresteș din Sântioana, născut la 1888, hirotonit 1914, acum protopop onorar; Aurel funcționar la Penitenciarul din Aiud și pe Iuliu, născut în 1898, hirotonit în 1922, paroh în Ortelec lângă Zălau jud. Sălaj.

Alt frate al Mariei Cheresteș a fost preotul din Imbuz (acum Mureșenii de Câmpie) Ioan Cheresteș, născut în 1824, hirotonit în 1852. Acesta a avut pe avocatul Dr. Alexandru Cheresteș din Dej; Ioan, preot în Sântioana (născut în Nicula la 1855, hirotonit în 1879, fiul acestuia, preotul de acum din Sântioana, Ioan, este cel mai sus numit protopop onorar) și pe Ana măritată după Auxențiu Mureșan, născut în Ienciu la a. 1852, hirotonit în 1877, preot în Sântioana, Imbuz și Sava, protopopul tract. Sec., arhidiacon onorar, mort în 1932.

Fiii și fetele lui Auxențiu Mureșan sunt: Iuliu, funcționar la Uzina electrică Diuțiș. 3. Dr. Emil, consilier-judecătoresc șef în Mociu. 3. † Paulina măr. † Alexandru Ureche, fost funcționar superior la poșta în Budapesta. 4. † Aurel, fost inginer silvic. 5. Lucreția, măritată după Andrei Bojor, preot în Mureșenii de Câmpie. 6. Dr. Augustin, medic șef la spitalul central din Chișinău-Basarabia. 7. Dr. Sabin, profesor-funcționar superior la Biblioteca universității Cluj. 8. Dr. Cornel, avocat-primarul orașului Bistrița.

Alt frate al Mariei Cheresteș, a fost Alexandru Chrestinean, cum îl găsim în Șem. din 1867, născut în 1812, hirotonit în 1839, care a fost preot în Chetiu (județul Someș) în vremea revoluției din 1848, când omorând Ungurii pe preotul din Bozieș, A. Chr. a rămas preot și pentru Bozieș, care de atunci e filia parohiei Chetiu. Acesta a avut pe Marta, măritată după Ioan Chitul, perceptor regal în Hațeg. Din această căsătorie s'a născut Titus, mort în 1906, medicinist și mare

literat, autor al romanului: „O fată de Tarabostos” și a unei gramatici țigănești, apoi Dr. Iulian Chitul, medic primar al județului Năsăud în pensiune, Victoria, Maria, Eugenia, Traian morți. Marta apoi măritându-se a doua oră după Ioan Mureșan învățător și proprietar în Chethiu, a avut pe Emil magistru postal în Ungaria și Regina măritată după Ilie Blaga protopop onorar paroh în Baciu, lângă Cluj, mai înainte în Chethiu-Bozieș, născut în a. 1875, hirotonit în 1900. Alexandru Chrestinian a murit în 30 August 1874.

Ioan Cheresțeș proprietarul din Beudiu, care în prima căsătorie a ținut pe cumnata preotului Dionisiu Deac din Bonțiu, lângă Gherla (născut în Secălaia la 1841, a terminat liceul și teologia în Blaj la 1868, hirotonit în 1869, mort în 1918) a avut pe Eugenia crescută la călugărițe în Sibiu, măritată după Ioan Melian, paroh-protopop onorar în Bonțiu (născut în Sebiș jud. Năsăud la 1867, a terminat liceul în Năsăud la 1889, teologia în Budapesta 1893, hirotonit în 1895) și pe Emilia măritată după preotul Ioan Aluș din Zalnoc jud. Sălaj, dieceza Orăzii (născut la 4 Iulie 1876 în Santău, hirotonit în 16 Ianuarie 1904).

Ioan Melian încă a avut și crescut o familie numeroasă de 10 copii, dintre cari trăesc 7; și anume: 1. Eugenia, absolventă a școlii normale de fete din Gherla. S'a jertfit pentru creșterea sursurilor și fraților. Pe umerii ei cade greutatea gospodăriei din Bonțiu, din cauza boalei îndelungate a mamei sale. 2. Ioan, doctor în științele juridice de stat dela Universitatea din Cluj; căsătorit cu profesoara Maria Moldovan din Teiuș, jud. Alba, absolventă a facultății de științe din Cluj. E director al institutului corector pentru minori din Gherla, după ce 10 ani a fost subdirector la Penitenciarul din Aiud, jud. Alba. Are doi copii: un băiat și o fetiță. 3. Emilia căsătorită cu profesorul Ioan Maxim, născut în Ruși, jud. Someș, doctor în științe dela Universitatea din Cluj. Emilia, încă e licențiată a facultății de litere din Cluj, are 2 fetițe și un băiat. 4. Constanța, absolventă a Școlii normale de fete din Gherla, învățătoare în comuna Săcălaia, filia parohiei Bonțiu. 5. Claudia, căsătorită cu preotul Victor Lungu, din Buciumi-Șasa jud. Alba, absolventă a gimnaziului de fete din Gherla. Are o fetiță. 6. Maria, absolventă a școlii comerciale superioare de fete din Aiud. 7. Septimiu, student la Politehnica din Padua (Italia).

Din altă căsătorie a lui Ioan Cheresțeș cu Paraschiva Tanco din Monor, fata preotului Petru Tanco din Monor (născut în 1818, a terminat teologia în Blaj și hirotonit în 1843) și soră cu preotul Simeon Tanco tot din Monor (n. 1856 și hirotonit în 1881, protopop onorar) a avut pe Ioan, preot în Fodora (născut în 1887, hirotonit în 1912, ginerele protopopului onorar Ioan Mureșan din Valea Groșilor, în acelaș județ Someș, ca și Fodora), pe Petru, notar în Cusdroara, Vasile ofițer invalid de războiu, Alexandru căpitan de poliție în Turda, mort după războiu.

Neamul lui I. P. deci este un neam foarte mare și extins atât din partea tatălui său, cât și din partea mamei sale.

||||

12. Alexandru Bene.

S'a născut în comuna Șinteu, azi Șoimeni, județul Cluj, la 21 Aprilie 1846, din părinții Vasile Bene preot-paroh și Veronica

Cerghi.) Clasele primare le-a studiat în Cluj, tot așa și liceul la Piaristii din Cluj, obținând diploma sau atestatul de maturitate în 29 Iunie 1866.

¹⁾ În Șematismul dela Blaj din anul 1835 găsim în Badoc paroh pe Ioan Bene. Acesta este tatăl lui Vasile Bene, parohul din Șinteu, tatăl lui Alexan-

Notele sau clasificările din testimoniul de maturitate sunt următoarele: Mores: Semper conformes. Religio: Eminens. Hungarica: Eminens. Latina: Laudabilis. Graeca: Eminens. Germanica: Laudabilis. Geographia et hist: Eminens. Mathe-sis et geom: Bonus. Physica: Eminens. Propaedeutica: Eminens. Romanica: Eminens. An maturus vel non? Rite maturus.

Episcopul Ioan Vancea l-a primit în numărul clerului tânăr al eparhiei gherlene la 18 August 1866 și l-a trimis în semina-rul central romano-catolic din Budapesta, pentru a-și face stu-diile la facultatea teologică dela Universitatea de acolo.

Terminând cursurile teologice în vara anului 1870, vicarul capitular de pe atunci, prepozitul Macedon Pop îl numește ar-hivar și protocolist la Oficiul diecezan în Gherla, care post îl ocupă la 10 Septembrie 1870.

În anul 1871 este numit prim profesor la institutul pre-parandial (școala normală de băieți) din Gherla, institut deschis mai întâi la Năsăud în 30 Octombrie 1849 cu 91 preparanzi, care organizându-se definitiv stete acolo până la 1869, când a fost mutat la Gherla.

La 27 Martie 1875 se căsătorește cu Matilda Godolean, fiica parohului-asesor cons. Petru Godolean, pe care în anul 1867 îl găsim funcționând ca preot în frunțașă parohie Minthiul Gherlei.

Petru Godolean a avut soție pe Floarea, fiica parohului din Minthiu Moiş Ladislau. Soția acestuia a fost soră dulce cu canonicul Ioan F. Negruțiu dela Blaj, ales canonic cancelar în 1862, mort canonic cantor în anul 1888.

Susnumitul P. G. a avut frate preot în Giulatelec (astăzi Coasta, districtul protopopesc Someș, județul Cluj) a cărui fiu Ioan a fost notar cercual în aceeaș comună, mare proprietar, testându-și toată averea la Blaj, spre scopuri filantropice.

În anul 1875, la 28—30 Martie se hirotonește diacon și preot prin mâinile episcopului Mihail Pavel. În aceeaș zi a hi-rotonirei sale, episcopul îl dispune preot-păstor sufletesc în Minthiul Gherlei, în locul socrului său decedat, iar la 9 Sep-tembrie din acelaș an (1875) îl numește administrator proto-popesc al districtului Sânmărghita, de care district se ținea

dru. Tot în acel Șematism găsim paroh în Șinteu la anul 1835 pe Ioan Csergi, care va fi fost socrul lui Vasile Bene.

Soția lui Vasile Bene Veronica Csergi, va fi fost desigur fata lui Ioan Csergi, parohului din Șinteu, unde a ajuns paroh Vasile Bene după moartea socrului său.

alunci și parohia Minthiul Gherlei. Astăzi după noua arondare a districtelor, aparține districtului Gherla.

În anul 1879 protopopul A. B. este numit asesor al Sfân-tului Scaun consistorial din Gherla...

La 22 Maiu 1879 îi moare soția, rămâne deci preot văduv cu doi copii, de a căror creștere trebuia să se îngrijească. Cel mai mare, Corneliu, terminând facultatea de medicină, a fost numit medic al minerilor din Petroșani, iar fată-sa, Leontina se mărită după prim-profesorul preparandial Ilariu Boroș, care dela Gherla a trecut ca protopop-paroh în Dej, de aici a fost numit întru vicar foraneu episcopal al Maramurășului și paroh în Sighet, iar astăzi este canonic al Bisericii catedrale din eparhia Maramurășului în Baia-Mare. A. B. continuă a păstori sufletele din această frunțașă parohie, aproape de Gherla, cu frumoasa biserică, largă și încăpătoare. Se spune că la această biserică mergea de mai multe ori episcopul Ioan Alexi, ca să pontifice și să hirotonească preoți, după ce biserică parohială catedrală din Gherla era mică, neincapătoare...

Autorul acestor biografii, după hirotonirea sa întru preot la 27 Septembrie 1903 (era praznicul: Ziua Crucii, ce căzu atunci pe zi de Duminecă), în Dumineca următoare hirotonirei sale (Duminecă extraordinară: după Înălțarea Sfintei Cruci) în această biserică din Minthiul Gherlei a celebrat și a rostit prima sa predică preotească, urmând apoi a celebra aci tot a doua Duminecă ori sărbătoare, apoi la toate sărbătorile dela Crăciun, Anul nou, și Bobotează, vestind mereu cuvântul lui Dumnezeu. Această practică pastorală, ca profesor de Teologie și prefect seminarial, s'a continuat până la numirea actualului paroh-protopop on. Atanasiu Pașcu.

A. Pascu s'a născut în Salva jud. Năsăud în a. 1878, a terminat teologia în Gherla, hirotonit deodată cu autorul ace-stor biografii și numit administrator parohial în anul următor.

În 15 Iunie 1893 A. B. este numit canonic cancelar, la 30 Septembrie 1893 canonic școlastic, la 22 August 1894 ca-nonic custode sau eclesiarh.

La 9 Septembrie 1897 înaintează la treapta de canonic lector, iar la 14 Iunie 1903 ajunge la demnitatea de prepozit capitular, instalându-se ca atare la 21 Iulie din acelaș an.

Îndată după numirea sa întru canonic, episcopul Ioan Szabo a dispus să se înființeze Perceptoratul Capitular (numit

astăzi Administrația Capitulară), pentru administrarea corectă a fondurilor și fundațiilor diecezane, cari până atunci se administrau la locuințele particulare ale canonicilor. În fruntea acestui Perceptorat era un canonic conducător-șef, care purta și oficiul de cassar, apoi un alt canonic purtând protocolul de Intrate și Ieșite era controlor, iar al treilea, un cleric sau preot tânăr, era actuar sau contabil, cum se spune astăzi, adică conducătorul tuturor registrelor. Canonicul A. B. a fost primul șef al Perceptoratului Capitular, în care calitate a organizat această instituție, așezându-o pe temelii noi și solide. Agențele de șef ale acestui dicasteriu le-a purtat cu o conștiințiozitate scrupuloasă până la numirea și instalarea întru canonic a lui Ioan Ilies, în anul 1896, când și-a cerut absolvirea dela acest oficiu de grea și mare răspundere. Atunci Veneratul Capitul catedral i-a exprimat călduroasă mulțumită pentru buna administrare, iar Ministerul de culte i-a dat cuvenita descărcare atât pentru dânsul cât și pentru urmașii săi juridici, adică pentru descendenții săi.

În anul 1901 a preluat dela prepozitul Ioan Papiu, conducerea Tipografiei diecezane, năzuindu-se ca și această instituție eparhială să evolueze în măsura ca să poată emula cu alte Tipografii de bun renume. Ceeace i-a și succes.

Tot atunci a fost incredințat și cu oficiul de director al institutului preparandial diecezan (școala normală de băieți), la care institut fusese prim profesor între anii 1871—1875. Ca fost profesor preparandial el a cunoscut organizația acestor fel de școli, precum și tendința timpului de a pune în desvoltare această școală.

Și fiindcă până atunci institutul avea numai trei cursuri, directorul Alexandru Bene a luat măsurile necesare, pentru complectarea la patru cursuri. În acest scop a distribuit materialul de învățământ în cursul prim și al doilea după măsura, că elevii acestor clase vor avea să absolute cursul preparandial nu în 3 ci în 4 ani, când apoi se vor admite la examen de calificare (de capacitate, cum se zice astăzi). Astfel treptat s'a ajuns, că studiile preparandiale s'au predat în patru cursuri separate timp de 4 ani.

Pe vremea directoratului lui A. B. la institutul preparandial era la Dej un inspector școlar județan foarte șovinist: Dr. Sztancsek Zoltán, un Slovac renegat. Acesta presida la

examele de capacitate ale candidaților de învățători, pe cari îi chinuia fel și formă cu limba maghiară, cu istoria, geografia și cu constituția țării, studii cari toate se predau ungurește.

Institutul era excepționat adesea din partea stăpânirii ungurești, că nu are profesori anume calificați la institute pedagogice superioare, la Universitate, că elevii nu știu și nu învață îndeajuns limba maghiară, că nu corespunde institutul ca zidire, n'are sale de învățământ de ajuns, n'are muzee, biblioteci corespunzătoare, etc. etc... La un examen public numitul inspector (revizor școlar) în șovinismul său neastâmpărat s'a exprimat înaintea Comisiei examinatoare și înaintea elevilor, că după dezastrul dela Mohács Habsburgii s'au moșicnit, au făcut bătălii, pe tronul regesc al Ungariei. La atare expresie n'a reflectat nimeni nimic deocamdată... Dar văzând directorul în zilele următoare că inspectorul e tot mai furios contra bieților elevi, că-i necăjește peste măsură și vrea să-i cadă mai pe toți, nu a mai putut suferi purtarea sa obraznică și șovinistă, ci s'a adresat cătră el în limba maghiară cu următoarele cuvinte: „Domnule inspector, să nu-ți uiți de aceea expresiune făcută la examen public, că după catastrofa dela Mohács, Habsburgii s'au moșicnit pe tronul ungar...”

„Mă voi îngriji în caz de (trebuință) nevoie ca despre aceasta să ieșă cunoștință factorii competenți”... („Tanfelügyelő Úr, ne feleddje a nyilt vizsgán tett ama kijelentését, hogy a mohácsi vész után, a Habsburgok bepimaszkodtak a magyar trónra. Lesz gondom rá, hogy erről — szükség esetén — az illetékes tényszók tudomást vegyenek”).

De atunci incoace apoi șovinistul inspector n'a mai îndrăznit să ne dușmănească, și-a schimbat tactica, temându-se că va fi arătat la forurile competente și depus din funcția ce o ocupa...

Astfel individualitatea marțială a canonicului A. B., o figură impozantă, bărbat sdravăn, o statură impresionantă, care poseda limba maghiară la perfecție, a știut să se impună în așa măsură, încât furibundul inspector a fost nevoit să desarmeze, în fața pășirii energice a directorului institutului.

Pe vremea directorului B. la institutul preparandial funcționau ca profesori: Ilariu Boroș, ginerele său susnumit, azi canonic; Teodor Morariu, pe atunci actuarul fondurilor diecezane (la Perceptoratul Capitular), azi directorul băncii; „Con-

cordia" — Gherla; Iosif Demian, astăzi paroh în Călinești, județul Satu-Mare, arhidiacon onorar; Vasile Suciș, Iuliu Venis profesor de economie, detașat de la Ministerul ungueresc de agricultură; Ioan Boeriu, magistrul școlii de praxă, care propunea Caligrafia și Desenul, și Ioan Beran, magistrul de cânt figural...

Despre profesorul Vasile Suciș a se vedea și la pag. 100 nota 2.

Canonicul A. B., cum apare din Șem. diecezan publicat la anul 1896, era și defensor matrimonial, examinator prosinodal, membru al Exactoratului diecezan și al Comisiei școlastice, iar din Șem. anului 1903 vedem că purta și oficiul de vicar general episcopal substituit.

La examenele semestrale și de fine de an de la seminarul teologic, era încredințat să prezideze în calitate de comisar sau delegat episcopal.

A murit la 14 Noemvrie 1909, lovit de apoplexie, în anul al 63-lea al vieții și al 35-lea al preoției sale. De la locuința în care a murit, care a fost casă proprie a defunctului, trupul neînsuflit s'a transportat în solemnă procesiune la catedrală, biserica parohială din Gherla. Aci s'a săvârșit rânduiala prohodului prescrisă la preoți, concelebrând colegii săi canonici, iar cuvântul funebral cu iertăciunile obicinuite le-a ținut colegul defunctului: canonicul Dr. Octavian Domide, cu toată cunoscuta-i vervă oratorică. De la catedrală s'a făcut apoi procesiunea la cimiterul parohial greco-catolic din Gherla, unde zac îngropați primul episcop eparhial Ioan Alexi și cei mai mulți canonici repausați în Domnul în orașul de reședință episcopală.

„Păstorul Sufletesc” periodic de predici din Șimleul Silvaniei în nr. 1 din 1 Ianuarie 1910, reproducând portretul canonicului-prepozit A. B. și datele sale biografice, îi apreciază activitatea în chipul următor: „Prepozitul B. ca oficial a fost punctuos de model. Ca profesor cu multe pregătiri, a fost părintele elevilor. De pe acest timp se datează relațiunea lui mai intimă cu corpul învățătoresc. Învățătorii au fost recunoscători și l-au ales de președinte a Reuniunii lor, iar când s'a retras din postul de președinte, a fost ales membru și președinte de onoare al „Reuniunii învățătorilor din jurul Gherlei”.

„Ca preot a fost păstor adevărat, povățuitor și tata poporului în toată prvința; a ridicat nivelul moral, material și cul-

tural al poporului, la sfatul lui mulți tineri au studiat clasele gimnaziale, și azi ocupă posturi onorifice.

„Ca protopop a fost conducător înțelept al tractului, frate și amic sincer al preoției.

„Înălțat la rangul de canonic, tot prietenul iubitor al preoției rămâne. Știa ce însemnează a fi preot la sate și se năzuia a ajuta preoților. Pe toți îi primea cu inimă deschisă, cătră toți avea cuvânt de încurajare, mângâiere și povățuire, era afabil și vioiu, deschis și sincer, drept și binevoitor.

„Ca director de preparandie a fost om practic. Dânsul a fost care a pus la cale dezvoltarea preparandiei la 4 cursuri, după recerînțele școalelor normale moderne.

„În agendele guvernării diecezei, la cari după poziția sa înaltă a luat parte însemnată, a fost condus de spiritul dreptății și și-a spus judecata cu francheță.

„În deosebi a iubit mult clerul tânăr, al cărui comisar episcopal a fost. Pe clerici i-a cuprins cu multă bunăvoință, le da sfaturi și povețe, îi îndemna a se cultiva cât de mult, ca să fie vrednici preoți.

„Repausatul canonic în toată viața sa în funcțiunile avute a fost la culmea chiemării, activ și conștiincios. A muncit în continuu, munca i-a fost elementul vieții, dragostea față de binele de obște i-a dat impuls, și simțul dreptății și echității i-a fost directiva în agende. A fost sfetnic de mare valoare al Arhiereului și atare prepus, care prin faptele sale a dovedit că atunci se simțea îndestulit cu sine, când a făcut ceva pentru alții. În munca neîntreruptă, jertfită pe altarul bisericii, a trăit, și în mijlocul muncii ni l-a răpit moartea nemiloasă, lăsând în urma sa atâta jale și atâta durere...”

A. B., cum am spus mai sus, a studiat la liceul romano-catolic de băieți din Cluj. La biografia lui Demetriu Coroian, am arătat mai mulți români și maghiari distinși, cari au studiat la acel liceu atât sub Iezuiți, cât și după dânsii în epoca Piaristilor. Însă Dr. Arpad Bitay în broșura sa tipărită în anul 1926 sub titlul: Rolul liceului romano-catolic din Cluj în trecutul vieții spirituale românești, (A kolozsvári rom.-kath főgimn. szerepe a román szellemi élet múltjában) arată și alți bărbați români distinși, crescuți în acest institut, cari nu sunt înșirați în istoricul liceului din anul școlar 1930—1931.

Astfel în broșura de mai sus se spune la pag. 5 că îndată

după deschiderea institutului, încă la începutul anului 1580, când a învățat acolo Petru Pázmány, vestitul cardinal arhiepiscop de Strigoniu, scriitor renumit, vlădica Ioan Prislopeanu personal a dus pe nepotul său în Cluj la Iezuiți, pentruca acești erudiți călugări să-l crească bărbat învățat și cucernic. Ioan Pataký, 1688—1727 al doilea episcop român unit din Ardeal, a învățat în Cluj deodată cu scriitorul maghiar Clement Mikes. Bobbu (Bob) Ioan (1739—1830) episcop la Blaj, apoi Molnár Piuariu Ioan, erudit medic oculist, primul român, care a fost numit profesor universitar, pe urmă Káján (Căian) Dumitru senior, primul prepozit capitular la Blaj, (1807—27 Iulie 1821), au învățat la acest institut în epoca Iezuiților.

Sub Piarisți, pe lângă cei pomeniți în biografia lui Demetriu Coroian, au mai învățat următorii distinși bărbați români. Numele lor îl indicăm după documentele de atunci, punând în paranteză numirea după scrierea de acum. Káján (Caian) Dumitru junior canonic teolog 1807 — lector 3 Martie 1832 în Blaj, Ramonczai (Ramonțan) Simeon (1770—1844), care a întemeiat fundație de stipendii pentru tinerii români cari studiază în Viena și la alte universități. Vasile Kolosi, unul dintre colaboratorii Dicționarului românesc din Buda dela 1825. Ladislau Vajda (1780—1834) profesor de istoria Dreptului și a Dreptului penal, funcționar superior guvernial, Munteanu Gavrilă (1812—1869), primul director al liceului Andrei Șașuța din Brașov, traducătorul lui Goethe și Cornelius Tacitus, neam de aproape a poetului Iosif Muntean. Maiorescu (Trifu) Ioan (1811—1864) vestit organizator al instrucției publice din principatele române, tatăl vestitului Titu Maiorescu; Porcius Florian, distins botanist, unul dintre marii protectori a școlilor născuțene; baronul Papp Ladislau, viceguvernatorul de odinioară al Ardealului, președinte de Curie, al doilea președinte al „Astrei”; Almășan David (1807—1897) profesor și scriitor; Micle Ștefan (1820—1879) profesor secundar în Iași, bărbatul Veronicii Micle, cunoscute din viața lui Eminescu; Vasile Ranta Buticescu (1841—1922) scriitor și poet; Bădescu și alții foarte mulți.

Memoriile lui Nicolae Popea, fost episcop ortodox la Caransebeș și ale lui Francisc Hossu Longin, foști și ei elevi ai acelui institut, dovedesc că elevii români dela liceul romano-catolic din Cluj, au trăit o viață națională românească, au avut Societate de lectură românească a lor proprie și au luat parte

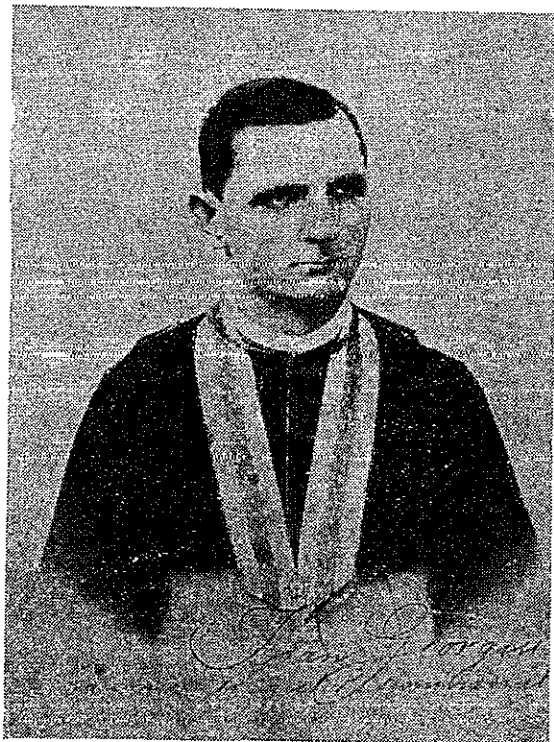
activă la viața casinei românești organizate în edificiul parohiei românești greco-catolice.

Dintre cei ce trăesc și astăzi, ori au murit de curând dela proclamarea României Mari incoace, amintim pe următorii: Iuliu Toșa, director financiar, Gavril Tripon, fost prefect, deputat, senator, Teodor Mihályi, fost senator, primar al Clujului, cei doi frați: Emil și Iuliu Hațiegan, foști miniștri, profesori universitari, Romul Boilă, profesor universitar, Emil Isac, poet și inspector la Ministerul artelor, Constantin Pavel, director de Operă, profesorii de liceu Iuliu Karsai, Dr. Ioan Nicoară și mulți alții...

De aceea protopopul Dr. Ilie Dăianu, distinsul scriitor, în revista „Transilvania” din anul 1910 la pag. 320 se exprimă: „Piarisții din Cluj au călăuzit pe mulți învățați de ai noștri pe cărările științelor”.

Iar G. Bogdan Duica, biograful științific a lui George Lazar, București 1924 în nota 1 la pag. 12, spune că liceul romano-catolic din Cluj, a fost un institut binefăcător pentru Români. Tot așa s'a declarat — cu un sfert de veac înainte de aceasta (înainte de 1926) — și mitropolitul dela Blaj — Victor Mihali.

Astfel își incheie broșura sa mai suscitată, învățatul scriitor Dr. Bitay Arpad, conferențiarul dela Vălenii de Munte ai profesorului Nicolae Iorga.

Ioan Georgiu.

13. Ioan Georgiu.

S'a născut în comuna Strâmbul din județul Solnoc-Dobâca, azi Someș, în anul 1851, luna Ianuarie, ziua 26. Părinții lui au fost țărani: Ioan a lui Grigore și Domnica lui Alexa lui Costan tot din familia Georgiu, și erau descendenți din familia care a dat bisericii noastre Unite cu Roma un episcop cu multe vrednicii pentru întărirea Sfintei Uniri, pentru creșterea clerului și deșteptarea neamului românesc în persoana lui Ioan I. Giurgiu (Pataki) de Strâmbul. Acest episcop s'a născut în Strâmbul la 1682, a fost numit episcop la 18 Maiu 1721, instalat în Făgăraș la 17 August 1723, mort la 29 Octomvrie 1727. Canonical I. G. era și mândru de obârșia lui din satul Strâmbul și din familia care a dat pe acel mare episcop al bisericii noastre.

Ioan Giurgiu, Pataki-Văleanul, fu cel dintâiu care a studiat la Roma, de unde se întoarse plin de dragostea neamului și bisericii. Ca episcop câștigă domeniile fiscale dela Gherla și Sâmbăta, cari mai târziu devin un izvor de binefaceri pentru toți Români. Intors din cetatea eternă, dela leagănul națiunii noastre, îl vedem totdeauna conștient de misiunea poporului român, și în toate scrisorile sale își pomenește națiunea cu: „scumpa mea națiune română”. Pentru acele timpuri grele era mult să vezi un astfel de bărbat.¹⁾

Părintele George Măuzal protopop onorar, preot II în Dej, mi-a comunicat genealogia familiei Georgiu din Strâmbu (Horgospataka), din care extrag numai următoarele: În anul 1607 Sigismund Rákoczy eliberează diploma de nobil armalist lui Ioan Georgiu din Strâmbu și îi donează o sesiune în această comună. La anul 1618 Georgiu Mateiu și Georgiu Toma aveau în Strâmbu o sesiune pustie și o sesiune donată de Cristofor

¹⁾ Școalele din Blaj, de Nicolae Brânzeu, profesor la liceul „I. C. Brătianu” Pitești, Sibiu, 1898 la pag. 11—12.

Bátory. În acelaș an Georgiu Mateiu primește o curie nemeșească în comuna vecină *Chiuști* dela principele Gavril Bethlen. La anul 1631 Dumitru Georgiu pretore (szolgabíró) primește în Strâmbu o sesiune dela George Rákoczy.

Genealogia familiei Georgiu s'a compus în 1772 cu ocaziunea investigației făcute de autoritățile județene privitor la stabilirea calității nobilitare a acestei familii. Părintele G. Mánzat înșiră o adevărată carte a neamurilor din această familie, în vre-o 4 serii sau trupine, trăgând concluzia că prepozitul I. G. este originar dela vreunul din strămoșii: Gavril, Onuș, Alexa, Petre, Ioan sau Vasilica... din seria sau trupina a patra.

Familia Georgiu este foarte extinsă în comuna Strâmbu. Ioan Georgiu a lui Grigorie, tatăl preotului I. G. a murit în vârstă de 60 de ani, având batere de inimă din cauză că l-au batjocorit Ungurii în anul 1848. A scăpat de prigonirea lor ca prin minune. Lumea i-a zis Ion găzducul.

Studiile școlaei primare le-a început la școala centrală greco-catolică din Lăpușul unguresc, azi Târgul Lăpușului.¹⁾

Terminând cele patru clase primare în Lăpuș, I. G. merge la liceul grăniceresc din Năsăud, care tocmai atunci se deschisese în mod festiv în ziua de 4 Octomvrie 1863, care era și ziua onomastică a împăratului Francisc Iosif, al cărui nume conform protocolului fundamental avea să-l poarte liceul „în tot timpul existenței sale”. Astăzi acel liceu poartă numele

¹⁾ Această școală în Șematismul diecezan din 1867 se numește: Școala gr.-cat. elementară superioară. Tot în acel Șematism ni se arată că avea 4 clase cu 34 școlari. Directorul școlaei era în acel an administratorul parohiei Lăpușul unguresc Demetriu Varna, care pe lângă slujba de catehet, mai era și învățător. Iar ca învățător figurează la acel an și Teodor Roșiu.

În Șematismul din 1900, aflăm o notiță istorică mai pe larg despre această școală care se numește: *școala centrală gr.-cat. districtuală*. Edificarea ei s'a început în anul 1858, cu concursul poporului credincios din întreg districtul Lăpușului. A fost sfințită de episcopul Ioan Alexi. La început avea patru clase normale. Meritul ridicării acestei școli este al arhidiaconului districtual Ioan Dragomir, și mai ales alui Gavril Man de Boereni, pe vremuri judecător administrativ al districtului. Edificarea școlaei s'a terminat numai în anii 1864—65, prin stăruința aceluiaș Gavril Man, pe atunci judecător suprem al comitatului Solnocului din lăuntru, și cu ajutorul lui Vasile Muste judecător administrativ districtual. La anul 1900, era învățător primar al acelei școlae Teofil Grigorescu și Paul Oana, iar director protopopul Vasile Muste. Școala pe care în acel an o frecventau 87 elevi din acelaș district, este proprietatea parohiilor greco-catolice din districtul Lăpușului.

poetului național originar din acel ținut: „George Coșbuc”. La acest liceu a studiat I. G. cele 8 clase până în anul 1871, când în zilele 3 și 4 Iulie a făcut examenul de maturitate sau primul bacalaureat dela acel liceu, cu succes eminent.

I. G. a dat examenul prim de bacalaureat la Năsăud împreună cu alți 13 colegi ai săi, între cari pomenim pe Ioan Ciocan, directorul de mai târziu al liceului, Grigore Pletosu, profesor la acelaș liceu, fost protopop ortodox la Bistrița, Gregoriu Marica, Teodor Pavelea, Ștefan Rebrean, Anton George...

Ca absolvent de liceu și matur eminent recurge la Ordinariatul episcopal din Gherla pentru a fi primit în numărul clérului tânăr al acestei dieceze. Vicarul capitular de atunci Macedon Pop îl trimite în seminarul central romano-catolic de pe lângă facultatea teologică a Universității din Budapesta.

Terminând cursul teologic universitar de 4 ani în anul 1875, este numit îndată director și învățător primar la școala centrală gr.-cat. din Lăpușul unguresc. În anul 1877 s'a hirotonit preot celibat prin punerea mânilor episcopului Mihail Pavel, care apoi l-a dispus și administrator al parohiei Lăpușul unguresc.¹⁾

În anul următor 1878 e numit director spiritual la seminarul teologic din Gherla. Acest oficiu l-a purtat timp de 15 ani cu mult zel, contribuind în mare măsură la creșterea clérului tânăr în spirit adevărat eclesiastic.

Ca spiritual seminarial a luat parte la Congregația comitatenză sau județeană Solnoc-Dobăca, în Dej, unde era membru ales. Era singurul membru român, care ținea discursuri în limba română la acele ședințe ale comisiunii permanente județene, cum s'ar spune astăzi. Adevărat că legea ungurească dedea drept naționalităților ca în aceste ședințe să vorbească fiecare în limba sa. Dar mai nimeni dintre Români nu îndrăznea a se folosi de acel drept, mai ales în fața prefectului județean baronul Desideriu Banffy, sdrobotorul naționalităților din fosta Ungarie, ajuns mai târziu prim-ministru în țara ungurească.

¹⁾ Antecesorii săi, cari dela anul 1860 au fost administratori ai parohiei Lăpușul unguresc, încă au funcționat la aceea școală centrală, ori fiind cateheți ori ca directori și învățători primari. Ei sunt următorii: Laurențiu Caba v.-arhidiacon on. preot apoi în Guruslău—Sălaj, Ioan Moldovan vice-arhidiacon on. preot în Bănișor—Sălaj și Petru Codeus preot în Fizeș—Sălaj.

I. G. prin discursurile sale infocate românești, rostite des în congregațiile comitatense din Dej, capitala județului, infiera cu asprime toate abuzurile administrative săvârșite de Unguri în dauna și paguba Românilor, asupra pe toate terenurile și în toate privințele... Își ridică glasul său cu tărie împotriva tuturor samavolnicilor satrapilor unguri, pretinzând dreptate și legalitate pentru bieții de oropsiți ai neamului românesc.

Vehementele lui cuvântări ținute în Congregație au atras asupra sa atențiunea cercurilor conducătoare mai înalte, cari au început a-i purta Sâmbetele. Au machinat la episcopul Mihail Pavel ca să-l destituie din oficiul de spiritual seminarial, și să-l numească la vre-o parohie, de unde să nu aibă voie a lua parte la ședințe de congregație comitatenză. Le-a și succedut dușmanilor neamului ca I. G. să fie numit la o parohie mizerabilă: Sas-Jimbor din districtul Buzei, unde însă nu a putut sta decât câteva zile, căci iarăși s'a întors la oficiul său de spiritual seminarial.

Postul de spiritual seminarial nu era un post sistematizat în toată regula, până la numirea preotului I. G. în acest oficiu de cea mai mare însemnătate pentru educația clerului tânăr. El a fost deci primul spiritual adevărat al institutului teologic din Gherla. Fiind crescut în seminarul central din Budapesta, a început a introduce și în seminarul domestic din Gherla educația clericală, ce se dedea clericilor romano- și greco-catolici din seminarul central. S'au introdus deci meditațiuni zilnice la clericii seminarului din Gherla; după rugăciunile de dimineață li se ținea câte un sfert de oră de meditație asupra diferitelor teme preoțești, clericale, arătându-li-se tinerilor leviți importanța, înălțimea și sfințenia statului la care sunt chemați, cum și virtuțile cu cari trebuie să fie înzestrați pentru ca să fie preoți aleși după inima Mântuitorului Isus Hristos. Tot el ca spiritual a introdus Exercițiile spirituale pentru clerici la începutul anului școlar, și în săptămâna cea mare și sfântă a Patimilor, câte trei zile și jumătate. Astfel I. G. a pus primele baze de adevărată creștere a clericilor eparhiali în spirit cu adevărat bisericesc, în cadrele ritualului nostru răsăritean...

Meditațiile sale zilnice pentru clerici le pregătea cu multă grijă după autori selecți germani, posedând bineșor limba germană din liceul dela Năsăud, unde pe vremea când a studiat dânsul, se propunea în măsură destul de amplă.

Autorul acestor biografii își aduce bine aminte de vremea petrecută în seminarul domestic ca prefect seminarial sub rectorul I. G. aproape 12 ani împreună cu dânsul, când de multe ori trebuia să substituie și pe spiritualul seminarial, ținând clericilor meditațiuni din cele pregătite pe seama clericilor de fostul spiritual I. G.

Erau meditațiuni de toată frumuseța, concise, clare, cuprinse în două sau trei puncte, cari erau ascultate de clerici cu toată atențiunea, și cu mult profit spiritual.

Iată ce spune pâr. Pamfil Grapini, care a terminat teologia în anul 1880, despre exercițiile spirituale ce le ținea I. G. ca spiritual: „Exercițiile spirituale cari ni le ținea, erau plăcute, atrăgătoare și pline de sevă divină”.

Postul de spiritual, ca și cel de prefect seminarial, dacă respectivii nu erau și profesori de Teologie, se retribuea din cassa seminarială cu 315 floreni anual, și cu proviziunea completă în seminar.

După ce profesorul primar preparandial Vasile Gr. Borgovan în anul 1888 s'a depărtat din Gherla în Vechiul Regat, spiritualul I. G. a fost numit capelan ad personam pe lângă parohul Gherlei Andrei Anton, arhidiacon onorar, socrul lui Borgovan. În această calitate a funcționat până la numirea sa de canonic.

Ca spiritual seminarial a publicat mai multe predici și meditațiuni în „Preotul Român”, ce se tipări mulți ani în Gherla, având ca redactor pe vestitul Nicolae Fekete Negruțiu.

Unele din aceste frumoase reflexiuni spirituale au văzut lumina zilei și în organul oficial eparhial „Curierul Creștin”, înființat la 1919 de profesorul de Teologie nou numit Dr. Titus Mălai.

Apresiasiându-se după merit activitatea sa dezvoltată ca spiritual, I. G. la propunerea episcopului diecezan Ioan Szabo, cu data 15 Iunie 1893 a fost numit canonic prebendat în Capitulul catedral. Murind canonicul Eusebiu Cartice, (care era și rectorul seminarului teologic) la 10 August 1893, canonicul I. G. a fost numit îndată de rector al seminarului și prodirector al liceului de teologie.

Încă pe vremea când era spiritual seminarial a început a lua parte activă în administrația diecezană. La Exactoratul diecezan îl găsim membru încă de tânăr, ca spiritual. Apoi era

membru în multe delegațiuni episcopale împreună cu canonicii Demetriu Coroian, Vasile Pop, Ioan Papiu, pentru aplanarea multor diferende între credincioși și preoți, pentru liniștirea tulburărilor ce se iveau prin parohii, ori când era vorba de investigațiuni sau anchete serioase...

Astfel încă de tânăr a fost introdus în chestiile administrative bisericești, diecezane, câștigându-și multe cunoștințe de a tracta cu preoții și cu poporul credincios dela canonicii mai sus pomeniți, bărbați cu multă experiență pastorală.

Pare-că episcopul Ioan Szabo l-a desemnat din bună vreme ca pe viitorul sietnic al său, viitorul canonic, care avea apoi el însuș să fie delegat în multe parohii, pentru complanarea diferitelor divergențe și tulburări în o dieceză așa vastă, cum era dieceza Gherlei.

De fapt canonicul I. G. a și avut parte de atari însărcinări... De multe ori era plecat de acasă în chestiuni oficiale diecezane săptămâni întregi... luând ca secretar al său pe unul ori altul din gremialiști, între cari amintesc pe profesorul de preparandie Ilariu Boroș, canonicul de astăzi dela Baia-Mare. Uneori își lua ca actuar pe preotul prietin al său: Mateiu Pop, protopopul din Ocna-Dejului, priceput membru al Exactoratului diecezan.¹⁾

¹⁾ Mateiu Pop s'a născut în Tăure, jud. Năsăud la a. 1852, a terminat liceul în Năsăud, teologia în Gherla, s'a hirotonit în 1881, a fost cooperador, apoi paroh și protopop onorar în Ocna-Dejului, unde a murit în 28 Mai 1922. Soția sa Victoria a fost fata protopopului Mihail Făgărășan născut în Șintereag la 1834, a terminat teologia în Blaj la 1860, hirotonit în 1861, paroh în Tăure și protopopul tractului Beclean, mort în 1910. Mateiu Pop a crescut o familie frumoasă. Fiul său Aurel, cleric absolvent al teologiei din Gherla și al Universității din Cluj, este directorul Școlii normale de băieți din Gherla. Iosif, absolvent al seminarului central din Budapesta, născut în 1896, hirotonit în 1923, e paroh în Galtiu, județul Alba, protopopiatul Alba-Iulia din Arhidieceză, protopop onorar. Emil, e căpitan la armată în București.

Lucreția e măritată după parohul din Agrieș (jud. Someș), Emil Sigartău, protopop onorar; născut în 1876, hirotonit în 1902. Elisaveta, e măritată după preotul din Canciu (jud. Someș) Vasile Precup, născut în 1881, hirotonit în 1909. Protopopul M. Făgărășan a mai avut și doi feciori: Iacob, doctor în medicină, medic-militar, maior pensionar, mort în 1936, și Pompeiu, născut în 1862, a terminat teologia în Gherla la 1885, hirotonit în 1890, a administrat parohiile Agrieș, Canciu, Rusul de sus, capelan vicarial în Sighet, protopop onorar și asesor consistorial. Acești doi frați au cumpărat vechea biserică romano-catolică din Beclean, pe care o au reparat și transformat după cerințele ritului nostru bizantin, în care celebrează astăzi marele ei ctitor Pompeiu Făgărășan.

În vremea îndelungată a caroniceii sale (vre-o 29 ani) mai ales când era mai tânăr, a fost delegat la multe sfințiri de biserică din partea bătrânului episcop Ioan Szabo, care era mai mult tot bolnăvicios. Dacă am înșira toate bisericile nou zidite în dieceză și binecuvântate de canonicul delegat episcopal I. G. cred că ar constitui un număr considerabil.

În Șem. din 1896 găsim pe I. G. promovat la stalul de canonic școlastic, și pe lângă oficiile de rector și prodirector la seminarul teologic, mai ocupă și oficiile de fisc consistorial, vicepreședinte al Exactoratului diecezan și al Comisiei școlare diecezane, Inspector substituit al școlilor diecezane, asesor la Tribunalul Matrimonial, Examinator prosinodal și Controlor la Administrația fondurilor diecezane sau Perceptoratul Capitular, despre care am vorbit la biografia prepozitului Alexandru Bene.

Din Șem. publicat la anul 1900, apare că I. G. era pe atunci canonic custode sau eclesiarh, și pe lângă oficiile de mai sus, era și vicar general episcopal substituit, și director al Cancelariei diecezane.

A luat parte la Conciliul provincial al treilea ținut la Blaj în anul 1900, ca delegat al Capitlului catedral.

În anul 1902 ajunge vicar general episcopal, președintele Consistorului școlastic, președintele Examinatorului prosinodal, al Tribunalului Matrimonial, al Exactoratului diecezan și al Comisiei școlastice și Inspector al școlilor diecezane confessionale.

Murind prepozitul Alexandru Bene la 14 Noemvrie 1909, I. G. este ridicat la demnitatea de prepozit capitular prin decretul împărătesc cu data de 18 August 1910.

În mod deosebit trebuie remarcată activitatea sa desfășurată ca președinte al Consistorului școlastic. Năzuința sa supremă era ca fiecare preot să-și grijească de școala confessională ca de ochii din cap, ca de lumina ochiului. Să înlătore toate defectele școlare, acolo unde școlile se excepționau din partea forurilor școlare ungurești...

Autorul acestor biografii poate mărturisi cât de îngrijorat era canonicul I. G. de soarta școlilor românești și cât de mult lucra mereu pentru mântuirea lor din ghiarele potențailor stăpânitori, cari încercau în tot chipul să le închidă, și să le înlocuească prin școli de stat, cu limbă de propunere maghiară.

Pentru salvarea școlilor noastre se făceau demersuri și scrisori atât la Inspectoratele școlare județene cât și la Ministerul de culte și instrucție publică... Arhivul diecezan poate adevări câte concepte românești a făcut I. G. în chestiile mai grele școlare. Cele mai ușoare și obicinuite le făceau notarii Consistorului școlastic, între cari mulți ani a figurat și autorul prezentelor biografii. Conceptele ungurești către Minister și Inspectoratele școlare le făceau profesorii dela preparandie, referenți ai Consistorului școlastic, canonicii de astăzi Ilariu Boș și Dioniziu Vaida.

Preoții cari își dedeau școala la stat, erau rău văzuți... considerați ca trădători ai cauzei bisericești-naționale, ca renegați.

După moartea episcopului Ioan Szabo întâmplată la 1 Mai 1911, I. G. este ales vicar capitular, și ca atare conduce dieceza cu înțelepciune și cu tact până la intronizarea noului episcop Vasile Hossu, la 8 August 1912.

Ca Vicar capitular în toamna anului 1911 părăsește seminarul teologic și numește rector seminarial pe canonicul Grigorie Pop.

Episcopul Vasile Hossu prin circularul de sub Nr. 6065/1912, face cunoscut clerului diecezan că a numit pe prepozitul I. G. de vicar general al său.

Tot acest mare episcop Vasile a propus Sfântului Scaun Apostolic al Romei, ca pe prepozitul I. G. să-l numească prelat papal. Sf. Scaun prin Brevele Pontificiu la data de 16 Ianuarie 1914 numește pe I. G. prelat domestic al Papei Pius X-lea. Prepozitul I. G. este primul canonic în dieceza Gherlei, care a fost distins cu acest titlu de prelat papal; după ce mai înainte numai episcopii diecezani erau prelați domestici ai Pontificelui Roman.

Lăsăm să urmeze în întregime brevele papal prin care Pontificele Roman Piu' al X-lea a constituit pe Ioan Georgiu, prelat domestic al său, pentru munca depusă în guvernarea diecezei și creșterea clerului tânăr:

Pius PP. X.

Dilecte Fili, salutem et Apostolicam Benedictionem. Ex supplici libello, quem transmittendum ad Nos curavit Venerabilis Frater Basilii Hossu, Episcopus Armenopolitanus Rumenorum, comperimus te, sacerdotem pietatis flore non minus quam provehendi Catholici

nominis studio spectatum, plura et quidem gravis momenti officia, primum spiritualis moderatoris, postea Seminarii Dioecesiani Rectoris, demum Vicarii generalis et Capitularis ipsius amplae dioecesis, egregia laude obivisse et obire; tuaque sedulitate et prudentia optime de ipsu dioecesi meritum fuisse. Ut igitur Antistitem enuntiatum voti compotem reddentes, peculiari te, praemio afficiamus, quo et virtutem rependamus et propensam erga te voluntatem Nostram significem, his te litteris, auctoritate nostra, Antistitem Urbanum idest Domesticum Praelatam, facimus, eligimus, atque renuntiamus. Tibi proinde concedimus, ut violaceas vestes induere, atque in Romana etiam Curia lineum amiculum manicatum, sive Rochetum, gestare licite possis ac valeas; atque utaris, fruaris, singulis quibusque honoribus, privilegiis, praerogativis, indultis, quibus alii ecclesiastici viri hac dignitate aucti utuntur, fruuntur, vel uti, frui possunt ac poterunt. Contrariis non obstantibus quibuscumque. Datum Romae apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die 16 mensis Ianuarii anni 1914 Pontificatus Nostri Anno Undecimo. R. Card. Merry del Val a Secretis Status. Dilecto Filio Ioanni Georgiu, sacerdoti.

Acest breve s'a publicat în 12/26 Februarie 1914 în capela episcopală în prezența clerului gremial, când episcopul Vasile Hossu a remarcat că e prima distincție dela întemeierea diecezei de Gherla acordată de Sfântul Scaun pentru bărbat pus în serviciu diecezan. În numele clerului întreg din dieceza episcopul și-a exprimat dorința și a rugat pe bunul Dumnezeu să lungească lirul vieții noului prelat, ca să poată lucra mult pentru binele bisericii.

Murind episcopul Vasile Hossu la 13 Ianuarie 1916, prepozitul-prelat papal I. G. este ales a doua oră vicar capitular, cărmuind dieceza până la introducerea și intronizarea noului episcop Iuliu Hossu, la 16 Decembrie 1917.

Episcopul Iuliu Hossu încă îl numește vicar general al său, întocmai ca și antecesorul său.

În această calitate prepozitul I. G., deși lovit de boală încă în anul 1911, în urma unei operații a unui furuncul în spate, pentru care a avut de suferit mult în mâna și piciorul stâng — își împlinește funcțiunile sale cât mai conștiincios — până în anul 1922, când în luna Februarie ziua 16, în urma unei pneumonii își sfârșește viața, dându-și sufletul în mâinile Creatorului. Episcopul diecezan în o ediție specială a organului oficial „Curierul Creștin”, sub Nr. 579 din 16 Februarie,

anunță trecerea la cele vecinice a vicarului său I. G. descriindu-i biografia sa în rezumat. La sfârșit scrie așa: „Repausatul prelat a fost un caracter ferm și curat, preot model și în oficiu totdeauna punctuos și riguros, cu credință și deosebită alipire către biserică și neam și cu mare și caldă iubire către poporul țaran. Aceste însușiri distinse au făcut, că antecesorii noștri Arhieri după olaltă l-au distins cu încrederea lor, purându-l de vicar general episcopal. De această încredere s'a împărtășit și din partea noastră, în cea mai deplină măsură, neputându-ne lipsi la luarea guvernării acestei extinse de Dumnezeu păzite eparhii de bogata-i experiență, cunoștința lui de împrejurări și nestrămutata-i alipire față de instituțiile bisericii.

„Pierderea acestui bărbat, care ca preot și cetățean a trăit ca model, e adânc regretată atât în dieceză, cât și la toți cei ce l-au cunoscut.

„Voim ca aceste cuvinte ale noastre să fie drept pioasă recunoștință amintirii decedatului. Domnul nostru Isus Hristos, vecinicul Arhieru, să-l odihnească cu Sfinții, iar voi, Venerați Frați, și deosebit Voi, sute de preoți, trecuți prin școala lui, cereți dela Domnul odihnă repausatului”.

La prohodul lui au celebrat episcopul diecezan Dr. Iuliu Hossu, canonicii Ivașco, Domide, Fabian, Grigore Pop, Ioan Coste protopop și alți gremialști. E îngropat în cimiterul parohial din Gherla, fără nici o cruce la mormânt.

Prepozitul I. G. în toată viața sa a avut o mare afecțiune și dragoste față de ținutul Lăpușului, unde și-a făcut studiile elementare și unde el însuș a condus acea școală câțiva ani, fiind și păstor sufletesc în acel târg central. Tot așa și față de ținutul Năsăudului, unde a studiat liceul. Se interesa în chip oșebit de chestiile bisericesti și școlare ale acestor ținuturi, conlucrând prin puterile sale la rezolvirea cât mai favorabilă a acelora. În chip deosebit să interesa de școala centrală din Târgul Lăpușului, fiind tot mereu el însuș președintele senatului acelei școli¹⁾.

¹⁾ A fost apoi cel mai fervent sprijinitor al repausatului protopop Vasile Muste din Târgul Lăpușului întru ridicarea frumoasei biserici de acolo, contribuind în acest scop cu sfatul, indemnul și în mod foarte imbelșugat și cu banul său. Era prieten foarte bun cu protopopul Vasile Muste (născut în Coruieni la 1850, a terminat liceul în Cluj la 1871, teologia în Gherla 1875, hirotonit în 1877, în 1878 capelan în Lăpușul românesc, iar în 1880 preot și protopop în Târgul Lăpușului, mort în 9/IX 1928) și cu preotul protopop on. Ioan Oltean din Suciul

Mergea cu drag la sfințirea de biserici în aceste ținuturi, vestind cuvântul lui Dumnezeu în tot locul.

Vara petrecea câte 3—4 săptămâni la băile minerale din ținutul său: la Stoiceni.

Avea mare dragoste și față de satul său natal, unde încă mergea adeseori, pentru a cerceta mormintele părinților săi repausați, pe fratele său Augustin și pe sora sa Irina, țărani de acolo. Aceștia adeseori îl cercetau la Gherla.

A ajutat și instărit pe frații săi, cumpărându-le moșie frumoasă. Le-a zidit și o casă modernă, iar pe un fecior al fratelui său l-a crescut la liceul de stat din Gherla. Acesta, cu numele Atanasiu, terminând liceul și luând bacalaureatul, a fost primit în numărul clerului tânăr diecezan, hirotonindu-se preot în anul 1914. Astăzi este paroh în comuna *Chivești*, tractul Lăpușului, aproape de satul său natal Strâmbul, unde încă a păstorit câțiva ani. E distins cu titlul de protopop onorar.

În vremea de peste 30 de ani cât a fost spiritual și rector seminarial tot mereu a ținut câte un elev mai sărac dela școala normală, ca să-i facă unele servicii mai ușoare de cameră, în schimbul cărora elevul era prevăzut cu locuință, lumină și vipt în seminar, apoi îl cinstea cu haine, încălțăminte și bani. Așa că ceice aveau norocul de a fi primiți la el, erau scutiți de a mai cheltui ceva de acasă.

Numărul celor crescuți în felul acesta și patronați de canonicul I. G. trece peste 30 persoane. Mulți dintre aceștia astăzi sunt învățători pensionari, alții preoți, cari cu drag își aduc aminte de marele lor binefăcător și protector¹⁾.

de sus (născut în Reteag la 1852; a terminat liceul în Năsăud la 1875, teologia în Gherla 1879, hirotonit în 1881, distins cu titlul de asesor consistorial, mort în 25 Maiu 1929). Cu acești doi prieteni, prepozitul I. G. a lucrat foarte mult pentru prosperarea bisericilor și școalelor din ținutul Lăpușului.

¹⁾ Între cei crescuți de I. G. când era prepozit capitular și când nu mai locuia în seminar, pomenim pe nepoata sa Maria Buzura, care a terminat în Gherla școala normală de fete, iar astăzi este măritată după preotul nostru Nicolae Nechita din Lăpuș, și e învățătoare la școala de acolo. Preotul Nicolae Nechita e născut în a. 1898 și hirotonit în 1924.

Tatăl Mariei Nechita a fost Ioan Buzura preot în Poiana Blenchiei lângă Târgul Lăpușului. Acesta a fost fiul lui Gavril Buzura, preot tot acolo, care a ținut în căsătorie pe Nastasie Georgiu din Strâmbu, sora prepozitului I. G. Din această căsătorie s'a născut pe lângă preotul Ioan, tatăl Mariei Nechita, și avocatul Dr. Gavril Buzura, consilier, șef-judecător în Târgul-Lăpușului, ambii morți, precum și o fată care și astăzi trăiește în Poiana Blenchiei.

Prepozitul I. G. în vremea vieții sale i-și exprima mai de multeori dorința, ca după moartea sa osemintele să i-se transporte la Sfânta Mănăstire a Strâmbului. Testament după dânsul n'a rămas.

De încheiere mai facem o plăcută mențiune. Dăm loc aci la un succint portret datorit profesorului Dr. Titus Malai, care a făcut parte din galeria prietenilor mai tineri ai prepozitului.

Ca prezentare I. G. era un bărbat înalt de o rară frumusețe fizică. Se purta fără barbă și mustăți, avea un ten de o distinsă finețe, încadrat în trăsături de expresie clasică dacoromană. Timbrul vocii îi era bărbătesc, de o cuceritoare energie și blândeță, fericit combinate.

Și încă ceva. Avea un deosebit cult pentru dl. mareșal Averescu, pe care l-a cunoscut chiar în Gherla, cu prilejul unei adunări publice. Pare a se fi potrivit nu numai ca statură, dar mai ales ca ideal, ca suflet și mândrie românească. Iar pentru I. G. sentimentul prieteniei nu însemna o vremelnicie și o clipă efemeră, ci mai degrabă o verigă indestructibilă din catena într'aurită a eternității.

||||

14. Ioan Ilieșiu de Lemény.

S'a născut în 26 Octomvrie 1835, în comuna Lemniu, care după înființarea diecezei Gherla era în arhidiaconatul Cetății

de piatră, din districtul Chioarului, tractul protopopesic al Ciocmanului.

Părinții lui au fost Filimon și Crișca, țărani înstăriți, din veche familie de nobili chioreni.

Studiile claselor primare le-a început la școala confesională din sat. Cele secundare le-a făcut în Baia-mare la gimnaziul Minorităților, apoi la liceul din Satu-Mare. Părinții lui doreau să-și vadă pruncul lor preot în satul Lemniu, îl duc la Blaj, unde face cursul prim de teologie, iar celelalte trei cursuri în seminarul diecezan din Gherla...

Din protocolul de informațiuni și clasificațiuni a institutului de teologie, de pe anul școlastic 1860—61, în care an Ioan Ilieșiu era în cursul al IV-lea de teologie, ni se prezintă clericul I. I., în cele divine: devot, cucernic, cu ingeniu bun, aplicare asiduă, purtare morală onestă, naturel blând, inclinat spre familiaritate, observând legile seminarului cuviincios; laudabil în pregătirea predicii și catehezei, iar modul de predare: popular. În seminar ca lerțianit și patruanit a purtat oficiul de viceductor.

În privința progresului în studiile teologice îl găsim cu nota eminent în anii școlari 1859/1860 și în 1860/61 când era în anul al patrulea de teologie. Seminarul teologic în Gherla s'a început în anul 1858/9. Deci în anul școlar 1857/58 I. I. a trebuit să fie cleric pe anul prim în Blaj. Informațiuni și clasificări ale clericilor din Gherla pe anul școlar 1858/59, lipsesc, în respectivele protocoale sunt foi albe... se pare că anume lăsate pentru a fi completate... Dar tot necompletate au rămas.

În anul 1862, s'a căsătorit cu fiica preotului din Lemniu Gavril Pop, numită Dodița. În acelaș an în ziua de 31 Octombrie a fost hirotonit întru preot prin punerea mâinilor primului episcop al Gherlei Ioan Alexi și dispus administrator al parohiei Ciocman, situată ca și parohia Lemniu, în districtul Chioarului, arhidiaconatul Cetății de piatră, tractul Ciocmanului.

Din Șematismul diecezan publicat în anul 1867, găsim că în acel an administratorul parohiei Ciocman I. I. era notarul districtului Ciocmanului. În acel an parohia Ciocman avea 822 suflete greco-catolice, după Șematismul de azi are 1037 suflete și aparține tractului Ileanda.

În anul 1869, I. I., e distins cu titlul de vicearhidiacon onorar cu facultatea de a purta brâu roșu. Protopop era pe atunci în tractul Ciocmanului, Ioan Cheseli Dragomir, (socrul prepozitului Ioan Papiu) parohul Băbenilor.

În anul 1880 I. I. e incredințat cu administrarea oficiului

protopopesc a tractului Ciocman, după ce protopopul Dragomir trecuse la tractul Năprăzii, iar în anul 1883 e numit protopop actual al aceluiaș district, și inspectorul școalelor românești greco-catolice din tract.

I. I. a păstorit în comuna Ciocman îndată după hirotonirea sa până la numirea întru canonic în anul 1896. Așadară vreme de 34 ani... După dânsul a urmat în aceea parohie preotul Tit Trif, care a păstorit vre-o 8 ani, apoi a fost numit în Ciocman administrator parohial Ioan Coste, mai târziu protopop în Gherla. Acesta spune că a auzit dela foștii lui fii sufletești din Ciocman, că preotul Ilieșiu a venit la Ciocman cu soția sa fără nici o avere. În viața lor căsătoricească nu au avut copii...

Soția lui a fost o femeia foarte harnică, plăcându-i tare mult gospodăria. Grădina parohială din Ciocman în extensiune de peste 2 jughere, a fost plantată de ea în cea mai mare parte cu tot felul de pomi, și mai ales cu pruni.

Nepotul canonicului, I. I. a lui Vasile, fiul singurului frate al canonicului, care în copilărie a petrecut câtva timp la casa unchiului său protopop, povestește că mătușă-sa ținea mult la avere, și comanda pe servitori cu asprime... Chiar și când a fost lovită de paralizie și ținută patului de suferință, și atunci tot ea dirijea economia, certând pe servitori să nu fie leneși și pe soțul ei să fie grijitor de avere.

Sub păstoria lui Ilieș, casa parohială a fost mutată pe o colină, unde este și astăzi. Preotul Ilieș încă a fost un bun gospodar și om cruțător, cu puține pretenții... Din banii agonisiți prin purtarea unei economii raționale, a început a cumpăra în fiecare an câte un pământ ori două... ajungând astfel la o frumoasă posesiune. Făcându-se comasația pământului, adunând parcelele de pământ cumpărate de el în cursul anilor de păstorie în Ciocman, au format o tablă de circa 80 jughere, pe care Ilieșiu a cerut-o să i se dea peste apă, peste Someș, lângă moșia baronului Samuil Iosika din Surduc. Această frumoasă moșie l-a făcut pe Ilieșiu om bogat și respectat și din partea străinilor, mai ales de când ajunsese protopop în tractul Ciocmanului. Era în bune raporturi cu baronul Iosika din Surduc, care pe acele vremuri era mare potentat; ministru a latere lângă împăratul Francisc Iosif... Harnica protopopeasă, soția protopopului Ilieșiu, a murit în 25 August 1893 în vârstă

de 58 ani și îndureratul ei soț a îngropat-o în cimitirul comunal din Ciocman, unde are ca monument o cruce de piatră.

Astfel rămânând Ilieșiu singur și bătrân, administrarea moșiei îi făcea multe greutăți... S'a hotărât deci să se mute la oraș, ca să scape de multele mizerii ale satului.

De bună seamă umblând el în vizite pe la baronul Iosika, acesta îl va fi sfătuit că fiind el văduv și pornit spre bătrânețe, nu i se mai rentează să poarte o economie așa mare... Ci mai bine va fi pentru el să se mute la oraș... Și având el vrednicii ca păstor sufletesc vreme de 34 ani, în comuna Ciocman, și ca notar tractual și protopop în curs de zeci de ani... baronul îi va fi promis bătrânului Ilieșiu, că prin mijlocirea sa la episcopul Szabo și prin puternica sa întrepunere la guvern, va fi propus să fie numit canonic la Gherla. Prin moartea canonicilor Eusebiu Cartice și Vasile Pop, în Capitlul catedral erau vacante două staluri canonice. De fapt în Șematismul diecezan din anul 1896 găsim numai patru canonici.

Aceste împrejurări, prielnice pentru baron să-și ajungă scopul său, de a cumpăra moșia bătrânului Ilieșiu, concurg la numirea lui I. I. de canonic, prin decretul regal din 31 Decembrie 1896.

Ajungând Ilieșiu, canonic, își vinde moșia baronului Iosika. Dar din banii acelei moșii, mutându-se la Gherla, a cumpărat o altă moșie de vre-o 40 jughere în hotarul comunei Hăjdate din imediata apropiere de Gherla.

Această moșie a administrat-o bătrânul canonic cât timp a fost în viață... Ieșind adeseori la preumblare către Hăjdate, bătrânul oprindu-se în drept cu casarma soldaților husari de pe vremuri, de unde se vedea întreagă tabla lui de pământ, cu casă și superedificatele necesare, privea cu multă dragoste și îndelungat spre moșia sa. Întâlnindu-se cu unul sau altul dintre gremialști, bătrânul canonic rostea cuvintele Mântuitorului: „Unde e comoara voastră, acolo e și inima voastră”.

Între credincioșii din Ciocman, păstorul lor sufletesc Ioan Ilieșiu a lăsat cele mai bune amintiri. Spuneau că era un om foarte bun, milos și darnic. Blând, domol la vorbă, pacinic, împăciuitor între cei învrăjbiți. Cu nimeni nu a avut nici un conflict în toată viața lui. Era lesne iertător celor ce-i greșeau. Aceste însușiri și virtuți l-au caracterizat și în anii cei 12 a canoniciei sale. Și i-a rămas numirea de: „*Bun, bun*”,

pentru bunătatea sa și pentru răspunsurile sale, cari se terminau cu: „*bun, bun*”...

În lunga sa pastorație s'a năzuit din toate puterile să conducă pe credincioșii săi din Ciocman în pace și cu iubire, pe calea mântuirii. Zelos întru împlinirea datorințelor, cu milă față de nevoile poporului credincios, a fost înconjurat de iubirea tuturor chiar și după plecarea lui din parohie. Uneori și astăzi e pomenit cu reverință de către sătenii mai înțelepți, cari apreciază strădanile bune ale conducătorilor din trecut.

Pe seama bisericii din Ciocman a donat un teren pentru construirea școlii confesionale și o parte de grădină pentru lărgirea grădinei parohiale, unde a ridicat așezările parohiale.

Privitor la activitatea protopopească, Ioan Ilieșiu era un neobosit vizitator al parohiilor și școlilor confesionale din tractul său și un conștiincios îndrumător și supraveghietor al fraților preoți districtuali. Cea mai grea luptă ce o duceau pe atunci protopopii și preoții, era înființarea și susținerea școlilor confesionale românești. Din această luptă dărză și-a luat partea lui cu cinste și protopopul Ioan Ilieșiu.

În calitate de canonic cancelar, apoi școlastic, și în urmă promovat canonic eclesiarh sau custode, a împlinit la Oficiul diecezan următoarele funcțiuni: A fost examinator prosinodal, asesor consistorial, membru la Exactoratul diecezan, membru în Comisia școlastică, membru în Comisia examinatoare a profesorilor de Religione, consilier la Tribunalul Matrimonial și perceptor la Cassa fondurilor și fundațiilor diecezane.

În această ultimă slujbă ca director al Perceptoratului Capitular, (Administrația Capitulară de astăzi), îi plăcea mult să stea de vorbă cu credincioșii de prin satele din jurul Gherlei, cari erau debitori la fondurile diecezane și veneau Lunia și Vinerea la Gherla să-și achite interesele după capitalele împrumutate dela fonduri. Grăia cu oamenii mai mult de chestiunile economice, și adâncindu-se în povești, uneori se întâmpla de greșea în primirea banilor dela debitori, ori în restituirea de bani ce o făcea, plătind debitorii în piese de bani mai mari, bancnote... Făcându-se scontrarea casei în fiecare Lună și Vineri, după-ce se terminau plătirile de interese și capitale re-plătite, ori capitale din nou împrumutate dela Fonduri, și găsindu-se vre-o greșală, vre-o lipsă de bani în Cassă, bătrânul

suplinea bucuros din banii proprii... spunând obicinuitele sale cuvinte: „bun, bun“.

Așezându-se canonic în Gherla, neamușile sale l-au asaltat să le crească copiii lor, nepoți de ai lui, purtându-i la școală în liceu, la teologie, preparandie... Astfel a crescut un nepot Ioan Pop, care a murit în 30 Ianuarie 1928 ca preot în Negreni (tractul Surduc) în anul al 46 al vieții și 20 al preoției.¹⁾

Un alt nepot al său Ioan Ilieșiu a fost preot în Culcea (tractul Șomcuta-mare), iar azi e paroh în Potău, districtul Seini, dieceza Maramurășului. Un frate al acestuia, crescut și el de canonicul Ioan Ilieșiu, astăzi este învățător la școala primară din Șomcuta-mare.²⁾

Canonicul Ioan Ilieșiu a suferit de boală de rinichi, în urma căreia a murit la 10 Martie 1908. La prohodul lui ce s'a săvârșit în ograda casei unde a locuit, au celebrat toți colegii lui canonici: Alexandru Bene, Ioan Georgiu, Ioan Ivașco, Dr. Octavian Domide și Dr. Petru Fabian. A predicat canonicul Domide.

Averea dela Hăjdate a lăsat-o fundațiune, ca vânzându-se, capitalul să se depună spre fructificare la bancă, adaugându-se interesele la capital, pânăce acesta va aduce interese de 600 coroane anual, pentru un stipendiu de 600 cor. unui student

¹⁾ Acesta a fost nepotul soției sale, fiul Anei Pop, căsătorită după Sigismund Pop.

²⁾ Acești doi: Ioan și Gavril Ilieșiu, sunt nepoți de văr al canonicului Ioan Ilieșiu, fiii lui Iustin Ilieșiu fătul bisericesc, care trăește și astăzi în Lemniu împreună cu familia fiicei sale Maria, măritată după Petru Ghețe. Intreagă familia păstrează cu pietate amintirea canonicului, ca a unui bun și darnic patron.

Canonicul I. I. a avut un singur frate, cu numele Vasile. Acesta a rămas acasă țaran, întru ajutor părinților la economie. Spre a nu-i micșora averea familiară, preotul protopop Ioan Ilieșiu nu și-a luat partea cuvenită din averea părintească. Cu toate acestea fratele lui, Vasile, n'a sporit cu nimic cinstea și averea familiei... Căci dedându-se beuturii, și-a petrecut viața printre străini, ca muncitor ziler pe la domeniile boerești din jurul Clujului și pe la Oradea.

De acesta a rămas un singur fiu: Ioan Ilieșiu a lui Vasile. Pe acesta l-a luat unchiul său la sine în Ciocman, cu intenția de a-l crește cu spesele proprii și a-l școlariza. Însă băiatul, care astăzi este și el om bătrân cu plete cărunte, n'a înțeles nobilul gest al unchiului său, n'a voit să asculte și să învețe, ba nici în economia unchiului n'a voit să stea, ci după scurt timp petrecut în Ciocman, s'a întors la casa părintească în Lemniu. Unchiul său ajuns canonic, l-a ajutat cu sume mai mici de bani pentru cumpărarea de vite și pentru a-și înghieba o economie oarecare. Astăzi el este om instărit și foarte cinstit.

bun, cu purtare morală bună, cu calculi și numai suficienți, având preferință cei cu calculi buni sau eminenti, care să fie născut în Lemniu, comitatul Solnoc-Dobâca, din familia Ilieșiu. Conferirea stipendiului (bursei) să se facă prin concurs statorit de Capitlul catedral.

Literile fundamentale ale acestei fundațiuni, aprobate în ședința capitulară din 3 Februarie 1910, sub Nr. 77—1910, apoi s'au supus spre aprobare Ordinariatului diecezan, care le-a aprobat în ședința consistorială din 5 Februarie 1910, sub Nr. 1081/1910.

Ministerul unguresc de culte și instrucție publică cu data 17 Iunie 1910, Nr. 52337, la cele XI puncte din Literile fundamentale a adaus ca suplement p. XII, în care se modifică respective se întregesc punctele VI și VII. Și astfel din nou s'au aprobat în ședința capitulară din 29 Septemvrie 1910 sub Nr. 850, iar Ordinariatul diecezan în ședința consistorială din 18 Martie 1911, sub Nr. 2368—1911.

Însă fundațiunea nu s'a putut executa, din motivul că averea aceleia cuprinsă sub numerii 47 și 97 ai cărții fonduare din comuna Hăjdate, și cu edificiile de pe ea, a rămas îngreunată cu cinci mii coroane datorie... Deci din arândarea aceleia s'a plătit datoria, iar apoi când să se execute dorința testatorului de a se vinde moșia pentru a se actualiza stipendiuul contemplat de 600 coroane, a urmat războiul mondial, după care veni exproprierea averilor de mână moartă... Și așa s'a expropriat și aceea moșie de vre-o 40 jughere, rămânând pentru fundație sigură casa cu superedificatele și puțină grădină, cari nu aduc venitul cerut pentru stipendiu... Dar averea câștigată de canonicul Ilieș tot în mâinile Românilor a ajuns, în mâinile mai multor familii sărace din Hăjdate, cari odinioară erau slugile Armenilor din Gherla, iar astăzi își au gospodăriile lor naționale românești.

De asemenea și averea sa cumpărată de baronul Iosika, aproape toată a ajuns prin expropriere în mâinile Românilor din Ciocman și jur.

Canonicul Ilieșiu a fost înmormântat în cimiterul parohial din Gherla, în apropiere de mormântul canonicului Vasile Pop. Nepoții i-au ridicat un frumos monument cioplit de piatră, de mărime mijlocie, pe care și astăzi se mai pot ceti cuvintele:

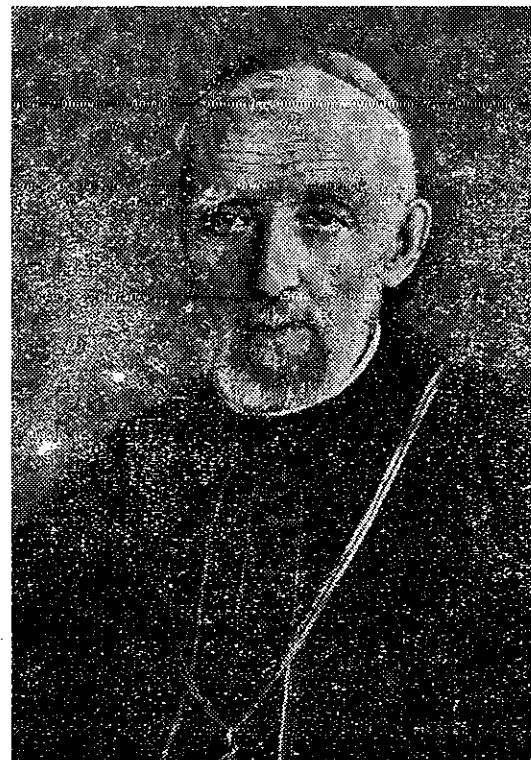
„Aici așteaptă învierea de obște osemintele fostului canonic capitular Ioan Ilieș, născ. 1835 m. 1908”.

L. cav. de Pușcariu în cartea sa citată are următoarele:
 „Illyés de Lemény cu diplomă dela G. Rákoczi din 24 Iunie 1631 se află în Tur 2, în Csanu-mare 2 ptrfamilie. Ioan Ilieș de Lemény (Lemniu) paroh și protopop în Csokmány (Ciocman), alt Iuon paroh în Kő-Lozna și altul în Kraszna, Ștefan paroh în N. Kristoltz și protă al Surducului”.

||||

15. Ioan Ivașco de Iood.

S'a născut în 22 Iulie, anul 1848 în comuna Apșa de jos, parohie în județul Maramurăș.

Părinții lui au fost Ioan Ivașco notar comunal și Ana Mihalca.
 La vârsta de 7 ani îi mor amândoi părinții de holeră în una și aceeași zi, și au fost îngropați în groapă comună. Șapte copii rămași orfani au fost crescuți de unchiul lor Vasile Mi-

halca, primul și ultimul subprefect român în județul Maramurăș în era ungurească.

I. I. a studiat clasele primare în satul natal, iar liceul în Ungvár și Oradea-Mare, la călugării Premonstratenși, unde a făcut examenul de bacalaureat în vara anului 1867 cu eminent¹⁾.

A recurs apoi să fie primit cleric în seminarul teologic din Gherla, unde a frecventat cursurile studiilor teologice patru ani școlari, terminând în anul 1871. Din informațiunile seminariile ale anului școlar 1870/71 știm, că orfanul Ioan Ivașco, în anul al patrulea a fost cleric extern, adică nu a locuit în seminar din cauza că edificiul era strâmt și neîncăpător pentru toți. E notat cu ingeniu bun, străduindu-se la studii cu mare diligență. Purtarea morală exemplară, naturelul blând, având înclinare spre mai multe virtuți laudabile. Elaborarea predicii sau catehezei: bună, modul de predicare la popor: destul de bun.

Privitor la clasificarea din studiile teologice în cursul al patrulea îl găsim pur eminent în toate. Fratele său Mihail, vestit pentru viața lui de pietate, pe atunci era profesor de teologie în Gherla.

S'a hirotonit preot celibat în 27 August 1873, prin punerea mâinilor episcopului Mihail Pavel.

În anul 1876 e dispus administrator parohial în Apșa de jos, beneficiul inferior. Sub dânsul s'a zidit casa cea frumoasă de piatră din parohia de jos. Tit Bud, fost vicar al Maramurășului în broșura sa: „Date istorice despre protopopiatele, parohiile și Mănăstirile române din Maramurăș”, arată seria preoților din Apșa de jos, începând cu Dominicus Pop la a. 1526, apoi Popa Ioan 1634—1637, la 1689 popa Ștefan, popa Pătraș și diaconul Lupșa. Despre aceștia se face amintire într'un act subscris în 1697 de Vlădica Ioseph, adică Iosif Stoica, etc. în 1856 Mihail Pavel, mort ca episcop al Orăzii etc.²⁾.

¹⁾ Din viața sa de student adeseori își reamintea un caz care pe acele vremuri l-a decepționat mult. Anume imputându-i-se spargerea unui geam de fereastră, a fost exclus din internat până la achitarea costului aceluia geam. Ajungând pe străzile orașului, i s'a făcut milă unui evreu de el, și l-a luat în casa sa. Evreul avea 8 copii, era sărac și trăia tare cu greu... Cum trăia evreul cu familia lui, așa trăia și studentul I. I. Sâmbătă pe masa evreului erau mâncări mai alese, din cari se împărțeau și creștinul student...

Subprefectul Mihalca, auzind de situația orfanului Ivașco, a luat măsuri urgente ca să fie primit numai decât în internat.

²⁾ Vezi op. citat pag. 21—22.

La anul 1878 preotul Ioan Ivașco este numit administrator parohial în Sighetul Maramurășului. Această parohie o administrează cu mare zel preoțesc până în luna Martie 1897.

Vicarul Tit Bud în istoricul parohiei Sighet exprimă lui Ioan Ivașco mulțumită, fiindcă i-a fost mâna dreaptă la ridicarea bisericii, casei parohiale și școlii din Sighet, prin cari s'a cuprins din nou centrul comitatului, putându-se așeza în Sighet oficiul vicarial.

Bunătatea, pietatea și zelul lui I. I. nu le vor uita credincioșii din Sighet în veci — scrie Tit Bud în istoricul de mai sus...

În anul 1895 preotul I. I. din Sighet pentru vredniciile câștigate pe terenul pastorației, pentru pietatea și zelul pastoral dovedit prin organizarea parohiei Sighet, este distins cu titlul de protopop onorar.

Sub păstoria sa, cu ajutorul și intervenția la multe foruri a lui Tit Bud, care dela a. 1887 era administratorul oficiului vicarial al Maramurășului, s'a zidit biserica cea frumoasă din Sighet; care s'a binecuvântat în 20 Martie 1892 prin delegatul episcopal canonicul Alexandru Erdős, asistând 19 preoți din vicariat și vre-o 5000 credincioși din oraș și din satele vecine.¹⁾

Prin decretul împărațesc din 31 Decembrie 1896 protopopul onorar din Sighet I. I. este numit canonic prebendat în Capitlul catedral, deodată cu Ioan Ilieș numit canonic cancelar.²⁾

Parohia Sighet a administrat-o până în 1 Martie 1899 Grigorie Belea, fost profesor și catehet în Sighet, iar din 1 Martie 1899 Tit Bud, ca vicar al Maramurășului, care s'a mutat la Sighet din Sat-Șugatag, de unde administrase câțiva

¹⁾ Aceea a fost zi de mare bucurie pentru întreg Maramurășul, dar mai ales pentru păstorul sufletesc al credincioșilor din Sighet. I. I. El a muncit acolo din anul 1878, cu multă pricepere și însuflețire.

În același an s'a terminat și noua casă parohială română din Sighet, lângă biserică, în loc de frunte, cu etaj, locuința parohului vicar, iar camerele din parter se închiriază de prăvălii, aducând bisericii mult venit.

În anul 1893 s'a cumpărat cu una mie floreni cimiterul cel nou al Românilor.

²⁾ Știrea numirii sale de canonic în loc să-i procure bucurie, l-a umplut de supărare și necaz, încât a căzut bolnav la pat, zăcând vre-o câteva săptămâni. Însănătoșindu-se s'a prezentat înaintea episcopului Ioan Szabo, rugându-l să-l scutească de această sarcină, căci el în viața lui nu a râvnit după onoruri... ci pentru el plăcerea cea mai mare este păstoria sufletelor... Episcopul i-a răspuns: „Fiule, nu eu te-am chemat, ci Dumnezeu”.

ani districtul protopopesc al Marei, iar apoi oficiul vicarial al Maramurăşului.

Murind prepozitul Ştefan Bilţiu, Ioan Ivaşco este promovată la scaunul de canonic cancelar, şi este încredinţat cu oficiul de controlor la Perceptoratul capitular sau Administraţia Capitulară, unde a lucrat cu multă diligenţă şi conştiinciozitate până la moarte. A purtat apoi oficiile de examinator prosirodal, asesor consistorial, membru al Exactoratului diecezan şi consilier al Tribunalului matrimonial.

Sem. diecezan din anul 1903 ne indică pe I. I. promovată la scaunul de canonic şcolastic, vicepreşedinte la Exactoratul diecezan şi la Tribunalul Matrimonial, precum şi Administrator al Sfintei Mănăstiri dela Nicula, care o preluase dela prepozitul Ioan Papiu.

După moartea canonicului Ioan Ilieş, în 1908, şi a prepozitului Alexandru Bene, în 1909, trece la scaunul de arhidiacon sau lector al Bisericii catedrale. După moartea canonicului Ioan Ilieş care a fost şeful Perceptoratului Capitular, urmează în acest oficiu Ioan Ivaşco, în calitate de director al oficiului pentru administrarea fondurilor şi fundaţiunilor diecezane (Administraţia Capitulară), apoi administrator al oficiului pentru împărţirea de sfinte liturghii sau intenţiuni missale.

După moartea prepozitului Ioan Georgiu întâmplată la 16 Februarie 1922, canonicul I. I. este promovată-prepozit capitular în şedinţa capitulară din 7 Martie 1922, sub presiunea episcopului diecezan Dr. Iuliu Hossu, când s'a făcut prima alegere de canonic în România-Mare, în locul rămas vacant prin moartea prepozitului Ioan Georgiu; alegându-se canonic prebendat autorul acestor biografii, din paroh al Telciului, vicariatul Rodnei.

În şedinţa Conzistorială din 25 Februarie 1922, episcopul Iuliu Hossu, numeşte pe I. I. vicar general al său.¹⁾

¹⁾ Această numire s'a publicat în nrul 6 din 15 Martie 1922 al organului oficial „Curierul Creştin”, şi lasăm să urmeze în întregime: „Reverendisime în Hristos Frate! Pentru asigurarea cursului sănătos al vieţii interne diecezane, conformându-nă intenţiunilor sfinţelor canoane, considerând stima şi iubirea de care te bucuri Reverendisim Frăţia Ta înaintea clerului şi a poporului dreptcredincios al acestei eparhii, credinţa nestrămutată de care a fost pătrunsă lungă şi rodnică activitate ce ai desfăşurat-o până azi în sânul Bisericii; având în vedere pietatea caldă dovedită întru restaurarea şi îngrijirea mănăstirii Nicula, bogat isvor de sufleteşti mângăieri şi primenire sufletească pentru credincioşii cari din mari depărţări au alergat acolo, şi în urmă având în vedere experienţa bogată câştigată

În şedinţa consistorială din 8 Aprilie 1922 s'a publicat numirea vicarului general şi prepozitului Ioan Ivaşco, de prelat papal. Lăsăm să urmeze brevele adresat noului prelat, care s'a publicat în numărul 8 din 15 Aprilie 1922 al „Curierului Creştin”.

Pius PP. XI.

Dilecte Fili, salutem et Apostolicam Benedictionem. Compertum Nobis est exploratumque, te Sacerdotem procurandum animarum salutis studio spectatum, praeclara tibi merita comparasse in administrandis integre ac nitide tum dioecesanis redditibus, tum Monasterii de Nicula bonis. Pergratum igitur Nobis est singulari praemio egregia tua facta rependere, atque ut praecipuum tibi sit Pontificiae voluntatis pignus, his te Litteris, auctoritate Nostra, Antistitem Urbanum idest Praelatum Nostrum domesticum eligimus, facimus atque renuntiamus. Tibi proinde concedimus ut violaceas vestes induere, atque in Romana etiam Curia lineum amiculum manicatum sive Rochetum gestare licite possis ac valeas; itemque utaris, fruaris singulis quibusque honoribus, privilegiis, praerogativis, indultis, quibus alii Ecclesiastici viri hac dignitate aucti utuntur, fruuntur, vel uti, frui possunt ac poterunt. Non obstantibus contrariis quibuscumque.

Datum Romae, apud Sanctum Petrum sub anulo Piscatoris, die 22-a m, Februarii anno 1922, Pontificatus Nostri Primo.

*Dilecto Filio,
Ioanni Ivaşco,
Sacerdoti.*

*P. Card. Gasparri,
a Secretis Status.*

Activitatea canonicului I. I. la Mănăstirea Nicula, autorul acestor biografii a descris-o în broşura „Maica Domnului dela Sf. Mănăstire din Nicula”.¹⁾

Din aceasta reproducem în rezumat următoarele: Sub

în muncă sfântă şi desinteresată, prin aceasta Te numim de vicar general episcopesc în cele spirituale, delegându-ţi pentru cazul absenţei Noastre dela reşedinţă, întreaga Noastră putere ordinară, asemenea şi facultăţile primite dela Sf. Scaun Apostolic, cari în înţelesul literilor apostolice se pot delega, şi al căror exerciţiu nu pretinde caracterul ordului sacru episcopesc. Totodată Te investim cu toate drepturile şi prerogativele cari îţi compet în demnitatea aceasta, în puterea sfinţelor canoane.

„Dorindu-ţi dela Atotputernicul Dumnezeu dar şi binecuvântare, ca să poţi lucra încă timp îndelungat, în deplină sănătate, împărtaşim din inimă arhlerasca binecuvântare. Gherla din şedinţa consistorială ținută la 25 Februarie 1922. Al Ilustrităţii Tale Reverendisime iubitor frate în Hristos Episcop Iuliu”.

¹⁾ Nr. 10 din seria II. a Bibliotecii din Gherla pentru popor, la paginile 156—157.

dânsul sau edificat în 1905 cele două turnuri ale bisericii. În anul 1906 s'a construit un pavilion pentru scutirea pelerinilor în lungime de 50 metri și lățime 4 metri cu trei perechi de scânduri și acoperiș de tinichiea... Din acest pavilion episcopul Vasile Hossu în anul 1913 a început să zidească o vilă în formă de claustru, ca reședință episcopală de vară și adăpost de recreare pentru preoți în vacanțe...

În anul 1908 în locul vechilor case pentru preoți și cantorul Mănăstirii, s'au zidit șapte odăi împreunându-se cu vechile două camere preoțești,

În 1913 s'a padimentat din nou sfânta Mănăstire cea mare, s'au făcut scaunele din jurul pereților, amvonul și tronul episcopal, amăsurat dispozițiilor și directivelor date de episcopul Vasile, care săptămâni întregi petrecea la Mănăstirea Nicula pentru recreare trupească și sufletească.

Prepozitul I. I. moare la 3 Martie 1924, în vârstă de 76 ani, în al 51-lea an al preoției sale. Dorința sa a fost ca rămășițele trupești să i se așeze lângă cele ale fratelui său Mihail, fost profesor de Teologie și administrator al Mănăstirii Nicula, mort „*in fama sanctitatis*” (în faimă de Sfânt) la 29 Iulie 1878, în anul al 42 al etății, și 20 al preoției. Această dorință i s'a împlinit și așa astăzi cei doi frați născuți în Apșa de jos a Maramurășului (care acum se ține de Cehoslovacia) se odihnesc la capătul altarului dela Mănăstirea cea veche, la umbra Sfintei Icoane făcătoare de minuni a Maicii Domnului dela Nicula, pentru ale cărei laude și preamăriri au ostenit atât de mult în viața lor de pe acest pământ, întinat cu atâtea păcate și răutăți...¹⁾

Pe cheltuiala Mănăstirii s'a ridicat la mormântul prepozitului I. I. o cruce de marmoră de aceeași mărime cu a fratelui său Mihail.

Crucea s'a efectuat în vara anului 1933 la firma Bauer și Nagy din Cluj, are soclu de piatră de var din Baciul, și are 73 litere gravate și aurite. A costat 11,000 lei, plătiți din Cassa Sfintei Mănăstiri. S'a sfințit în 12 August 1934 prin canonicul Victor Bojor, președintele Comisiei administratoare a Sfintei Mănăstiri. Inscriptia de pe monument este: „Aici odihnește, Ioan Ivașco fost prepozit capit. Prelat Papal. Adm. Sf. Mănăstiri 1848—1924”.

¹⁾ Vezi broșura citată: Maica Domnului dela Nicula, pag. 157—158.

Prohodul său s'a făcut în biserica parohială catedrală din Gherla pontificând episcopul Iuliu Hossu, cu concelebrarea canonicilor Domide, Gr. Pop, Bojor, paroh-protopop Ioan Coste, David Deac și George Vidican.

Cuvântarea funebrală a ținut-o canonicul Domide. După săvârșirea prohodului, sicriul cu osemintele lui Ioan Ivașco, a fost transportat la Sfânta Mănăstire Nicula, așezându-se în groapa pregătită lângă mormântul cu monument al fratelui său Mihail...

I. cav. de Pușcariu în cartea sa citată are următoarele: „Ivásk și Ivásko de Alsó Vissó cu diploma de a. 1427. La a. 1427. Ivasko împreună cu frații săi Nykytha, Georgiu și Joanne Hathal cumpără dela familia Vlad și Juga de Zelystye trei așiiuni de moșie. Familia asta e lătită prin Vișeu 49, în Breb 1, în A. Apșa 2, în Iod 11 ptr. familie Ioan Ivașco protopopul districtului Kracsfalvense și paroh în Slatina, apoi în M. Szilghel, Grigore paroh în Dieb”.

Drept încheiere, autorul acestor biografii ține să însemne la acest loc următoarele:

După moartea prepozitului Ioan Ivașco, în ședința capitulară din 8 Martie 1924 cu unanimitate de voturi a fost ales de canonic prebendat Ioan Hodorean, arhidiacon onorar, preot la institutul corector preventiv al minorilor din Gherla, transformat din temnița de robi de mai înainte. Dar dânsul fiind în vârstă înaintată, nu a primit să înceapă o nouă funcțiune bisericască, ci aștepta să fie trecut în șirul preoților pensionari de stat, după ce munci la preparandie și ca funcționar de stat la acel institut peste 40 de ani. La 6 zile după alegerea sa de canonic, a renunțat la această demnitate, ducând episcopului decretul de numire în plic nedeschis...

De însemnat că episcopul după această atitudine îi dăduse trei zile de cugetare și meditare... A treia zi a mers din nou la episcopul, spunându-i că renunță la canonicie.

Acest bărbat eclesiastic de un caracter și puritanism rar, este vrednic să fie remarcat aici măcar în câteva date al vieții sale.

S'a născut în Giurtelec, (unde tatăl său Vasile fusese preot, decedat la 1 Iulie 1861 în anul vieții 33, și al preoției 9), districtul Oarței în Sălaj, la anul 1856, a terminat liceul în a. 1875, iar studiile teologice în seminarul romano-catolic din

Oradea-Mare. S'a hirotonit preot celibe la 6 Aprilie 1882 prin punerea mânilor episcopului Ioan Szabo. Din a. 1880 a funcționat ca profesor la institutul școlii normale de băieți din Gherla, până în anul 1891, când a fost numit spiritual la institutul regesc regnicolar corector din Gherla, în locul lui Ioan Papiu, numit în acel an canonic. În vremea de profesor preparandial a fost secretar la Reuniunea învățătorilor greco-catolici din jurul Gherlei. În 1885 a fost numit viconotar la Consistorul școlastic; în anii 1886—1894 a fost actuar sau contabil la fondurile diecezane din părțile ungurene. În anul 1896 a fost numit membru la Exactoratul diecezan și consilier la Tribunalul Matrimonial; în a. 1890 asesor consistorial, iar în anul 1899 protopop onorar.

Episcopul Iuliu Hossu, l-a numit în anul 1920, arhidiacon onorar, pentru merite câștigate pe terenul instrucțiunii școlare atât ca eminent profesor pe vremuri la institutul școlii normale diecezane, cât și ca fost profesor la institutul regnicolar corector din Gherla, în curs de vre-o 30 de ani.

A scris unele cărți didactice și de rugăciuni pentru școli primare, Catehisme și Istorie biblice... fără a-și indica numele din modestia ce îl caracteriza... El este autorul broșurei: Biserica greco-catolică din Gherla și parohii ei, tipărită în Gherla în anul jubilar 1900, cu fotografia vechei biserici catedrale-parohiale din Candia, despre care a zis Nunțiul apostolic din Viena în a. 1858, ieșind dela Liturghia celebrată de episcopul Alexi: *Vos adhuc estis in Catacumbis...*

Această broșură trimitându-se la mai multe dicasterii ministeriale din Budapesta, a determinat pe cei mari să se gândească la ridicarea unei noi biserici pentru orașul de reședință episcopală în Gherla.

Pensionându-se cu finea anului 1928, s'a retras la Mănăstirea din Bicsad, intrând acolo la 1 Ianuarie 1929, unde a murit ca ieromonah al ordinului Sf. Vasile cel Mare în 26 Mai 1931, în anul al 76-lea al vieții și al 50-lea de bogată activitate ca preot, depusă pe altarul bisericii, al patriei și al școlii. În călugărie și-a luat numele tatălui său: Vasile. Votul simplu călugăresc l-a depus în 9 April 1931. Votul solemn trebuia să-l depună numai la 3 ani după cel simplu...

||||

16. Dr. Petru Fabian.

S'a născut în Bărsana, comună în Maramurăș, districtul Coseului, în 20 Septemvrie 1867.

Tatăl lui Petru Fabian, cu numele Nicolae, a fost învățător în Bărsana. De obârșie însă Nicolae Fabian era din Țara Oașului, din comuna Negrești, unde s'a născut la anul 1836 și a murit în 1905.

Mama lui a fost Marta Ciobali, fiica protopopului Ciobali

din Gherța mare, născută în Kallossemlyér (județul Szabolcs) la 7 Martie 1839. A murit în Bârsana la anul 1910¹⁾.

Studiile claselor primare le-a început la școala tatălui său, apoi le-a continuat în Sighet, unde a făcut și liceul la reformati, obținând diploma de bacalaureat cu eminență în anul 1885.

Venind la concursul de teologie în vara anului 1885, episcopul Ioan Szabó destinează pe tânărul P. F. feciorul dascălului din Bârsana, pentru studiile teologice superioare în seminarul central din Budapesta, la facultatea de teologie de pe lângă Universitatea de acolo.

Clericul P. F. se distinge între toți colegii săi din seminar atât în privința evlaviei, cât și în studiile de teologie... Din partea superiorilor seminariali, încă în anul al treilea de teologie este încredințat cu slujba de ductor peste clerici mai mici și colegi de ai săi.

Terminând cursurile de teologie în vara anului 1889, în luna Septemvrie în acelaș an, P. F. este numit profesor de teologie în seminarul domestic la catedra de Studiul biblic, care devenise vacantă prin numirea titularului ei Eusebiu Cartice de canonic al Bisericii catedrale.

Ca profesor de teologie și-a făcut pe rând cele patru rigoroase din studiile teologice la Universitatea din Budapesta: din Studiul biblic, Dogmatică, Morală-Pastorală și din Drept Canonic — Istoria bisericească. Terminându-și rigoroasele, a pregătit teza pentru promovarea sa de Doctor în Teologie la Universitatea din Budapesta. Subiectul ce i s'a desemnat pentru teza de doctorat, a fost: „Inmormântarea bisericească”.

¹⁾ Vicarul Tit Bud în broșura sa: Date istorice despre protopopiatele, parohiile și Mănăstirile române din Maramureș ne spune că docentele Nicolae Fabian din Bârsana asculta toate sintele liturghii săvârșite în biserică în Dumineci și sărbători stând în genunchi și rugându-se cu evlavie. Bunul Dumnezeu, cărui i-a servit cu atâta pietate, a binecuvântat familia sa cu alese daruri. Căci pe doi feciori i-a crescut și au fost profesori, asemenea și pe cele patru fete ale sale, cari toate au diplome dela școli înalte din Budapesta, și astăzi sunt profesoare pensionare... Evlaviosul părinte Nicolae Fabian docente și-a crescut pe toți din familie, din plătuța de 200 floreni, scrie acelaș vicar în opul citat...

Bine înțeles învățătorul Nicolae Fabian a fost ajutat în creșterea copiilor săi de marele și marinosul episcop Mihail Pavel al Orășii, și apoi și de feciorul său Petru, când acesta, primul născut, a ajuns profesor de teologie. Soartea lui P. F. a fost chiar identică întru toate cu cea a autorului acestor biografii: de a ajutama ambii pe tații lor învățători, fiecare cu câte 6 copii, de a contribui la creșterea fraților.

S'a promovat doctor în Teologie la anul 1896. P. F., ca tânăr profesor a fost introdus în administrația bisericească a gremiului, având frumoase cunoștințe teologice și mai ales o deosebită aplicare în domeniul Dreptului bisericesc, canonic. De aceea încă în Șem. din anul 1896 găsim pe profesorul P. F. consilier la Tribunalul Matrimonial și vicesecretar la acelaș Tribunal, apoi membru la Examinatorul prosinodal.

În Șematismul din 1900 îl găsim apoi secretar la Tribunalul matrimonial, membru la Inspectoratul școalelor diecezane, la oficiul Exactoratului diecezan și la Comisia școlară.

Mai implinea apoi și slujba de profesor de Religie în clasele V—VIII dela liceul de stat din Gherla, cu 8 ore la săptămână, iar la Teologie avea 9 ore săptămânal.

Slujbe grele și toate cu răspundere, pe cari le-a purtat cu multă demnitate și competență până la numirea sa de canonic.

Ba într'o vreme a luat și două ore de Religie la Școala normală de băieți, când s'a introdus cursul al patrulea la acel institut...

Pe vremea aceea la Prodirectoratul liceului teologic se împărția dela Ven. Ordinariat diecezan o mulțime de acte consistoriale, cum erau aproape toate informațiunile periodice din dieceză, actele dela conferințele preoțești din 45 protopopiate, numite astăzi sinoade protopopești, cari se țineau de două ori la an, apoi toate actele privitoare la planurile de biserică, proiectele (devizele) de cheltuieli, contractele încheiate cu întreprinzătorii de zidiri și alte multe acte importante, cari reclamau opiniunea profesorilor de teologie, specialiști în o materie ori alta. Aceste acte se împărțiau între 2—3 profesori (de toți erau patru; profesorului-secretar episcopal Vasile Pordea, notar consistorial, nu i-se împărțiau, fiind suprincărcat cu acte cancelariale...). Profesorului P. F. i se împărțiau cele mai multe și mai grele acte dela Prodirectorat. Aceste trebuiau studiate mai amănunțit, trebuia să se facă referate în scris la fiecare și să se dea opiniune în cauză, cari apoi se judecau și desbăteau în Consistor... Și pe urma acelor opinii, concepistul episcopal pregătea conceptul, care se prezenta episcopului spre expediare...

Profesorul Fabian — cum am zis mai sus, de tânăr a fost introdus la toate dicasteriile de administrație bisericească,

aşa că era în toate orientat și rezolva cu îndemănare orice chestiune, așa încât i s'a dat numirea de „priceput la toate”.

Prelegerile teologice din Studiul biblic, le ținea la nivel academic, intrând la ore totdeauna punctual. Deasemenea și la orele de Religie la liceul de stat, propunea cu mult zel și temeinic, așa cât foștii lui elevi de liceu, ajunși unii din ei astăzi la mari ranguri în România-Mare, cu drag își aduc aminte de prelegerile lui catehetice dela liceu...

După anii 1900 șovinismul maghiar se pornise cu mare furie contra instituțiilor românești confesionale de tot soiul.

Astfel în fiecare an se făceau excepționări față de Școala normală de băieți din Gherla, că nu are local corespunzător, profesori cvalificați anume pentru pedagogie și școli secundare, nu are muzee, biblioteci etc. etc. Episcopul Ioan Szabó, la sfatul vicarului său general Ioan Georgiu, inspectorul școlilor diecezane, a invitat pe profesorii români dela liceul de stat din Gherla: Iuliu Karșai și Dr. Ioan Nicoară, ambii clerici absolvenți (primul al seminarului nostru diecezan, al doilea al seminarului teologic din Blaj) ca să ia anumite ore de prelegere și la institutul nostru preparandial... Ceace au și făcut.

De altă parte s'au trimis cu bursă din fondurile diecezane doi clerici din seminarul teologic la Universitatea din Cluj, pentru a se pregăti de profesori în toată regula la școala normală...¹⁾

Profesorul Ioan Nicoară a propus episcopului Ioan Szabó introducerea unor lucruri la preparandie. Episcopul a primit toate propunerile făcute de inimosul și zelosul profesor. Intre aceste propuneri una era ca să se numească director la preparandie profesorul de Teologie Dr. Petru Fabian, bărbat de școală, care să contrabalanseze prin tactica sa orice năzuințe ale inspectorilor școlari maghiari de a submina la temelii instituțiilor românești. Astfel încă în anul școlar 1905/6 Petru Fabian a fost numit director al Școlii normale, unde a luat și două ore de Religie la un curs.

În anul 1906 apoi prin decretul împărătesc din 3 Martie,

¹⁾ Atunci s'a zis de către canonicul Ioan Georgiu: „Cum? o dieceză să nu poată crește pentru preparandia sa doi profesori, când profesorul de teologie Bojor crește pe cheltuiala sa un frate al său de profesor pentru liceul din Năsăud”? Și creșteam pe lângă acesta și alți doi frați în liceu, dintre cari apoi unul s'a înscris la medicină, iar altul la teologie, toți trei crescuți cu cheltuielile mele...

profesorul P. F. este numit canonic prebendat în Capitlul cathedral, desărcinându-se dela catedrele de profesor de teologie și de Religie la liceu, în cari oficii a fost numit oficialul diecezan Dr. Vasile Moldovan, preot celibat, doctor în teologie dela Universitatea din Budapesta.

Astfel a putut să se ocupe mai intensiv cu institutul Școlii normale și cu afacerile administrative ale vastei dieceze.

A fost desărcinat apoi și de oficiul de secretar la Tribunalul matrimonial, numindu-se defensor matrimonial.

După moartea canonicului Ioan Ilieșiu, care era șef la Administrația Capitulară, trecând la oficiul de director al acestui dicasteriu canonicul-controlor Ioan Ivașco, rămâne vacant postul de controlor la acest oficiu pentru administrarea fondurilor și fundațiilor diecezane. La acest oficiu de controlor e numit canonicul P. F.¹⁾

La institutul pedagogic (școala normală de băieți) la care P. F. era director, în anul 1914 erau următorii profesori: Dr. Ioan Șanta, astăzi profesor la liceul de stat „Andrei Mureșan” din Dej, Dr. Eugen Széles, azi director la liceul de stat „Mihail Eminescu” din Satu-Mare, Cecil Demian, astăzi arhidiacon paroh în Negrești, Dr. George Vidican, profesor de teologie, catehet la școala civilă de fete și la institutul preparandial, astăzi canonic; Corneliu Pop, astăzi directorul școlii normale din Carei, Vasile Botha, astăzi notar la primăria orașului Gherla; Valentin Czirmes, exmis de profesor al agronomiei prin Ministerul ungar de agricultură; Alexandru Pop, magistrul cântului bisericesc și al industriei casnice, învățătorul școlii de aplicație, mort, ca subrevizor școlar județan pensionat, în 30 Martie 1927, Ioan Beran magistrul cântului figural, azi mort, și Aurel Pop cleric absolut, astăzi directorul Școlii normale confesionale de băieți din Gherla.

Din seria acestor profesori vedem că deja în 1914 institutul era provăzut cu profesori cenzurați, cvalificați aproape toți și diplomați dela Universitate, respective dela institute pedagogice superioare. În privința profesorilor, institutul nu mai putea fi excepționat din partea organelor ministeriale ungurești...

¹⁾ La Administrația Capitulară în anul 1914 era cassier Ioan Coste, fost arhidiacon-protopop al Gherlei, actuar era Iacob Maiorean cleric absolut, actualul cassar dela Administrația fondurilor grănicerești din Năsăud, iar cancelist era clericul seminarial Aurel Ghița, actualul protopop din Zălau.

În acest loc facem pomenire cu laudă și despre profesorul pictor Horațiu C. Deacu, care a servit la acest institut în anii 1912—1914. S'a născut în Săcălaia județul Someș la 27 Ianuarie 1889, era singurul copil al preotului David Deacu și a soției sale Ludovica născ. Pop. Păr. David Deac născut și el în Săcălaia la a. 1862, hirotonit în 30 Octomvrie 1887, a fost păstor sufletesc în Gichișul de sus și filia Șigău, comuna natală a marelui bărbat de stat al României Mari Ștefan Cicio Pop. Apoi a administrat parohia Păclișa, de unde a fost numit casier la Administrația centrală capitulară în Gherla, protopop onorar și asesor consistorial. Trăește și astăzi în Gherla ca preot iubitor, văduv, în pensiune. Fiul său Horațiu a studiat clasele primare și trei clase de liceu în Gherla, de unde a trecut la Blaj luând diploma de bacalaureat în 1907. S'a înscris apoi la Universitatea din Budapesta, alegându-și la litere studiile: latina, româna și istoria, unde și-a luat diploma de profesor în 1913. Plecând apoi la războiu îndată la început, a murit în Galiția pe câmpul de luptă lovit de un glonte dușman la 21 Octomvrie 1914 pe colinele dela Iankow.

Despre acest profesor-pictor, luminător al celor mulți, o cărămidă în biserica învățaturii românești, (Vezi în cartea de mai jos, la prefață pag. 5) regretatul marele scriitor român Alexandru Lupeanu-Melin a revăzut și aranjat pentru tipar: „Ziarul unui erou” Insemnări făcute pe câmpul de luptă din Galiția între 12 August—21 Octomvrie, ziua în care autorul a fost ucis de un glonte dușman. Acel ziar s'a tipărit în Gherla la a. 1930, editat de jalnicul și îndureratul său tată David Deacu.

Sub directoratul canonicului P. F. s'au făcut apoi și alte îmbunătățiri la institut de ordin didactic, metodic, educativ etc... așa încât institutul pedagogic din Gherla era acum la culmea situației sale și unul din primele institute similare din țară.

Deschizându-se apoi în anul 1915 preparandia de fete, episcopul Vasile Hossu prin ordinul său din 25 Maiu Nr. 3026—1915 pe canonicul Dr. P. F. directorul preparandiei diecezane de băieți, l-a constituit de comisar episcopal la acel nou institut cultural.

Inițiindu-se Reuniunea diecezană de Misiuni Sfinte și de Exerciții spirituale, canonicul P. F. este ales și numit vice-președintele acestei Reuniuni.

În vara anului 1913 când episcopul Vasile Hossu a început a face vizitații canonice dela Salva, Hordou, Telciu, Romuli și trecând în Maramurăș unde a vizitat vre-o 40 de parohii, episcopul a fost însoțit de canonicul P. F. care cunoștea toate împrejurările parohiale localnice din ținutul Maramurășului.

Canonicul P. F. în prima parohie din Maramurăș, unde s'a început vizitația canonică, în Săcel, urcând amvonul bisericii, purcezând din textul: Iată acum e vreme bineplăcută, iată acum e ziua mântuirii (1 Cor. 6.2), își exprimă bucuria în numele clerului și poporului din Maramurăș, că au ajuns aceste zile de bucurie să-l vadă pe Prășsinția Sa în mijlocul lor. Ii vin în minte cuvintele Sfântului Ioan din Apocalips: „fumul din afunzime iese și se umple atmosfera”. Atunci când din acest comitat, cum zice Sf. Ioan, a ieșit fumul și s'au produs catastrofe, și-au pus încrederea numai în Cel de sus. Când le era mai mare necazul, au auzit cu bucurie, că Ilustritatea Sa e denumit episcop al Gherlei, care și mai înainte dela Lugoj s'a interesat de soartea lor. El e martor Ilustrității Sale, că îndată ce a venit la Gherla, prima vorbă cu care l-a întâmpinat, i-a fost că vrea să cunoască Maramurășul. Spune apoi poporului să se apropie cu încredere de Preasfinția Sa.

După aceea vorbește episcopul, accentuând că nu vine la necunoscuți, căci de mult le-a auzit de veste, ci la bărbați bravi, cari și-au vărsat sângele pentru lege, moșie, țară, limbă, și au dat ajutor cu armele lui Rákoczy, ca să apere țara. Amintește că Maramurășul a dat neamului, bisericii și țării bărbați vrednici.¹⁾

La alegerea de Mitropolit din Blaj la anul 1918 Dr. P. F. a avut un vot pentru scaunul mitropolitan.²⁾

Tot el a însoțit și pe episcopul Iuliu Hossu în vizitațiile canonice din toamna anului 1921, când iarăși cercetând parohiile Salva, Hordou, Telciu și Romuli a trecut în vizitație canonică spre Maramurăș... Deasemenea a însoțit pe același episcop și în anul 1922 la mai multe vizitații canonice în județele Someș și Satu-Mare.

Avea obiceiul de a petrece cu plăcere la Mănăstirea Bic-

¹⁾ Vezi: Vizitație canonică în Maramurăș, 27 Iunie—24 Iulie 1910 de Dr. Vasile Moldovan, profesor de teologie, Gherla 1913, la pag. 24—25.

²⁾ Vezi „Patria” Nr. 62 din 3 Martie 1935: „Cum s'a făcut alegerea de mitropolit în 1918”.

sadului, la care era numit comisar episcopal pentru marile pelerinagii dela praznicele Sf. Apostoli Petru și Paul, hramul Mănăstirei, Sf. Mărie Mare și Mică...

Acest loc de pelerinaj l-a iubit atât de mult, încât și în testamentul său a lăsat ca să fie înmormântat la această Sfântă Mănăstire.

Episcopul diecezan Iuliu Hossu, cu data de 11 Februarie 1924 vestește clerului diecezan¹⁾ avizul telegrafic al Excelsei Nunțiaturi apostolice din București, că Preafericitul Părinte Papa Pius XI s'a îndurat preagrățios a numi pe Dr. P. F. de Prelat domestic.

În vremea aceea canonicul P. F. zăcea legat de pat în boala grea din care nu s'a mai sculat și care s'a sfârșit cu moartea lui întâmplată la 4 Aprilie 1924.

Sosind brevele apostolic de numire, episcopul diecezan l-a publicat în ședința consistorială din 3 Iunie 1924, și a dispus tipărirea în Nr. 12 al organului oficial: „Curierul Creștin” din 15 Iunie 1924, când P. F. de două luni era în mormânt. Reproducem și noi aici acel decret papal în traducere românească cum s'a publicat în organul oficial. Această numire este suprema încoronare a meritelor dobândite de canonicul Fabian pe terenul bisericesc școlar.

Papa Piu al XI-lea

Iubite Fiule, mântuire și Binecuvântare Apostolică. A ajuns la cunoștința Noastră din recomandarea cu toată stăruința a delegatului Apostolic din România, că Tu, preot cu viața cea mai întregă, acum profesor și conducător al Școlii normale, Ți-ai câștigat cele mai distinse merite în întreagă dieceza de Gherla prin cuvântul învățăturii și nu mai puțin prin exemplul faptei bune. Se mai adaugă la acestea recomandarea insistentă chiar a Episcopului diecezan, care din toate punctele de vedere Te ține vrednic să fii distins prin manifestarea specială a voinței Pontificale. Așadar pentru ca să cedăm insistențelor unor astfel de protectori, prin această Scrisoare, cu a Noastră autoritate, Te alegem, facem și declarăm **Antistite urban, adevărat Prelatul nostru domestic.** Drept aceea îți concedem ca să ai voce și putere a îmbrăca vestminte violete și a purta încă și în Curia Romană cămașă de in cu mâneci sau Rochet; Ia

¹⁾ În organul oficial „Curierul Creștin” Nr. 4 din 15 Februarie 1924.

fel, ca să te folosești și să te bucuri de singuraticile și toate onorurile, privilegiile, prerogativele și favorurile, de cari alți bărbați Clerici, înzestrați cu această demnitate se folosesc, se bucură, ori se pot și se vor putea folosi, bucura. Neformulând obstacol nimic contrar. Dat în Roma, la Sfântul Petru, sub inelul Pescarului în ziua 9, luna Aprilie anul 1924, al Pontificatului Nostru al treilea.

Iubitului Fiu:

Petru Fabian
preot.

ss. P. Card. Gasparri
Secretar de Stat.

La data decretului P. F. era înmormântat la Mănăstirea Bixadului de trei zile.¹⁾

¹⁾ Am remarcat mai sus că P. F. din salariul său de profesor de teologie, care la început era 940 floreni anual, iar mai târziu 1300 floreni (urcare sau sporire urmată prin prietenia sa ce o avea cu consilierul și referentul dela Ministerul de culte, coleg al său Váradi Arpad, mai apoi episcop la Iaurin și pe urmă mitropolit la Kalocsa, în Ungaria, azi mort și el), a ajutat foarte mult pe fratele său Nicolae și pe surorile sale Elena și Marta până și-au câștigat diplomele profesoriale.

Nicolae Fabian a fost numit profesor la gimnaziul superior greco-catolic din Beiuș în 23 August 1893. A murit în 30 Septembrie 1918, ca vicearhidiacon onorar, în anul al 48-lea al vieții și al 24-lea al preoției.

Marta Fabian s'a măritat după preotul-profesor Ioan Iepure dela același gimnaziu din Beiuș, fiind și dânsa profesoară la școala civilă de fete „Paveliană” din Beiuș. Astăzi e profesoară pensionară dela gimnaziul de fete din Baia-Mare și presidentă a Reuniunii femeilor române de acolo, unde bărbatul ei Ioan Iepure, preot-protopop onorar, este și el profesor pensionar dela liceul de stat „George Șincai”, asesor consistorial al eparhiei gr.-catolice române a Maramurășului și asesor la Tribunalul matrimonial al aceleiași eparhii.

Marta Iepure născ. Fabian a dezvoltat o frumoasă și bogată activitate extrașcolară și socială atât în Beiuș cât și în Baia-Mare.

Astăzi împreună cu soțul ei Ioan Iepure locuiesc la Cluj, unde împreună cu soră-sa Elena, iea parte la toate mișcările religioase-sociale-caritative din capitala Ardealului. Acestea i-au fost preocupările sale predilecte în toată viața, astfel fiind educată de vrednicii ei părinți de fericită pomenire.

Elena Fabian s'a măritat după Dr. Alexandru Muntean, avocat în Beiuș, care a murit în anul 1916. A petrecut văduvă până în anul 1920, când s'a măritat a doua oară după Dr. Alexandru Aciu, avocat și director al băncii „Silvania” în Șimleu, fost prefect al județului Sălaj, fost deputat și senator al aceluiaș județ, iar astăzi notar public în Cluj. Elena Fabian încă a fost profesoară la aceeași școală de fete „Paveliană” din Beiuș, ca și sora sa Marta. Iar în România-Mare a funcționat ca profesoară în Șimleul-Silvaniei la Școala normală de fete (la început școală civilă), acum Școală normală de conducătoare pentru grădinițe de copii: „Domnița Ileana”. A scris și tipărit mai multe piese teatrale pentru copii, etc.

Astăzi e trecută în pensiune dela 1 Februarie 1934, și e domiciliată în

Canonicul P. F. cu data de 3 Mai 1917 face o fundație pie și perpetuă: „Nicolae și Marta Fabian”, din 10 acțiuni ale băncii „Concordia” din Gherla, cu cupoanele dela anul 1916. Menirea fundațiunei este să se celebreze anual atâtea sfinte Liturghii pentru părinții săi, câte stipendii se vor putea plăti din acele acțiuni (2 coroane de liturghie).

Actul fundațional s'a aprobat în ședința consistorială din 12 Mai 1917 sub Nr. 2297—1917.

În 26 Noemvrie 1919 s'au mai primit dela fondator două bonuri de tezaur de câte 1000 (una mie) coroane a împrumutului național român, crescând averea fundațiunei la trei mii coroane.

Cluj, unde continuă a desvolta frumoasa activitate socială, începută la Beiuș... Elena Fabian a fost și prefectă la Internatul școlii civile „Paveliane” din Beiuș, numit și Orfelinatul acelei școlii, cum ne arată Șematismul istoric al diecezei orădane dela anul 1900.

În Cluj Elena Dr. Aciu este prezidenta Comitetului diecezan Cluj—Gherla al Uniunii Mariane a Femeilor Române Unite (sau: UMFRU), adică a Uniunii federalelor Reuniunilor Mariane din dieceză. În atare calitate ține dese conferințe în diferite orașe, nu numai în Cluj, conferințe de toată frumusețea, gustate, admirate și aplaudate de toată lumea. Tot ea este vicepreședinta a Comitetului secției feminine „Astra” din Cluj, unde deasemenea desvoltă frumoasă activitate.

Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale cu data 19 Aprilie 1934 a acordat Elenei Dr. Aciu, fostei presidente a Reuniunii femeilor române din Sălaj, Crucea: „Meritul sanitar” cl. I.

Asociația franceză: „La mere au loyer” (Mama în cămin) a instituit un concurs la al doilea congres internațional pentru cea mai bună monografie a unei mame exemplare, care a contribuit în cercul ei de activitate pe orice plan, la realizarea progresului uman și social. Elena Dr. Aciu n. Fabian a prezentat lumii o icoană plină de virtuți, icoana Doamnei „Clara Maniu n. Coroian”, împodobită cu nimbul muceniciei, și înfrumusețată cu toate vredniciile strămoșești, pe care au așezat-o la loc de frunte în galeria mamelor providențiale: dragostea neamului românesc din tot Ardealul, și străduința unei vieți glorioase. Pentru valoarea literară a acestei lucrări și pentru fondul ei, Elena Dr. Aciu n. Fabian a fost distinsă cu placheta de bronz, unul din cele trei premii instituite pentru cele mai reușite lucrări. Ceeace înseamnă un lucru de mare cinste pentru țara noastră. (Vezi mai pe larg în „Patria” nr. 152 din 14 Iulie 1937, și „România Nouă” nr. 125 din 22 Iulie 1937).

Maria Fabian s'a măritat după Petru Stoica director de bancă la „Sentinela” în Satul nou din Bănat. A terminat școala normală de învățătoare din Budapesta. E văduvă din anul 1930, și trăiește în Brașov.

Ana Fabian a terminat și ea școala normală de învățătoare în Budapesta, și trăiește ca pensionară acolo. Are marele merit că a grijit ani de zile pe mamăsa bolnavă, care-și pierduse vederea; apoi a grijit cu multă gingășie pe fratele său canonicul Petru, care a zăcut la pat mai bine de șase luni.

Cât a trăit P. F. a jertfit tot ce a avut pentru creșterea fratelui și a surorilor sale, iar după așezarea lor în situații frumoase, i-a ajutat și mai departe, pe ei și pe copiii lor. Nu s'a preocupat cu adunarea de bani și bogății trecătoare, ci a ajutorat și crescut copiii săraci și orfani din Maramurăș și din Gherla.

Bunul său prieten David Deac, casier la Administrația Capitulară, protopop onorar și asesor consistorial, fost paroh la Sfânta Mănăstire Nicula, cu reședința în Gherla, s'a îngrijit ca să aibă și Fabian bani albi pe zile negre, cum e zicala. Anume în vremea când P. F. era delegat în cauze bisericești prin Maramurăș ori în părțile ungurene, unde petrecea luni de zile, ori câtă vreme era la Mănăstirea Bixadului, la băile de apă minerală dela Bixad, ridicându-i salariile sale lunare, le depunea la băncile din Gherla. Astfel a ajuns să aibă și el vre-o 40.000 lei depunere, când a trecut la cele vecinice.

Testamentul i-a fost scurt. Designează de executor testamentar față de averea ce a rămas pe urma lui: biblioteca, mobilierul locuinții sale, haine etc., pe cumnatul său profesorul-preot Ioan Iepure dela Baia-Mare.

Murind la 4 Aprilie 1924, prohodul lui s'a săvârșit în 6 Aprilie în biserica parohială-catedrală din Gherla, pontificând episcopul diecezan Dr. Iuliu Hossu, cu asistența canonicilor și a altor preoți gremialști. Cuvântarea funebrală a ținut-o canonicul prepozit Dr. Octavian Domide.

După prohod sicriul cu rămășițele sale trupești s'a transportat — conform dorinței sale — cu trenul spre Baia-Mare—Satu-Mare, la Bixad.

Surorile i-au ridicat un impozant monument de marmoră neagră, care are inscripția:

Dr. Petru Fabian
canonic, prelat papal
1867—1924.

„Frații mei, rugați-vă pentru mine, când lăudați pe Domnul”.

Mormântul său este pururea împodobit cu flori, și stropit de lacrimile recunoștinții, mai ales cu prilejul pelerinajelor, când se fac cucernice rugăciuni pentru odihna adormitului rob al lui Dumnezeu preot Petru, care atât de mult a iubit acel locaș de închinăciune, unde se adună zeci de mii de credincioși din părțile acelea, scumpe sufletului său...

Sora canonicului Fabian, Elena, mi-a prezentat în copie o traducere din limba latină în cea maghiară a diplomei robilitare pentru familia Fabian. Diploma e datată din Viena 8 Februarie 1649, semnată de Ferdinand, apoi de George Szelepečny, episcop ales de Nyitra, comite suprem ereditar al celui județ și George Orosy consilier imperial regal, cancelarul Curții ungare. Diploma se dă lui Andrei Fabian și prin el și fraților săi dulci Ștefan și Francisc Fabian, ca răsplată pentru serviciile de credincioși supuși, prestate Coroanei maghiare și împăratului în diferite timpuri și împrejurări, și pe cari le vor presta cu credință constantă și în viitor. Pentru acelea prin puterea și deosebita grație regească, îi introduce și înscrie în șirul și numărul nobililor din Ungaria și părțile adnexe, având a se bucura ei, moștenitorii și urmașii lor de totdeauna, de toate grațiile, onorurile, drepturile, privilegiile, libertățile și favorurile de cari se bucură și le posed adevărații nobili ai Ungariei.

Se statoresc apoi în diplomă insigniile de pe emblema nobilitară a familiei celei noi de nobili, ce culori să aibă, cum și pe ce să se folosească aceea emblemă...

Această diplomă s'a publicat în mod solemn în 6 Februarie 1654 la Tribunalul din județul Ugocea, fără ca cineva să contracică. Semnat Ioan Tarnoczy, notarul Tribunalului.

Diploma aceasta subscrisă de Ferdinand III, la anul 1649, o citează și I. cav. de Pușcariu în Date Istorice privitoare la familiile nobile române, arătând că documentul nobilității este în Satul nou de sus, județul Sătmar la familie. Mai indică armele din emblemă: leu cu gura deschisă, cu coada ridicată, în piciorul dinainte are sulită, iar cel stâng e întins spre pradă. Diploma s'a dat pentru eroismul desvoltat în bătăie...

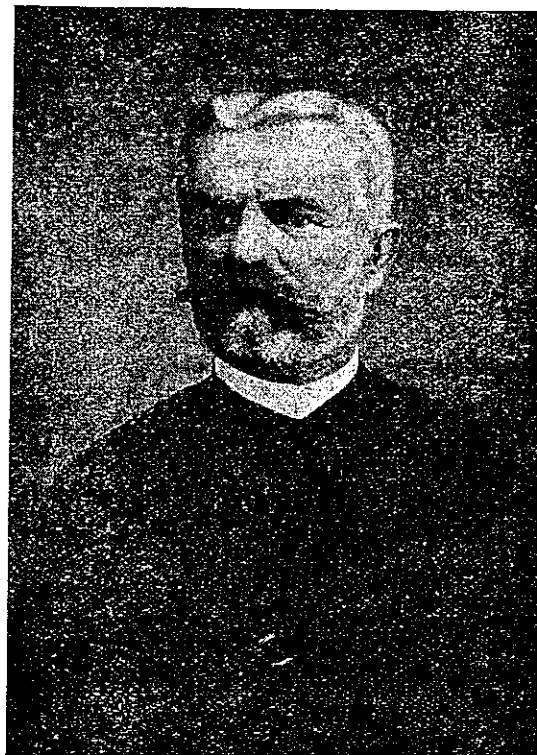
În Negrești sunt 22 patri familie, în Rona inferioară 1 patr. fam., în Turț 1, Fabian Vasile 1795—1896 satiric.¹⁾

||||

¹⁾ Vezi op. cit. partea II. la: Fabian de F. Ujfalu.

17. Ioan Welle.

Familia Welle este originară din comuna Mașca, de lângă Târgul Lăpușului, județul de astăzi Someș. Cel mai vechiu strămoș

al acestei familii (cum comunică părintele protopop George Mânzat din Dej, care a furnizat cele mai multe date despre I. W. pe care l-a cunoscut și personal ca protopop în Dej) este primul colonist în Mașca, cu numele Welle, care impușcând o

mătă sălbatecă, i s'a dat emblemă de nobil cu măța (pisica), iar comuna de asemenea s'a numit Mașca sau Mașica, Macica, dela cuvântul unguresc *macska*, adică măța sau pisică.

În anul 1553 aparținând comuna domeniului Ciceului, voevodul acestei comune este George Welle.

O ramură a acestei familii pe la sfârșitul veacului al XVII-lea s'a stabilit în Văleni, unde pe la anul 1810 aflăm pe antreprenorul Ioan Welle, conducând edificarea bisericii de acolo, iar pe la începutul veacului al XIX-lea pe preotul I. W. Vălenii — e un sat — lângă Rohia, districtul Lăpușului, cu 44 suflete unite și 826 ortodoxe, cum ne indică Șematismul diecezan de pe anul 1900.

Strămoșii canonicului I. W. se trag din această familie, de unde aveau și titlul de nobil: Welle de Dánpataka. O parte din această familie a ajuns și în Cremenea (comună lângă Dej) și în legătură de rudenie cu familia canonicului Vasile Pop.

I. W. s'a născut în comuna Șigău, unde tatăl său a fost preot, la 17 Decembrie anul 1842. Șigăul este o comună cu o poziție foarte frumoasă și romantică, la o înălțime considerabilă peste ținuturi extinse. E filiala parohiei Gichișul de sus, Ambele până în anul 1930 aparțineau districtului protopopesc al Gherlei, iar astăzi se țin de protopopiatul Dejului, fiind aproape de Dej, capitala județului Someș. Filia are 320 suflete greco-catolice, cum arată Șematismul din 1932.

Studiile primare le-a făcut probabil în Dej ori în Gherla, iar liceul toate opt clasele în Cluj la Piarști.¹⁾ După terminarea liceului a fost primit în numărul clerului tânăr diecezan, în vara anului 1863, fiind atunci vicar capitular: prepozitul Macedon Pop. În seminarul teologic s'a distins între colegii săi prin calitățile sale sufletești și prin caracterul său. Dovadă sunt protocoalele institutului, din cari apare că clericul I. W. era clasificat în studiile teologice cu nota eminent și bine; era apoi exemplar în cele divine, ingeniul său bun îl folosea cu diligență, avea purtare morală exemplară și o fire blândă.

¹⁾ Testimoniul de maturitate al lui I. W. cu data de 30 Iunie 1862 sub Nr. crt. 33 cuprinde următoarele clasificări: Mores: Legibus schol. conformes. Religio: bonus. Hungarica: bonus. Latina: sufficiens. Graeca: sufficiens. Germanica: sufficiens. Geographia et hist unio: sufficiens. Physica: valde bonus. Propaedeutica: sufficiens. Dac.- romanica: eminens. Mathesis et geometr: valde bonus. An maturus vel non: *Maturus*.

Regulamentul seminarial îl observa cu promptitudine exemplară și asculta de superiori cu decența cuvenită. Se distingea în iubirea cântărilor bisericesti. În anul al patrulea de teologie a fost încredințat cu oficiul de viceductor, care l-a împlinit bine, spre mulțumirea superiorilor seminariali.¹⁾

Terminând cursul teologic în anul 1867, episcopul Ioan Vancea îl numi vicedirector al seminarului teologic, având a purta mai mult grija de cele economice ale institutului.

Slujba încredințată și-o îplinea cu punctualitate de multe ori exagerată. S'a hirotonit preot celibe în 21 Martie 1868 prin punerea mânilor episcopului diecezan Ioan Vancea. Ca preot a stat în Gherla, fiind la început și arhivar și protocolist în cancelaria diecezană, până la anul 1872, când a fost numit preot în Chicediu (Aluniș) în locul tatălui său, care ajunsese în această parohie din Șigău, cum am văzut mai sus. Aci voia să facă biserică, deoarece cea veche „o puteai imburda cu umărul“, cum se exprima dânsul. În scopul acesta preotul Ioan Welle adună prin hărnicia sa o sumă considerabilă de bani, dar plecând dânsul nu peste mult din Chicediu, comuna nici astăzi nu are biserică nouă. Ci fiind teamă de surparea bisericii pe credincioși, în anii aceștia s'a adaptat clădirea școalei confesionale de biserică, ridicându-i-se și un turnuleț pentru așezarea clopotelor...

În anul 1875 la cererea proprie a fost numit paroh în orașul Dej, capitala județului Solnoc Dobâca, azi Someș, și protopop al districtului Cățicău. Numirea aceasta, făcută de episcopul Mihail Pavel, era foarte potrivită pentru parohia orașului Dej, unde se cerea un conducător energic și cu tragere de inimă față de biserică. I. W. intrunea toate cerințele, era un om idealist și practic, care în toate întreprinderile sale se năzuia ca biserică să aibă și folos material. Ca om bine situat materialmente, fiind om foarte cruțător și bun econom, la contribuțiile benevole pentru biserică totdeauna premergea cu exemplu bun. Pe antecesorii săi parohi și protopopi ai Dejului,

¹⁾ Protocolul clasificărilor din seminarul teologic ne indică pe I. W. născut la 6 Octombrie 1842, până când cel al informațiilor la 17 Decembrie.

Tatăl său, Ioan Welle, cum ne arată Șematismul diecezan din 1867, în acest an a trecut paroh în Chicediu districtul Lugerdului; s'a născut în anul 1816, s'a hirotonit în 1841. Astăzi parohia Chicediu se numește Aluniș, și se ține de vicariatul Gherlei.

ii frământa gârdu de a vedea zidită o pompoasă biserică și o școală corespunzătoare. Vechea biserică românească din Dej era de lemn, smerită și săracă în asemănare cu bisericile stăpâniturilor unguri, fie cea reformată, fie cea romano-catolică... Visul nutrit de predecesori, l-a realizat parohul I. W., dezvoltând în curs de 20 ani o muncă extraordinară, până văzu cu ochii săi măreața și frumoasa biserică românească unită, zidită pe fundamentul pus de antecesorul său Nicolae Fekete Negruțiu, vestitul preot și publicist bisericesc din Gherla, dispus protopop în Dej la anul 1873. Biserica parohială din Dej, care poate fi catedrală, s'a terminat în anul 1895, când s'a dat cultului public, și a fost consacrată prin episcopul Ioan Szabo în anul 1903, în 12 Iulie, la sărbătoarea Sf. Apostoli Petru și Pavel.

La începutul păstoririi sale, I. W. cu o energie nebucimă, consolidează parohia Dej, în care mai înainte se iviseră unele tulburări și defecționări. În scurt timp îi succede a face ordine, și după câțiva ani credincioșii se transformă în alți oameni. Biserica începea a fi cercetată mai bine în Dumineci și sărbători, între credincioși răsăreau tot mereu elemente mai bune, cari se interesau de chestiunile bisericești și luau parte la munca de consolidare a parohiei unite. Între aceste elemente se înșirau mulți intelectuali români, așezați în oraș, pe cari protopopul I. W. îi știa cuprinde și angaja pentru interesele sfintei noastre biserici.

Deși în Dej erau mulți intelectuali români în curatorat, parohului protopop I. W. îi convenea să se aleagă mai mulți țărani.

Acest principiu îl adoptaseră și intelectualii, cari bucuroși lăsa la conducerea afacerilor bisericești pe țărani, cari se sileau în fața intelectualilor să fie la culmea chemării lor, devenind astfel bărbați conștii, drepti și cu multă râvnă față de casa Domnului. Astfel aflăm de simplii curatori pe cei mai vestiți intelectuali din Dej: Gavril Manu, Augustin Muntean, Teodor Bobățel, Dr. Teodor Mihali, Dr. Alexandru Cheresteșiu, Dr. Ioan Cherecheș, Dr. Liviu Micșa, Simion Rusu etc... iar de curator primar pe țăranul Teodor Culceriu, care pururea umbla în opinci, dar avea o mare autoritate înaintea poporului și a funcționarilor de tot soiul. Acest țăran bine situat și cu o minte clară, a făcut servicii neperitoare pentru biserică noastră din Dej.

Dărnicia lui I. W. a fost o pildă vie, cu care îndemna pe toți credincioșii din Dej la jertfă pentru biserică.

Fiind lipsă de bani pentru continuarea edificării bisericii, un credincios sărac, tăietor de lemne, cu numele Toma Șionca, într-o zi aduse 300 (treisute) floreni agonisiți de el o viață întreagă, pe cari i-a predat protopopului Welle zicând: „Imi dau toată averea, numai să văd odată terminată sfânta biserică“.

Roadele zeloasei sale activități pastorale au fost: pe lângă ridicarea frumoasei biserici și edificarea școlii românești confessionale, înzestrarea școlii cu cele necesare și prevederea ei cu învățători calificați conform legilor în vigoare, cari erau totodată și cantori ai bisericii, în locul diecilor de mai înainte, a căror cântări nu mai atrăgeau pe nimeni la biserică.

În această școală, supravegheată și controlată necontenit de directorul ei: protopopul I. W., s'a crescut generația care la edificarea bisericii a adus mai multe jertfe, și cari și astăzi sunt cei mai buni credincioși, conștii de limba și de legea lor strămoșească. Partea covârșitoare a credincioșilor, oameni săraci, servitori și servitoare, s'au grăbit să-și jertfească obolul, văzând și pe alții că jertfesc spre un scop atât de sfânt: spre mărirea lui Dumnezeu și pentru podoaba casei Domnului...¹⁾

¹⁾ Cu drept cuvânt I. W. spunea adeseori: „Biserica aceasta frumoasă am edificat-o mai mult cu vizitii și cu servitorimea din Dej“.

Protopopul Ioan Welle prin biserică voia să ridice poporul român la o bunăstare religioasă morală, și în aceeași vreme să deștepte în el și conștiința națională, îndemnând pe toți Românii să fie cu alipire și cu dragoste față de biserică părinților lor.

Era de o energie și severitate extraordinară față de concubinari, dar văzând aceștia că protopopul lor numai adevăratul bine al credincioșilor îl voește, se umileau și își aranjau viața lor căsătoricească.

Intelectualii români din Dej, au dat tot sprijinul și material și moral la ridicarea poporului român prin biserică și la toate acțiunile pornite în această direcție din partea protopopului Welle. Acești intelectuali au fost: Teodor și Mihailu Bohățel, George Gradovici, Teodor Mihali, Gavril Manu, Alexiu Bogdan, Augustin Muntean, Alexandru Cheresteșiu, Gichișan, Petru Anca, Liviu Micșa, Alexiu Hossu, Ioan Mureșan, Simeon Rusu și alții... Numele lor vor fi pomenite cu laudă și cu pietate în istoria bisericii unite din Dej, ca a pildă strălucită a jertfei și a iubirei de biserică și de neam pentru generațiile viitoare.

Protopopul I. W. era bun prieten cu avocatul Dr. Alexandru Cheresteș, pomenit la genealogia prepozitului Ioan Papiu, pag. 179. Dr. Alex. Cheresteșiu era cumnat cu protopopul-paroh Ioan Oltean din Suciul de sus, pomenit la biografia prepozitului Ioan Georgiu pag. 200—1 și cu preotul Ioan Sonea din Săplac (Bunești) de lângă Gherla. Ioan Sonea s'a născut la 1858 în Șomfalău (Sărat).

Astfel purându-se ban lângă ban, după o trudă de 20 ani, în anul 1895 se termină zidirea bisericii parohiale din Dej. I. W. a lucrat apoi mai departe ca biserica să fie împodobită potrivit unei biserici de oraș. S'a provăzut cu un frumos iconostas, lucrat de firma din Budapesta Rétay și Benedek, ca și cel din Gherla, și s'au cumpărat clopote și cărțile corale necesare stranelor cantorale...

Dar parohul-protopop I. W. se năzui a fi folositor bisericii sale și în alte privințe. Inițiază o Societate de înmormântare gr.-cat. și făcu o fundațiune pentru ajutorarea meseriașilor români din orașul Dej. În vremea legilor școlare ungurești, cu totul contrare intereselor românești, protopopul I. W. ca să nu fie silit a cere ajutor dela statul maghiar, a exoperat un aju-

lângă Bistrița, a studiat oclăo primar și trei ani de liceu în Bistrița la Saqi, trecând de aci la liceul din Blaj, pe care l-a absolvit luând bacaleureatul cu eminență. Teologia a terminat-o în Gherla la 1884, căsătorindu-se cu Irina Bogdan, fiica lui Alexandru Bogdan și soția sa Maria n. Drăgan, cancelist regesc în Dej. S'a hirotonit în 1885, când a fost numit administrator parohial în Zalnoc județul Sălaj. La a. 1888 a fost transferat în aceeași calitate la parohia Seplac (Bunești) din tractul Gherlei, de unde apoi a trecut paroh în Reteag, protopop al tractului cu același nume și asesor consistorial. A murit în 30 Iunie 1927. Muncii și străduinței lui se datorește monumentala biserică de astăzi din Reteag, înscriindu-se primul cu partea sa de pădure comunală în valoare de 120.000 lei.

Ioan Sonea a fost un preot foarte cucernic, un distins scriitor bisericesc și mare naționalist. A publicat mai mulți articoli și corespondențe în „Unirea” din Blaj și în ziarele noastre naționale dela Brașov, Sibiu, Arad... A colaborat la „Amicul Familiei”, „Luminătorul”, „Lumea Ilustrată” etc. Dânsul este autorul traducerii vestitului roman „Ben-Hur”, apărut mai întâi în partea literară a gazetei „Unirea” din Blaj, de unde apoi s'a retipărit în 2 volume separat... A tradus apoi o broșură intitulată: „Cuvinte de aur” tipărită în Gherla la A. Todoran, care cuprinde învățături de înaltă moralitate. Tot în „Unirea” în partea științifică literară a publicat un tratat teologic despre Sfântul Iosif, Logodnicul Preașfintei Fecioare Maria. În vremea războiului mondial, pentru sentimentele sale românești, a fost internat în temnița din Dej, unde suferind mai multe maltratări, i s'a zdrun-cinat sănătatea...

I. S. a crescut o frumoasă familie de 6 feciori:

1. Iuliu, născut în 1887, hirotonit preot în 1914, paroh în Cociu, tractul Beclean, unde a zidit o frumoasă biserică, distins cu titlul de protopop onorar... 2. Leonida, licențiat al Academiei comerciale din Cluj, expert contabil. 3. Ioan, inginer, subdirector în Ministerul de industrie și comerț în București. 4. Dr. Octavian, doctor în medicină, căpitan-medic la armată în Brașov. 5. Florian, născut în 1901, hirotonit preot în 1926, preot II în Reteag și filiala Bața. 6. Emil, licențiat în drept, primpretor în plasa Ileanda, județul Someș.

Biografia mai pe larg a acestui distins și vrednic protopop Ioan Sonea, s'a publicat în gazeta: „Națiunea Română” Cluj, Nr. 244 din 31 Octomvrie 1936.

tor permanent dela băncile românești din Dej, pentru acoperirea salarului învățătoresc la minimul prescris de legile ungu-rești și pentru alte trebuințe bisericești. Tot sub păstorirea lui s'a zidit în Dej și o nouă casă parohială¹⁾.

În vremea păstoririi sale din orașul de reședință a județului a cumpărat o frumoasă tablă de pământ, în extensiune de circa 107 jughere, situată pe șes îndată la intrarea în gara Dej, când vii de cătră Gherla. La această moșie — fermă de gospodărie — model unde era și o casă, petrecea bucuros adeseori peste zi, supraveghiând mersul economiei, față de care avea multă dragoste.

Tot sub protopopul I. W. s'a zidit o frumoasă biserică și în filiala Urișor, care a fost consacrată prin episcopul Iuliu Hossu în 7 Octomvrie 1923. În această filie a susținut școală confesională și pe vremea maghiară.

Din averea sa proprie dela Dej, a dăruit pe seama bisericii din Dej 16 jughere de pământ, ceace constitue un frumos isvor de venit pentru conservarea și susținerea bisericii parohiale din Dej.

Activitatea desfășurată de protopopul Welle în privința vieții religioase — morali a parohiei Dej a fost foarte rodnică. Poporul atras de frumuseța bisericii lor edificate așa repede, și de ceremoniile ce se săvârșeau cu toată solemnitatea, cerceau biserica pe întrecute. Sporindu-se credincioșii din an în an, s'au înmulțit și elevii școlii primare românești, care acum era

¹⁾ Parohia unită Dej avea și filială: comuna vecină Urișoru. Numărul credincioșilor români din Dej ajungea la două mii, iar în filie trecea peste cinci sute. De aceea protopopul I. W. s'a îngrijit să aibă pe lângă el și un alt preot cooperador, ca așa mai ușor să se satisfacă toate trebuințele sufletești ale credincioșilor săi atât din parohie cât și din filială. Astfel încă din anul 1895 găsim de preot-cooperator în Dej pe Alexandru Avram, originar din Maieru, districtul Năsăud, născut în anul 1865, și hirotonit în 1895, care din Dej a trecut de administrator parohial la Sângeorzul român (Sângeorz-Băi) în districtul Năsăudului, și a murit în 9 Iulie 1907 în anul 42 al vieții și 12 al preoției sale. După dânsul a urmat preot-cooperator în Dej Aurel Papiu, trecut apoi paroh în Cusdrioara, de aci la Săplac (Bunești), apoi paroh-protopop on. în Giorocuta, județul Sălaj, protopopiatul Supur, eparhia Oradea-Mare; iar astăzi e paroh în Stoiana, districtul Someș, din eparhia noastră. Pe amândoi acești preoți-cooperatori, protopopul I. W. îi ajutara mai mult din al său ca să poată trăi la oraș, luând în considerare și împrejurarea că soțiile lor erau nepoate de ale sale; iar postul de preot al doilea pe atunci încă nu era sistematizat pentru parohia Dej. Astăzi Urișorul este ridicat la rangul de parohie de sine stătătoare...

un adevărat izvor de lumină și cultură românească. Au încetat odioasele repartiții pe popor pentru plata învățătorului, care o făceau băncile românești „Someșana” și „Banca populară”, ceea ce era mare avantaj pentru popor.

După o activitate pastorală de 35 ani în orașul Dej, prin decretul împărațesc din 18 August 1910, a fost numit canonic-cancelar în Capitulul catedral, deodată cu colegul său Grigore Pop, numit canonic prebendat. Așezându-se iarăși în Gherla, unde petrecuse 4 ani de curs școlar în teologie și 5 ani ca oficial diecezan, și-a cumpărat casă proprie, fosta casă a canonicului Vasile Pop, dela care o moștenise o nepoată a sa. Astăzi această casă e ajunsă în mână armenească...

Fiind în vârstă de 68 ani când a ajuns canonic, nu se putea aștepta dela dânsul să desvolte o activitate extraordinară... Cu toate acestea lua parte la toate Consistoarele și lucrările dicasteriilor bisericesti gremiale, la cari era membru. Astfel era asesor la Tribunalul Matrimonial, membru al Exactoratului diecezan, președinte al Comisiei diecezane pentru pensionarea preoților, examinator prosinodal, membru în Comisia examinatoare a profesorilor de religie în școlile medii etc.

Când se întrunea Comisia pentru pensionarea preoților diecezani, în care pe lângă doi membrii gremialiști, mai erau vre-o cinci protopopi diecezani, totdeauna vedea bucuros la masa sa ospitală pe frații protopopi din cura animarum.

Canonicul I. W. era stăpânit de alese și infocate sentimente naționale românești... Mergând la plimbare cu colegul său Grigore Pop, adeseori întâlnea pe drum meseriași români din Gherla, cari nu vorbeau între ei românește, ci ungurește. Un detestabil obicei, ce era în Gherla, și care dăinuește și astăzi între mulți credincioși Români, mai ales între meseriași... Canonicul Welle îi oprea în loc, îi întreba de ce nație și de ce lege sunt, și-i apostrofa cu asprime, că nu grăesc limba părinților și a bisericii lor...

Pe vremea svonurilor despre înființarea episcopiei maghiare gr. cat. de Hajdu-Dorogh, în anii 1911 și 1912, s'a constituit în Gherla un comitet de acțiune în vederea marelui meeting de protestare a Românilor uniți, ce s'a ținut la Alba-Iulia...

Președintele acestui Comitet a fost canonicul I. W. în a cărui casă se țineau ședințele și consfăturile în chestiune. No-

tarul sau secretarul acelor ședințe era autorul acestor biografii, pe atunci profesor de teologie și prefect seminarial, care și acum are întreg dosarul actelor privitoare la pornirea făcută din Gherla și adresele către protopopii și preoșimea diecezană ca să participe cât de mulți preoți și mireni, intelectuali credincioși la Alba-Iulia, orașul istoric al Unirei noastre cu Roma, la marele meeting convocat acolo pe a patra zi de Rusalii de inteligența mireană greco-catolică.

Canonicul I. W. moare în 8 Decembrie 1916. În 10 Decembrie s'a săvârșit prohodul lui, în biserica parohială-catedrală din Gherla, cu asistența canonicilor capitulari și a mai multor preoți gremialiști.

Cuvântarea funebrelă i-a ținut-o profesorul de Teologie și atunci și spiritual seminarial Dr. Dumitru Manu, scoțând în relief activitatea pastorală dezvoltată de adormitul în Domnul în lungul șir de ani în parohiile Chicediu și Dej.

Trupul său neinsuflit s'a îngropat în cimiterul parohial din Gherla. Indată la intrarea în cimiter pe mâna dreaptă se vede la mormântul său un monument artistic, cu inscripția săpată în piatră, de următorul cuprins: „Aci odihnește în Domnul Ioan Welle, canonic, fost protopop al tract. Cățicău și preot al Dejului născ. 1844 rep. 1916. Fie-i memoria binecuvântată și amintirea eternă. În semn de stimă și recunoștință, s'a ridicat acest monument prin nepoții lui”.

Canonicul Grigore Pop, numit în canonicie deodată cu I. W. îmi comunică despre colegul său următoarele:

„Canonicul I. W. a fost un zelos preot și un bun naționalist. Umblând prin Sălaj, acum sunt câțiva ani, pe la neamurile mele din Oarța de jos, am întâlnit un mehanic, care conducea o mașină de imblătit grâu. Spunându-i cine sunt eu, m'a întrebat cu mult interes ce face domnul canonic Welle? Interesându-mă de unde îl cunoaște, mi-a spus următoarele. Ca ucenic și calfă am petrecut în Dej. În atelier se vorbea mult rău despre Români. Mi s'a infiltrat încet cu încetul părerea că noi Români suntem un popor inapoiat, și pare-că îmi era rușine să merg la biserică, unde credeam eu că nu va fi nici o rânduială. Într-o Duminică după amiază am trecut pe lângă biserica românească, unde văzând adunați mai mulți credincioși, m'am oprit să văd ce se petrecea acolo. L-am auzit pe protopopul Welle spunând celor adunați, cari erau

nuntași, aceste cuvinte: Am publicat, că în Dumineci și sărbători nu cunun, mergeți și veniți la Cununie mâne. Auzind aceste vorbe ale protopopului, am ajuns la convingerea că totuși este ordine și regulă și la Români, și nu sunt nici Români noștri oameni de cjurdă, cum mi se spunea din partea Ungurilor tot mereu... M'am hotărit deci ca în proxima Duminecă să merg la biserica noastră. După sfânta Liturghie și predică, protopopul a vestit credincioșilor, că în săptămâna ce vine în cutare zi se începe postul Crăciunului. Tot tineretul la orele 6 seara să se adune la școală, unde le va ținea învățături folositoare și ii va învăța cântări bisericesti și naționale. Acela care a fost cel dintâiu în fiecare seară, am fost eu, și am învățat multe lucruri frumoase despre datorințele creștinești și naționale, din gura iubitului nostru protopop. De atunci am îndrăgit biserica și am fost mândru că sunt Român. De atunci ori unde mă aflu, cânt în Dumineci și sărbători în străină, precum m'ai auzit și ieri (Duminecă) în biserica de aici, și m'am făcut un propagator în contra bârfelilor dușmanilor bisericii și neamului nostru.

„Frumoasă și concludentă laudă pentru un preot zelos cum a fost canonicul I. W.

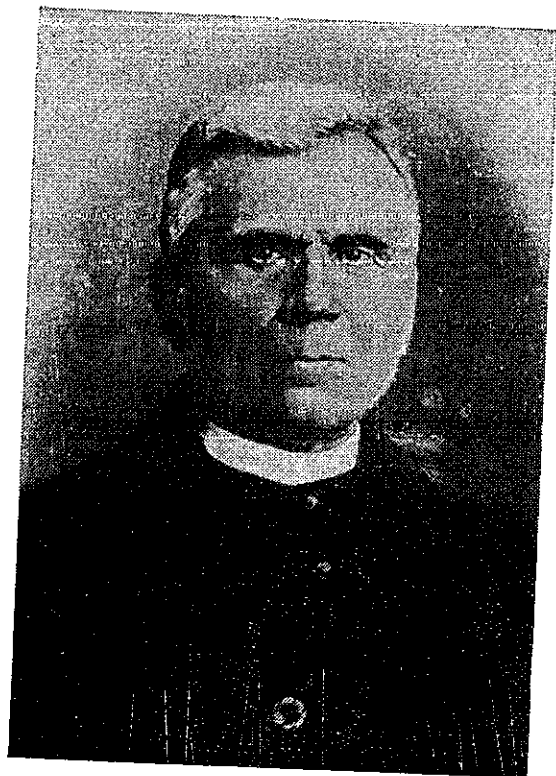
„Odată colegul Welle mi-a povestit următoarele: Sunt în mare nedumerire. Ca bătrân imi pregătesc testamentul. Am mulți nepoți, între cari un băiat și o fată, născuți dela soția fratelui meu, care era Unguroaică. Cum pot eu să las din averea mea acestor nepoți, cari sunt Unguri și nu știu o boabă românește? Mi s'a întâmplat, că cercetând pe fratele meu, care era maior și comandantul garnizoanei din Dej, am aflat acasă numai pe soția sa. Auzind în casă numai vorbă ungu-rească, m'am enervat și am reproșat cumnatei, zicând: Pentru ce nu înveți și românește pe copii, doară sunt fii de Român!! Cumnata mi-a răspuns: Dacă aș ști, că în artera cea mai intimă a inimei copiilor mei este un picur de sânge românesc, aș lua un cuțit și cu mâna mea le-aș străpunge inima, ca să curgă de acolo și acest mic picur. Măhnit peste măsură a declarat: Nu le testez nici un filer, nici un ban.

„La ce uneltiri și proceduri inumane și pline de șovinism erau expuși Români, cari se găseau în slujbe ungu-rești, servească următorul caz tipic din viața maiorului V. Welle. A primit odată o depeșă dela argații contelui Bethlen din Beclean

(județul Someș), prin care îl invită ca în marș forțat să meargă cu o trupă de soldați la Beclean, căci s'au răscolat Români. Maiorul a răspuns: Eu n'am căderea să fac ceea ce cereți. Pot să împlinesc numai comanda superiorilor mei. Această inscenare a servit apoi de prilej, ca să se înceapă cea mai necruțătoare persecuție împotriva lui. Ca să-și poată salva poziția și să nu ajungă peritor de foame (căci nu avea altă calificare decât cea militară), s'a căsătorit cu Unguroaica șovinistă de mai sus”...

Odată a venit în Dej ministrul maghiar de culte și instrucție publică Augustin Trefort. Ioan Welle nu a luat parte la recepțiile obicinuite. Prefectul județului (comitele suprem, cum i se zicea pe aceea vreme) a invitat și pe I. W. la masa dată în onoarea ministrului de autoritățile județene. Însă el a refuzat categoric invitarea, ceea ce a produs o vie impresie în cercurile oficiale. Ministrul, înțelegând acest refuz, a fost atins dureros în ambiția sa, că un preot român ia o astfel de atitudine... Lui I. W. însă nu i s'a întâmplat nimic... Intransigența sa a impus tuturor.

||||

Vasile Pordea.

18. Vasile Pordea.

S'a născut în comuna Ip din Sălaj la 25 Martie 1849. Ipul este filiala parohiei Porțiu în districtul protopopesc al Ipului, numit dela această filială, care oarecândva a fost parohie.

Părinții lui au fost țărani frunțași din Ip: Teodor Pordea și soția sa Brukental Pap Ană.

Din căsătoria acestora s'au născut opt copii, patru feciori și patru fete. Teodor Pordea este primar comunal al Ipului mai mulți ani din era absolutismului austriac. Studiile claselor primare le face copilul Vasile în Șimleul Silvaniei la școala călugărilor minoriți, tot aici continuă și cele patru clase gimnaziale. De aici apoi trece la liceul călugărilor premonstratenzi din Oradea, unde face și examenul de bacalaureat în anul 1869 cu nota: *eximio modo*.

În primii ani de școală din Șimleu, toți profesorii au recunoscut în tânărul elev Vasile Pordea pe băiatul talentat, cu mare viitor. Ca elev în clasa I. gimnazială a fost ales să țină o cuvântare de bineventare locotenentului regnicolar Grof Mauriciu Pálfi, care prin anul 1861 făcu o călătorie prin Transilvania, pentru contrabalansarea uror terdinte de emancipare națională ce se manifestau pe atunci în diferite părți... Groful Pálfi rămâne uimit de istețimea tânărului orator, și-și notează numele lui în un carnet.

În vremea studiilor liceale din Oradea, Vasile Pordea se dovedește nu numai cel mai eminent în studiile ce se propuneau, ci și în privința purtării morale. El este tot mereu cel mai serios între colegii săi, și se ferește de societatea celor ușuratici, cu moravuri dubioase. Când a fost pe clasa VIII, canonicul român Ioan Pop, rectorul seminarului românesc diecezan pentru elevii școalelor secundare din Oradea (seminarul mic numit: „Leopoldian”), invită pe Vasile Pordea, de elev internist al seminarului, și-i dădu slujba de corepetitor al ele-

vilor seminarști pentru matematici și limba latină. Ioan Pop, abate, a fost numit canonic în Capitulul catedral unit al Orăzii la 22 Aprilie 1858 și a murit în 12 Aprilie 1871.

Elevii români din clasele superioare ale liceului maghiar condus de premonstratensii din Oradea, împreună cu studenții români dela Academia de drept din acelaș oraș, se constituiau în fiecare an într'o societate de lectură, pentru cultivarea sentimentului național românesc. Tânărul Vasile Pordea era totdeauna membru al acelei societăți, în care se distingea prin agerimea ingeniului său și prin aportul ce-l aducea societății, cu sfaturile sale înțelepte și prin prestațiile sale.

Terminând liceul este primit în numărul clerului tânăr, în vara anului 1869, când dieceza Gherlei, după instalarea fostului ei episcop Ioan Vancea de Arhiepiscop și Mitropolit în Blaj, la 11 April 1869, era guvernată de vicarul capitular prepozitul Macedon Pop, iar în lipsa acestuia din cauza boalei sale, de vicarul capitular substituit Ioan Anderco Homorodanul.

Vasile Pordea având cel mai bun certificat de studii, e trimis să facă studiile superioare teologice în institutul Sf. Barbara din Viena.

Și în acest institut Vasile Pordea se distinge între colegii săi români și ruteni atât în studiile teologice, cât și în oratoria sacră. În acel institut erau vre-o 15 Români din toate cele patru dieceze, și vre-o 35 Ruteni din Galiția și Ungaria. Rectorul institutului era totdeauna un Rutean din mitropolia din Galiția, iar prefect de studii de regulă era un preot român. Multă vreme a fost prefect de studii *Dr. Gregoriu Silași*, născut în 27 Ianuarie 1836 în Beclean, absolvent și el al acestui institut în a. 1859, promovat doctor în teologie la Universitatea din Viena la an. 1862, când a fost numit vicerector și prefect de studii în seminarul Sf. Barbara. La anul 1872 fu numit profesor ordinar pentru limba și literatura română la Universitatea din Cluj. Pentru meritele literare, bisericești, istorice și filologice a fost ales membru onorar al Academiei Române din București. Pentru activitatea lui în spirit național și rolul său în mijlocul tinerimii române din Cluj, a fost prigonit de Unguri și în anul 1885 pensionat din partea guvernului maghiar. A murit în 17 Ianuarie 1897 în Năsăud.

Pe vremea lui Vasile Pordea, rectorul seminarului central dela Sf. Barbara din Viena *Dr. Stepanovici*, rutean, s'a

exprimat despre elevii români din seminar astfel: „Vos Rumeni multo superiores estis in studiis quam nostri miseri Rutheni“.

Prin anii 1870—1872 când Vasile Pordea era cleric audiind cursurile de teologie, la Universitatea din Viena urma cursuri de filosofie și marele nostru poet național Mihail Eminescu. Clericii români dela Universitate întrețineau legături de prietenie cu genialul Eminescu, și cum ne spunea canonicul Pordea, îl ajutau și materialicește pe cât puteau, îngrijindu-se ca să aibă în seminar vipt din bucătăria institutului... Se spune că renunțau zilnic, în serie, la anumite feluri de mâncare, pentruca rezervele astfel formate să le dea prietenului lor și marelui poet al neamului.

Când clericii români din Viena, în societatea lor bisericească-literară, au hotărît să lucreze și să dea la lumină scrieri, ca „Fabiola“, Catehismul Deharbe etc., guvernul dela Budapesta nu văzu cu buni ochi activitatea clericilor români din Viena, cari erau pătrunși de categorice sentimente românești. Ca să fie crescuți în spirit patriotic maghiar, guvernul budapestan hotărăște în anul 1873 ca toți clericii din Viena să fie aduși și educați în seminarul central din Budapesta. Clericul Vasile Pordea, ultimul președinte al societății bisericești literare românești din Viena, ales în 2 Iunie 1872, inventariază toate volumele din frumoasa bibliotecă română ce o aveau clericii noștri vienezi și trimite inventarul la adresa Ordinariatelor episcopale din Blaj, Oradea, Gherla și Lugoj. Dar tinerii clerici români au adus cu ei din Viena la Budapesta și spiritul tradițional românesc, care a perseverat și dăinuit în seminarul central din Budapesta peste patruzeci de ani până la înfăptuirea României Mari.¹⁾

După terminarea studiilor teologice în toamna anului 1873, episcopul Mihail Pavel îl numește arhivar și protocolist la oficiul diecezan, apoi prim profesor la școala normală de băieți.

¹⁾ Iată ce operate originale lucrau clericii din Viena în anul societar 1871—72: Ciriac Groze (dela Blaj): Biserica și națiunea română în aceeaș parală persecutate. Antoniu Covaciu (dela Gherla): Câteva liniamente asupra pseudo-liberalismului și a urmărilor lui. I. Boroș (dela Lugoj): Invățătura privată și publică ca doi factori având aceeași țintă, lucrând în mod divers. *Vasile Pordea*: Viitorul națiunei române amenințat. Gavril Cherebeșiu (tot dela Gherla): Secolul presinte... etc. (Vezi: Sionul Românesc din Viena nr. 12 din 1 Iulie 1872).

Aceste oficii le-a purtat până în anul 1880, când numindu-se vicenotarul consistorial și secretarul episcopal Tit Bud într-o paroh la Sașugatag în Maramurăș, episcopul Ioan Szabo numește pe Vasile Pordea vicenotar consistorial și secretar episcopal.

Episcopul Ioan Szabo, care luase cărmuirea diecezei în 18 August 1879, prin spiritul său fin de observație și prin inteligența, genialitatea ce-l caracteriza, în cursul unui an de păstorie a știut aprecia calitățile tuturor preoților săi gremiaști. În profesorul V. P. găsește un teolog distins, cu vaste cunoștințe în toate ramurile teologiei și mai ales în materie de drept canonic și în administrația bisericească. Considerând apoi că V. P. cunoștea la perfecție limbele latină, germană și maghiară, nu putea să-și aleagă secretar mai bun și mai de stoinic decât pe dânsul.

Fiind deci notar consistorial aproape dela începutul diecezei, vestitul preot badea Lazar Huza (pe care încă în Sematismul din 1867 îl găsim în acel oficiu și asesor consistorial, secretar la Tribunalul matrimonial, profesor de rit și cântări bisericești la liceul teologic reșed episcopal domestic, diacon catedral și ceremonier), V. P. e numit încă pe vremea episcopului Pavel asesor consistorial, și ca atare ajută mult pe badea Huza (născut în 1832, hirotonit în 1859) în lucrurile consistoriale, în concipierea rescriselor episcopale etc.

Vasile Pordea s'a hirotonit preot în 11 Martie 1877, căsătorindu-se cu Maria Lupu, fata fostului proprietar și primpretor Teodor Lupu și soția sa Iuliana Gora. Teodor Lupu a fost și asesor orfanal. S'a născut în 1829, și a murit în 1899. Iuliana Gora s'a născut în 1840 și a murit în 1916. Sunt înmormântați în cimiterul parohial din Gherla, unde au un frumos monument.

În anul 1889 episcopul Ioan Szabo numește pe secretarul său V. P. profesor la catedra de teologie morală și pastorală, Pedagogie, Didactică și Catehetică în Liceul Teologic domestic, având să poarte și mai departe slujbele de mai înainte de secretar episcopal, vicenotar consistorial, conceptist episcopal, examinator prosinodal, membru al Comisiunii școlare.

Toate aceste oficii V. P. le împlinește cu multă diligență, cu credință și conștiinciositate duse până la totală jertfă desinteresată. Dela orele 8 dimineața, când își ținea ora de pre-

legere la Teologie și apoi mergea la cancelaria diecezană, era în neîntreruptă muncă de birou până seara târziu, pausând 1—2 ore la amezii în familia sa...

Și fiindcă pe vremea sa de vicenotar și mai apoi de notar consistorial, nu se împărțeau actele consistoriale spre referadă la canonici și asesori consistoriali, cari să facă ei conceptele, cum se făcea la Blaj și cum se practică astăzi și la noi sub guvernarea episcopului Iuliu Hossu, ci notarul consistorial făcea toate conceptele, în calitate de conceptist episcopal, pe cari apoi le cetea episcopului, își poate închipui fiecine, ce muncă enormă a îndeplinit V. P. ca notar consistorial și conceptist episcopal aproape patruzeci de ani! Căci acelaș sistem s'a menținut și pe vremea episcopului Vasile Hossu, sub care a purtat aceleași grele sarcini de notar consistorial și secretar episcopal. Adevărat că dela o vreme, după moartea lui badea Huza în a. 1898, era ajutat în purtarea protocoalelor consistoriale sau a proceselor verbale prin câte un cleric absolvent, numit oficial diecezan, ori prin vre-unul din profesorii de teologie mai tineri... Cu toate acestea munca de birou a lui V. P. rămâne o muncă proverbială... pildă strălucită de hărnicie perseverantă...

Episcopul Ioan Szabo în vremea îndelungatei sale păstoriri dela 1879—1911 a avut mare noroc cu harnicul, bunul, nobilul și devotatul său secretar și consilier V. P.

Căci episcopul Szabo în jumătatea a doua a păstoririi sale era cuprins de boale, în urma cărora petrecea multă vreme în sanatoriile din Cluj sub tratamente medicale. Curtenii din anturajul episcopal trebuiau să fie cu multă paciență și cu mare prudență în privința mersului bun și normal al administrației bisericești. Aceasta nici nu suferea nimic, căci harnicul, priceputul și energicul secretar V. P. toate le potrivea să fie bine și în regulă.

Ca profesor de teologie, asesor consistorial și protopop onorar, a luat parte la Conciliul provincial al treilea ținut în Blaj la anul 1900, subscriind actele și decretul celui Conciliu ca teolog.

Pe vremea faimosului proces contra infocatului naționalist preot Dr. Vasile Lucaciu paroh în Șișești lângă Baia-Mare, ajuns în apelată până la Sfântul Scaun dela Roma, profesorul secretar V. P. a sfătuit stăruitor și înțelepțește pe episcopul

său ca să nu se amestece politica în chestiunile de ordin bisericesc și canonic...

Venind o deputație de peste două sute de credincioși din Șișești la Gherla, ca să protesteze contra sentinței de suspendare a păstorului lor sufletesc: părintele Lucaciu, iar episcopul nefiind acasă din motivele boalei sale, V. P. secretarul episcopului, prin vorbele sale blânde și dulci și prin manierele sale fine și prudente, liniștește mulțimea infuriată și tulburată...

Acel proces s'a terminat cu absolvirea părintelui Vasile Lucaciu din partea Sfântului Scaun Apostolic al Romei, la finea anului 1895. când părintele Lucaciu era în Roma de vre-o trei luni, unde venise îndată după eliberarea din temnițele Seghedinului, în cari suferise câțiva ani cu alți condamnați în vestitul proces al Memorandului. A fost repus în toate drepturile oficiului și beneficiului parohial din Șișești. Autorul acestor biografii, care pe atunci era cleric în anul prim de teologie în Roma, a fost martor ocular cu câtă pietate a celebrat sfânta Liturghie Vasile Lucaciu în ziua de 1 Ianuarie 1896 în capela Colegiului grecesc dela Sf. Atanasie din Roma, după ce a suspendat dela oficiu și beneficiu, de ani de zile nu se putu îndulci și mângâia sufletește celebrând sfânta Jertfă euharistică! Vasile Lucaciu a liturgisit în limba română, iar părintele italo-grec Nicolae Franco, fost conșcolar al episcopului Szabo, oficial la Biblioteca Vaticană, mare prieten al Românilor și în deosebi al părintelui Lucaciu, a concelebrat la acelaș altar și în aceeaș vreme, deodată cu părintele Lucaciu, în limba greacă!... Lacrimi de bucurie și de duioșie vărsau și preoții liturgisitori, și asistenții acestei scene emoționante, între cari erau: Vasile Suci, mitropolitul repausat, apoi feciorul părintelui Lucaciu: Epaminonda, clerici în anul al doilea de teologie, Paul Luran, cleric dela Oradea și Aron Lupșa dela Lugoj.

Vasile Pordea a fost secretar și sub episcopul Iuliu Hossu, în anii 1917 și 1918 adecă până la numirea sa intru canonic. Cum însă munca încordată și istovitoare de cancelarie și de profesor, în curs de aproape o jumătate de veac, începuse a-i sdruncina nervii și organismul, episcopul Vasile Hossu în înțelepciunea sa, apreciind activitatea extraordinar de bogată și roditoare a acestui funcționar, stâlp și temelie al administrației bisericești diecezane, și a acestui profesor îmbătrânit și istovit

pe catedrele școlii normale de băieți și seminarului teologic, a dispus suplinirea lui la catedră prin puteri didactice mai tinere, rămânând însă tot dânsul titularul catedrei de teologie și beneficiând de salariul profesoral al catedrei.

Astfel Vasile Pordea a rămas director al Cancelariei diecezane, notar consistorial și secretar episcopal, purtând și funcțiunile de mai înainte: de consilier la Tribunalul matrimonial, examinator prosinodal, membru în Comisia diecezană pentru pensionarea preoților, în Comisia examinatoare a profesorilor de religie în școlile medii.

În anul 1918 prin decret regal împărătesc dat la 10 Iunie, este numit canonic prebendat al Capitlului catedral. El este ultimul canonic numit la Gherla de împăratul Austriei, la propunerea guvernului maghiar dela Budapesta. Și e primul canonic căsătorit, căruia să-i trăiască soția în vremea numirii sale de canonic, (care l-a supraviețuit și după moartea sa). Căci episcopii Alexi, Pavel și Szabo, nu au propus spre numire de canonici preoți diecezani căsătoriți, ci numai preoți celibi ori văduvi. Episcopii Vancea și Vasile Hossu, în scurta vreme a păstoririi lor la Gherla, nu au avut ocazie de a propune la guvernul țării, preoți, cari să fie numiți canonici.

Vasile Pordea numit canonic, este incredințat și cu oficiul de vicar general episcopal substituit, pe lângă oficiile mai sus înșirate.

Prin moartea prepozitului Ioan Georgiu, Vasile Pordea este promovat la scaunul de canonic cancelar. Murind apoi Ioan Ivașco la 3 Martie 1924, trece la stalul de canonic școlastic, iar apoi murind canonicul Dr. Petru Fabian la 4 Aprilie 1924, Vasile Pordea este promovat la scaunul de canonic ecleziarh sau Custode al Bisericii catedrale.

În 11 Martie 1927 implinind 50 de ani de preoție, episcopul diecezan Iuliu Hossu, propune Preafericitului Părinte Papei Pius XI, ca să numească pe acest distins și binemeritat preot diecezan, canonicul Vasile Pordea, de Prelat domestic al Preasfântului Patriarh al Romei.

Decretul de numire este de următorul cuprins:

Pius PP. XI.

Dilecte Fili, salutem et apostolicam benedictionem. Ex amplissimo suffragio Episcopi Gherlensis novimus te jure meritoque accen-

*seri posse in electissimum numerum Ecclesiasticorum illorum virorum, quos sal terrae Divinus Magister compellavit. Et sane, edocemur te, integerrimum sacerdotem, Cathedralis templi sollertem Canonicum, pium, doctum et provehendi christiani nominis studio praeclarum, in actiosa ac frugifera sacri muneris exercitatione tam Cleri quam populi amorem obsequiumque tibi conciliasse. Placet ergo nobis Prae-sulis tui votis annuere ac non impar virtuti praemium tibi decernere, quo propensam erga te voluntatem quidem Nostram significemus. Quare his te Litteris, auctoritate Nostra, **Antistitem Urbanum** idest Praelatam Nostrum domesticum eligimus, facimus atque renuntiamus. Tibi proinde largimur, ut violaceas vestes induere atque in Romana etiam Curia lineum amiculum manicatum, sive Rochetum, gestare licite possis ac valeas; itemque utaris, fruaris singulis quibusque honoribus, privilegiis, praerogativis, indultis, quibus alii ecclesiastici viri hac dignitate aucti utuntur, fruuntur vel uti, frui possunt ac poterunt. Non obstantibus contrariis quibuscumque.*

Datum Romae apud Sanctum Petrum, sub anulo Piscatoris die 16 mensis Martii, anno 1927, Pontificatus Nostri sexto.

*Dilecto Filio
Basilio Pordea
sacerdoti.*

*L. S. ss. P. Card. Gasparri
a Secretis Status.*

Această numire s'a publicat în ședința Consistorului episcopal la 5 Aprilie 1927, lipărindu-se în organul oficial eparhial „Curierul Creștin” Nr. 8, din 15 Aprilie 1927 decretul original și traducerea în l. română.

În numărul 9—10 din 1—15 Maiu 1927 al aceluiaș organ oficial al diecezei: „Curierul Creștin” prof. Titus Malai publică în partea neoficială un articol despre noul prelat papal la Gherla — cu clișeuul său — sub titlul: *Integerrimus sacerdos*. Articolul începe cu pasagiile următoare:

„Sunt oameni, cari prin viața lor constituie o pagină de detaliu în istoria frământărilor umane. Puțin contează dacă sunt remarcăți ori nu, ori doară prea târziu din partea lumii, adesea ingrate. Ba mai mult. Se prea poate, că pentru ei înghiețul de indiferentism al lumii să aibă darul a le adăuga o nouă strălucire la coroana de vrednicii ce le incununează fruntea. De sigur răsplata le este garantată acolo sus, în cartea vecinicii stăpânitoare pe deasupra vederilor strâmte ale pigmeilor muri-

tori”... Se publică apoi un scurt curriculum vitae al noului prelat, și apoi se încheie astfel:

„Două calități constituiesc firul roșu în activitatea atât de îndelungată și de spinoasă a noului prelat gherlan. Onestitatea pe care nimenea nu a fost în stare să i-o conteste. Și fermitatea de caracter, care l-a purtat pe calea corectitudinii canonice și a sacralului ideal național.

„Iată de ce Ilustrisimul Domn Vasile Pordea azi, când în anul al 79-lea al vieții își primește distincția de prelat papal, poate rosti în deplina mângăiere a sufletului cuvintele sfântului Pavel: „Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi”. Iar noi deplin convinși de vrednicia celui distins, ne bucurăm din suflet de „corona justitiae” ce împodobeste fruntea noului prelat.¹⁾

Vasile Pordea a murit la 24 Ianuarie 1931. Prohodul s'a

¹⁾ Vasile Pordea din căsătoria sa a avut următorii copii: 1. Elena, măritată după profesorul de teologie Dr. Alexandru Gheție, numit apoi vicar foraneu episcopal al Sălajului și paroh în Șimleul Silvaniei, mort în 13 Aprilie 1922.

2. Iuliu, doctor în Drept, avocat în Cluj, promovat doctor în științele juridice și politice sub *auspiciu împărătescu*, primind în degetul său inel de aur împărătesc, după ce a făcut toate examenele și din liceu și dela Universitate cu eminență, cu distincție. El a fost primul student român din patrie, împărțit cu această distincție, ducând vestea geniului românesc până la treptele tronului. Inzestrat cu minte ageră și cu un ingeniu deosebit, ca avocat a apărât cauzele celor mai grele și celor mai incurcate procese ale singuraticilor și ale corporațiilor, înaintea Tribunalului și Judecătoriilor civile, arătându-și istețimea și dibăcia sa, pentru cari era admirat chiar de străini... Păcat însă că viața i-a fost scurtă... murind în vârstă de 37 ani.

Autorul acestor biografii era parohul Gherlei în cursul boalei lui Iuliu Pordea, care venise să zacă la casa părintească, sub grija dulcei sale maice... El l-a provăzut de mai multe ori cu sfintele Taine ale muribunzilor... el i-a ținut cuvântarea funebrală la prohodul săvârșit în biserica parohială-catedrală din Gherla, precum și iertăciunile obicinuite cu aceea tristă ocaziune... pe cari și astăzi le are în manuscris.

3. Cornelia.

4. Augustin, doctor în drept, avocat și mare proprietar în Cluj, deputat parlamentar în mai multe legislațiuni.

5. Alexandru, cleric absolutent.

6. Ioan, doctor în drept, notar public în Cluj.

În viața sa familiară V. P. a avut multe necazuri, dureri și amărăciuni sufletesti, din cauza morții scumpului său fecior Iuliu, a ginerelui său vicar al Sălajului, și a nepoților săi, unul mort pe câmpul de luptă în războiul mondial, iar altul ca inginer de mine în o nefericire întâmplată în exercitarea serviciului său de mine...

săvârșit în 26 Ianuarie în biserica parohială-catedrală din Gherla, pontificând episcopul diecezan Dr. Iuliu Hossu, asistat de canonicii Capitlului catedral și de alți preoți gremialști. Cuvântarea funebrală a ținut-o prepozitul Dr. Octavian Domide, remarcând meritele mari ale defunctului, ca secretar episcopal sub trei Arhierei, apărătorul și susținătorul puternic și neclătit al autorității episcopale, de drept dumnezeesc.

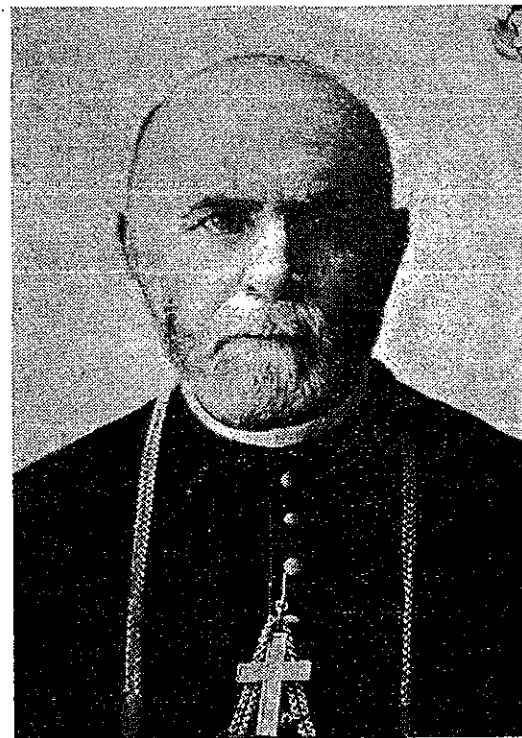
A fost înmormântat în cimiterul parohial din Gherla, unde este ridicată de mai înainte o criptă familiară de toată splendoarea, la intrarea în cimitir, pe partea stângă. Minunatul cavou e înconjurat de un gard de fier, străjuit de un frumos monument de marmoră neagră. Pe această marmoră cetim numele scrise cu litere de aur ale acelor cari zac în criptă: „Aci odihnește în Domnul Vasile Pordea, prelat papal, canonic 1849—1931“. Mai sus e numele fiului său Iuliu 1880—1917, iar de desubt numele soției sale Maria, născ. Lupu 1861—1935, moartă în 20 Iulie 1935.

Văduva Maria Pordea, la moartea ei e plânsă și jălită de fiii și licele sale: văd. Elena Dr. Gheție, Cornelia, Dr. Augustin și soția Livia, Alexandru și Dr. Ioan; apoi de nepoții și nepoatele: Livia Aușnit născ. Pordea, fata lui Augustin și feciorul său Augustin, Dr. Victor Gheție și soția Lenica, Mărioara Dr. Ancean născ. Gheție, precum și de surorile ei văduva Emilia Coroian născ. Lupu și familia, și văduva Cornelia Pop născ. Lupu și familia.

||||

19. Dr. Octavian Domide¹⁾.

S'a născut în 6 Maiu 1869 în comuna Rodna nouă, azi Șanț, din districtul și județul Năsăud. Părinții lui au fost: Lazar,

invățător, notar comunal, și Maria Sângeorzan. Studiile primare le-a făcut în Năsăud, liceul tot în Năsăud, până în clasa a VII,

¹⁾ Biografiile mai pe larg ale canonicilor în viață, cari se încep aici, respective autobiografiile lor, se cuprind în Protocolul capitular, pomenit în Prefața acestei lucrări.

când a fost trimis la Roma ca elev în Colegiul grecesc al Sf. Atanasie, în toamna anului 1885. În a. 1887 e promovat doctor în Filosofie, iar în 1891 doctor în Teologie la Universitatea institutului de Propaganda Fide.

În toamna anului 1891 e numit prefect de studii la seminarul teologic și profesor de teologie la catedra de Dogmatică și Filosofie creștină. În 9 Octombrie 1892 se hirotonește preot celibat. În toamna anului 1893 e numit director spiritual al seminarului teologic, în care calitate muncește aproape un sfert de veac, crescând mai multe generații de preoți pentru eparhie.

În toamna anului 1901 este numit asesor consistorial, iar prin decretul împărațesc din 26 Septembrie 1902 e numit canonic prebendat în Capitulul Catedral.

În calitate de canonic, rămâne și mai departe spiritual seminarial, apoi e numit fisc consistorial, prefect la Tipografia diecezană, conzilier la Tribunalul matrimonial.

Episcopul Vasile Hossu înființând la 27 August 1912 Reuniunea diecezană pentru Exerciții spirituale și Misiuni Sfinte, îl numește primul președinte al Reuniunii. Mai apoi îl numește și prodirector la Liceul teologic.

În 18 Martie 1924 e promovat la rangul de canonic prepozit capitular sau arhipresbiter.

A ținut exerciții spirituale pentru preoții diecezani în mai toate orașele aflătoare pe teritoriul diecezei de Gherla, în unele chiar și de două ori.

A fost delegat episcopal la mai multe sfințiri de biserici, vestind cu însuflețire cuvântul lui Dumnezeu pretutindeni. El a ținut neîntrecute discursuri funebre la prohodul episcopului Ioan Szabo în 5 Mai 1911, precum și cu ocazia prohodului episcopului Vasile Hossu în 17 Ianuarie 1916. De asemenea tot el a predicat aproape la toate prohoadele canonicilor, preoților gremialști, cum și la mulți protopopi, vicari și frunțași intelectuali din dieceză, dela orașe și dela sate.

Prin brevele pontificiu din 26 Noiembrie 1923, Papa Pius al XI-lea îl numește Prelat papal.

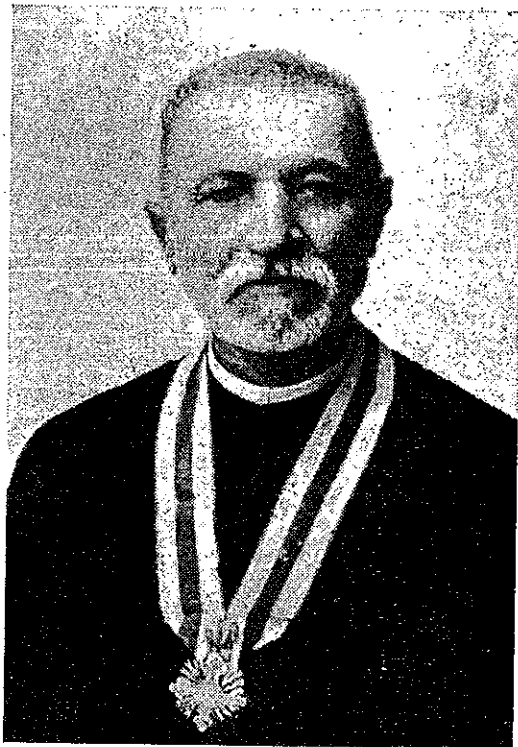
În 8 Martie 1924 e numit vicar general episcopal, apoi președinte la Tribunalul matrimonial și al Exactoratului diecezan.

În curs de trei ani a ținut exerciții spirituale pentru toți preoții arhidiecezani în catedrala din Blaj, unde s'au perândat toți preoții în mai multe serii...

În Cluj a ținut de mai multe ori exerciții spirituale în biserica parohială-catedrală „Schimbarea la față”, conferințe religioase pentru intelectuali și exerciții spirituale pentru preoții diecezani.

În primii ani de spiritualat a tipărit broșura ascetică: „Arborele vieții” considerațiuni și meditațiuni despre preasfânta Taină a Cuminecăturii. Tot atunci a tradus din limba franceză: „Curs complet de învățături creștinești” sau Catehezele în 3 volume ale lui E. Gaussens, canonic de Bordeaux, pe cari le-a tipărit după ce a fost numit canonic.

Mitropolitul Vasile Suciuc apreciind meditațiile ținute de prepozitul Domide pentru preoți în Blaj, s'a îngrijit ca acelea să se stenografieze, tipărindu-se în Blaj sub titlul: „Știința mântuirii de veci”.

Gregoriu Pop.

20. Gregoriu Pop.

S'a născut în comuna Babța județul Sălaj la 28 Aprilie 1859. Părinții lui au fost Ștefan paroh și Terezia Bența. Școalele primare și gimnaziul le-a urmat în Oradea-Mare, iar clasele superioare de liceu în Salu-Mare, unde în anul 1878 a luat bacalaureatul cu succes bun. Teologia a făcut-o în Gherla terminând studiile teologice în 1882 cu rezultat eminent. În seminarul teologic în anul al patrulea a fost ductor primar, președintele Societății bisericești-literare: „Alexi-Șincai” și Cantus praefectus.

S'a hirotonit preot în 24 Septembrie 1882, căsătorindu-se cu Emilia, fata protopopului din Sălsăg Nicefor Ossian. În 26 Martie 1883 a fost numit administrator parohial în Acâș, județul Sălaj, unde a funcționat până în 1 Ianuarie 1894, când a ocupat postul de preot în frunțașă parohie Unimăt, aproape de Acâș.

În anul 1902 a fost numit administrator interimar al oficiului protopopesc din tractul Ieriului. În Acâș cu 400 Români a făcut școală românească, recucerind sufletele Românilor maghiarizați prin școala ungurească — cu ajutorul cântărilor bisericești și a doinelor românești, ce le învățau și tinerii și bătrânii dela învățătorul Vasile Balla.

Ca paroh și protopop în Unimăt, a lucrat la sistematizarea salariilor învățătoresți cu ajutor dela stat în întreg tractul, obligându-se credincioșii să clădească școli noi corespunzătoare.

Mai întâi s'a ridicat o școală frumoasă cu sală spațioasă și cu locuință pentru învățător cu tot confortul în Unimăt. Școala era cercetată de 70—80 prunci. În toamna anului 1900 a ridicat a doua școală, cu 10.000 floreni; s'a înființat al doilea post de învățător, asigurându-se salariul cu ajutor dela stat.

După întregirea neamului între hotarele etnice, din Unimăt s'au înscris la licee, gimnazii și școli normale vre-o 60 elevi și eleve, dintre cari azi sunt mulți preoți, medici, profesori, magistrați, învățători și învățătoare.

Ca protopop a avut din partea Ordinariatului diecezan mai multe însărcinări ca delegat episcopal la anchete preoțești prin Sălaj și Satu-Mare.

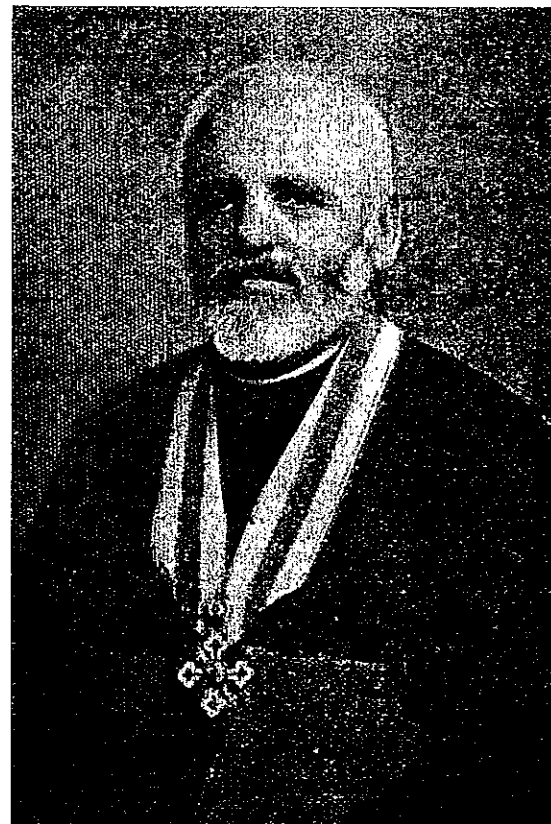
Sub dânsul s'au făcut progrese remarcabile în Unimăt și în privința economică, introducând el mai întâi o economie mai rațională a pământului din sesiunea parohială, sămânatul cu mașini, greble de fier, tăvălucuri și altele, așa că hotarul Unimătului era unul din cele mai bine lucrate.

Prin decretul împărațesc din 18 August 1910 este numit canonic prebendat. A fost rector seminarial din 1911—1922.

Astăzi e în gradul de canonic arhidiacon sau lector, consilier la Tribunalul matrimonial, vicepreședintele Exactoratului diecezan, președintele Comisiunii diecezane pentru examinarea Cantorilor bisericești, director al Despărțământului Gherla al Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, asesor consistorial, examinator prosinodal.

21. Dr. Victor Bojor.

S'a născut în 21 Noemvrie 1877 în Bistriță, județul Năsăud. Tatăl său Gerasim a fost grănicer din Găureni, de sub

Țibleș, districtul Năsăudului; mamă-sa a fost Ana, fiica preotului Andrei Palimethi din Ardan, fost mai înainte preot în

Cățicău, originar din Salatiu lângă Dej. Gerasim Bojor a fost învățător în Ardan (jud. Năsăud) până în 1888, iar de atunci până la pensionare în comuna grănicerească Mărișel (Nușfalău) din acelaș județ.

Clasele primare le-a studiat în Monor, la școlile grănice-rești de acolo, de unde a trecut la liceul din Năsăud, terminând cinci clase. În toamna anului 1893, din clasa a VI, a fost trimis la Roma, ca elev în Colegiul grecesc al Sf. Atanasiu. Ascultând cursurile de Filosofie și Teologie la facultatea institutului „De Propaganda Fide”, în 15 Noemvrie 1894 a luat bacalaureatul, în 25 Noemvrie 1895 licențiatul în Filosofie, iar în 9 Decemvrie din acelaș an a fost promovat Doctor în Filosofie. În 20 Noemvrie 1896 a obținut gradul academic de bacalaureat, iar în 22 Noemvrie 1898 gradul de Licențiat în facultatea teologică.

În 2 Mai 1896 a primit tonsura clericală și ordul lectoratului în biserica Sf. Atanasiu din Roma prin punerea mânilor arhiepiscopului titular de Neocesarea Iosif Schiró.

Prin decretul consistorial din 5 Septemvrie Nr. 7636—1899 a fost numit prefect al doilea în seminarul teologic din Gherla. În anii 1900 și 1901 a lucrat și în Cancelaria diecezană ca arhivar și protocolist.

Prin decr. cons. din 1 Noemvrie 1902 Nr. 10395 a fost numit profesor la catedra de Teologia dogmatică, propunând și Filosofia creștină.

În 27 Septemvrie 1903 s'a hirotontit preot celibe, prin episcopul Ioan Szabo. Prin decr. cons. din 15 Septemvrie 1908 Nr. 8247 a fost numit profesor de Cânt și Tipic bisericesc. La Consistorul școlastic a lucrat ca notar și concepist din 25 Mărțișor 1903 până în 20 Septemvrie 1910, iar la Consistorul diecezan tot ca notar din 25 Decemvrie 1909 până în 28 Ianuarie 1913.

În „Unirea” și „Cultura Creștină” din Blaj a publicat mai mulți articoli, corespondențe, tratate teologice-filosofice, schițe istorice, povestiri religioase etc. Din aceste s'au retipărit în broșuri separate: „Albertina”, povestire religioasă-morală, în „Biblioteca Unirii”, precum și „Sfânta Casă din Loreto”, schiță istorică, în „Biblioteca din Blaj”.

Prin decr. cons. din 27 Martie 1915 Nr. 1865 a fost numit asesor consistorial, cu facultatea de a purta brău roșu.

Prin decret episcopal din 1 Iunie 1915 Nr. 3477 a fost numit paroh-protopop în Gherla, unde ca profesor desvoltase anumită activitate națională-socială, împreună cu protopopul-paroh Dioniziu Vaida și alții. A ținut prelegeri populare în mai multe comune din jurul Gherlei în cadrele „Astrei”.

Ca paroh în Gherla a introdus servicii sacre de seară în Posturile Crăciunului și Paștilor (în Paresimi); Miercuria și Vineria, cu canoane de rugăciuni și predici. În Duminecile din Paresimi după Vecernie a introdus predici pentru servitorimea din oraș, după cari urmau spovedanii, cuminecându-se Luni dimineața. A plătit aproape toată datoria ce o avea biserica pentru cumpărarea casei parohiale celei noi.

În vremea războiului mondial, ca paroh al Gherlei, a fost luat la goană din partea stăpânirii ungurești, pentru sentimentele sale românești și bisericești intransigente, și numai prin minune și grație primarului orășenesc Todorfi Luca din Gherla, om de o rară cinste, a scăpat de internarea de care avură parte sute de Români veritabili...

Prin decr. cons. din 27 August 1918 No. 3555, la cerere proprie, a fost numit paroh în Telciu, districtul Năsăudului, sub Țibleș. Aici a organizat parohia vreme de trei ani și jumătate, complectându-și experiența pastorală din Gherla. A terminat grandioasa biserică din Telciu, lungă de 48 metri, lată de 18, cu patru ceriuri... prevăzându-o cu iconostas, amvon, cu picturi și decorațiuni frumoase pe toți pereții și pe toate cele patru ceriuri. Reproducem pe pagina următoare vederea din-afară a acestei biserici.

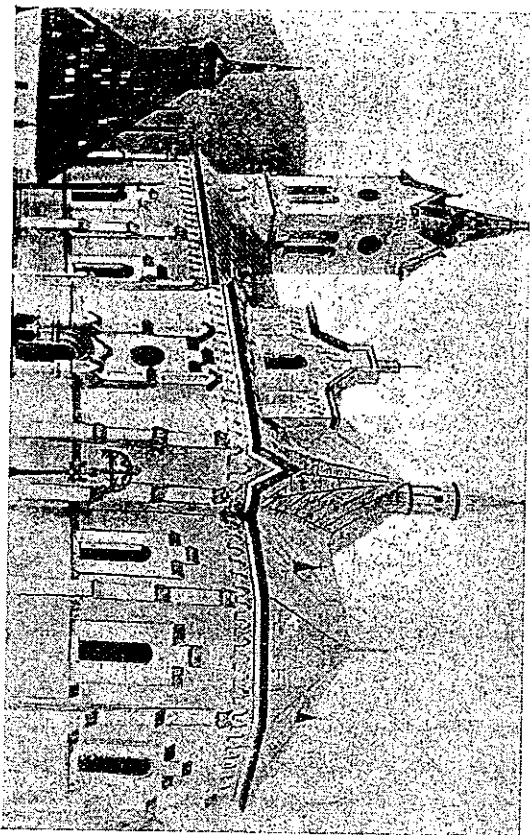
În ședința Capitulară din 7 Martie 1922, a fost ales canonic prebendat, instalându-se în 19 Mărțișor. E primul canonic la Gherla, ales în *România-Mare*, din partea episcopului diecezan (2 voturi) și a celorlalți canonici (câte un vot), și confirmat prin Decret regal dat în București la 10 Aprilie 1922, publicat în „Monitorul Oficial Nr. 50 din 9 Iunie 1922 sub Nr. 1808.

Prin decretul din 16 Iunie 1924 de sub Nr. 2726 a fost numit Defensor al Tribunalului matrimonial, prin cel din 19 Iulie Nr. 3003—1924 președinte al Reuniunii diecezane de Misiuni Sfinte; prin decr. Nr. 3125 din 29 Iulie 1924; președintele Comisiunii administratoare a Sfintei Mănăstiri dela Nicula. E controlor la Administrația centrală capitulară.

A ținut misiuni populare sistematice în numeroase loca-

lități, atât la orașe cât și la sate, nu numai după înființarea Reuniunii diecezane de Misiuni, ci și înainte de aceea, din inițiativă proprie.

Pentru intelectuali a ținut conferințe religioase în mai multe orașe.

Biserica din Telciu.

La Mănăstirea Nicula a ținut multe predici, aproape în fiecare an dela hirotonirea sa întru preot, cu ocaziunea pelerinajelor mai mari ori mai mici ale cucernicilor credincioși. Incepând dela Bunavestire până la Ziua Crucii... ca administrator al acelei Mănăstiri, se deplasa personal la toate praznicele

obicinuite de pelerinaj, vestind totdeauna cuvântul lui Dumnezeu, laudele și măririle Preasfintei Doamnei noastre de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioarei Maria.

Prin decr. din 3 Noemvrie 1928 sub Nr. 6666 a fost numit prodirector al Academiei de Teologie, iar prin decr. din 14 Ianuarie 1930 sub Nr. 232 director al Școalei diecezane de Cantori bisericești.

În Consistorul din 4 Februarie 1932 ținut în Cluj, a fost numit vicar general episcopal substituit.

A tipărit la Tip. A. Todoran în Gherla: Paraclisul Maicii Domnului (Izvorul îndurărilor) în mai multe zeci de ediții, cu introduceri despre evlavia cătră Născătoarea de Dumnezeu, apoi: Minunile Maicii Domnului. În 1912 a publicat cartea de rugăciuni și învățături creștinești: „Scara Cerească”, având 382 pagini. Epulsându-se această carte în curs de vre-o trei ani, s'a retipărit numai în compendii și rezumări sub titluri: „Scara Raiului” și „Micul Acaftist”. În vremea războiului mondial a tipărit: „Nădejdea Noastră” cârtică de rugăciuni pentru folosul și mângăierea celor supărați, necăjiți, bolnavi, răniți... cu o învățătură despre necazuri... Această cârtică a apărut în vre-o trei ediții, trimițându-se în multe spitale din țară pentru bolnavii răniți în război.

A mai tipărit apoi și alte cârticele de rugăciuni: „Poarta Raiului”, „Cheia Cerului” și una pentru pruncii școlari din clasele primare în Cluj, 1933, pagini 79, retipărită și în Gherla în a. 1937, în ediția II, cu 94 pagini.

În a. 1914 a tipărit în Blaj „Tipicul bisericesc” în colaborare cu Aron Papiu și Ștefan Roșianu. Acest Tipic în a. 1932 a apărut în ediția a doua, îndreptată și augmentată.

În a. 1927 a pornit tipărirea de cărți și broșuri în trei serii numite ale Bibliotecii din Gherla, respective Cluj-Gherla. În seria I pentru intelectuali a publicat trei numere, în seria II pentru popor 15 numere, iar în seria III pentru preoții-păstori sufletești trei numere: Manual de Cateheze practice pentru învățământul Religiei în clasele I și II din școala primară... Cu un supliment de Catehism mic.

În Biblioteca populară creștină din Maramurăș sub două pseudonime a publicat 16 numere.

Titlul tuturor acestor numere din Bibliotecile dela Gherla

(Cluj-Gherla) și dela Maramurăș se poate vedea pe coperta acestei lucrări, paginile 2 și 3.

Prin rescrisul consistorial de sub Nr. 8887 din 2 Decembrie 1936, la cerere proprie, a fost desărcinat de funcțiunea de președinte al Reuniunii diecezane de Misiuni Sfinte, după ce purtase această slujbă vreme de 12 ani.

Așezându-se la Sf. Mănăstire dela Nicula în vara anului 1936 călugări români din ordul Sfântului Vasile cel Mare, a fost numit comisar episcopal la această Mănăstire, precum și la cea dela Strâmbu.

Astăzi e în gradul de canonic eclesiarh sau custode.

E membru pe viață al Asociațiunii transilvane pentru cultură și literatura poporului român (Astra), și a Asociației Generale a Românilor Uniți (Agru).

Prin decret regal dat în Sinaia la 9 Noembrie 1922 Nr. 4637 a fost numit membru al ordinului „*Coroana României*” în grad de ofițer.

22. Dioniziu Vaida.

S'a răscut în 27 Ianuarie 1870 în Fodora română județul Someș, din vechea familie nobilă Vaida de Frâncenii Boiului,

cu diplomă nobilitară din 20 Noembrie 1870, de pe timpul lui Cristofor Báthory, când Dumitru Vaida era voievod peste câteva sate din districtul Chioarului.

Tatăl său Ioan a fost notar cercual în Fodora română, mamă-sa Ecaterina născută Vaida.

Clasele primare le-a studiat la reformați în Dej, trei clase gimnaziale în Gherla la gimnaziul armeano-catolic, iar celelalte clase la liceul rom. cat. al Piaristilor din Cluj, obținând diploma de bacalaureat în anul 1889. S'a înscris apoi la facultatea de drept de la Universitatea din Cluj, unde a stat doi ani. În anul 1891 urmând înclinărilor sale sufletești, a fost primit în seminarul teologic din Gherla, unde a ascultat cele patru cursuri de teologie.

Prin decretul consistorial Nr. 5191 din 20 Iulie 1895 a fost numit profesor la Școala normală de băieți din Gherla, ținând și exhortațiunile elevilor în toate Duminicile și sărbătorile. A fost secretarul Reuniunii învățătorilor gr.-cat. din jurul Gherlei și membru referent la Consistorul școlastic.

În 20 X. 1897 s'a căsătorit cu Roza Pocol din nobila familie Pocol de Lozna-Mare, fiica notarului cercual de acolo Ștefan Pocol. În 5 Decembrie 1897 a fost hirotonit întru preot prin episcopul Dr. Ioan Szabo.

Prin decretul consistorial Nr. 6193 din 16 Iulie 1901 a fost numit la parohia Cățicău, din jos de Dej, unde a păstorit până în Septembrie 1912, punând la cale toate cele necesare pentru zidirea unei biserici noi, care s'a început în primăvara anului 1913.

Prin decr. cons. Nr. 7015 din 3 Septembrie 1912 a fost numit paroh în Gherla și viceprotopop al tractului cu același nume, unde a păstorit cu mult zel, cu tactică și prudență pastorală până în Maiu 1915, când prin decretul Nr. 2507 din 1 Mai 1915 trece ca paroh în frunțașă parohie din orașul Bistrița și protopop al districtului cu același nume.

Prin decretul Nr. 5787 din 21 Iunie 1913 e numit asesor consistorial.

În Bistrița a dezvoltat o activitate intensivă și de model în toate privințele, achitând până în 1918 restul de datorii contractate de biserică cu ocazia clădirilor și reparărilor caselor bisericesti și de chirii în suma de 60.000 coroane — încă pe vremea protopopului Gerasim Domide în a. 1909. În lunile August și Septembrie 1923 s'a reparat monumentala biserică cumpărată de la Minorii în a. 1895 cu imobilele aparținătoare (edificată prin veacul al XIII), și s'a introdus în biserică și lumina electrică cu o cheltuială de 110.000 lei, achitată total din ofertele benevole ale credincioșilor, la îndemnul stăruitoare ale

sale și ale soției sale, care l-a ajutat foarte mult în pastorația sa rodnică, fiind mama și conducătoarea tuturor femeilor credincioase din loc, constituite în diferite Reuniuni.

Prin decr. Nr. 3637 din 3 Octombrie 1922 a fost numit arhidiacon onorar. În același an e numit membru al Ordinului „Steaua României” în gradul de cavaler, apoi i s'a conferit medalia: „Răsplata muncii pentru biserică” cl. I.

În 18 Martie 1924 a fost ales canonic prebendat în Capitlul catedral din Gherla, prin decretul Nr. 1375—1924; instalat în 15 Iunie 1924 fiind promovat canonic cancelar prin decr. Nr. 1757 din 2 Maiu 1924.

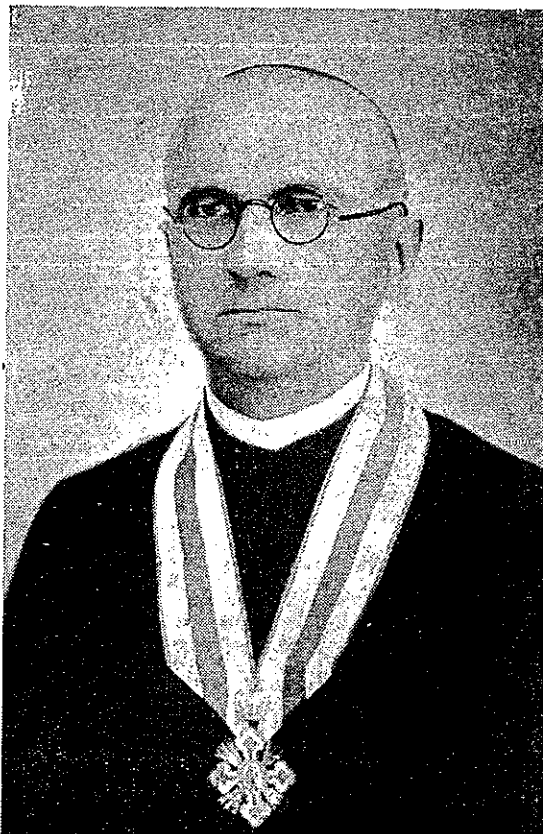
În 8 Iulie 1924 a preluat conducerea Administrației Centrale Capitulare și a Reuniunii diecezane de asigurare, în calitate de director. În același an e numit asesor ordinar la Tribunalul matrimonial, membru în Comisia administratoare a Sfintei Mănăstiri de la Nicula, în comisia examinatoare a profesorilor de Religieune... Din Februarie 1929 e președintele comisiunii pentru ajutorarea preoților penzionari, văduvelor și orfanilor de preoți.

În șed. capit. din 28 Ianuarie 1931 prin decr. Nr. 2518/931 a fost promovat la scaunul de canonic școlastic.

E membru pe viață al Asociațiunii transilvane pentru cultura și literatura poporului român (Astra), și al Asociației Generale a Românilor Uniți (Agru).

Prin ord. Nr. 2912/1923 a primit *Medalia comemorativă a Incoronării*, dată de către Ministerul Cultelor cu Nr. 19401 1923

Se bucură de o reputație distinsă în toate cercurile de cunoștință, ca model de om familist, slujitor al Altarului și eminent muncitor în cadrul funcțiilor sale oficiale.

Dr. George Vidican.

23. Dr. George Vidican.

S'a născut în 9 Mai 1886, în comuna Căianul mic județul Someș. Tatăl său Dumitru a fost unicul fiu la părinții săi țărani. Mamă-sa Ludovica a fost fata preotului de acolo Iosif Moldovan, născut în 1813, hirotonit în 1836, cum ne indică Șem. din 1867.

Clasele primare și liceale le-a urmat în Năsăud, luând bacalaureatul în luna Iunie 1906. Studiile teologice le-a făcut în seminarul central dela Universitatea din Budapesta, promovându-se doctor în teologie la 30 Iunie 1914.

Terminând cursurile teologice în Iunie 1910, în luna August din acelaș an a fost numit contabil la Administrația fondurilor diecezane din Gherla și actuar la Tipografia diecezană. Totdeodată a fost încredințat cu propunerea Religiei la Școala normală de băieți. În Octomvrie 1911 a fost numit profesor de Religie și la școala civilă de fete din Gherla, precum și catehet la școala primară din acel oraș.

În Octomvrie 1913 a fost numit profesor de teologie la catedra de Drept bisericesc și Istorie bisericească.

În 27 Septemvrie 1914 la praznicul sf. Cruci a fost hirotonit intru preot celibate prin punerea mânilor episcopului Vasile Hossu.

În Iunie 1914 a fost numit secretar al Tribunalului matrimonial diecezan, iar în August 1915 vicerector la seminarul teologic și la internatele școlilor normale de băieți și de fete.

În anul școlar 1919/20 a propus la școala normală de băieți din Gherla în câte un curs limba română și geografia, iar în anii școlari 1921/22 până în 1923/24 a propus la școala normală de fete în câte un curs Psihologia și Istoria pedagogiei.

În Februarie 1922 a fost numit protopop onorar și asesor consistorial.

În 2 Mai 1924 a fost ales canonic prebendat al Bisericii catedrale, apoi numit rector al seminarului teologic, censor diecezan și fisc consistorial.

În anul 1926 a înființat în Gherla banca „Țăranul”, cu concursul profesorilor de teologie Dr. Alexandru Ciplea, Dr. George Bob, Dr. Titus Malai, Dr. George Strimbu, a profesorilor dela Școala normală de băieți Aurel Pop director și Augustin Pașca, a medicului diecezan Dr. Ștefan Pop, a contabilului diecezan George Forna și a avocatului Dr. Lazar Marțian.

În anul 1927 a fost ales vicepreședinte al Consiliului județan Someș.

În anul 1932 a fost numit vicepreședinte la Tribunalul matrimonial, iar în anul 1933 președinte al Exactoratului diecezan.

Astăzi e în gradul de canonic cancelar.

Este unul din cei mai buni specialiști în materie de drept canonic. Se bucură de autoritate și respect ca om al disciplinei și corectitudinii în toate prestațiile sale oficiale.

24. Ioan Agârbiceanu.

S'a născut la 19 Septemvrie 1882 în comuna Cenade, județul Alba (azi Târnava-Mică) din părinții Nicolae și Ana Olariu.

Tatăl său s'a născut în Cenade. Moșul său a venit din Agârbiciu, sat așezat pe linia ferată Copșa-Sibiu. Numele său de familie în Agârbiciu era Boariu. Mutat în Cenade, ca pădurar la pădurea Redea-Mică, i-au zis Agârbiceanu.

Ioan Agârbiceanu a urmat școala primară în Cenade și în Blaj, iar liceul tot în Blaj, unde a trecut examenul de maturitate (bacalaureatul) în 1900 cu nota „eximio modo”. Studiile teologice le-a făcut la facultatea teologică dela Universitatea din Budapesta între anii 1900—1904. Terminând teologia a servit ca subprefect la internatul Vancean de băieți din Blaj, în anul școlar 1904—1905. În 1905—1906 a urmat literile la Universitatea din Budapesta.

În luna Martie 1906 s'a căsătorit cu Maria Aurelia Radu, fiica profesorului din Blaj Dr. Sebastian Radu, protopopul de mai târziu din Mureș-Uioara. În acelaș an a fost hirotonit intru preot prin punerea mânilor arhiepiscopului-mitropolit Dr. Victor Mihali și numit preot în Buciumșasa, Munții Apuseni, lângă Abrud. Aci a funcționat ca preot până în Aprilie 1910, când a fost numit paroh în comuna Orlat județul Sibiu. În această frunțasă comună grănicerească a păstorit până în Septemvrie 1916, când odată cu retragerea trupelor românești a trecut în vechiul regat cu soția și 4 copii, cel mai mare de 9 ani. Acolo a funcționat ca preot militar la corpul voluntărilor ardeleni, înapoiindu-se din Rusia la Basarabia în Noemvrie 1917, iar de aci în Moldova, unde petrecu până în Decemvrie 1918, când își ocupă parohia sa: Orlatul.

În 1919 Februarie e angajat ca director la ziarul „Patria” în Sibiu. În Octomvrie, acelaș an, se mută cu gazeta la Cluj, și o conduce până în Martie 1927. În 1928 și 1929 conduce revista „Transilvania” ca secretar al secțiilor „Astrei”.

În 1930 este numit protopop-paroh I al Clujului. Tot în acest an e distins cu titlul de arhidiacon onorar. În 28 Ianuarie 1931 e ales canonic prebendat al Capitlului catedral de Cluj-Gherla.

Din anul 1919 este membru corespondent al Academiei Române, din 1911 e membru în Comitetul central al Astrei.

Activitatea literară și-a început-o încă prin anii 1900—1904 publicând versuri, poezii religioase în „Unirea” din Blaj, în „Sămănătorul” profesorului Iorga, apoi proză în gen umoristic satiric în foiletoanele gazetei „Drapelul” din Lugoj, condus de Valeriu Braniște. Primele schițe și povești le-a publicat în „Luceafărul”, ce apărea în Budapesta în 1902—1903. A mai colaborat și la „Ramuri” din Craiova și la „Viața Românească” din Iași, la „Cosinzeana”, „Gândirea”, „Adevărul” literar și artistic...

Întăiul volum de schițe a apărut în 1906, cu titlul: „Dela țară”, editura „Luceafărul” Budapesta. Au urmat apoi volumele mai mari: „Două iubiri” 1906 și „În clasa cultă” la Vălenii de Munte 1909, „În întunec” 1910, „Prăpastia” 1910, „Povestea unei vieți” 1912, „Arhanghelii” 1914, „Dela sate” etc.

După unire a publicat peste 20 lucrări, între cari pomenim: „Cuvinte către oastea Țării”, „Dolor” roman, „Legea trupului”, „Legea minții”, „Stana” roman, „Biruința”, „Răbojul lui Sf. Petru”, roman, etc. etc...

A publicat mai multe broșuri în bibliotecile de popularizare „Astra”, apoi „Steaua”, „Biblioteca pentru toți”, la „Dimineața” „Sămănătorul” Arad etc.

A mai scris 12 broșuri religioase în Biblioteca „Agru”-lui și „Eșit-a Sămănătorul” la Kraft-Sibiu.

A scris sute de articole și foiletoane aproape la toate ziarele politice și populare din Ardeal, fiind colaborator politic ca redactor extern. Astăzi e director al revistei religioase „Agru”. Scrie și astăzi neîntrerupt la diferite gazete din țară, și pregătește pentru tipărire noi volume la Fundațiile Regale, etc...

În aceeaș vreme I. Agârbiceanu este un distins și apreciat conferențiar în domeniul religios, moral și social, ținând dese conferințe în Cluj și în multe orașe din Ardeal, la Vălenii de Munte etc.

Pentru meritele sale pe teren literar, național și cultural, Majestatea Sa Regele i-a acordat următoarele decorații: „Coroana Română”, cu spade în grad de ofițer, Cavaler al ordinului „Ferdinand I.”, „Medalia Ferdinand I.”, „Meritul cultural cl. II-a”.

Astăzi este membru în comitetul de direcție a revistei lunare din Blaj „Cultura Creștină” reinviată, după primii 15 ani de apariție, în anul trecut. Este directorul Cancelariei diecezane, iar prin decretul consistorial de sub Nr. 8887 din 2 Decemvrie 1936 e numit președintele Reuniunii diecezane de Mișuni Sfinte.

Ca literat de mare reputație, canonicul Agârbiceanu este o mândrie pentru biserica română unită, pe care o servește cu o admirabilă râvnă și disciplină pastorală.

INCHEIERE.

Drept incheiere, autorul ține să amintească aici, următoarele :

Numele persoanelor și instituțiilor, cari au contribuit la tipărirea acestei lucrări, și cărora le datoresc și exprim și în acest loc — adâncă mea recunoștință și mulțumită — se vor însemna în Protocolul sau Registrul capitular, pomenit în Prefața acestei cărți. Ca să se evidențieze pentru toate generațiile interesul dovedit de descendenții contemporani în viață, față de memoria fericților ascendenți canonici... dela cari unii au moștenit frumoase averi...

Tot acolo se va nota și numele acelor descendenți, cari nu au răspuns apelului lansat în chestiune...

CUPRINSUL.

	Pag.
Prefață	3
Introducere. Înființarea Episcopiei și a Capitlului Catedral de Gherla. Un scurt istoric.	
1. Începuturile Sfintei Uniri	5
2. Restaurarea Provinciei Mitropolitane	8
3. Dieceza Gherlei	11
4. Catedrala din Gherla la început	13
5. Noua biserică parohială-catedrală din Gherla	15
6. Instituția canonicilor	18
7. Constituția Capitlului	20
8. Capitlul Catedral din Gherla	23
9. Patru canonici dela Muncaciu. Părțile ungurene	25
10. Dieceza de Cluj—Gherla	27
Biografiile Canonicilor.	
1. Prepozitul Macedon Pop	35
2. Ioan Anderco Homorodanul	65
3. Ioan Gulovici	71
4. Ștefan Bilțiu de Iood	81
5. Mihail Șerban de Cernesti	93
6. Ioan Pop Suduranul	107
7. Demetriu Coroianu de Coruieni și Vima-Mică	115
8. Vasile Pop	137
9. Eusebiu Cartice	151
10. Alexandru Erdős de Uglă	157
11. Ioan Papiu	165
12. Alexandru Bene	181

	Pag.
13. Ioan Georgiu	191
14. Ioan Ilieșiu de Lemény	203
15. Ioan Ivașco de Iood	217
Ioan Hodoreanu	219
16. Dr. Petru Fabian	231
17. Ioan Welle	243
18. Vasile Pordea	253
19. Dr. Octavian Domide	257
20. Gregoriu Pop	259
21. Dr. Victor Bojor	265
22. Dioniziu Vaida	269
23. Dr. George Vidican	271
24. Ioan Agârbiceanu	271

12. Constituția Paștelui, cu închinarea deosebită, în viața cetățeanilor, în Duminică de Duminică, desigur Reșterea Martiană... 1927, pagini 30.
13. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
14. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
15. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
16. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
17. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
18. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
19. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
20. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
21. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
22. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
23. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.
24. Înălțarea din Ceruri a lui Maria al Sf. Anghel Ieremias... 1927, pagini 32.

Biblioteca populară creștină din Maramurăș.

1. Marele dar al credinței, în viața religioasă prin pilde. Sigheș 1927, pagini 53.
- Nr. 2. Marturisirea sau Spovedania. Sigheș 1927, pagini 56.
- Nr. 3. Duminicile dela Paști până la Rusali. Invățături... 1927, pagini 57.
- Nr. 4. Duminicile părinților față de copiii lor. Sigheș 1927, pagini 22.
- Nr. 5. Duminicile dela Rusali până la Ziua Crucii... 1927, pagini 55.
- Nr. 6. Duminicile și Preasfânta Treime... 1927, pagini 43.
- Nr. 7. Povara a sapca a lui Dumnezeu. Să nu furi... 1928, pagini 12.
- Nr. 8. Duminicile după Ziua Crucii până la Crăciun... 1928, pagini 77.
- Nr. 9. Duminicile după Crăciun până la Paști... 1928, pagini 81.
- Nr. 10. Duminicile mamei față de prunci... 1928, pagini 23.
- Nr. 11. Duminicile Trăitului lui Dumnezeu... 1928, pagini 79.
- Nr. 12. Duminicile Sărbătorii... 1929, pagini 96.
- Nr. 13. Să iubim pe Domnul și Isus Hristos... 1929, pagini 78.
- Nr. 14. Să iubim — Iubirea dragului... 1929, pagini 25.
- Nr. 15. Să iubim pe Preasfânta Maria Maica lui Dumnezeu... 1929, pagini 67.
- Nr. 16. Să iubim pe Sfântul Iosif, Logodnicul Preacuratei... 1929, pagini 40.

